This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

XXXII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

TWEE-EN-DERTIGSTE DEEL.

W.

MET KAARTEN, PLAATEN EN FOURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM,
JOHANNES ALLART.
MDCCXCIV.

Public
Library
Alameda

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

WIL.

WILLEM DEN III. De Vader van deezen vermaarden telg van 't Huis VAN ORANJE, was Prins WILLEM DE II, zijne Moeder, MARIA STUART, oudſte Dochter van KAREL DEN I, Koning van *Groot-Britannie*. Hij zag het eerſte leevenslicht in *'s Graavenhage*, op Maandag den veertienden November des Jaars 1650; des avonds tuſſchen acht en negen uure, naa dat zijn Vader acht dagen te vooren overleeden was, gelijk wij, in het voorgaande Artikel, verhaald hebben. Op den vijftienden Januarij des volgenden jaars wierdt hij in de Groote Kerk van *'s Hage* plegtig gedoopt, en ontving den naam van WILLEM HENDRIK. Eenige Afgevaardigden der Algemeene Staaten, en van de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, nevens de Gemagtigden van *Amſterdam*, *Delft* en *Leiden*, ſtonden als Gevaders over den Doop. De Algemeene Staaten begiftigden hem met een Rentebrief van achtduizend guldens jaarlijks, liggende in een Gouden Doos. De Staaten van *Holland* vereerden hem insgelijks met een Rentebrief van vijfduizend guldens, in eene diergelijke Doos. De Steden *Delft*, *Leiden* en *Amſterdam* leiden hem een jaargeld toe van zes, twaalfhonderd en duizend guldens. De Staaten van *Zeeland* deeden thans geen geſchenk, maar eenige jaaren laater ſchonken zij een jaargeld van tweeduizend guldens.

Terſtond naa zijne geboorte wierden de Klokken geluid. De Algemeene Staaten vergaderden, en gaven van deeze geboorte kennis aan de Gewesten. De Prinſes-Weduw van

FREDERIK HENDRIK ſchreef, zeven dagen naa 's Prinſen geboorte, eenen brief aan de Staaten der bijzondere Gewesten, waar in zij verzogt dat de Staaten den jongen Prins, door wiens geboorte het jongſtleeden ſterfgeval van Zijne Hoogheid WILLEM DEN II. eenigzins vergoed was, wilden in gedagten houden, wanneer zij zouden raadpleegen over de verkiezing van een anderen Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt van den Staat, en van een anderen Stadhouder over de bijzondere Gewesten; ter oorzaake van de gewigtige dienſten, door zijne Voorvaders aan de landen beweezen. Diergelijk een verzoek deedt zij ook aan de Algemeene Staaten in het volgende jaar.

Merkelijk geſchil ontſtondt 'er, kort naa 's Prinſen geboorte, over de Voogdijſchap over zijnen perſoon, en de goederen hem aangeſtorven. De Koninklijke Prinſes, zijne Moeder, beweerde regt te hebben tot deeze voogdijſchap, uitgebragt van den Uiterſten Wille van wijlen haaren Gemaal. De Prinſes-Weduw daarentegen beweerde, dat deeze voogdijſchap niemand dan haar zelve toebehoorde; voor reden geevende, dat haare Schoondoohter, zelve minderjaarig zijnde, eenen Voogd, althans eenen Bezorger noodig hadt, en dus geene Voogdes zijn kon. Nog verſcheiden andere mededingers tot de Voogdijſchap openbaarden zich, en onder deeze de Keurvorst van *Brandenburg*, gehuwd met de oudſte Zuster van wijlen zijne Hoogheid. Men wierdt het eindelijk eens, dat de drie gemelde hooge perſoonen gezamentlijk de Voogdijſchap zouden waarneemen, doch dat de Koninklijke Prinſes alleen daar aan zo veel deel zou hebben, als de Keurvorst en de Prinſes-Weduw te zamen.

Nog maar weinige weeken was Prins WILLEM oud, toen de Staaten van *Zeeland* aan die van *Holland* den voorſlag deeden om hem tot Stadhouder te benoemen; doch de laatſten weezen deezen voorſlag van de hand. Zij beweerden dat zulks als nog ontijdig was; dat men niet wist wat van den Prinſe worden zou; dat hij een goed en bekwaam Vorst kon worden, doch ook de voetſtappen van zijnen Vader volgen, in het neemen van geweldige maatregelen; dat de Prins den Staaten kleinen dank zou weeten voor de eere,

hem

hem in zijne kindsheid aangedaan, en dezelve veeleer aanmerken als iets dat hem geregtelijk toekwam, dan als eene gunst hem beweezen. Zommigen merkten aan, dat de Prins, door zijne aanzienlijke maagschap, en door zijne groote goederen, reeds magtig genoeg was in den Vereenigden Staat; en dat hooger bevordering gevaarlijk zijn zou voor de Vrijheid; dat dit gevaar vooral te duchten was van een Vorst, wiens Voorouders, onder den naam van Stadhouder, gestaan hadden na de hoogste magt, die zij met de daad in hooger mate dan de Graaven van ouds bezeeten hadden. Door deeze en soortgelijke redenen lieten zich de Zeeuwen thans gezeggen. Van geen meerder nut waren ook de heimelijke handelingen der Prinsessen ten zijnen behoeve.

't Leedt, eer, niet lang, of het ontwerp van 's Prinsen bevordering kwam in *Zeeland* van nieuws op het tapijt. Door het draagen van Oranje-linten verklaarden zich aldaar veelen voor 's Prinsen vrienden. De Predikanten wisten het gemeen nog meer aan te zetten, en werkten hier zo sterk onder, dat de Staaten dier Provincie, in September des Jaars 1652, een besluit ontwierpen, inhoudende dat de jonge Prins behoorde voorgeschikt te worden tot Kapitein en Admiraal-Generaal over de Land- en Zeemagt van den Staat. Doch eenige Afgevaardigden van *Holland*, na *Zeeland* gezonden, wisten de zaak derwijze te beleggen, dat zij voor als nog niet ten uitvoer wierdt gebragt. Gelijk ook in *Gelderland*, alwaar men het diergelijks zogt, het werk dit maal steeken bleef.

Ligt was ondertusschen uit dit alles te bespeuren, hoe zeer men hier te Lande den Prinse was toegedaan, en dat deszelfs bevordering den een of anderen tijd zeker volgen moest. Toen dezelve door geregelde Staats- en Stadshandelingen nog niet kon bewerkt worden, zogten zommige vrienden van 't Huis VAN ORANJE, door 't heimelijk verwekken van beroerten onder de menigte, hun oogmerk te bereiken. Want, volgens de aanmerking van den doorluchtigen HOOFT, „ heeft men hier te Lande de magtigste veranderingen, bij „ aanstichting, of immers dapper toedoen des gemeenen „ mans, zien invoeren." En, in de daad; geducht waren

de opſchuddingen, welke ten deezen tijde in veele Steden verwekt wierden. Te *Amſterdam*, hoewel de helft van 't volk Prinsgezind was, voorkwam men dezelve, voornaamlijk doordien de Regeering aan vier Predikanten de Stad ontzeid hadt, om dat zij openlijk voor den Prinſe VAN ORANJE gebeeden hadden. Maar in andere Steden, zo van 't Zuider- als Noorderkwartier, vooral te *Enkhuizen*, raakten de gemoederen in geweldige beweeging. Dit gebeurde ook in den *Hage*. De Koninklijke Prinſes was met den Prins haaren Zoon, in den Zomer des Jaars 1653, na *Breda* gereisd, om hem als Baron dier Stad te doen huldigen. Tegen den tijd dat hij van daar wierdt te rug verwagt, hieldt zich een groote hoop Haagſche jongens uit de heffe des volks gereed om hem in te haalen; zij trokken ten dien einde dagelijks op met Oranje Vaandels en andere tekens van hunne gezindheid. 't Was reeds diep in den nacht toen het Vorſtlijk gezelſchap in den *Hage* wederkeerde, en de optrekkende hoop ſcheide. Men vergaderde dan des anderendags in de zelfde toerusting voor het Hof; toen toonde men hun den jongen Prins voor de venſters van 't Binnenhof; waar op de jongens de trompet bliezen, en een groot geſchreeuw maakten. De Fiskaal kreeg hier op last van de Staaten van *Holland*, die voor meerder opſchudding vreesden, om den hoop te verſtroolen. Hier op ſtreefde een deel van 't ſlegtſte graauw na 't huis van den Fiskaal, daar de glazen wierden uitgeſmeeten. Diergelijke baldaadigheden wierden ook gepleegd aan de Logementen van *Dordrecht* en *Amſterdam*. Derzelver bewooners, nevens den Raadpenſionaris DE WITT, wierden voor Schelmen en Prinſenverraders uitgemaakt. JAKOB DE WITT, Vader van den Raadpenſionaris, was geweldig aangevallen van een dronken Duitſcher, en gedreigd dat men hem wel leeren zoude den Prinſe tegenſpreeken. Te *Haarlem* waren de Schutters op Kermis opgetrokken, verſierd met Oranje-linten, en een Oranje- blaauw- en wit Vaandel voerende. Zommigen voerden een geopend hart op de borst, daar een Oranje-appel in ſtak. Men ſtreefde dus toegerust door de Stad, onder het geroep: *Vivat Oranje, in ſpijt van Britannie en Spanje.*

Dien

Soortgelijke opſchuddingen gebeurden ook in *Zeeland*. Doch, in dit Gewest, daar de Leden der Regeering beter Prinsgezind waren dan in *Holland*, deeden de beroerten meerder uitwerkinge. Men kwam aldaar tot het beſluit, om den Prins VAN ORANJE tot Kapitein-Generaal, en Graaf WILLEM, Stadhouder van *Friesland*, tot zijnen Luitenant voor te ſlaan ter algemeene Staatsvergaderinge, gelijk op den achtëntwintigſten Julij met 'er daad geſchiedde. De Staaten van *Holland*, egter, 's Prinſen bevordering uit alle hunne magt zoekende tegen te houden, wisten te beletten dat 'er op geraadpleegd wierdt. Voorts wierdt in hunne Vergadering vastgeſteld een beredeneerd Vertoog, en aan de Gewesten rond te zenden, waar in de noodeloosheid en ondienſtigheid van het aanſtellen van eenen Kapitein- en Luitenant-Generaal uitvoerig beweerd wierdt. Tot het opſtellen van dit Vertoog gebruikte men de welverſneeden pen van den Raadpenſionaris DE WITT, die het ook tot genoegen zijner Meesteren in gereedheid bragt.

Door dit alles wierden 's Prinſen vrienden genoodzaakt, voor het tegenwoordige wederom van hunne bedoelinge af te zien, terwijl zijne tegenſtreevers over de vereenigde poogingen van veele aanzienlijke Regenten en van een oproerig zamenſchoolend graauw zegepraalden. De jonge Vorst, van alle deeze ſchroomlijke beweegingen gelukkiglijk onbewust, genoot, nogthans, te midden van dezelve, eenige eere, dewijl hem, uit naame en van wegen KAREL DEN II, Koning van *Groot-Britannie*, de Ridderorde van den Kouzeband omgehangen wierdt.

't Was ondertuſſchen niet alleen in de Vereenigde Gewesten dat 's Prinſen bevordering wierdt tegen gehouden: ook in *Engeland* vondt men 'er, die niet gaarne zagen dat dezelve voortgang hadt. Men was thans in Oorlog met dat Rijk, maar nu aan den Vredehandel bezig. Van de zijde der Engelſchen wierdt een Verdrag voorgeſlagen, uit verſcheiden punten beſtaande. Het twaalfde Artikel hieldt in, dat noch de Algemeene, noch de bijzondere Staaten der Vereenigde Gewesten, WILLEM, Prins VAN ORANJE, noch iemand van zijne naakomelingen, ooit zouden aanſtellen tot Kapitein-

Generaal, Stadhouder of Admiraal, maar in tegendeel alle poogingen, die hier toe wierden aangewend, zouden tegenſtaan en ſtuiten. KROMWEL, in 't bijzonder, ſtondt zo ſterk op dit punt van uitſluitinge, dat hij ſtaande hielde dat 'er nimmer een beſtendige Vrede tuſſchen *Engeland* en de Vereenigde Gewesten kon plaats hebben, indien de uitſluiting niet toegeſtemd en bekragtigd wierdt. De Algemeene Staaten wilden dat dit punt, met eenige verzagting, wierdt toegeſtemd; doch die van *Holland* gingen verder. Want wanneer in hunne Vergadering de meerderheid tot de uitſluiting overhelde, bediende zich de Raadpenſionaris DE WITT van deeze gelegenheid, om aan Hunne Edele Groot Mogendheden te vraagen, of het hun aangenaam zijn zoude, dat hij zich voor een korten tijd begaf na de Vertrekkamer, om de Akte, waar in de meeste Leden bewilligd hadden, op te ſtellen? Hier op een toeſtemmend antwoord bekoomen hebbende, ontwierp hij ſpoedig de vermaarde Akte van Secluſie of Uitſluitinge. De Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland* verklaarden bij dezelve, tot gerustſtelling van den Heere Protektor KROMWEL „ dat zij den Prins VAN ORANJE, of „ iemand van deszelfs naakomelingen, nimmer zouden ver„ kiezen tot Stadhouder of Admiraal hunner Provincie; „ noch, zo veel de ſtem hunner Provincie aanging, gedoo„ gen dat hij ooit wierdt aangeſteld tot Kapitein-Generaal „ over de Krijgsmagt der Generaliteit." Veertien Leden keurden deeze Akte goed, doch de Steden *Haarlem*, *Leiden*, *Alkmaar*, *Enkhuizen* en *Edam* deeden aantekeningen tegen dezelve. Vermids evenwel de Akte door de meerderheid was goedgekeurd, wierdt zij des anderendaags na *Engeland* gezonden. Dus liet het zich aanzien, dat den Prinſe de toegang tot de hooge waardigheden voor altoos was afgeſneeden.

Middertwijl nam de jonge Prins toe in jaaren, en begon men na meer en meer bedagt te zijn om hem eene bekwame opvoeding te geeven. Al in den Jaare 1655 hadden de Staaten van *Zeeland* aangehouden bij de andere Gewesten, om een Predikant aan te ſtellen, die den Prins in de beginzels van den Chriſtlijken Godsdienſt zou onderwijzen, en

nog

nog een ander bekwaam persoon, die hem de taal, zeden, geschiedenissen, regten en gewoonten deezer landen, nevens andere weetenschappen, eenen Prinse voegende, zou leeren. Doch de Staaten van *Holland* merkten toen reeds aan, dat het den Zeeuwen noch de andere Provincien paste, zich te steeken in 's Prinsen opvoedinge. In het volgende jaar wierdt door de Voogden zelve van den jongen Prinse, die nu den ouderdom van zes jaaren hadt bereikt, aangesteld om hem in de gronden van den Godsdienst te onderwijzen, de Predikant TRIGLAND. Dit, en nog ander onderwijs, genoot hij geduurende de twee volgende jaaren.

Maar toen hij nu den ouderdom van acht jaaren hadt bereikt, wierdt de Koninklijke Prinses te raade om hem de Letterbaane nog hooger te doen opstreeven. De Wethouders van *Leiden*, zulks vernomen hebbende, booden der Prinsesse niet alleen hunne Stad en Hoogeschool aan, maar ook een Huis tot 's Prinsen intrek, het *Prinsen Hof* genaamd, 't welk van zijne Voorouders, met het zelfde oogmerk te *Leiden* gekomen, plagt bewoond te worden. De Leidsche Burgemeesters hadden het van de noodige Huisgeraaden vooraf voorzien. Met genoegen omhelsde de Prinses deeze aanbieding. Zij verkoos den Heer VAN ZUILENSTEIN tot Gouverneur van haaren Zoon, en den Hoogleeraar BORNEUS tot zijnen Leermeester. Op den derden November vertrok hij na *Leiden*, in gezelschap van de Prinsesse-Weduwe en de Koninklijke Prinsesse. Van dat vertrek hadt men vooraf kennis gegeeven aan de Algemeene Staaten, die hem, door eenige Afgevaardigden, uit hunnen naame, deeden begroeten. Op den dag zijner komste te *Leiden*, wierdt de Prins, uit naam van het Hoogeschool, staatelijk verwelkoomd met eene Nederduitsche Redevoering, door den Hoogleeraar JOANNES COCCEJUS, die thans de waardigheid van Rector Magnificus bekleedde.

Geduurende 's Prinsen verblijf te *Leiden* nam de gezindheid der gemoederen van veelen hier te Lande een merkelijken keer ten zijnen voordeele. KAREL DE II, zijn Oom, in zijn Rijk van *Groot-Britannie* te rug geroepen, prees hem, bij het plegtig afscheid, welk hij in den *Hage* van de Algemeene Staaten nam, hunner gunste aan, nevens die der

Staaten van *Holland*. Het zelfde deedt kort daar naa de Koninklijke Prinſes, hem voordraagende tot het bekleeden van de hooge waardigheden zijner Voorzaaten. Op den zevenden Auguſtus des Jaars 1660 beſlooten hier op de Staaten van *Zeeland*, den jongen Prins tot Kapitein-Generaal en tot Stadhouder van *Zeeland* te bevorderen; dit beſluit vervolgens ernſtig aandringende ter Vergaderinge van *Holland*. Hier vervoegden zich ook de beide Prinſeſſen, met verzoek dat hunne Edele Groot Mogendheden de zorge voor de opvoeding van den jongen Prinſe geliefden op zich te neemen. Hier op volgde het gunſtig beſluit, dat men de zorge voor 's Prinſen opvoeding zou aanvaarden, op dat hij, (deeze woorden gebruikte men,) dus bekwaam mogt worden tot de bediening der hooge Ampten, door zijne Voorzaaten bekleed. Het bleef hier niet bij. Vier dagen laater wierdt beſlooten, de Akte van Seclu ſie of Uitſluitinge, in den Jaare 1654 aan KROMWEL verleend, dood en te niete te verklaaren.

Naa dat men hier te Lande zo gunſtige beſluiten hadt genomen, verreisde de Koninklijke Prinſes, Moeder van den jongen Prinſe, na *Engeland*. Doch niet lang hadt zij aldaar vertoefd, of zij ſtortte in eene zwaare ziekte, welke, naa vijf of zes dagen, op den derden Januarij des Jaars 1661, haar te *Londen* uit het leeven wegrukte. Behalven den rouwe, welken het verlies van eene tederbeminde Moeder den Prinſe in zo jonge jaaren moest veroorzaaken, beſchouwden veelen dit voor hem als een hoogstnadeelig ſterfgeval; dewijl hij daar door uit de handen der Engelſcheh zou getrokken worden, gelijk ook eerlang gebeurde.

Ondertusſchen wierdt het daadlijk geroep om 's Prinſen bevordering wederom leevendig. Aanleiding tot hetzelve gaf de Oorlog, door den Biſſchop van *Munſter*, in den Jaare 1665, deezen Staat aangedaan. Hij hadt het oog op *Groningen*, en was bij de *Ommerſchans* in *Drenthe* gerukt, waar door *Overijſſel* voor hem bloot lag. Algemeen begon men nu wederom onder 't Gemeen te ſpreeken, dat men den Prins VAN ORANJE aan 't hoofd der Legers noodig hadt. De Biſſchop, in de verdeeldheid van deezen Staat zijne eigen ſterkte zoekende, voedde deeze beweegingen, en droeg zorge

ge dat zijn volk in 't Graafſchap *Lingen*, den Prinſe toebehoorende, geen overlast deedt. In 't voorbijtrekken van *Zwolle* deedt hij wakker *Wilhelmus van Nasſouwe* blaazen. Met dit alles wilde hij te kennen geeven, dat hij 't niet op den jongen Prins en die 't met hem hielden, maar alleen op de tegenwoordige Regeering hadt gelaaden. 't Gevolg hier van was, dat men over 's Prinſen bevordering in den Krijgsdienst ernſtig begon te handelen. *Leiden* was van verſtand, dat men hem tot Generaal der Ruiterije behoorde te verheffen; andere Steden ſcheenen hier toe insgelijks over te hellen. Doch, over 't algemeen, waren tot nog toe de gemoederen in *Holland* zo afkeerig van het Huis VAN ORANJE, dat de Prins in de benoeming tot de hooge Krijgsampten in dat Gewest geheel wierdt voorbij gegaan. Om de Regeering van *Amſterdam* in zijne belangen over te haalen, hadt de Prins zich in eigen perſoon derwaarts begeeven. De Regeering ontving hem met grooten toeſtel, en onthaalde hem plegtig ter maaltijd. Het volk, in grooten getale zamengevloeid om hem te zien, riep openlijk om zijne bevordering, en deedt hem uitgeleide tot buiten de Stad, onder het gejuich van *Vivat Oranje*. Doch de Regeering bleef ſtijf op haar ſtuk, en hieldt zich aan de meerderheid. Omtrent deezen tijd, en waarſchijnlijk met het zelfde oogmerk, hadt de Prins ook een keer na *Rotterdam* gedaan, daar hem insgelijks van 't volk groote eer wierdt beweezen.

Ondertusſchen traden de Staaten van *Holland* in een afzonderlijk geſprek met eenige Afgevaardigden van *Zeeland*. Sterk drongen de laatſten, dat men zich van de tegenwoordige gelegenheid moest bedienen om den Prins te bevorderen, als die nu een genoegzaam getal van jaaren hadt bereikt om 't harnas te kunnen aanſchieten. Doch die van *Holland* hadden hier geene ooren na. Om zijne jongheid oordeelde men zijne bevordering ongeraaden. Zommigen merkten aan dat dezelve dan eerst behoorde plaats te hebben, naa dat men hem geheel van de Engelſche zijde zou hebben afgetrokken; 't welk zou kunnen geſchieden, indien de Staaten van *Holland* de zorge voor 's Prinſen opvoeding geheel op zich namen. Anderen voegden 'er nevens, dat de

Prins, zo jong en zo verknogt aan *Engeland*, toegelaten wordende in den Raad van Staate, alles zou overbleven wat aldaar voorviel. 't Beſluit was eindelijk, dat hoewel 's Prinſen bevordering, in de tegenwoordige omſtandigheden, om gewigtige redenen, geen voortgang kon hebben, men, egter, genegen was, op eene andere wijze voor hem te zorgen. Dit laatſte geſchiedde ook met 'er daad. Op verzoek der Prinſeſſe-Weduwe namen de Staaten van *Holland* den jongen Prins aan voor een *Kind van Staat*, gelijk men 't noemde; dat is, zij benoemden de perſoonen, welke over hem het opzigt zouden hebben, en droegen alle de kosten zijner Opvoedinge. Om hem van de Engelſchen af te trekken, en meer gezindheid jegens het Vaderland in te boezemen, wierdt in zijne Hofhouding merkelijke verandering gemaakt, en alle perſoonen van hem geweerd, die geoordeeld wierden, hem andere grondregels te zullen inprenten, dan de Staaten van *Holland* liefst met hem wilden zien opgroeien. De Prins liet over deeze verandering vrij wat leedweezen blijken; doch die van *Holland* dulden niemand omtrent zijn perſoon, dien zij voor Engelschgezind hielden.

In het zelfde jaar als dit was voorgevallen, verzamelde men 's Lands Zeemagt in *Texel*, om tegen de Engelſchen in Zee te ſteeken. In Maij was de geheele Vloot gereed, ten getale van vijfëntachtig ſchepen, behalven de Jagten en Branders. Veele Grooten en aanzienlijken, onder andere de Keurvorst van *Brandenburg* en de Prins VAN ORANJE, begaven zich bij deeze gelegenheid na *Texel*, om 's Lands Vloot te bezigtigen. Het Scheepsvolk gaf thans een bewijs van genegenheid voor den jongen Prinſe, door zulk een luid geroep van *Vivat de Prins van Oranje*, dat het door de gantſche Vloot en over de geheele Reede van *Texel* klonk.

De benoeming van Opperhoofden over de Krijgsmagt van den Staat, in den Jaare 1667, gaf wederom aanleiding om Prins WILLEM op het tapijt te brengen. In Januarij des voorgaanden jaars hadt hij belijdenis van het Christlijk geloove gedaan, en was tot Lid der Hervormde Kerke aangenomen. Hij hadt thans den ouderdom van ruim zestien jaaren bereikt. Meermaalen hadden de Staaten van *Holland*

aan-

aangemerkt, dat zijne bevordering tot op zijn achtiende jaar behoorde te worden uitgeſteld; en dewijl dat tijdſtip vast naderde, begreepen zij duidelijk dat na dien tijd zijne bevordering tot Kapitein-Generaal niet langer zou kunnen wederſtaan worden. Doch men was tevens bedugt, ingevalle hem zo veel gezags in zaaken der Regeeringe wierdt opgedragen, als zijne Voorzaaten genooten hadden, dat hij veelligt iets ten nadeele van den tegenwoordigen Regeeringsform onderneemen mogt. Om deeze zwaarigheid te voorkomen, was men op een voegzaam middel bedagt. Ten dien einde wierdt in de Vergadering van *Holland* een Ontwerp beraamd, en na eenige tegenſtribbeling vaſtgeſteld, zedert bij den naam van het *Eeuwig Edikt* bekend, volgens 't welk het Kapitein-Generaalſchap van het Stadhouderſchap voor altoos afgeſcheiden, en de laatſtgenoemde waardigheid vernietigd wierdt. De Raadpenſionaris wierdt voor de voornaamſte bewerker van dat Edikt gehouden. Geen wonder dan dat hij meer en meer in den haat viel bij de vrienden van het Huis VAN ORANJE, dewijl de jonge Prins zich hier door voor altoos verſteeken zag van het Stadhouderſchap van *Holland*, en zonder bewilliging dier Provincie geen Stadhouder kon worden van eenig ander Gewest, ten ware hij voor altoos afzag van de waardigheid van Kapitein- en Admiraal-Generaal. Hier over ontſtondt merkelijke verwijdering tuſſchen *Holland* en de overige Provincien; dit bragt te wege, dat de Prins tot nog toe geene zitting kreeg in den Raad van Staate, waar toe anderzins *Holland* ook de toeſtemming zou gegeeven hebben. Merkwaardig is het, 't geen zommigen verhaalen, dat wanneer in de Vergadering van *Holland* van alle de Leden wierdt geëiſcht, het Eeuwig Edikt met Eede te bekragtigen, de Afgevaardigde op de Dagvaart van wegen de Stad *Edam* zulks weigerde, voor reden geevende dat hij oud en doof was, dat hij den inhoud van den Eed niet kon begrijpen, en daarom liever zijne bediening wilde nederleggen, 't geen ook met de daad geſchiedde.

De Zeeuwen, ondertuſſchen, nu zo dikwijls door die van *Holland*, in hunne gunſtige voorneemens ten aanzien van den Prinſe, gedwarsboomd, beſlooten eindelijk iets te doen 't geen

van

van hun alleen afhing, en waar over zij met andere Gewesten niet behoefden te raadpleegen. Prins WILLEM, na *Breda* getrokken, onder voorwendzel om eene proeve te neemen van eenige Jagthonden, hem door den Koning van *Engeland* ten geſchenke gezonden, wierdt te raade om van daar een keer na *Zeeland* te doen. Heimelijk was hij uit den *Hage* vertrokken, zelf zonder aan iemand zijner Voogden des kennis te geeven. Te *Bergen op den Zoom* vondt hij een Jagt, hem door de Staaten van *Zeeland* toegezonden. Te *Arnemuiden* gekoomen zijnde, gaf hij daar van kennis, door eenen Edelman, aan de Staaten van *Zeeland*, welke daar op verklaarden dat de komst van Zijne Hoogheid hun aangenaam was, en dat zij zouden tragten hem te ontvangen op eene wijze, zijner hooge geboorte voegende. Naauwelijk hadt dit gerugt zich door de Stad verſpreid, of de menigte begaf zich in grooten getale na buiten om den Prins te zien. Door eenige Afgevaardigden uit de hooge Vergaderingen wierdt hij vervolgens, langs de gewapende Burgerij, na de Stad en vervolgens in de Abtdij geleid. PIETER DE HUYBERT, Penſionaris van *Zeeland*, verwelkomde den Prins met eene Aanſpraak, overloopende van betuigingen van hoogagtinge en genegenheid. Onder het volk beſpeurde men de in 't ooglopendſte blijken van blijdſchap over 's Prinſen tegenwoordigheid, door het uitſteeken van Oranje-Vlaggen, het branden van Vreugdevuuren en het verlichten der Huizen. Op den achttienden September des Jaars 1668, daags naa zijne komst, te *Middelburg*, vervoegden zich eenige Afgevaardigden der Staaten in 's Prinſen herberg, om hem van daar in hunne Vergadering te geleiden. Zijne Hoogheid aldaar verwelkoomd zijnde, nam 'er zitting in de hoedanigheid van *Eerſten Edele*, en deedt vervolgens eene Aanſpraak, welke hij daar op in geſchrifte overgaf.

Verſchillende waren de gedagten in *Holland* over 't geen in *Zeeland* was voorgevallen. Zommigen konden niet naalaten, daar over openlijk hunne blijdſchap te betoonen. Anderen keurden het af, en namen 't zelf den Prinſe kwalijk, dat hij na een ander Gewest verreisd was, zonder vooraf de Staaten van *Holland* des te verwittigen. Men vondt 'er zelf,

die

die deezen ſtap aanmerkten als een blijk van ondankbaarheid, weinig ſtrookende met de weldaaden, die hij reeds van die van *Holland* hadt ontvangen, ja, dat hem zulks in 't vervolg niet anders dan nadeelig zijn kon.

Nogthans wierden de laatſten in hunne verwaging bedroogen. In den Jaare 1669 liet de Stad *Amſterdam* eenige genegenheid blijken om den Prinſe zitting te geeven in den Raad van Staate. De Burgemeester KOENRAAD VAN BEUNINGEN onderſteunde kragtdaadig deeze bevordering. Ook toonden hem de Staaten van *Holland*, in dat zelfde jaar, eenige meerdere genegenheid, door hem, in December, de vrije jagt toe te ſtaan, omtrent het Lusthuis *Honsholredijk*, welke zijne Voorzaaten altoos plegten te genieten. In het volgende jaar beſlooten die van *Holland* om hem zitting te geeven in den Raad van Staate, met het genot van eene beſliſſende ſtem, zo dra de andere Gewesten zouden bewilligd hebben in hun beſluit, om het Kapitein-Generaalſchap voor altoos afgeſcheiden te houden van het Stadhouderſchap. Eerlang wierden de Gewesten het hieromtrent eens, op den voet van eene Harmonie of onderlinge overeenſtemminge, in welke ook door de Algemeene Staaten wierdt bewilligd. In gevolge van het genomen beſluit, wierdt zijne Hoogheid, op den tweeden Junij des Jaars 1670, door drie Afgevaardigden der Generaliteit, ingeleid in de Vergadering van den Raad van Staate, en aldaar plegtig verwelkoomd. Voor het bekleeden deezer waardigheid, leide men hem een Jaargeld toe van vijftigduizend guldens. Thans wierdt ook zijne Hoogheid aangemerkt als van alle Voogdijſchap ontſlagen, en diensvolgens de Heer VAN GEND, die zijn Gouverneur geweest was, bedankt.

Al zedert eenigen tijd hadt de Prins in overleg genomen om eene reize na *Engeland* te doen. De begeerte om zijnen Oom, Koning KAREL DEN II, een bezoek te geeven, was niet de eenige beweegreden deezer reize. Zijn oogmerk was, deels om voldoening te vorderen van de ſommen, welke wijlen KAREL DE I zijnen Huize ſchuldig was, deels om te beproeven, hoe de Koning gezind ware om hem te bevorderen tot de waardigheden zijner Voorzaaten. Hij gaf

voor-

vooraf kennis van zijn voorneemen aan den Ridder TEMPLE, die het vervolgens na *Engeland* overbriefde. Eerlang kwam hier op in den *Hage* Lord OSSONY, met een ſloet van zes-envijftig Engelſche Edelen en Heeren, om zijne Hoogheid met eenige Koninklijke Fregatten na *Engeland* te geleiden. Hij vertrok in December, en wierdt aldaar met veel betooninge van blijdſchap en hoogagtinge ontvangen. Ten Hove vierde men zijne geboorteverjaaring met den zelfden luister als die des Konings. Hij bezogt de Univerſiteiten van *Cambridge* en *Oxford*, en wierdt 'er met de zelfde eere als zijne Majeſteit zelve ontvangen.

Midlerwijl verloor zijne Hoogheid het oogmerk zijner reize niet uit het oog. Hij hadt eenen eisch op zijne Groot-Britanniſche Majeſteit van zestienhonderdduizend guldens. Hij bewerkte dat den Heere BLACKWELL last wierdt gegeeven om veertigduizend ponden ſterlings, ten behoeve van den Prinſe, op te neemen. De Koning verbondt zich, om de overige honderdtwintigduizend ponden binnen den tijd van drie jaaren, of ieder jaar veertigduizend ponden, naar 's Prinſen goedvinden, af te leggen. Zijne Hoogheid dus ten deezen opzigte naar genoegen geſlaagd zijnde, keerde in Februarij des volgenden jaars na *Holland* te rug. Lord OSSONY geleidde hem thans wederom met dien zelfden ſloet, welke hem na *Engeland* hadt overgevoerd. Bij zijne wederkomst in den *Hage*, wierdt hij door de vrolijk juichende Burgerij verwelkoomd. BURNET verhaalt, uit 's Prinſen eigen mond gehoord te hebben, dat KAREL DE II, op zekeren tijd met hem alleen in geſprek zijnde, hem afkeerig zogt te maaken van den Hervormden Godsdienst, en ſmaak te doen krijgen in den Roomſchen, welken de Koning zelve heimelijk was toegedaan.

Het genomen beſluit tot 's Prinſen voordeel gaf zijnen vrienden hoop op verdere bevordering. De Oorlog, waar mede de Staat van den kant van *Engeland* en *Frankrijk* gedreigd wierdt, gaf aanleiding tot het raadpleegen over het aanſtellen van eenige Legerhoofden. Eigenaartig moest de Prins VAN ORANJE thans wederom op het tapijt gebragt worden. Bij veelen beſpeurde men wel de genegenheid om hem

tot

tot Kapitein-Generaal aan te ſtellen, doch men was het niet eens, of zulks voor zijn geheele leeven, dan ſlegts voor een enkelen Veldtogt behoorde te geſchieden. Lang wierdt hier over getwist, eer men tot een beſluit kwam. 't Liep eindelijk hier op uit, dat zes Provincien beſlooten, hem het Kapitein-Generaalſchap van nu af voor zijn geheele leeven op te draagen; terwijl in de Vergadering van *Holland* wierdt vastgeſteld, dat deeze opdragt zou geſchieden, zo dra zijne Hoogheid den ouderdom van tweeëntwintig jaaren zou bereikt hebben; 't welk nog etlijke maanden zou aanloopen. Voor 't bekleeden deezer waardigheid wierdt den Prinſe eene wedde toegelegd van vierënzestigduizend, voor 't Beſtand, doch onder en na hetzelve van honderdëntwintigduizend guldens. In gevolge van het genomen beſluit, deeden de Algemeene Staaten, door den Heer FAGEL, den Prinſe kennis geeven van zijne bevorderinge, en hem verzoeken om in hunne Vergadering te verſchijnen tot het doen van den Eed en het ontvangen van zijnen Lastbrief. De voorzittende Heer der Vergaderinge verwelkoomde hem met eene deftige Aanſpraak, die van den Prinſe beantwoord wierdt met de verzekering, dat de eer, welke men hem bewees, en het vertrouwen, dat men in hem ſtelde, door het opdragen van eene zo aanzienlijke waardigheid, hem ten ſpoore zou verſtrekken, om ter verdeedigінge en handhaavinge der Vrijheid goed en bloed op te offeren. Naa deeze verzekering leide hij den Eed af als Kapitein- en Admiraal-Generaal der Vereenigde Gewesten. Deeze aanſtelling, welke voorviel op den vijfëntwintigſten Februarij des Jaars 1672, wierdt gevolgd van een pragtigen maaltijd, welke zijne Hoogheid aan de Staaten van *Holland* gaf. Het volk vertoonde zijne blijdſchap, door het aanſteeken van Vreugdevuuren en andere teekens van hun genoegen over 't Prinſen bevordering.

Naauwlijks hadt het werk der verheffinge zijn volkomen beſlag gekreegen, of de Prins vondt gelegenheid om den Vaderlande zijnen dienst te betoonen. De Koning van *Frankrijk* hadt den Staat den Oorlog verklaard, en was met een Leger over de grenzen getrokken. De Provincie *Overijſſel* lag geheel voor hem open, en tot aan de oevers van den

Yſſel vondt men geene plaats, bekwaam om hem weerſtand te bieden. Om hier in te voorzien, zondt men na den kant dier riviere de noodige verſterkinge. Op den negentienden April vertrok de Prins VAN ORANJE uit den *Hage*, verzeld van zeven Afgevaardigden der Algemeene Staaten, om de Steden te bezigtigen, en een Leger aan den *Yſſel* te doen zamentrekken, ten einde den vijand het overtrekken van den ſtroom te beletten. Doch, vermids de Franſchen zich eerlang meester maakten van de *Betuwe*, en verſcheiden Steden en Sterkten in dien oord bemagtigden, vondt de Prins geraden met het Leger op te breeken bij *Arnhem*, daar hij dus lang gelegen hadt. Hij trok na *Utrecht* met zijne benden, ten getale van dertienduizend man, en ſloeg zich op den vijftienden Junij voor de Stad neder. Algemeen was hier de ontſteltenis onder aanzienlijken en geringen; zommigen leiden in beraad om met hunne goederen de wijk te neemen na *Holland*. 's Prinſen komst deedt de ontſteltenis eenigzins bedaren. 's Anderen daags deedt hij zijne intrede in de Stad, onder de toejuichingen der menigte, en verſcheen vervolgens in de Vergadering van 's Lands Staaten. Hij beloofde de Stad tot het uiterſte te zullen verdeedigen, indien men zijne maatregels wilde opvolgen. Ten dien einde ſloeg hij voor, om de Voorſteden af te branden, en nog dien zelfden dag daar toe het noodige in 't werk te ſtellen, alzo hij meende dat dit het eenigſte middel tot behoud der Stad was. Doch hieromtrent was men het onder de Staaten des Gewests niet eens; zommigen zelf toonden geringe gezindheid om hier toe te beſluiten.

Terwijl hier over geraadpleegd wierdt, ontving de Prins bevel om met het Leger op Hollandſchen bodem te trekken, alzo men oordeelde dat *Utrecht* niet te houden, en 'er aan de beveiliging van *Holland* meer gelegen was. Zijne Hoogheid brak dan op met het Leger voor *Utrecht*, en ſloeg zich ten zelven dage aan de Nieuwenbrugge bij *Bodegrave* neder.

In den tegenwoordigen hachelijken ſtaat, in welken de Republiek zich bevondt, tradt de Prins in heimelijke onderhandeling met zijnen Oom, den Koning van *Engeland*, en deedt hem

hem eenige voorſlagen, op welke, zijns oordeels, de Vrede tusſchen *Engeland* en den Staat zou kunnen getroffen worden. Van den kant des Konings kwam, omtrent deezen tijd, een brief in 't licht, behelzende dat de Koning niet twijffelde of hij zou den Prins, indien deeze zijnen raad volgde, welhaast doen ſtellen in 't bezit der magt, na welke zijne Voorouders altijd getragt hadden.

De onheilen, welke deeze Landen overkwamen, deeden ondertusſchen het geroep om 's Prinſen bevordering meer en meer algemeen worden. Men weet dezelve aan de agteloosheid, ontrouwe en baatzucht der Regenten, die bij veelen wierden verdagt gehouden dat zij het met *Frankrijk* hielden. Zommige Predikanten, hun ampt misbruikende, roeiden hier onder, en zogten de Gemeente in te boezemen, dat de zaaken zo ſlegt gingen, om dat veele Leden der Regeeringe den Lande ongetrouw waren, en om dat den Prinſe geen grooter gezag wierdt opgedraagen. Een der Predikanten te *Haarlem* ontzag zich niet, openlijk te prediken, dat onder de Regenten dier Stad verraad en kwaad beſtier ſchuilde. Het morren liep zo hoog dat zommige Leden der Staaten van *Holland* om de bevordering van zijne Hoogheid tot verdere waardigheden ernſtig begonnen te denken.

Hier en daar begon nu het Gemeen de Wethouders te dwingen, dat zij den Prins VAN ORANJE voor Stadhouder zouden verklaaren. Eerst openbaarde zich dit oproerig eifchen te *Veere* in *Zeeland*, en ſloeg wel haast van daar na *Dordrecht* over. Hier hadt men de menigte diets gemaakt, dat de Magazijnen ſlegt voorzien, en de Sleutels te zoeken waren. Doch, bij nader onderzoek, wierdt hier van het tegendeel bevonden. 't Mogt egter niet baaten. Men dwong de Regeering om na 't Leger bij *Bodegrave* te trekken, en zijne Hoogheid na de Stad te geleiden. 't Geſchiedde. In 't eerst weigerde de Prins het Leger te verlaaten, doch verzelde ten laaſten de Afgevaardigden na de muitende Stad. Hier wierdt hij met allerlei teekens van Oranjegezindheid ingehaald. Geen woord repten ondertusſchen de Wethouders van het Stadhouderſchap. De Prins, naa den maaltijd uitrijdende, wierdt van zommigen, die zich aan de Koets ver-

voegden, gevraagd, of hij Stadhouder ware? waar op hij verklaarde, volkomen te vrede te zijn. Wij niet, voegde men hem daar op te gemoete, *ten zij wij uwe Hoogheid Stadhouder zien.* Door dit dringen en dwingen verſchrikt, wierden eindelijk de Wethouders genoodzaakt het Eeuwig Edikt te vernietigen, en den Prins voor Stadhouder te verklaaren, bij eene Akte, aan het ſlot van welke zijne Hoogheid wierdt ontſlagen van den Eed, bij welke hij beloofd hadt, het Stadhouderſchap niet te zullen aanneemen. Men verhaalt, dat twee Predikanten van *Dordrecht* den Prins van zijne gemoedstwijfelingen verlosten, door welke hij zwaarigheid maakte, zonder de bewilliging der Staaten, en tegen zijnen Eed, de opgedragene waardigheid te aanvaarden. Ook wil men, dat zijne Hoogheid, het oproerig dwingen der Burgerije ziende, tot de Wethouders zou gezegd hebben: *Mijne Heeren, ik beklaag u.* Diergelijke opſchuddingen vielen ook voor te *Rotterdam*, *Gouda*, *Haarlem*, *Amſterdam*, en in andere plaatzen.

't Gevolg van dit alles was, dat ter Vergaderinge van *Holland* in ernſtige overweeging wierdt genomen, om het Eeuwig Edikt te vernietigen, en vervolgens den Prinſe de waardigheid van Stadhouder op te draagen. Zommigen deeden den voorſlag, of men hem niet tot Graaf van *Holland* behoorde te verheffen; doch dit wierdt met de meerderheid van de hand geweezen. Maar op den vierden Julij des Jaars 1672, 's morgens ten vier uure, wierdt zijne Hoogheid, van der Staaten wege, verklaard voor Stadhouder, Kapitein- en Admiraal-Generaal van *Holland*. Zeven Afgevaardigden der Vergaderinge bragten hem hier van de tijding in 't Leger bij *Bodegrave*. Eer hij de hooge waardigheid aannam, vraagde hij, of men hem ontſlagen hadt van den Eed, bij het aanvaarden van het Kapiteinſchap-Generaal gedaan, waar bij hij zich hadt verbonden, nimmer deeze waardigheid te gelijk met het Stadhouderſchap te zullen bekleeden. Hier op een toeſtemmend antwoord bekoomen hebbende, deedt hij belofte het Land te zullen beſchermen en de rust in de Steden herſtellen. Vervolgens bewerkten de Staaten van *Holland* in de Vergadering der Algemeene Staaten, dat de Prins tot

Kapi-

Kapitein-Generaal der Unie wierdt aangeſteld. Dus behlom zijne Hoogheid, WILLEM HENDRIK, Prins van *Oranje* en *Naſſau*, in den onderdom van nog geene volkomene tweeentwintig jaaren, de aanzienlijke waardigheid zijner Voorzaaten. Op den negenden Julij, in eigen perſoon in den *Hage* gekoomen zijnde, wierdt hij plegtig tot dezelve aangeſteld. Op het gerugt hier van ging 'er een algemeen vreugdegejuich op onder de menigte, door 't gantſche Land. Men liet Oranje-Vaandels waaien van Kerken en Stadshuizen. Elk was in de weer om zich met Oranje-ſtrikken en linten op te tooien. De lucht weêrgalmde van 't bulderen uit klein- en grof geſchut. Menig een glas, boordevol geſchonken, wierdt geledigd op de gezondheid en verheffing van zijne Hoogheid.

De eerſte zaak, welke de Prins, terſtond na zijne bevordering, verrigte, was het ſchrijven van een rondgaanden brief, ter verontſchuldiginge van de Regenten der Steden en des Lands, die bij het Gemeen verdagt gehouden wierden. Het verlies van verſcheiden Steden, door de Franſche wapens overrompeld, en andere onheilen, weet hij, in denzelven, niet aan de ontrouwe van hun, welke het bewind in handen hadden, maar aan de laf hartigheid en trouwloosheid van zommige Krijgsbevelhebbers. Doch deeze Brief, hoewel op verzoek van 's Lands Staaten geſchreeven, deedt de uitwerking niet, welke men 'er zich van beloofd hadt. De onlusten en oproerigheden bleeven in veele Steden nog duuren. Tot het ſtillen van dezelve ſloeg de Prins eene bezending voor, in welke men gaarne zou bewilligd hebben, indien zijne Hoogheid zich aan het hoofd van dezelve hadt willen ſtellen. Doch, alzo deeze voorwendde, dat hier mede te veel tijd zou verloopen, en hij niet zo lang uit het Leger kon blijven, kwam 'er niets van deeze bezendinge.

Midlerwijl was men met *Frankrijk* en *Engeland*, over het ſluiten van den Vrede, in onderhandeling getreeden. Op den voorſlag van Burgemeester VAN BEUNINGEN, die wegens *Amſterdam* het woord voerde, wierdt eerlang, ter Vergaderinge van *Holland*, het beſluit genomen, om den handel met *Frankrijk* geheel over te laaten aan den Prinſe en aan de.

Engelſchen, om betere voorwaarden te bedingen, dan dus lang waren aangebooden. Doch deeze handel was van weinig vrugts. De Prins verklaarde dat onder de voorſlagen der beide Koningen niet één punt was, welk hij zou aanneemen, en dat men zich eerder behoorde te laten in ſtukken houwen, dan zulke voorwaarden aanneemen. Zommige Hiſtorieſchrijvers verhaalen, dat zijner Hoogheid, ſtaande deeze onderhandelingen, de Opperheerſchappij der Vereenigde Nederlanden, onder de beſcherminge der Koningen van *Frankrijk* en *Engeland*, zou zijn aangebooden; maar dat hij deeze aanbieding zou hebben van de hand geweezen, met betuiginge, dat hij nimmer het vertrouwen zou verraaden, welk de Staaten getoond hadden in hem te ſtellen, en nog veel minder de vrijheid van zijn Vaderland verkoopen, door zijne Voorzaaten zo lang en zo dapper gehandhaafd.

Hoe het hier mede zij, zeker is het dat zijne Hoogheid, op eenen brief, hem door den Raadpenſionaris DE WITT geſchreeven, waar in hij verzogt hem te regtvaardigen wegens zekere beſchuldiging tegen hem, een zo ſtaauw en koel antwoord zondt, dat hetzelve, alzo het door den druk wierdt gemeen gemaakt, den Heere DE WITT, onder de menigte, weezenlijk nadeel toebragt. Na het pleegen van den affchuwelijken moord aan 't edele Broederpaar, keurde de Prins insgelijks af, dat omtrent de handdaadigen aan denzelven eenig onderzoek gedaan wierdt. Men vindt aangeteekend, dat de Prins, aan iemand, welke over den Chirurgijn van *Pershill*, beſchuldiger van Heere KORNELIS DE WITT, en deszelfs onhandelbaar gedrag, bij hem klagtig viel, tot antwoord gaf: „ Geef den hondsvot een voet in 't gat, en laat hem loo„ pen"; als mede, dat deeze eerlooze mensch van zijne Hoogheid, terwijl hij Koning van *Groot-Britannie* was, een Jaargeld trok van achthonderd guldens, in vergelding van den dienst, zo (ſpreekt zijne Akte,) door hem, in den Jaare 1672, aan den Lande beweezen. Nogthans ſprak de Prins nimmer van dien moord dan met de uiterſte verfoeijing. Den Heer Raadpenſionaris hieldt hij voor eenen der grootſte mannen zijner eeuwe, en geloofde dat hij den Lande getrouwelijk gediend hadt.

Voor-

Voorheen hebben wij verhaald, hoe zommigen gaarne zouden gezien hebben, dat de Prins zich aan het hoofd eener bezendinge na de Steden hadt geſteld, om in dezelve de rust te herſtellen, doch dat hij zulks hadt van de hand geweezen. Thans nam men het beſluit ter Vergaderinge van *Holland*, zijne Hoogheid te magtigen, dat zelfde te bewerken, door de Regeering buiten tijds te veranderen. Want ſchoon men zou verwagt hebben, dat de Gemeente, thans in de verheffing van zijne Hoogheid, haaren zin gekreegen hebbende, tot rust zou gekoomen zijn, waren, egter, zommige Steden nog vol van oproerigheden. In de meeste van deeze Steden gebruikte de Prins dit gezag, in gevolge van een beſluit, op den zevenëntwintigſten Augustus des Jaars 1672 genomen, en plaatſte zodanige perſoonen op het kuſen, als den Huize VAN ORANJE meest gezind waren. Voor dat nog het bovengemelde beſluit genomen wierdt, was de Stad *Amſterdam* met zijne Hoogheid in eene afzonderlijke onderhandeling getreeden, om hem tot hulpe der Stad en van 't gantſche Land te beweegen. Den Burgemeester HENDRIK HOOFT hadt men aan den Prins gezonden om hem tot het een en ander over te haalen, met de aanbieding om hooger waardigheden aan zijn perſoon te doen opdraagen, en zijn gezag, magt en aanzien te doen vermeerderen; verzekerende hij, dat de Stad genegen was, daar toe het haare van heeler en goeder harte aan te wenden. Doch alzo de Prins, gelijk hij naderhand aan den Biſchop BURNET verhaalde, zich verzekerd hieldt, dat de Landzaaten geenen Souverein konden verdraagen, maakte hij thans geen gebruik van deeze aanbieding. Alleenlijk beloofde hij den Burgemeester, binnen kort te *Amſterdam* te zullen koomen. Hij volbragt deeze belofte op den twaalfden Augustus, wanneer hij in den vollen Raad ontvangen, en door de Vroedſchap met dertigduizend guldens wierdt beſchonken. Van *Amſterdam* deedt hij een keer na *Muiden*, *Weesp*, 't Huis te *Abkoude* en den *Hinderdam*, en keerde op den vijftienden weder na het Leger bij *Bodegrave*. Vóór zijn vertrek van *Amſterdam* hadt hij aan de Regenten beloofd, in eigen perſoon de Stad te zullen koomen verdeedigen, ingevalle de vijand zich van *Muiden* meester maakte.

Doch, in weerwil van het goed verſtand, 't geen thans tuſſchen zijne Hoogheid en de Wethouders van *Amſterdam* ſcheen plaats te hebben, moesten zommigen van 't Kuſſen; de Gemeente gaf geen rust, voor dat ook hier verandering gemaakt was. Even eens ging het in *Zeeland*, werwaarts zijne Hoogheid in eigen perſoon een keer deedt, dewijl dat voor het eenige middel wierdt gehouden om de gemoederen te doen bedaaren.

De veelvuldige veranderingen in de Regeering hadden, ondertuſſchen, de uitwerking niet, welke men zich daar van beloofd hadt. Volgens 't oordeel van zijne Hoogheid zelve, waren hier door veele bekwaame Regenten buiten het bewind geraakt, en derzelver plaatzen vervuld met driftige en geringe lieden, welke zich 's Prinſen vrienden noemden. De Prins beſpeurde den misſlag, welken hij begaan hadt, doch toen het te laat was om dien te herſtellen.

Ondertuſſchen ſlaagden 's Prinſen verrigtingen te velde niet zo gelukkig, als het gemeen zich hadt voorgeſteld. Veelen erkenden nu, dat men t'onregt aan de Heeren DE WITT de ſchuld van 's Lands onheilen hadt gegeeven. De Franſchen bleiden nog eenige Steden in. In 't einde van September ondernam zijne Hoogheid om *Naarden* bij verraſſing in te neemen. De maatregels, ten dien einde genomen, droegen elks goedkeuring weg; maar door het aan den grond zeilen der Vaartuigen, welke eenige troepen van *Amſterdam* moesten aanvoeren, mislukte deeze toeleg. Even ongelukkig liep ook zijne onderneeming op *Weerden* af.

Hoewel het Jaargetij reeds verre verloopen was, toonde zich, nogthans, de Prins genegen om de mislukte ondernee-mingen, op de eene of andere wijze, te vergoeden. Ten dien einde beriep hij eenen Krijgsraad te *Gouda*, in welken, onder den eed van geheimhoudinge, wierdt beſlooten, eenen kans op *Charleroi* te waagen. Op dat de vijand het waare oogmerk niet zou ontdekken, zogt men hem te misleiden, door het Leger na een anderen kant te doen optrekken. Hij verzamelde zijne troepen bij *Roozendaal*, op den zevenden November, en bevondt ze ſterk vierëntwintigduizend man. Van daar trok hij na *Maaſtricht*, en vervolgens over de

Maa-

Maaze na de *Moer*, van waar hij den Graaf DE DURAS deedt wijken. Vervolgens *Valkenburg* hebbende doen veroveren, toog hij ſchielijk te rug, en ſloeg in December, onverhoeds, het beleg om *Charleroi*. Van veel gewigts was het veroveren van deeze plaatze, dewijl zij den Franſchen tot hun voornaamſte Magazijn diende, en den toegang verleende na de onlangs veroverde landen. Daarenboven was de Stad ſlegt van Krijgsvolk voorzien, en thans zonder Bevelhebbers: alzo de Graaf DE MORTAL, die daar binnen geboodt, op de tijding der komſte van Prinſe WILLEM, na *Tongeren* was uitgetrokken, niet twijffelende of zijne Hoogheid badt het oog op die Stad. Door een list wist hij nogthans wederom binnen *Charleroi* te geraaken, 't welk het zou hebben moeten opgeeven, indien 'er niet eene ſterke vorst ware opgekoomen. Dit noodzaakte den Prins het beleg op te breeken, en zijne Soldaaten, die, in menigte, van ongemak en koude ſtierven, de Winterkwartieren te doen betrekken. Op den dertigſten December kwam hij zelve wederom in het Leger bij *Aiſen*.

Midlerwijl hadden de Franſchen, zich van de afweezigheid Zijner Hoogheid bedienende, op verſcheiden plaatzen, welke hij voorheen bezet hadt, met naame te *Bodegrave* en *Zwammerdam*, zeer ſlegt huis gehouden. Men weet des vijands voortgang onder andere aan de laf hartigheid van zommige Legerhoofden, welke de aanbevolene posten, tegen ontvangenen last, verlieten. Hier van wierdt onder anderen beſchuldigd de Kolonel MOZES PAIN ET VIN, Kwartiermeester-Generaal der Legers van den Staat. Op het voorbeeld van den Luitenant-Generaal Graave VAN KONINGSMARK, verliet hij den post bij *Nieuwerbrugge* bij *Bodegrave*, om dat hij oordeelde dat dezelve niet te houden was, en week na *Gouda*, alwaar hij met opene armen wierdt ontvangen. Doch dit wijken wierdt hem zo kwalijk genomen door zijne Hoogheid, dat hij terſtond bevel gaf hem te vatten, en voor eenen Krijgsraad te ſtellen. Deeze veroordeelde hem tot verbeurte zijner Ampten en goederen, en ter eeuwige gevangenisſe. Doch de Prins, met dat Vonnis niet te vrede, trok de zaak aan zich zelven en voor een Regtbank, door hem benoemd.

Hier wierdt hij gevonnisd om onthalsd te worden; welk Vonnis eerlang in het Leger bij *Alfen* aan hem volvoerd wierdt. Klein genoegen gaf dit Vonnis aan veelen, die van oordeel waren, dat PAIN ET VIN, zich op een post bevindende, welke niet meer te houden was, zich van de zelfde vrijheid mogt bedienen, welke men aan den Graave VAN KONINGSMARK hadt gegeeven, om naamlijk in den dringendſten nood na *Leiden* te mogen wijken.

Naa de mislukte onderneeming op *Charleroi*, en naa zijne wederkomst in den *Hage*, beraamde zijne Hoogheid weldra nieuwe ſchikkingen tot de eene of andere verrigting ten voordeele van den Lande. Men raadpleegde inzonderheid om den Franſchen, geduurende het beſlooten water, den verderen voortgang af te ſnijden, en, ware 't mogelijk, hen op hunne legerposten aan te vallen. Vooral was de Prins op middelen bedagt om een aanſlag op het *Sticht* te doen, en hieldt ten dien einde geduurige zamenkomſten met den Veldmaarſchalk WURTS, de Graaven WALDEK en KONINGSMARK, en met andere hooge Bevelhebbers. De inwooners der Steden en Dorpen van *Holland* kreegen last, om met verdubbelde poogingen voor hunne eige veiligheid te waaken. Reeds op den vierden Februarij des Jaars 1673 vertrok de Prins uit den *Hage* na het Leger; doch een ſchielijk opkoomende dooi deedt zijnen toeleg mislukken. Toen deedt hij den voorſlag aan de Staaten van *Holland*, om de Steden en Plaatzen van hun Gewest ten ſpoedigſte te verſterken; deeze voorſlag vondt eene algemeene goedkeuring, en wierdt ſtraks ten uitvoer gebragt. *Nieuwerſluis* deedt de Prins in de eerſte plaats verſterken, dewijl hij van oordeel was, dat de Franſchen, langs dien weg, een aanſlag op *Amſterdam* of *Weesp* zouden onderneemen. De Hertogen ENGUIEN en LUXEMBURG trokken in de daad op van *Woerden* om dien kans te waagen; doch Prins WILLEM, zulks vernomen hebbende, deedt hun eene bende te gemoet trekken, welke hen van beſluit deedt veranderen. Voorts gaf hij de noodige bevelen tot het verſterken ook van die Steden, welke minder aan de aanvallen der vijanden waren bloodgeſteld, en herſtelde eene behoorlijke krijgstucht in de Legers.

Mer-

Merkelijke oneenigheid heerschte ten deezen tijde tusschen de Regenten en het Volk in *Zeeland*. Om de heillooze gevolgen, welke daar uit konden ontstaan, besloot zijne Hoogheid een keer na dat Gewest te doen, en herstelde weldra, door zijne tegenwoordigheid, de rust en het goed verstand. Bij die gelegenheid bezigtigde hij de Vestingwerken van *Vlissingen*, *Sluis* en *Aardenburg*. In de laatstgenoemde Stad wierden hem, door eenige Burgerdochters, keurlijk uitgedoscht, de Sleutels in een Zilveren Schotel aangeboden. Op zijne te rug reize nam hij zijnen weg over *Bergen op den Zoom* en *'s Hertogenbosch*. Hier liep hij een dreigend gevaar zijns leevens. Te water zijne reize willende voortzetten, wierdt hij bij het afsteeken met het geschut begroet. Eenige Uitleggers op *Bosseveld*, dit schieten voor het zein van onraad houdende, kwamen toeschieten na den kant, van welken zij het gerugt hoorden. Hier ontmoetten zij eenige Vaartuigen, die den Prins voerden, doch welke zij, om de reeds vallende duisternis, voor vijandlijke schepen aanzagen. Zij gaven daar op de laag, en maakten toebereidzels tot een tweede losbranden, wanneer zij nog gelukkig in tijds van hunne dwaalinge onderrigt wierden.

Behalven de middelen van tegenweer, welke in 't begin des Jaars 1673 wierden te werk gesteld, om den vijand te lande afbreuk te doen, beraamde men ook de noodige maatregels om ter zee den Krijg kloekmoedig door te zetten. De waardigheid van Luitenant-Admiraal, onder het Kollegie van *Amsterdam*, was voor eenigen tijd open gevallen, door het sneuvelen van den Heere VAN GENT. Zijne Hoogheid droeg dit gewigtig ampt op aan KORNELIS TROMP, bekend voor een ijverig Vriend van het Huis VAN ORANJE, en die zedert eenigen tijd hadt stil gezeeten. Veelen verwonderden zich over deeze keuze, van wegen het misnoegen, welk tusschen hem en DE RUITER plaats hadt. Doch, door de tusschenspraak en op uitdrukkelijk bevel van Prinse WILLEM, wierden zij thans verzoend, gelijk wij in het Leven van den Admiraal TROMP breeder verhaald hebben.

Een lofwaardig bewijs van Edelmoedigheid gaf de Prins VAN ORANJE ten deezen tijde. Door de zwaare oorlogskosten was 's Lands Geldkist bijkans uitgeput, en het volk morde over de drukkende belastingen. Gevoelig over de rampen van zijn Vaderland, en genegen om den algemeenen last te helpen draagen, deedt hij aanbieding om afſtand te willen doen van de wedden, hem voor het bekleeden zijner hooge waardigheden toegelegd, als mede van zijn aandeel in de veroverde Prijzen; 't welk eene aanmerkelijke ſomme bedroeg. Schoon deeze aanbieding van de Staaten niet wierdt aangenomen, hadt zij, nogthans, de bedoelde uitwerking, dat de belastingen door het gemeen zedert met meerder gewilligheid wierden opgebragt.

Zedert zijne reize na *Engeland*, hadt Prins WILLEM geduurig heimelijk verſtand gehouden in dat Koninkrijk. Door dit middel kreeg hij thans kennis van de groote toebereidzelen, welke aldaar gemaakt wierden, om de Vereenigde Gewesten met eene verdubbele kragt aan te vallen, zo door het doen van eene landing, als door het beſtrijden van 's Lands Vlooten. Hij ontving deeze tijding in het Leger bij *Raamsdonk*, en deelde dezelve terſtond aan de Staaten mede. Eerlang verſcheen hij zelve, op verzoek van Hunne Hoog Mogendheden, in den *Hage*, om de gemoederen gerust te ſtellen, en de noodige maatregels tegen de gevreesde Landing te beraamen. Ten zelfden dage van zijne komst in den *Hage* zondt hij eenen brief aan DE RUITER, die met de Vloot in zee was, om hem berigt te geeven van zijne ontvangene kundſchap. Op 's Prinſen bevel was de Admiraal de Hollandſche kust, tuſſchen *Katwijk* en *Scheveningen*, genaderd. Hier verſcheen hij, weinige dagen naa het afzenden van zijnen brief, in de Vloot, aan boord van DE RUITER, om met hem te raadpleegen over 't geen in de tegenwoordige omſtandigheden, ten meesten dienſte van den Lande, moest verrigt worden. 't Beſluit was, om ten ſpoedigſten manmoedig op den vijand los te gaan. De Prins met zijn gezelſchap op het zonnedek geklommen zijnde, deedt DE RUITER een aanſpraak tot de Matroozen en Soldaaten, om hen allen tot hunnen pligt te vermaanen. Naa het eindigen van de-

dezelve, weêrgalmde de lucht van het herhaald gejuich van *Leeve de Prins*; 't welk, door het driemaal afneemen van zijnen hoed, beleefdelijk beantwoord wierdt door zijne Hoogheid; welke kort daar na na den *Hage* wederkeerde.

Middlerwijl hadt men, door het vertrekken des Hertogs DE CONDÉ uit *Utrecht*, hier te Lande eenige ruimte gekreegen: Dit gaf Prinſe WILLEM eene gunſtige gelegenheid om een kans op *Naarden* te wagen. Om den Franſchen Hertog VAN LUXEMBURG te misleiden, gedroeg hij zich als of hij een aanſlag op *Bommel* in den zin hadt, en deedt het met 'er daad beſchieten. Doch onder dit alles was zijne Hoogheid met het gros van 't Leger van *Raamsdonk* na *Alfen* getrokken, en vervolgens tot aan de *Vegt*, waar over de beuden, in den nacht en midden onder een verſchrikkelijk onweder, met ſchuiten gevoerd wierden. Den volgenden dag, 't was de zesde September, ſloeg de Prins het beleg om *Naarden*, en deedt de Stad terſtond berennen en hevig beſchieten. Eenlang gaf hij last om eenen algemeenen ſtorm te loopen; doch die van binnen wagtten zulks niet af, maar gaven zich op den twaalfden September bij verdrag over. Hoewel zijne Hoogheid, bij zommigen, geene geringe eere hadt ingelegd door deeze bemagtiging, welke de Hertog VAN LUXEMBURG niet hadt kunnen beletten, beſchouwden anderen het, egter, als de uiterſte onvoorzigtigheid, de meeste Krijgsmagt van den Staat bij eene eenige Stad te doen zamentrekken, waardoor de overige Gewesten weerloos en open wierden gelaaten.

Niet lang vertoefde zijne Hoogheid binnen *Naarden*. Na dat hij de noodige bevelen hadt gegeeven tot het verbeteren der Vestingwerken, vertrok hij na *Braband*, alwaar hij een mondgeſprek hieldt met den Graave MONTERREY, Spaanſchen Bevelhebber, om de volgende krijgsonderneemingen te regelen. Hier wierdt tevens beſlooten, dat de Prins zich na *Antwerpen* zou begeeven, om over zaaken van aangelegenheid te handelen. Hij kwam aldaar in October, en wierdt 'er van de Wethouderſchap en Burgerij ſtatelijk ontvangen. 's Anderendaags tradt men in onderhandeling over 't geen dienſtigst was, in de tegenwoordige omſtandigheden te onderneemen.

Gaarne

Gaarne zou de Prins tegen den Hertog VAN CONDÉ een kans in 't open veld gewaagd hebben; doch dit wierdt ongeraaden geoordeeld, maar integendeel vastgeſteld, dat hij den Graave DE MONTECUCULI zou te gemoete trekken. Diensvolgens verliet hij *Antwerpen*, en vereenigde zich met de Spaanſchen bij *Heerentals*, die nu gevoegd bij het Staatſche Leger, gezamentlijk vijfëntwintigduizend man ſterk waren. Hier mede trok hij bij *Venlo* over de *Maaze*, doende overal eene ſtrenge krijgstucht onderhouden, en het plonderen en branden op doodſtraffe verbieden. De Prins vervolgde zijnen optogt na den Rhijnkant, om zich met de Keizerlijke troepen te vereenigen. In zijnen togt derwaarts bemagtigde hij de kleine Stad *Rhijnbach*, en deedt 'er alles, wat hij daar binnen onder de wapens vondt, over den kling ſpringen. De Burgemeester moest zijne onbezonnenheid met den hals boeten. Naa dat de vereeniging van het Keizerlijke en Staatſche Leger, op den vierden November, was geſchied, beſloot men *Bonn* te belegeren. Op den zevenden kwam zijne Hoogheid in perſoon voor de Stad, en aanvaardde het opperbevel over den toeleg. Weldra maakte men een begin met het openen der loopgraaven. Eene doodlijke wonde ontving in dezelve de Graaf VAN KONINGSMARK, die het beleg bijwoonde, kort naa dat Prins WILLEM dezelve hadt verlaaten; deeze gaf hem een bezoek, om hem over zijn ongeluk te troosten. 's Anderen daags gaf zich de Stad bij verdrag over. Twee dagen laater ontving de Prins VAN ORANJE de gelukwenſchingen van eenige Afgevaardigden der Algemeene Staaten met deeze verovering, en de eere, daar mede behaald. Thans zou hij nog wel den Hertog VAN LUXEMBURG, die met een rijken buit na *Frankrijk* toog, den weg hebben willen afſnijden, ja zelf met hem eenen Veldſlag waagen; doch het een en ander mislukte hem. Ook was December reeds verre verloopen: hierom deedt hij het Leger de Winterkwartieren betrekken, en begaf zich na den *Hage*.

Een nieuw bewijs van genegenheid te hemwaarts ondervondt zijne Hoogheid Prins WILLEM in het volgende Jaar 1674. Op den voorſlag van de Stad *Haarlem*, die daar toe de eerſte opening hadt gedaan, wierdt, op den tweeden Februarij,

bruarij, bij de Edelen en Steden, met eenpaarigheid beſloo-ten, het Stadhouder-, Kapitein- en Admiraalſchap-Generaal van *Holland* en *Weſtfriesland* op te draagen aan den Prinſe VAN ORANJE en deszelfs wettige mannelijke naakoomelingen; als mede om ter Algemeene Staatsvergaderinge, ware 't mogelijk, te bewerken, dat aldaar diergelijk beſluit wierdt genomen. Van dit beſluit gaf men ten zelfden dage kennis aan zijne Hoogheid, die, hetzelve met genoegen verſtaan hebbende, alle de Leden der Vergaderinge van *Holland* afzonderlijk en hoofd voor hoofd ging bedanken voor deeze betooning van gunst en genegenheid. Zedert wierden de woorden *mannelijke naakoomelingen* nader uitgebreid, en de gemelde hooge waardigheden den Prinſe opgedraagen en erflijk verklaard in deszelfs mannelijke Kinderen, Kindskinderen, Deſcendenten en verdere naakoomelingen. Bij de Algemeene Staaten en bij die van *Zeeland* wierdt ten zelfden dage een diergelijk beſluit genomen. In den ouderdom van ruim drieëntwintig jaaren zag zich dus Prins WILLEM tot hooger trap van eere en waardigheid verheven, dan iemand zijner Voorzaaten hadt bekoomen.

Op dat nu zulk een gunſtig beſluit de bedoelde uitwerking mogt hebben, wierdt eerlang, op den voorſlag der Edelen, ter Vergaderinge van *Holland* vastgeſteld om zijne Hoogheid ernſtig tot trouwen te raaden. Doch de Prins hadt hier nog geene ooren na. Zelf wil men dat hij, wanneer hem wat later deeze voorſlag wierdt gedaan, zou geantwoord hebben, dat zijne zaaken 'er nog niet na ſtonden om op eene Gemaalin te denken. De Stad *Amſterdam*, ondertuſſchen, deedt insgelijks het haare om 's Prinſen Huwelijk te bevorderen; zij deedt den voorſlag dat men zijne Hoogheid behoorde te ontheffen van eene ſchuld van twee Millioenen, welke de Stad aan Prinſe WILLEM DEN II hadt opgeſchooten, en dezelve tot last van *Holland* te brengen. Met genoegen hoorden de Edelen en meeste Steden zulk een voorſlag. Alleen de Afgevaardigden van *Leiden* en *Schiedam* waren van oordeel, dat de tegenwoordige kommerlijke tijden zulk eene mildheid niet gedoogden. Dit niettegenſtaande wierdt 'er toe beſlooten. Wat later gaf ook de Oostindiſche Maatſchappij

een

een blijk van agtinge en genegenheid voor het Huis van ORANJE, door den Prinſe en zijnen mannelijke erfgenaamen toe te leggen het drieëndertigſte gedeelte van alle haare uitdeelingen.

Zo veele gunſtbetooningen deeden 's Prinſen aanzien merkelijk klimmen. Doch het ſteeg nog hooger, zedert de Provincien, die van de Franſchen bemagtigd, doch nu wederom verlaaten waren, in het Verbond der Unie op nieuw wierden aangenomen. Men nam thans in overleg, of de overheerde Provincien *Gelderland*, *Utrecht* en *Overijſſel*, in haare oude waardigheid herſteld, of gevordeeld moesten worden haare voorregten verlooren te hebben. Het gevoelen van zijne Hoogheid hier over zijnde ingenomen, heide hetzelve over tot de volkomene herſtelling, gelijk ook met 'er daad gebeurde. Op dat, egter, de Regeering op een eenpaarigen voet mogt gebragt worden, in de genoemde Gewesten, beſlooten de Algemeene Staaten, zijne Hoogheid te magtigen tot het maaken van zodanige veranderingen, als hij zou geraaden vinden. Hij ontving ten dien einde eene volle magt, zonder aan eenige voorſchriften gebonden te zijn. In gevolge van dit beſluit begaf zich de Prins op den zesëntwintigſten April na *Utrecht*, alwaar hij eene geheel nieuwe Regeering over 't Land en over de Stad aanſtelde. Ook maakte hij een nieuw Reglement op de Regeering der Steden en van 't platte Land, 't welk terſtond door de Staaten van 't Gewest wierdt goedgekeurd. 't Bleek duidelijk dat zijne Hoogheid bij dat Reglement voor de uitbreiding van zijn eigen gezag rijkelijk hadt gezorgd. De aanſtelling van nieuwe Leden der Ridderſchap, en de verkiezing der Burgemeesteren en Schepenen wierdt daar door aan hem gelaaten. Ook mogt de begeeving van verſcheiden ampten en waardigheden niet zonder 's Prinſen kennis en toeſtemming geſchieden. Op deeze voorwaarde wierdt *Utrecht* wederom in de Unie aangenomen. Doch 't liep aan tot in het volgende jaar, eer de Regeering in de twee overige Provincien, *Gelderland* en *Overijſſel*, herſteld wierdt. Het geſchiedde aldaar bijkans op den zelfden voet als in *Utrecht*.

On-

Onder deeze binnenlandſche verrigtingen wierdt de vijand niet uit het oog verlooren. Het Staatſche Leger bij *Bergen op den Zoom* bijeen getrokken zijnde, begaf zich de Prins VAN ORANJE, in het midden van Maij, in perſoon derwaarts. Van daar brak hij op na *Mechelen*, en vereenigde zich met de Spaanſche Krijgsmagt. Eenige Keizerlijke troepen, onder den Graave DE SOUCHES, voegden zich naderhand bij dezelve. De volkomene vereeniging geſchiedde eerst in Julij, niet verre van *Leuven*. De Prins VAN ORANJE voerde het opperbevel over het zamengevoegde Leger, 't welk vierënzeventigduizend man ſterk was. Eerlang brak hij op, met oogmerk om den Prins VAN CONDÉ tot een Veldſlag uit te lokken. Op den negenden Augustus legerde Prins WILLEM zich bij het Dorp *Senef*, van waar hij twee dagen daar na wederom opbrak, zonder tot nog toe CONDÉ uit zijne verſchansſingen te hebben kunnen lokken. De SOUCHES hadt den voortogt met de Keizerlijken. De Staatſchen volgden onder het geleide van den Graave VAN WALDEK, bij wien Prins WILLEM zich bevondt. De Spaanſche Generaal, Graaf VAN MONTERREY, geleidde de achterhoede. Zeer bezwaarlijk was de optogt, ter oorzaake van de enge wegen. De Prins VAN CONDÉ, zulks van eene hoogte beſpied hebbende, beſloot het vereenigd Leger te volgen, en op de agterhoede aan te vallen. Welhaast wierdt deeze geheel in wanorde gebragt. De Prins VAN ORANJE, dit bemerkt hebbende, zondt drie Batailjons Staatſche troepen, die ook binnen kort op de vlugt gedreeven, gevangen of gedood wierden. Thans veranderde het ſchuitgevegt in een volkomenen Veldſlag. Dapper en kloekmoedig kweet zich hier zijne Hoogheid, zelf naar 't oordeel des Prinſen VAN CONDÉ. Steeds liet hij zich vinden in 't heetſte van 't gevecht; met de grootſte voorzigtigheid en bedaardheid gaf hij de noodige bevelen; zo dikmaals dreigen of belooven niet genoeg was, nam hij, ſchoon zommigen het aanzagen als beneden zijne waardigheid, ſtokſlagen te baate, om de wijkende benden tot ſtaan te brengen. Hevig wierdt 'er van weerkanten, nog twee uuren naa Zonnenondergang, bij 't licht der Maane, gevogten. De duisternis van den nacht maakte een einde van den ſtrijd. Belde partijen ſchreeven

ven zich de overwinning toe. De Bondgenooten behielden het Slagveld, zijnde CONDÉ na zijne voorige Legerplaats te rug geweeken, doch hadden anders het meest verlooren. De Prins VAN ORANJE weet de ongelukkige uitkomst van den Slag bij *Senef* aan de lafhartigheid van den Keizerlijken Generaal DE SOUCHES, dien hij door den kop zou geſchooten hebben, ware hij niet wederhouden door de agting voor den Keizer. Ook zondt zijne Hoogheid terſtond berigt nopens den uitſlag van den veldſlag aan de Algemeene Staaten, die hem van hunne zijde hooglijk roemden over de betoonde dapperheid, en vermaanden zijnen perſoon voortaan minder te waagen.

Terſtond na den Slag bij *Senef*, zogt de Prins VAN ORANJE gelegenheid om CONDÉ andermaal tot een gevegt te lokken; doch deeze bleef binnen zijne Verſchanſſingen, en hieldt zich te vrede met de beweegingen der Bondgenooten gade te ſlaan. Toen beſloot ORANJE tot het beleg van *Oudenaarden*; 't welk in September ondernomen wierdt. De Prins bereikte hier mede zijn oogmerk; 't welk geen ander was dan om CONDÉ uit zijne voordeelige ligging te trekken. Toen deedt hij zijn best om de Bondgenooten tot een tweeden Veldſlag te beweegen. De Spaanſchen bewilligden, doch DE SOUCHES toonde zich ongeneegen. Hier uit ontſtondt zo groote verwijdering tusſchen de Legerhoofden, dat het beleg van *Oudenaarden* wierdt opgebroken.

Prins WILLEM dus in zijn oogmerk te leur geſteld zijnde, door de onwilligheid van DE SOUCHES, over wiens gedrag hij ten Keizerlijken Hove klagtig viel, vertrok van daar na *Graave*. Al in September hadt de Generaal RABENHAUPT de Stad berend, doch het beleg ſlaauwelijk voortgezet. Op den negenden October verſcheen zijne Hoogheid voor *Graave* met eene talrijke verſterking van manſchap. Zedert wierdt het beleg met meerder wakkerheid vervolgd. Hij zelve kweet zich dapper, en moedigde de Soldaaten aan, door zijn voorbeeld zo wel als door zijne tegenwoordigheid. De Stad, door gebrek aan mondbehoeften tot het uiterſte gebragt, gaf zich, op den zesëntwintigſten October, bij verdrag, aan den Prinſe over, die 'er eene zeegeprааlende intrede deedt.

Ter-

Terſtond naa de verovering van *Graave*, zondt hij eenige manſchap, om, met de Spaanſchen vereenigd, *Huy* in *Luikerland* te bemagtigen, 't welk ook geluckte; waar naa hij het Staatſche Leger de Winterkwartieren deedt betrekken. Hij zelve keerde in November na den *Hage*, alwaar hij van de gewapende Burgerij, met toejuiching en onder allerlei vreugdebetooning, wierdt ontvangen; ook vierde men kort daar naa 's Prinſen geboorteverjaaring met een ſtaatelijken toeſtel. Om hun genoegen, over de gedaane dienſten in deezen Veldtogt, te betoonen, gaven 's Lands Staaten aan zijne Hoogheid ten geſchenke al het gegooten koperen geſchut, met de Wapens van *Frankrijk* beſtempeld, welke men, naa de bemagtiging van *Graave*, binnen de Stad hadt gevonden.

Naauwlijks was zijne Hoogheid in den *Hage* gekoomen, of de Ridder TEMPLE tradt met hem in onderhandeling over 't ſluiten van den Vrede. Ten zelfden oogmerke hadt hij te vooren reeds zich na 't Leger begeeven; doch vondt toen geene gelegenheid om den Prins te ſpreeken, die, meent men, zich met voordagt te ſchuil hieldt, om dat hij nog niet tot den Vrede neigde. Met dankbaarheid ontving de Prins de eere, welke hem door zijne Groot-Britanniſche Majeſteit, door dit blijk van vertrouwen, wierdt aangedaan; doch uit zijn antwoord was tot nog toe kleine gezindheid tot den Vrede af te leiden. Zedert kwamen drie Heeren uit *Engeland* herwaarts over, in ſchijn om hunne vrienden te bezoeken, doch in de daad om den Prins ter bewilling tot den Vrede, op voorwaarden, *Frankrijk* aangenaam, te beweegen. Een van hun, ARLINGTON genaamd, klaagde bij deeze gelegenheid, dat men in den *Hage* gehoor gaf aan de zulken, die oproer in *Engeland* zogten te verwekken. En, in de daad, het bleek thans, dat de Prins heimelijk verſtand hieldt in *Engeland*, waar door hij van al het Hof- en Staatsnieuws kennis kreeg. Zelf wierdt hij verdagt gehouden, dat hij zommigen in *Engeland* zogt op te ſtooken tot eenen opſtand, en ten dien einde krijgsbehoeften na *Schotland* hadt gezonden. Zeker is het, dat zekere PIETER DU MOULIN, welke van 's Prinſen wegen tot de geheime briefwisſeling wierdt gebruikt, hier te Lande zo zeer in gunst was, dat

hem eerlang een Jaargeld van zestienhonderd guldens uit de Sekreete Correspondentie-penningen toegelegd, en hij, in den Jaare 1676, tot Gouverneur van *Surinaame* wierdt aangesteld. Ook toonde de Prins zich bij aanhoudendheid ongenegen, op den voorslag van ARLINGTON, om den Konirg van *Engeland* tegen de wederspannelingen bij te staan, en om in een afzonderlijken Vrede te bewilligen.

Al in den aanvang des Jaars 1675 arbeidde men in *Gelderland*, om den Prinse nog meerder gezag te doen opdraagen. Een broeder van den Raadpensionaris FAGEL, die te *Nieuwmegen* in de Regeering was, werkte onder anderen hier toe mede; zelf wil men dat de Heer FAGEL zelve een keer na *Gelderland* deedt om het werk te helpen bevorderen. Doch eene zaak van zo veel aangelegenheid kon niet dan op eene Landschaps-Vergadering tot volkomenheid gebragt worden, om welke te houden de Staaten van 't Gewest nog niet geregtigd waren, dewijl de tegenwoordige Regenten slegts bij voorraad waren aangesteld. Daar toe dan moest zijne Hoogheid vooraf verlof geeven, 't welk ook gereedlijk verkreegen wierdt. Terstond hier op vergaderden de Kwartieren, en namen, op den negenëntwintigsten Januarij, met eenparigheid, het besluit om den Heere Prinse VAN ORANJE en deszelfs mannelijke naakoomelingen, uit erkentenisse van zijne uitsteekende diensten, aan te bieden en op te draagen de hooge Regeering des Vorstendoms *Gelder* en des Graafschaps *Zutfen*, onder den tijtel van *Hertog van Gelder en Graave van Zutfen*. Zijne Hoogheid bevondt zich thans te *Zuilestein*, om 'er zich met de Jagt te verlustigen. 's Anderen daags naa dit besluit zondt men derwaarts eenige Gemagtigden, om 'er zijne Hoogheid kennis van te geeven. Een zo uitsteekend bewijs van genegenheid en vertrouwen kon den Prinse niet dan aangenaam weezen; doch hij vondt het niet geraaden, deeze aanbieding te omhelzen, zonder alvoorens de overige Gewesten daar van verwittigd en derzelver gevoelen verstaan te hebben. Hij verzogt deezen dan om hunnen raad, en hieldt zich midlerwijlt te *Zuilenstein*, *Dieren* en elders, met jaagen bezig. Eenen man in hoogheid gesteld ontbreekt het nooit aan vleiers. De Heeren, die hem verzel-

zelden, dronken dikwijls, over den maaltijd, op de gezondheid van den Hertog *van Gelder*. Eene enkele reize wierdt de gezondheid van den *Graave van Holland* ingeſteld; doch de Prins toonde zich hier over niet te vrede.

Het gevoelen van de Provincie *Utrecht* wierdt eerst ingebragt; het liep daar heenen om den Prinſe het aanvaarden der opgedragene waardigheid aan te raaden. Daar naa volgde het gevoelen van *Holland*. De Edelen waren van oordeel dat zijne Hoogheid de aanbieding behoorde te aanteneemen; doch de meeste Steden rieden het glad af, en vonden het aanneemen ongeraaden. *Amſterdam* ſtemde dat men zijne Hoogheid moest bedanken dat hij het gevoelen der Staaten hadt begeerd te weeten, doch hem voorts te raaden om af te zien van het oppergebied over *Gelderland*. Men hadt onder dit alles niet verzuimd om door den Raadpenſionaris 's Prinſen gevoelen te ondertasten; doch deeze kon niets meer verneemen, dan dat zijne Hoogheid geene bijzondere genegenheid liet blijken tot het aanvaarden der hooge waardigheid, maar onverſchillig ſcheen te zijn. Het beſluit van *Zeeland* kwam hier op uit, dat zijne Hoogheid de aanbieding der hooge Regeeringe van *Gelderland* behoorde af te ſlaan, naar het loflijk voorbeeld van GIDION, wien ISRAËL, door hem uit de ſlaavernij der Midianiten verlost, diergelijk eene aanbieding hadt gedaan.

Uit dit alles kon zijne Hoogheid gereedlijk afleiden, dat het aanvaarden van de aanbiedinge der Gelderſchen zijne agting bij 's Lands Staaten merkelijk zou doen daalen. Ook beſpeurde hij onder de hand, dat men eenigen argwaan tegen zijne inzigten begon op te vatten. Hij begaf zich dan op den vijftienden Februarij na *Arnhem*, met oogmerk om de aangeboodene waardigheid van de hand te wijzen, en de Regeering van 't Gewest te herſtellen. Op den twintigſten verſcheen hij in de Vergadering der Ridderſchap en Steden, en bedankte hun wel hartlijk voor de agting en het vertrouwen, welke zij in hem geſteld hadden, en wees daar op de aanbieding beſcheidelijk af. Doch het Erfſtadhouderſ-, Kapiteins- en Admiraalſchap-Generaal, hem 's anderen daags aangebooden, wierdt van hem met dankbaarheid aanvaard. Voorts

bragt hij de Regeering van het Gewest en der Steden in eene geregelde orde, waar bij de benoeming van de meeste waardigheden en bedieningen geſteld wierdt aan den Erfſtadhouder. Van *Arnhem* vertrok de Prins na *Overijsſel*, alwaar insgelijks veranderingen gemaakt wierden, grootlijks ſtrekkende ter vermeerderinge van de magt en het aanzien van het Huis VAN ORANJE in dat Gewest.

Naa zijne wederkomst in den *Hage*, ſchreef de Prins eenen zeer merkwaardigen brief aan de Staaten van *Zeeland*, die duidelijk genoeg aanwees dat hij over hen niet volkomen voldaan was. Hij meldde hun, onder anderen, (want de brief is te uitvoerig om hier geheel te worden ingelascht) dat hij niet kon verbergen, hoe hij met groote ſmart en droefheid uit de Adviſen van zommige Leden van *Zeeland* hadt verſtaan, dat veele Leden der Regeeringe anders over hem dagten, dan hij tot nog toe zich verbeeld hadt; dat zijne oprechtheid, waar mede hij hun hadt bejegend, enkel hadt gediend om in de goede Ingezeetenen agterdogt te verwekken, als of hij op de Opperheerſchappij van den Lande toeleide, en voor hadt de aanbieding van *Gelderland* te gebruiken als een middel om daar door de Opperheerſchappij over den gantſchen Staat zich aan te maatigen, de Landen van hunne Vrijheden te ontzetten, den Koophandel te verbannen, de Indiſche Maatſchappijen te ſloopen, het Credit der Wiſſelbanken te verzwakken, de Schuldbrieven, ten laste van den Lande loopende, te vernietigen: tot welke haatelijke en boosaartige vermoedens hij nimmer, zijns weetens, eenige aanleiding hadt gegeeven. Hij beklaagde zich wijders, dat men alles, wat tot zijne kleinhoudinge en verdrukkinge wierdt bij de hand genomen, met den naam van voorſtaan en handhaaven van de Vrijheden en Voorregten van den Lande doopte. Hij beſloot met de betuiging zijner hoope dat God zijne goede inzigten verder zou zegenen, en dat de kwallijkgezinden door den tijd geneezen zouden worden van de verkeerde begrippen, welke zij hadden opgevat; terwijl de genegenheid van verſcheiden goede Regenten en veele goede Ingezeetenen hem voor het verſlappen in zijnen ijver voor den Staat zou bewaaren.

Deeze

Deeze brief wierdt eerlang door den druk gemeen gemaakt; doch geheel tegen 's Prinſen oogmerk wierden veelen daar door in de gedagte gebragt of geſterkt, dat hij na de Opperheerſchappij ſtondt, en ſlegts eene bekwaame gelegenheid afwagtte, om eenen aanſlag te doen op de Vrijheden van den Lande. Zommigen, den Huize VAN ORANJE niet gezind, roeiden hier onder, door der Gemeente, bij monde of geſchrift, dit vermoeden in te prenten. Zo hoog liep dit gerugt, dat de Staaten van *Holland* zich genoodzaakt vonden, aan eenen iegelijk, van welk een ſtand of rang hij weezen mogt, of ſtraffe der doods te verbieden, bij monde of geſchrift te verſpreiden of ſtaande te houden „ dat de Prins „ een toeleg hadt gemaakt op de Souvereiniteit deezer Lan„ den, of dat de Staaten der Provincie een oogmerk hadden „ gehad om hem dezelve op te dragen."

Onder deeze verrigtingen verzuimde men niet het maaken der noodige toebereidzelen tot den aanſtaanden Veldtogt, op dat zijne Hoogheid, aan het hoofd van 't Staatſche Leger, eerlang den vijand wederom mogt te gemoete trekken. Doch een onverwagt toeval deedt alle zaaken van gewigt eenigen tijd bijkans geheel ſtilſtaan. Gantſch onverwagt wierdt de Prins VAN ORANJE, in den aanvang van April, van de Kinderpokjes aangetaſt, die voor zijnen Vader, en bijkans in gelijken ouderdom, doodlijk geweest waren. Doch zijne Hoogheid herſtelde 'er gelukkig en zo ſpoedig van, dat hij op den negentienden dier maand wederom in 't openbaar verſcheen. Tot lof van den Heere WILLEM BENTINK, Drosſaard van *Lingen* en Kamerheer van zijne Hoogheid, vindt men aangeteekend, dat hij zich nacht en dag voor het bedde van den zieken onthieldt, en denzelven, alles, wat hij eischte of noodig hadt, met eigen handen toediende: tot zo verre dat zijne Hoogheid, naa zijne herſtelling, dikmaals plagt te verhaalen, dat hij niet wist of BENTINK, gedurende zijne ziekte, geſlaapen hadt of niet, maar wel dat hij in den tijd van zestien etmaalen niet hadt geroepen, zonder door dien trouwen oppaſſer vaardiglijk beantwoord te zijn. Naa 's Prinſen herſtelling, ſtortte de Heer BENTINK in de zelfde ziekte, doch wierdt 'er gelukkig, hoewel met meer gevaar dan zijn Meester,

ter, van geneezen. Om de bovengemelde en andere blijken van genegenheid en trouwe, vatte zijne Hoogheid voor hem zo groote agting op, dat hij hem, schoon buiten *Holland* gebooren, in het volgende jaar in de Orde der Ridderschap deedt beschrijven, en, na zijne verheffing op den throon van *Groot-Britannie*, tot Graaf van *Portland* verhief. Als eene andere bijzonderheid van 's Prinsen ziekte vindt men aangemerkt, dat hij gedurende dezelve niets wilde eeten of drinken, dan 't geen uit het huis van den Engelschen Gezant den Ridder TEMPLE kwam. Onzeker is het of zulks uit wantrouwen dan uit enkele grilligheid ontstondt. Hoe 't hier mede zij, veelen, die in 's Prinsen herstelling belang stelden, gaven niet donker te verstaan aan de vrienden van den Engelsman, dat zijn huis en hij zelve groot gevaar zou gelooopen hebben, indien zijne Hoogheid iet doodlijks ware overgekoomen. Doch de gelukkige herstelling van den doorluchtigen zieke weerde dit gevaar, en deedt de algemeene blijdschap herleeven.

In Maij wierdt de Veldtogt van weerkanten geopend. De Prins VAN ORANJE vertrok na *Roozendaal*, alwaar het Staatsche Leger verzameld wierdt. Hier vernam hij dat de Franschen *Limburg* hadden aangetast. Terstond brak hij op met het Leger om de Stad te ontzetten; doch hij verstondt eerlang dat zij, op den eenëntwintigsten Junij, aan den vijand was overgegaan. Toen volgde hij het Fransche Leger, welk onder het bevel van den Prinse VAN CONDÉ stondt, en trok bij *Roermonde* over de *Maaze*. Allengs naderden elkanderen de Legers tot op den afstand van twee mijlen, en men hadt nu geene andere gedagten, of 'er zou een Veldslag gevolgd zijn; doch CONDÉ schuwde dien, en het Jaargetij verliep, zonder dat 'er iets van belang voorviel. Evenwel gelukte het den Prinse VAN ORANJE, de Stad *Binch* te bemagtigen, op den laatsten dag van Augustus. Hij deedt de Vestingwerken slegten, en, dewijl zich geene hoop opdeedt om iets verder van gewigt te onderneemen, in September het Leger de Winterkwartieren betrekken.

Bij twee plegtigheden van een verschillenden aart was zijne Hoogheid, gedurende dit jaar, tegenwoordig. Op den achtsten

den Februarij wierdt te *Leiden*, met veel ſtaatelijkheid, gevierd het eerſte Eeuwfeest der oprechtinge van 's Lands Hoogeſchoole. Zijne Hoogheid, die zich toen te *Zuilestein* bevondt, wierdt genodigd om deeze verrigting met zijne tegenwoordigheid te vereeren. Met een jagt zich derwaarts hebbende laten brengen, wierdt hij, na zijne aankomst, door de Regeering der Stad, na het Hoogeſchool geleid, en vervolgens door de Hoogleeraars verwelkomd. Men deedt hem in de Gehoorzaal onder een verhemelte plaats neemen. De afgaande Rector Magnificus deedt eene Redevoering, op de gelegenheid ſlaande, en de Prins benoemde hem eenen opvolger. — De andere plegtigheid was, de begraafenis van de Prinſeſſe-Weduwe van Prinſe FREDERIK HENDRIK, Grootmoeder van zijne Hoogheid, op den achtſten Augustus, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren, binnen den *Hage* overleeden. Om haar de laatſte eere aan te doen, begaf hij zich uit het Leger derwaarts.

Hoewel men zedert eenigen tijd over den Vrede hadt beginnen te handelen, wierden, nogthans, de Krijgsverrigtingen niet geſtaakt. De Franſchen openden den Veldtogt des Jaars 1676 met het beleg van de Stad *Condé* in *Henegouwen*. De Prins VAN ORANJE voegde het Staatſche Leger bij dat der Spaanſchen onder den Hertog DE VILLA HERMOSA. Doch *Condé* was reeds bemagtigd, voor dat hij dier Stad te hulpe kon koomen. Ook viel kort daar na *Bouchain* in 's vijands handen, zonder dat zulks door Prins WILLEM kon belet worden. Men hadt nu geene andere verwagting, dan dat 'er een beſliſſende Veldſlag zou voorvallen; doch de Prins ontweek dien, of, gelijk anderen ſchrijven, hij wierdt daar in weerhouden door de Spaanſchen. Toen beſloot hij het beleg te ſlaan om *Maastricht*, 't welk door de Franſchen wierdt ingehouden. Op den zesden Julij ſloeg hij zich voor de Stad neder. Met allen ijver deedt hij aan de loopgraaven werken, zo dat zij binnen weinige dagen geopend wierden. Twee maalen daags bezogt de Prins de arbeiders, om dezelve door zijne tegenwoordigheid aan te moedigen. Op zekeren tijd als hij, volgens gewoonte, in de loopgraaven verſcheen, ontving hij, door een Musketkogel, eene ligte wonde aan

den arm, waar door alleen de opperhuid een weinig gekwetst was. Nogthans baarde dit geene geringe verſlagenheid onder de zijnen: waarom hij, om te toonen dat de kwetzuure van geen gevaarlijken naaſleep zijn zoude, den gewonden arm aan zijnen hoed bragt, en denzelven daar mede verſcheide maalen over het hoofd zwaaide. Zo dra het werk voltooid was, deedt de Prins ſtorm loopen. Hij wierdt moedig ontvangen; doch dit diende ſlegts om den ijver en de kloekmoedigheid der belegeraaren te verdubbelen. 'Er vertoonde zich merkelijke hoop en waarſchijnlijkheid dat men der Stad zou meester worden. In den Muur hadt men reeds bres geſchooten; het Hoornwerk moest nu nog alleen worden ingenomen. Doch, in deezen toeſtand van zaaken, gaf de Maarſchalk VAN SCHOMBERG, die het Franſche Leger geboodt, door eenige Kanonſchooten, kennis van zijne aankomst aan de belegerden. Straks beriep de Prins VAN ORANJE eenen Krijgsraad, in welken beſlooten wierdt, terwijl het nog tijd was, en zulks met goede orde en weinig verlies kon geſchieden, het beleg op te breeken. Dit geſchiedde in het einde van Augustus. Hoewel de Prins dus onverrigter zaake van voor *Maastricht* moest opbreeken, hadt hij, egter, geene kleine eere ingelegd door zijne voorzigtigheid en wijs beleid, als mede door zijnen onvermoeiden ijver in het beraamen en uitvoeren der noodige maatregelen. Dikwijls gunde hij zich den tijd niet om zijne nachtrust te neemen, en meermaalen zag men hem met een ſtuk brood en kaas zijnen maaltijd doen. Met de mislukte onderneeming op *Maastricht*, welke de Prins inzonderheid toeſchreef aan gebrek van Volk en Geſchut, nam de Veldtogt van dit jaar een einde.

Terwijl dit te Velde voorviel, was de Vredehandeling te *Nieuwmegen* geopend. De Franſchen wendden hier alle hunne poogingen aan om den Prins VAN ORANJE tot eene afzonderlijke onderhandeling over te haalen; zelf zogten zij hem, door het aanbieden van bijzondere voordeelen, daar toe te beweegen. Doch zijne Hoogheid toonde zich bij aanhoudendheid hier toe ongenegen. Ondertuſchen was hem de ſlegte uitſlag der onderneeming tegen *Maastricht*, door zom-

migen

mlgen hier te lande, kwalijk genomen. Zelf wierdt hij 'er ſchamper over doorgehaalp in Blaauwboekjes en Schotſchriften, waar in men den Prins beſchuldigde dat hij den Vrede tegenhieldt. Gretig las het gemeen deeze ſchimpſchriften, welk daar door in zijnen ijver voor het Huis VAN ORANJE eenigzins verſlapte. Voor den Schrijver der bovengemelde geſchriften hieldt men zekeren JOHANNES ROTHÉ, Burger van *Amſterdam*, een Man van kranke harsſenen, doch die bij vlaagen blijken van goed verſtand gaf. Men wil zelf dat hij zomtijds brieven aan de Staaten zou geſchreeven hebben, waar in hij hen vermaande, op hunne hoede te zijn tegen den Prins.

Zijne Hoogheid dus verdagt gehouden wordende dat hij voornaamelijk den Vrede tegenhieldt, zondt zijnen Geheimſchrijver PESTERS na *Nieuwmegen*, om den Franſchen Gezant D'ESTRADES in 't bijzonder te kennen te geeven, hoe zeer hij na een ſpoedigen Vrede verlangde, en wenschte te verſtaan, op welke voorwaarden zijne Majeſteit van *Frankrijk* begeerde te ſluiten. Doch D'ESTRADES antwoordde dat hij niets hadt voor te ſlaan, maar gaarne zou hooren, welke opening de Prins VAN ORANJE zou doen. Zedert wierdt de onderhandeling, door bemiddeling van den Geheimſchrijver, voortgezet. Ook hieldt zijne Hoogheid verſcheiden zamenkomſten met den Ridder TEMPLE over het werk van den Vrede, eerst te *Zoetdijk*, en naderhand in den *Hage*. In eene van dezelve verklaarde hij zich uitdrukkelijk en in hartelijke taale tegen eenen afzonderlijken Vrede, maar gaf te verſtaan, indien men den Vrede wilde ſluiten, dat dan dezelve algemeen zijn moest.

Onder dit handelen over den Vrede te *Nieuwmegen*, waren de Franſchen, in Maart des Jaars 1677, te Velde getrokken. Spoedig veroverden zij *Valenchijn* en *Kamerijk*, en ſloegen vervolgens het beleg voor *St. Omer*. Op het gerugt hier van trok de Prins VAN ORANJE insgelijks ten ſpoedigſten te velde. Van *Bergen op den Zoom*, daar het Leger bijeen verzameld was, trok hij regt op *St. Omer* aan, voorneemens zijnde om den Hertoge VAN ORLEANS, die het beleg hadt ondernomen, tot ontzet der Stad, eenen veldſlag aan

te bieden. Te *Mont-Kasfel* kwamen de Legers aan elkander. Met ongemeene dapperheid wierdt 'er aan weerkanten gevogten. Een gedeelte van het Staatsche Voetvolk raakte eerst in wanorde, en daar naa aan 't wijken. Spoedig en meer dan eens herstelde zijne Hoogheid de wanorde. Doch de vijand wierdt eindelijk te magtig. Te vergeefs deedt hij zijn best om de wijkende Regimenten stand te doen houden. Door de vlugtenden medegesleept, was hij eindelijk genoodzaakt den algemeenen stroom te volgen. Onder het wijken bragt hij eenen dier bloodaarts eene sneede toe in het aangezigt, hem tevens zeggende: „ Schelm, ik zal u ten minsten „ tekenen, op dat ik vervolgens u kan doen ophangen.". Toen de Prins gekoomen was bij de agterhoede van 't Leger, die nog stand hadt gehouden, deedt hij met dezelve eenen aftogt, waar mede hij bij de Krijgskundigen, zelf bij de vijanden, groote eere behaalde. Van de Franschen waren tweeduizend man, en aan de Staatsche zijde wel drieduizend op het Slagveld gebleeven. Zijne Hoogheid was in het gevegt getroffen van twee Musketkogels, die, egter, op zijne Wapenrusting afstuitten. Terstond naa deezen slag ging *St. Omer* aan de Franschen over. Dewijl deeze de ververschingskwartieren hadden betrokken, besloot Prins WILLEM zich van deeze gelegenheid te bedienen, om andermaal eenen kans op *Charleroi* te waagen. Doch de Hertog VAN LUXEMBURG volgde hem kort op de hielen, en noodzaakte hem, voor de tweede reize, van zijne onderneeming op *Charleroi* af te zien. En hier mede nam de veldtogt deezes jaars wederom een einde, tot gering voordeel voor de Staaten, doch zeer gelukkig voor den Koning van *Frankrijk*.

Terwijl zijne Hoogheid zich te velde onthieldt, verschaften hem de Kerkelijke onlusten eenige bezigheid binnenslands. In *Holland* en *Zeeland* lagen de Kerkelijken onderling en met elkander overhoop. De Coccejaansche Leeraars, welke, onder de voorgaande Stadhouderlooze Regeering, zich bij de Overheid hadden weeten aangenaam te maaken, wierden nu op veele plaatzen met den nek aangezien en buiten de beste beroepen gehouden. De Voetiaansche Predikanten, daarentegen, altoos bekend voor ijverige Voorstanders van 't *Oranjehuis*,

jchuts, begonnen nu moed te ſcheppen. Zommigen van deeze, die om hun oproerig prediken van hunnen dienst verlaaten waren, wierden door 's Prinſen tusſchenkomst herſteld. De Staaten van *Zeeland* hadden, in den Jaare 1675, eene order beraamd, tot behoudenisſe der rust in de Kerk, waar door, egter, de zogenaamde Voetiaanen meest ſcheenen begunſtigd te worden. In Maart des Jaars 1677 eene plaats te *Middelburg* open gevallen zijnde, beval de Prins ſchriftelijk aan de Klasſis van *Walcheren*, zorge te draagen tegen nieuwigheden. Nogthans hadt het *Collegium Qualificatum*, beſtaande uit eenige Leden van den Magiſtraat en den Kerkenraad, het beroep opgedraagen aan WILHELMUS MOMMA, Profeſſor in de Godgeleerdheid te *Ham*, die voor een Coccejaan gehouden wierdt. De Klasſis weigerde dit beroep goed te keuren, waar op het Kollegie, deszelfs wettigheid beweerende, aandrong. De zaak kwam voor zijne Hoogheid, die aan MOMMA ſchreef dat hij niet moest overkoomen, en aan de Regeering te *Middelburg*, dat men de zaak niet verder moest doorzetten. Nogthans kwam MOMMA over, en men maakte gereedſchap om hem op den predikſtoel te brengen. De Prins, thans voor *Maastrichs* liggende, ſchreef ernſtige brieven, verbiedende om verder voort te gaan. Veele voornaame Burgers begeerden 't egter, indien men oproer wilde voorkoomen. De bevestiging geſchiedde dan. Dit wierdt zo euvel bij den Prinſe opgenomen, dat hij aan de Klasſis beval, naar Kerkenorde te handelen, tegen de veroorzaakers van deeze ongereldheden. De Klasſis, thans te *Vlisſingen* zittende, dagvaardde hier op het Kollegie; doch de Wethouderſchap van *Middelburg* verboodt, dat iemand van haare Burgers voor dezelve verſcheen. Hier op volgde, dat de Klasſis de Middelburgſche Leeraaren VAN DER WAAYEN en DE MAY, die 't met MOMMA hielden, buiten de Klasſis ſtelden, en den laatſten, die MOMMA hadt bevestigd, in zijnen dienst ſchorsten en 't Avondmaal ontzeiden. Het zelfde gebeurde aan twee Diakenen. MOMMA wierdt voor een huurling verklaard.

Dus ſtonden de zaaken, toen zijne Hoogheid, naa 't eindigen van den Veldtogt, in perſoon te *Middelburg* kwam.

Aan

Aan het Kollegie, dat hem kwam begroeten, gaf hij tot beſcheid, gekoomen te zijn om de *Factie* te *Middelburg* te dempen. Toen het zich verantwoorden wilde, ſprak hij dat zulks hier de tijd noch de plaats was. Vervolgens verſcheen hij in de Vergadering der Staaten, op welke zijn gezag zo veel vermogt, dat men ſtraks beſloot, MOMMA af te zetten, en den Prins te magtigen om de Leden der Regeeringe en van het Kollegie, die de voornaame oorzaaken geweest waren van het beroep van MOMMA, en van onbehoorlijke indringing op het regt der hooge Overheid, in den perſoon en de waardigheid van den Heere Stadhouder, te ſtraffen met afzetting of ſchorſing in hunnen dienst. In gevolge van deeze magtiginge, maakte de Prins merkelijke verandering in de Wethouderſchap van *Middelburg* en in den Krijgsraad, die zich met het werk gemoeid hadt. MOMMA wierdt, met behoud van zeker Jaargeld, buiten beroep gelaten, en aan VAN DER WAAYEN de Stad en 't Land ontzegd. DE MEY bleef in dienst, om dat hij in ſtilte ſchuldbekentenis gedaan hadt aan zijne Hoogheid. Deeze bediende zich ook van de tegenwoordige gelegenheid om op de Staaten van *Zeeland* te begeeren, dat men hem als Eerſten Edele twee ſtemmen toeſtondt in de Staaten van *Walcheren*; 't geen hem gereedlijk vergundt wierdt.

Niet alleen in *Zeeland* gaf dus zijne Hoogheid blijken, hoe kragtdaadig hij het gezag, hem opgedraagen, wist te gebruiken; het zelfde ondervondt men ook in andere Gewesten. Zeker geſchil, tusſchen de Stad *Groningen* en de *Ommelanden* gereezen, wierdt volgens zijne uitſpraak afgedaan. Eenige Gemeentalieden te *Deventer*, die zwaarigheid maakten in het Reglement op de Regeering, in den Jaare 1675 door den Prins gemaakt, als ſtrijdig tegen de Privilegien der Stad, wierden ſpoedig tot zwijgen gebragt, door hen van hun ampt te ontſlaan, en anderen in de plaats te ſtellen. De Prins ſchreef bij die gelegenheid, dat, gelijk hij niet gezind was het regt, hem bij dat Reglement opgedraagen, af te ſtaan, hij ook niemand wilde dringen om zich tegen zijn gemoed met de Regeering te bemoeien.

Meer

Meer dan eens, gelijk wij hebben gemeld, hadden 's Lands Staten zijne Hoogheid tot trouwen vermaand; 't welk, egter, telkens door hem was van de hand geweezen, waarſchijnelijk om dat hij oordeelde dat zijn gezag niet hoog genoeg geſteegen, of niet zo volkomen was beveſtigd, om in een aanzienlijk huwelijk te kunnen ſtaan. Thans, egter, begon hij met ernst daaraan te denken, dewijl, door verſcheiden zamenloopende omſtandigheden, zijne zaaken in de daad gunſtig ſtonden. Hij hadt zijne gedagten laaten gaan over de Prinſes MARIA, Dochter des Hertogs VAN YORK. Nog onlangs hadt men hem de Prinſes VAN RADZIVIL voorgeſlagen; doch eene verbintenis met *Engeland* oordeelde hij voordeeliger. Voor dat zijn voorneemen algemeen bekend wierdt, hieldt hij daar over een heimelijk geſprek te *Honslardijk* met den Ridder TEMPLE, en gaf aan deszelfs Gemaalinne, welke een keer na *Engeland* ſtondt te doen, brieven mede aan Koning KAREL DEN II en aan deszelfs broeder den Hertog VAN YORK, waar in hij verlof verzogt, om, na 't eindigen van den Veldtogt, zijne opwagting te koomen maaken bij de Prinſeſſe. Ook hadt Mevrouw TEMPLE last om te verneemen na den aart en de neigingen der Prinſeſſe, en zijner Hoogheid daar van verſlag te doen toekoomen.

Dit alles dus beſchikt, en den Veldtogt geëindigd zijnde, deelde de Prins zijn ontwerp mede aan de Staaten; bij wien het eene gereede goedkeuring vondt. Naa dat hij met deezen hadt geraadpleegd over de algemeene belangen van den Lande, die eene der beweegredenen van zijne reize waren, nam hij afſcheid, en vertrok, op den achttienden October, na *Engeland*. Hij wierdt 'er zeer minzaam ontvangen en bejegend, zo van den Koning als van den Hertog. Niet lang hadt zijne Hoogheid in *Engeland* vertoefd, of hij wierdt in de tegenwoordigheid der Prinſeſſe toegelaaten, in welke hij zo veel behaagen vondt, dat hij haar van den Oom en den Vader terſtond ten Huwelijk verzogt. Zijn voorſlag wierdt gunſtig aangehoord, doch op deeze voorwaarde, dat men eerst over den Vrede handelen, en daar naa van 't Huwelijk zou ſpreeken. Doch hier hadt de Prins geene ooren naa; en de-

dewijl de Koning insgelijks ſtijf op zijn ſtuk bleef ſtaan, liet het zich aanzien dat zijne Hoogheid na *Holland* zou wederkeeren, zonder den begeerden Echt geſlooten te hebben. Doch de Ridder TEMPLE tradt tusſchen beiden, en haalde den Koning over tot eene volkomene bewilliging in het gevoelen van ORANJE; welke, zulks uit den eigen mond des Ridders verſtaan hebbende, hem omhelsde, onder de betuiging dat hij hem, tegen zijne verwagting, den gelukkigſten Mensch der waereld hadt gemaakt. Drie dagen daar naa wierdt het Huweliik ingezend, door den Biſchop van *Londen*, in tegenwoordigheid van den Koning, den Hertog en de Hertoginne, en eenige weinige Hovelingen, op den veertienden November des Jaars 1677. Het Vorſtlijk Paar vertoefde nog eenigen tijd in *Engeland*; waar naa het de reize na *Holland* aannam. Onder allerlei eere en vreugdebetooningen wierden de Prins en de Prinſes, op den veertienden December, in den *Hage* ſtatelijk ingehaald.

Ondertusſchen ging men te *Nieuwmegen* ijverig voort met arbeiden aan den Vrede. Uit verſcheide omſtandigheden blijkt, dat de Prins wel gaarne een ſpaak in 't wiel zou hebben willen ſteeken; doch alles ſcheen tot Vrede te neigen, en men oordeelde het werk zo goed als voldongen, wanneer een bijzonder geſchil, tusſchen *Frankrijk* en de Vereenigde Gewesten, den geheelen handel ſcheen te zullen doen in duigen vallen. Thans ſchepte de Prins VAN ORANJE nieuwen moed, en vertrok in allerijl, in 't laatst van Julij, na 't Leger, om *Bergen* in *Henegouwen*, 't welk de Franſchen ingeſlooten hielden, te ontzetten. Hij bevondt zich thans aan het hoofd van vijftigduizend man vereenigde troepen, en hadt beſlooten ſlag te leveren, en tot behoudenis van *Bergen* het uiterſte te waagen. Op den tienden Augustus bij *Brusſel* opgebroken zijnde, kwam hij op den veertienden bij de Abdije van *St. Denijs*, in 't gezigt van 't Franſche Leger, onder den Hertog VAN LUXEMBURG. Deeze hadt zijn Hoofdkwartier in de Abdije, en hieldt het middagmaal bij eenen zijner Vrienden, terwijl hij de tijding van 's Prinſen aankomst ontving, die vooraf in 't open veld met den Hertog VAN MONMOUTH den maaltijd hadt gedaan. Straks was alles in rep

en

en roer, en tot den ſtrijd gereed. Zes uuren duurde het gevegt, 't welk door den nacht geſcheiden wierdt. De Prins bevondt zich gedurig in 't heetſte van 't gevegt, en hadt zich, door zijnen driftigen ijver, dieper onder de vijanden begeeven, dan de voorzigtigheid toeliet. Eens was hij op het punt van gedood of gevangen te worden, doordien een Fransch Officier ſpoorſlags op hem kwam aanrijden; doch de Heer VAN OUWERKERK was, oogſchijnelijk, des Prinſen behoud, door den Franschman, met een Pistoolſchoot, uit den zadel te ligten. Veel volks ſneuvelde 'er aan weerzijden; doch het is twijffelagtig, aan wien de overwinning moest worden toegeſchreeven.

Men hadt nu geene andere gedagten, of de ſtrijd zou 's anderen dags hervat zijn; ook maakte de Prins VAN ORANJE daar toe de noodige bereidzels. Doch eene gewigtige tijding uit *Holland* deedt zulks ter zijde ſtellen. Vier dagen namelijk voor den ſlag bij *St. Denijs*, was de Vrede tuſſchen *Frankrijk* en de Vereenigde Gewesten te *Nieuwmegen* geteekend: in den ochtenſtond van den dag na het gevegt ontving zijne Hoogheid hier van de tijding, in eenen brief van den Raadpenſionaris FAGEL. Zommigen hebben gemeend, dat de Prins, reeds vóór het aangaan van den ſtrijd, kennis hadt gehad van den geſlooten Vrede, doch deeze gelegenheid, om zijnen moed te tooneu, niet wilde laten verloopen: waarſchijnlijk ook in de hoope, dat de zaaken, door het winnen van een Veldſlag, een anderen keer zouden neemen. Doch 'er is een brief voor handen van den Prinſe aan den Raadpenſionaris, waar in hij voor God betuigt, eerst uit zijn ſchrijven verſtaan te hebben, dat de Vrede geteekend was.

Hoe 't hier mede zij, zo dra zijne Hoogheid de bovengemelde tijding hadt ontvangen, gaf hij daar van terſtond kennis aan den Hertog VAN LUXEMBURG. Straks betuigde deeze zijn verlangen om den Prins te zien en te ſpreeken. De zamenkomst wierdt beraamd; de twee Legerhoofden kwamen elkander, onder wederzijdſche betuigingen van hoogagtinge, in 't open veld, omhelzen en gelukwenſchen met den Vrede. Veele andere voornaame Franſche Krijgsbevelhebbers betuigden

den mede hun genoegen, dat zij wierden toegelaten in de tegenwoordigheid van een jongen Held, die reeds zo beroemden naam in de waereld hadt verworven. — Straks na deeze pligtpleegende zamenkomst, verliet de Prins het Leger, en vertrok na den *Hage*; doch, alzo de Vrede tegen zijnen zin geſlooten was, vertoefde hij aldaar niet lang, maar begaf zich na het Huis te *Dieren*, om 'er zich met de jagt te verluſtigen.

Zijne Hoogheid thans van de beſlommeringen der Veldtogten ontſlagen, hadt meerder ruimte van tijd om zich met de Binnenlandſche zaaken te bemoeien. In den aanvang des Jaars 1679 deedt hij een keer na *Gelderland*, *Utrecht* en *Overijſſel*, om orde te ſtellen op de Regeering en Geldmiddelen deezer Gewesten, over welke hij, in gevolge van den opgedragen last bij zijne verheffing, groot gezag hadt. Na zijne wederkomst in den *Hage*, hieldt hij ſterk aan op de noodzaakelijkheid om *Naarden* te verſterken. Schoon die van *Amſterdam* dit ſterk tegen hielden, bleef nogthans zijne Hoogheid ſtijf ſtaan op zijn voorſtel. Dit bragt zommigen in het vermoeden, of de Prins ook na eenige meedere magt over *Amſterdam*, en gevolglijk over den gantſchen Staat haakte; zelf lieten de Afgevaardigden dier Stad hier omtrent eenig vermoeden ter Vergaderinge van *Holland* blijken. De Penſionaris liep vooral bij den Prins in 't oog, om dat hij zou gezegd hebben, dat de verſterking van *Naarden* ſlegts driehonderdduizend guldens zou kosten; doch dat de tijd wel kon koomen, dat *Amſterdam* wel om drie millioenen zou wenſchen dat *Naarden* nimmer verſterkt was. Ook hadt dit geenen voortgang dan na verloop van eenige jaaren.

De Nieuwmeegſche Vrede was door zommigen uit noodzaaklijkheid en tegen den zin van anderen geſlooten; hij kon derhalven geene vastigheid hebben. Daarenboven toonden de Franſchen kleine gezindheid om het Verbond te onderhouden. Al in den Jaare 1680 hadden zij eenig krijgsvolk in 't Land van *Luxemburg* gezonden, en in 't volgende jaar de Stad van dien naam belegerd. Dit kon niet nalaaten, bij de Staaten der Vereenigde Gewesten, argwaan te verwekken. De Prins

VAN

VAN ORANJE, tegen wiens zin de Vrede was geſlooten, voedde deezen argwaan: te meer, dewijl hij bijzondere redenen van misnoegen hadt tegen het Franſche Hof. De Heerlijkheden van *Vijanden* en *St. Vit*, onder het Graafſchap *Chiny* behoorende, welk LODEWYK DE XIV zich hadt toegeëigend, aan den Huize VAN ORANJE behoorende, waren door dien Vorst verbeurd verklaard. Geweldig mishaagde dit den Prinſe, die daarom ligtelijk te wege bragt bij de Staaten, welke reeds misnoegd waren op het Franſche Hof, dat men zich tegen de toeneemende magt van *Frankrijk*, door nieuwe bondgenootſchappen, behoorde te verſterken. Men wendde hierom het oog eerst na *Duitschland*. Tweemaalen deedt zijne Hoogheid eene reize na *Zelle*, in ſchijn om een Vriendenbezoek bij den Hertog VAN BRUNSWYK LUNENBURG af te leggen, gelijk hij ook in de daad, met alle eerebetooningen, aan zijnen rang voegende, ontvangen en behandeld wierdt; doch zommigen meenden, dat hier nog een ander oogmerk onder verborgen lag, en, in de tusſchenpoozen der Hofvermaaken, over een onderling verbond gehandeld wierdt. Na zijne te rug komst uit *Duitschland* deedt hij een keer na *Engeland*, met oogmerk, gelijk men meent, om den Koning zijnen Oom over te haalen tot een verbond tegen *Frankrijk*. Kort was aldaar zijn verblijf, en hij kwam te rug in den *Hage* met de verzekering dat de Koning in zulk een verbond zou treeden, zo dra zijn Rijk inwendig zou in rust zijn. Men vindt 'er, die van gedagten zijn dat 's Prinſen reize na *Engeland* nog een ander en verreziender oogmerk hadt. Dewijl de Hertog VAN YORK, 's Prinſen Schoonvader, openlijk den Roomsch-Katholijken Godsdienst was toegedaan, zogten veelen in *Engeland* de zaaken derwijze te beleiden, dat hij onbekwaam wierdt verklaard tot de opvolging op den Throon van *Groot-Britannie*; of, in gevalle men hier toe niet kon beſluiten, en de opvolging op hem nederdaalde, dat hij dan vijfhonderd mijlen verre buiten het Rijk gebannen, en middlerwijl de Prinſes VAN ORANJE tot Regenteſſe, of de Prins haar Gemaal tot Regent van 't Rijk zou benoemd worden. Om dit laatſte beſluit door te dringen, althans om Vrienden ten Hove en onder 't volk te winnen,

meent men dat zijne Engelſche reize wel voornaamlijk zou gedient hebben. Bij deeze gelegenheid wierdt hij ter maaltijd genoodigd door de Stad *Londen*, ten huize van den Lord MAJOR; doch hij wees de noodiging van de hand, om geen aanſtoot te geeven aan den Koning, die op de Regering der Stad misnoegd was.

De bijzondere oneenigheden tuſſchen *Frankrijk* en den Staat ſmeulden nog, hoewel men tevens op middelen bedagt was om dezelve een einde te doen neemen. Allerlei wegen ſloegen hier toe de Franſchen in. Onder andere deeden zij door den Graave D'AVAUX, den Raadpenſionaris GASPER FAGEL, twee Millioenen in baaren gelde aanbieden, indien deeze, door zijnen invloed en gemeenzaame vriendſchap, den Prins VAN ORANJE kon overhaalen om in de maatregels van *Frankrijk* te treeden. Om hem hier toe te beweegen, moest hij den Prinſe voorſlaan, dat de Koning hem den tijtel van Graaf van *Holland* zou doen opdraagen, en hem daarenboven verklaaren tot Generaliſſimus of Opper-Veldheer over de Franſche Legermagt, met bijvoeging van verſcheiden millioenen in geld. Doch de Raadpenſionaris wees deeze verlokkende aanbieding grootmoedig van de hand. De Franſchen, dus in hun oogmerk te leur geſteld, om den Prins door aanbiedingen en beloften tot hunne belangen over te haalen, ſloegen vervolgens den weg van dreigementen in, door zijne Hoogheid te doen verſtaan, ingevalle hij niet aan de hand wilde koomen, dat men dan zijn Prinsdom *Oranje* in verzekering en hem ontneemen zoude. En, in de daad, men zondt eerlang derwaarts eenig Krijgsvolk, welk 'er veel moedwils bedreef, en zelf de poorten der Stad, onlangs op 's Prinſen bevel verbeterd, om verre wierp. Te vergeefs vielen hier over de Algemeene Staaten, door hunnen Gezant, ten Franſchen Hove klagtig. Men geliet zich aldaar, dat de Hertog VAN LONGUEVILLE zijn regt op dat Prinsdom eerlang door nieuwe bewijzen zou bekragtigen. 't Leedt ook niet lang, of het wierdt met de daad, ten voordeele van dien Hertog, verbeurd verklaard. Hoe zeer dit den Prins VAN ORANJE tegen het Franſche Hof verbitterde, het een iegelijk zich ligt verbeelden.

In

Men verbrand de Munniken die puntige kappen draagen.

CXLIV.

Wreedheid van Paus Urbanus VI. Bladz. 330.

In Augustus des Jaars 1683 begonnen de Franſchen, na 't ſluiten van den Nieuwmeegſchen Vrede, van nieuws de vijandlijkheden tegen de Spanjaards, door het doen van eenen inval in Vlaanderen. Toen verzogt de Spaanſche Gezant bij de Staaten, dat de onderſtand van achtduizend man, in den voorgaanden jaare beloofd, met de daad mogt geleverd worden. Het geſchiedde, en zijne Hoogheid wierdt verzogt en gemagtigd om de beloofde manſchap te doen optrekken. Zommigen vonden hier in zwaarigheid; doch om den bijzonderen haat, dien de Prins tegen *Frankrijk* hadt opgevat, wist hij allen tegenſtand uit den weg te ruimen. Ook wil men dat zijne Hoogheid, in plaats van acht, wel veertienduizend man na de Spaanſche Nederlanden zondt.

Ondertusſchen bediende zich Prins WILLEM van den inval der Franſchen in *Vlaanderen* als een voorwendzel om de noodzaakelijkheid der vermeerderinge van Landmagt aan te dringen. Bij alle gelegenheden ſprak hij hier over, en met ten breedſten uit het gevaar, welk den Staat dreigde, indien *Frankrijk* zijne grenzen aan den kant der Nederlanden verder uitbreidde. Op het ſterk aanhouden van zijne Hoogheid wierdt dan eindelijk de voorſlag gedaan door den Raad van State, dat 'er eene werving behoorde te geſchieden van zestienduizend man. Geene algemeene goedkeuring vondt deeze voorſlag; doch hij ontmoette nergens grooter tegenſtand dan in de Vergadering van *Holland*. *Amſterdam* kantte zich inzonderheid hier tegen, en de Burgemeester VAN BEUNINGEN, die van wegen de Stad het woord voerde, ſprak zo hartlijke taal, dat de Prins verklaarde, dat hij zijn hoofd kwijt zijn zoude, zo men alles ten ſcherpſten wilde onderzoeken; dat hij Prins VAN ORANJE zo veel belang bij 's Lands welvaart hadt als *Amſterdam*; doch dat hij zich van deeze Stad niet zou laaten ringelooren, en nog veel minder vlijen naar de grilligheden van VAN BEUNINGEN. Zeer hoog liep de twist. De Prins hadt op zijne zijde de Orde der Ridderſchap en de meeste Steden. Na vrugtlooze pooging om *Amſterdam* van beſluit te doen veranderen, wierdt het raadzaam geoordeeld, dat zijne Hoogheid zich zou ſtellen aan 't hoofd eener aanzienlijke bezendinge, beſtaande uit drie Heeren

ren uit de Ridderſchap, en twee Afgevaardigden uit ieder der volgende negen Steden, *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Alkmaar*, *Hoorn* en *Enkhuizen*, benevens den Raadpenſionaris FAGEL. Op den vijftienden November kwam het aanzienlijk gezelſchap te *Amſterdam*, en wierdt des anderen daags, door twee Burgemeesters, in zeventien Koetzen, afgehaald van 't *Heeren-Logement*, en voorts na 't Stadhuis geleid, daar de Vroedſchap vergaderd was. De Raadpenſionaris voerde het woord, en gebruikte allerlei drangredenen om de Regeering van *Amſterdam* tot de bewilliging in de voorgeſlagene Werving over te haalen. De Bezending wierdt vervolgens op de zelfde wijze na 't Logement te rug geleid, en door Burgemeesteren op Stads kosten onthaald. Driemaalen hadt zij gehoor; doch de Stad bleef bij haar gevoelen. Zijne Hoogheid, ten uiterſten misnoegd op de Regeering, verweet haar eenen heimelijken handel met den Franſchen Gezant Graave D'AVAUX; 't welk van zommigen uit de Vroedſchap niet ontkend wierdt; maar zij voegden 'er nevens dat de Prins verſtand hieldt met verſcheiden Hoven, zonder 'er den Staaten opening van te geeven, waarover men zijne Hoogheid, ten eenigen tijde, rekenſchap zou afvorderen. Men wil dat een der Burgemeesteren zou verklaard hebben, dat *Amſterdam* niet van gevoelen zou veranderen, al ware 't maar om aan de nakoomelingſchap te doen zien, dat zelf de tegenwoordigheid eens Prinſen VAN ORANJE niet in ſtaat geweest was om de vrije raadpleegingen der Vroedſchap te beletten. Zes dagen vertoefde de Bezending in de Stad. De Prins vertrok zonder afſcheid te neemen, en verklaarde bij zijne wederkomst in den *Hage*, dat men, ondanks de tegenkanting van *Amſterdam*, met de werving behoorde voort te gaan.

Zedert traden de Burgemeesters van *Amſterdam* in eene afzonderlijke onderhandeling met den Graave D'AVAUX, welke tot 's Prinſen ooren koomende, hem nog meer deedt verbitterd worden; vooral na dat de Stad in de Vergadering van *Holland* hadt verklaard, in de kosten der wervinge van zestienduizend man niet te zullen draagen. Hier bij kwam nog, en dit deedt het misnoegen openlijk uitberſten, dat de Prins

een

een Paket hadt weeten te onderſcheppen, behelzende onder anderen eenen brief van den Graave D'AVAUX aan den Koning van *Frankrijk* zijnen Meester, waar in hij berigt gaf van zijne onderhandeling met *Amſterdam*. Zijne Hoogheid hieldt deezen brief eenigen tijd onder zich; doch, vermids hij den inhoud te gewigtig oordeelde, om dien voor zich alleen te bewaaren, verſcheen hij op den zestienden Februarij des Jaars 1684 in de Vergadering van *Holland*, te kennen geevende dat hij eene zaak van het uiterſte gewigt hadt mede te deelen. Voorſ deedt hij de Heeren GERRIT HOOFT, Raad en Oud-Schepen, en JAKOB HOP, Penſionaris van *Amſterdam*, buiten ſtaan. Toen deedt hij den brief door den Raadpenſionaris leezen, welke, egter, om dat hij in de Franſche taal geſchreeven was, van veele Leden niet verſtaan wierdt. HOOFT en HOP hadt de Prins doen buiten ſtaan, om dat hij hen voor de aanvoerders der Verſtandhoudinge met D'AVAUX hieldt. 't Verhaal van het verzegelen der Papieren van *Amſterdam* ter Staatsvergaderinge, en 't geen hieromtrent verder voorviel, behoort niet tot ons ontwerp. Alleen merken wij aan, dat de verwijdering tuſſchen zijne Hoogheid en de Stad *Amſterdam* hand over hand aangroeide. Hevig waren de beſchuldigingen en verwijtingen, welke men elkander over en weder toeduwde. Van de zijde der Amſterdammeren ſchroomde men niet te zeggen, dat de Prins VAN ORANJE 's Lands vrijheid zogt te verkragten; terwijl van 's Prinſen wege onder 't gemeen wierdt verſpreid, dat *Amſterdam* het Land aan *Frankrijk* verkogt, en 't geld reeds van D'AVAUX hadt ontvangen. Maar Oranjes Hoogheid was nu zo hoog geſteegen, dat dezelve geagt wierdt gekweetst te zijn, als men durfde tegenſpreeken dat de gantſche Staat op zijnen wenk draaide. Dit alles alleen durfde en kon *Amſterdam* doen. Want, wat de overige Steden aangaat, de Prins hadde geene de minſte agting voor dezelve.

Wij kunnen niet nalaaten hier een geſprek te verhaalen tuſſchen zijne Hoogheid en den Keurbrandenburgſchen Gezant FUCHS, door zijnen Meester na *Holland* gezonden, om de Staaten en den Prins te vermaanen tot vreedzame gedagten, en de Stad *Amſterdam* te verſterken in haare maatregels.

Ten dien oogmerke hieldt hij eerst een gesprek met Burgemeester VAN BEUNINGEN, en trok toen na den *Hage*. Hier drong hij bij den Prins ernstig aan op de noodzaaklijkheid om zich ten spoedigste met *Frankrijk* te verdragen, als mede om de verdeeldheid der Vereenigde Gewesten uit den weg te ruimen; 't welk, naar 't oordeel van den Gezant, kon geschieden, indien de Prins zich van zijn Gezag wilde bedienen om den Vrede te bevorderen. De Prins antwoordde hier op in bewoordingen, welke kleine gezindheid tot den Vrede aankondigden. Hij erkende, dat de magt, welke men tegen *Frankrijk* kon aanvoeren, bij de zijne verre te kort schoot, en dat de Staat der Vereenigde Gewesten, menschlijker wijze beschouwd zijnde, niet dan nederlaagen hadt te wagten. Doch, gelijk hij betuigde op de regtvaardigheid der zaake en de eerlijkheid zijns gemoeds te steunen, dus moest men met geduld afwagten, wat God beslooten hadt. Zo den Staat de uiterste ondergang dreigde, was 't nog eerlijker, zijne bezittingen te verliezen met de Wapens in de vuist, dan te gedoogen dat zij onder dekzel van afhanklijkheid wierden weggenomen. „ Wat mij betreft", met deeze woorden besloot zijne Hoogheid, „ ik ben in tegenspoeden „ geboren en opgevoed. De Godlijke gunst, nogthans, „ heeft mij, ondanks de poogingen mijner vijanden, hersteld, in de waardigheden mijner Voorouders. Dezelfde „ gunst zal, hoop ik, niet gehengen dat ik elendiglijk sterve. „ Heeft, egter, Gods wijsheid het anders over mij beslooten, ik zal berusten in zijnen wille. Een ding smart mij „ ten hoogste, dat de Keurvorst, uw Meester, die mij van „ mijne vroegste jeugd af als zijnen Zoon bemind heeft, en „ dien ik geëerd heb als mijn Vader, nu meer schijnt te „ hellen over de zijde der Amsterdammeren, die het zich „ tot eenen roem rekenen, al wat van mij wordt voorgestagen, te dwarsboomen. Onzeker is 't, welk een uitslag „ deeze binnenlandsche onlusten zullen hebben; doch, zo de „ Stad *Amsterdam* al ten eenigen tijde tot betere gedagten „ mogt koomen, wil ik, egter, nimmer iets te doen hebben met VAN BEUNINGEN, van wien ik op 't hoogst beleedigd ben."

Am-

Amſterdam was het ondertuſſchen niet alleen, die de wervinge tegenſtondt. In *Zeeland* ontmoette zij insgelijks eenige hinpering. Door ſchrijven wist, egter, zijne Hoogheid het zo verre te brengen, dat de Steden bewilligden, uitgezonderd *Middelburg*. De tegenſtand eener Stad van zo veel invloeds ter Staatsvergaderinge was reden genoeg voor den Prinſe om in perſoon een keer derwaarts doen. Op den twintigſten Maart des jaars 1684 verſcheen hij in de Vergadering. Bijkans een uur duurde de aanſpraak van zijne Hoogheid, waar mede hij de noodzaaklijkheid der wervinge zogt aan te toonen. Doch *Middelburg* was niet te beweegen. De Prins evenwel, ongezind om het ſtuk te laaten ſteeken, beval den Penſionaris DE HUYBERT om de ſtemmen op te neemen, en met de meerderheid het beſluit op te maken. Toen deeze het weigerde, als eene zaak ſtrijdig tegen zijnen eed, deedt het de Prins zelve. En op deeze wijze kreeg hij hier in zijnen zin, hoewel *Middelburg* tegen deeze handelwijze een nadruklijk Protest inleverde. In *Friesland*, op dat wij dit hier nog aantekenen, bleef men beſtendig de wervinge plat af ſtemmen, niettegenſtaande men, door eene plegtige Bezending, dat Gewest in 's Prinſen maatregels zogt te doen treeden. Ook moeten wij hier nog aanmerken, dat de hevige twist tuſſchen den Prins VAN ORANJE en de Stad *Amſterdam* eerlang wierdt bijgelegd. De Stad hadt de ontzegeling haarer papieren, waar van wij boven ſpraken, verzogt en verkreegen. Misſchien hadt zijne Hoogheid heimelijk hier toe medegewerkt; alhans de Wethouderſchap toonde daar over haar bijzonder genoegen, door den Prins met zijne Gemaalin in haare Stad te noodigen, daar zij deftig onthaald wierden.

Schoon dus wel de meeste Steden der Vereenigde Gewesten van 's Prinſen hand vloogen, vondt men nogthans hier en daar eenige perſoonen op het Kuſſen, welke allen niet even gereed in zijne maatregels traden. Hierom beſloot hij zommigen, welke, zo als hij de zaak begreep, 's Lands welzijn niet even zeer behartigd hadden, af te zetten, en anderen in derzelver plaatze aan te ſtellen. Te *Utrecht* geſchiedde zulks, zonder dat het eenigen tegenſtand ontmoette; negen

Leden der Vroedſchap wierden van hun ampt verlaaten, en anderen daar mede bekleed. Doch te *Dordrecht* en *Leiden* hadt dit werk meerder voeten in de aarde. Met de eerstgenoemde Stad kreeg hij merkelijk geſchil over de Nominatie der zo genaamde Goede Luiden van Achten, 't welk te hooger liep, dewijl *Amſterdam* de zijde van *Dordrecht* koos; 't welk te wege bragt dat deeze Stad den Prinſe niets wilde toegeeven. Doch te *Leiden* wierdt het geſchil in der minne bijgelegd; in diervoege, nogthans, dat zijne Hoogheid genoegzaam zijnen zin kreeg.

Midlerwijl hadt men in den Jaare 1684 een twintigjaarig Beſtand met *Frankrijk* geſlooten. Eigenaartig volgde hier op, in den volgenden jaare, dat de afdanking van eenig Krijgsvolk ter Vergaderinge van *Holland* wierdt voorgeſteld. De Stad *Amſterdam* drong hier op het ſterkst aan. Doch andere Steden waren van oordeel, dat men hier toe niet behoorde over te gaan, zonder alvoorens het gevoelen van zijne Hoogheid te hebben ingenoomen. Dit kwam hier op uit, dat men om geene afdanking behoorde te denken, voor dat de rust tuſſchen *Frankrijk* en *Spanje* volkomen herſteld was. *Amſterdam* kantte zich hier tegen, door ernſtig te dringen op de vermindering der Land- en de verſterking der Zeemagt. Doch de bedekte en openbaare poogingen van zijne Hoogheid hadden zo veel invloeds op de Regeering der Stad, dat zij ten langen laatſte bewilligde in den ſtaat van Oorlog, door den Prins beraamd, mids men tevens behoorlijke zorg droege voor de herſtelling van 's Lands Zeemagt.

Het geen ik elders vindt aangeteekend, wegens de denkwijze der Amſterdamſche Regeeringe over zijne Hoogheid, ten deezen tijde, is te merkwaardig om hier niet geplaatst te worden. In een geſprek met den Keurbrandenburgſchen Gezant FUCHS, hadt de Prins zijn gedrag omtrent *Frankrijk* zoeken te verdedigen, onder andere met te zeggen, dat hij een afzonderlijk verdrag met dat Rijk altoos hadt van de hand geweezen, op dat hij geen argwaan mogt geeven aan de Staaten, bij wien hij reeds meer of min verdagt gehouden wierdt. Dit zeggen deelde zedert de Gezant mede aan

den

den Amſterdamſchen Burgemeester KORNRAAD VAN BRUNINGEN, die daar op aanmerkte „ dat 'er genoegzaame blijken voor„ handen waren, dat de Prins geen oogmerk hadt, verande„ ring in den vorm der Regeeringe te maaken, 't welk hij „ ook hieldt boven deszelfs vermogen te zijn; doch de wij„ ze, waar op zijne Hoogheid de zaaken behandelde, kwam „ niet al te wel overeen met de grondwetten van den Staat, „ en zweemde te veel na geweld. De Amſterdammers, dus „ vervolgde hij, waren 'er thans zo verre af van 's Prinſen „ gezag te willen beſnoeien, dat zij 't verderf van den Staat „ voor onvermijdelijk hielden, zo zijne Hoogheid hun te„ genwoordig ontviel. De magt, welke hij boven zijne „ Voorouders bezat, was hem in tijden van Oorlog en be„ roerte opgedragen; doch men kon ze, zonder de wel„ vaart van den Staat in de waagſchaal te leggen, tegen„ woordig niet verminderen."

Omtrent deezen tijd begon zich een ruim veld te openen voor de wijdſtrekkende uitzigten des Prinſen VAN ORANJE. Zijn Oom, Koning KAREL DE II, was in den Jaare 1685 overleeden, en vervolgens zijn Schoonvader, de Hertog VAN YORK, hem opgevolgd op den throon van *Groot-Britannie*, onder den naam van JAKOBUS DEN II. Deez' Vorst, openlijk den Roomsch-Katholijken Godsdienst toegedaan, ijverde eerlang, om het Proteſtantſche Weezen in *Engeland* den voet te ligten, en het Roomſche Geloof bij openbaar gezag te doen vaſtſtellen. Verſcheiden lieden van aanzien waren hierom ten Lande uitgeweeken, om niet ten doel te ſtaan aan de vervolgingen van dien bijgeloovigen Monarch. Al zedert geruimen tijd hadt de Prins VAN ORANJE heimelijk verſtand gehouden in *Engeland*, om van tijd tot tijd onderrigt te worden, wegens 't geen aldaar voorviel. Thans hieldt hij naauwe gemeenſchap met zommige aanzienlijke Engelſche vlugtelingen, welke hem dikmaals in 't heimelijk kwamen ſpreeken, en over den ſtaat der Engelſche zaaken onderhouden. De voornaamſte van deeze was de beroemde Doktor GILBERT BURNET, naderhand Biſchop van *Salisbury*. Hij was mede uit *Engeland* geweeken, en na eene reize door *Frankrijk*, *Italie* en *Zwitzerland* gedaan te hebben, nam

hij zijnen weg na de Nederlanden, met oogmerk om zich in *Friesland* of *Groningen* met der woon neder te zetten. Doch te *Utrecht* gekomen zijnde, wierdt hij genoodigd om den Prins en de Prinſes VAN ORANJE in den *Hage* te koomen begroeten. Zedert wierdt hij een der vertrouwdſte vrienden van hunne Hoogheden, en hadt een merkelijk aandeel in hunne volgende verheffing tot de Koninklijke waardigheid. Uit des geleerden en godvrugtigen Biſchops Geſchiedenisſe van zijn eigen tijd, zullen wij hier eenige bijzonderheden mededeelen, den Prins VAN ORANJE en deszelfs Gemaalin betreffende.

Terſtond na zijne aankomst in den *Hage*, tradt BURNET met hunne Hoogheden in een openhartig geſprek, waar in de Prins, die anders koel en agterhoudend van aart was, een groot deel van deeze hoedanigheden afleide. Hij toonde zich zeer onvoldaan over zijns Schoonvaders handelwijze, welke hij vreesde gevolgen te zullen uitwerken, die niet dan door geweldige middelen konden geſtuit worden. BURNET vondt den Prins zeer onbezorgd omtrent zijne perſoonlijke veiligheid. Hij hadt kennis van den toeleg van zekeren Savojaard, om den Prins van 't ſtrand bij *Scheveningen* te ligten, en voorts na *Frankrijk* te voeren; iets, 't welk niet onmogelijk ſcheen, zijnde zijne Hoogheid dikwijls gewoon, zich met een Koets na *Scheveningen* te laaten rijden, om de friſſche Zeelucht te genieten, alleen van eenen Heer en twee Paadjes verzeld. Van deezen toeleg verwittigde BURNET hunne Hoogheden. De Prins floeg 'er weinig agt op; doch zijne Gemaalin toonde zich meer bekommerd. Met moeite bewoog men hem, om nimmer dan van zijne lijfwagt verzeld, na buiten te rijden. BURNET was van gevoelen, dat 's Prinſen geloof in de Godlijke Voorbeſchikking hem dus onbezorgd maakte. Op zekeren tijd hem hier over onderhoudende, gaf zijne Hoogheid te verſtaan, dat hij vaſtelijk geloofde in eene Voorzienigheid, en dat hij zijnen gantſchen Godsdienst haast kwijt zijn zou, zo hij dit geloof vaaren liet. Hij voegde 'er nevens, niet te kunnen zien, hoe de Voorzienigheid zeker zijn kon, zo alles niet gebeurde volgens een voltrekt beſluit van Gods wille.

Wij-

Wijders geeft de Heer BURNET eene korte ſchets van het Karakter hunner Hoogheden, welke hier op uitkwam. „ Des „ Prinſen Opvoeding (het zijn zijne eigen woorden) was „ zeer verwaarloosd. Gedurende zijn gantſche leeven hadt „ hij den hoogſten weerzin in allen bedwang. Hij ſprak „ weinig. Somtijds geliet hij zich, als of hij zich ergens „ op toeleide; doch hij hadde allerlei bezigheden. Van kon„ ſten was hij een vijand, ook van 't ſpel. Dit deedt hem „ zich geduurigelijk ophouden met de Jagt. Doch zijn jaa„ gen was niets anders dan een ontvlieden van gezelſchap „ en bezigheid. *Frankrijk* kleiner te maaken, was de heer„ ſchende zucht zijns leevens." Wat de Prinſes aangaat, BURNET prijst zo wel haar lichaams- als ziels hoedanigheden. Zij bezat eene Vorſtelijke houding, uitgebreide kennis, een gezond verſtand en eene welbeſpraakte tong. Zij munte uit door haare wijdſtrekkende weldaadigheid. De Biſchop merkt aan „ dat zij zeer beleezen was in de Geſchiedenisſen en „ Godgeleerde Schriften; doch dat zij ook met veel luſt „ zich aan eenig handwerk bezig hieldt, wanneer zeker on„ gemak aan 't gezigt het leezen belette." BURNET, op zekeren tijd haare Hoogheid gevraagd hebbende naar de oorzaak van haars Vaders gebeetenheid op JURIEU, kreeg tot antwoord, dat zulks inzonderheid moest geweeten worden aan diens Franſchen Leeraars ſcherp ſchrijven wegens MARIA Koningin van *Schotland*. Doch zij voegde 'er nevens, dat JURIEU, haars oordeels, niet te beſchuldigen was, indien hetgeen hij van Koninginne MARIA hadt gezegd, met de waarheid overeenkwam. Want, en met deeze woorden, haar edel verſtand en goed hart waardig, beſloot zij: „ Indien de Vor„ ſten kwaad willen doen, moeten zij verwagten dat de „ waereld zich zal wreeken op hunne nagedagtenis, wan„ neer hunne perſoonen buiten haar bereik zijn; en dit is „ maar eene geringe ſmart, in vergelijking van het leed, „ welk zij anderen hebben aangedaan." Nog meer bijzonderheden wegens deeze doorluchtige Prinſeſſe, ontmoet men in de *Karakters van eenige voornaame en godvrugtige Engelſche Vrouwen*; zie de *Levensbeſchrijving van Mannen en Vrouwen*, Deel I. bl. 145 enz., alwaar ingelijks een brief voor-

voorhanden is, van haar aan Koning JAKOBUS haaren Vader geſchreeven, waar in zij rekenſchap geeft van haare ombehzinge en aankleevinge van den Proteſtantſchen Godsdienſt.

Dewijl de Prins VAN ORANJE beſlooten hadt, zich van den Heer BURNET te bedienen, deedt hij hem van beſluit veranderen om na elders te vertrekken, en zijn vast verblijf in den *Hage* neemen. Eer de Doktor zich hier toe wilde inlaaten, verzogt hij vooraf des Prinſen gedagten te weeten over de Vrijheid en eene vrije Regeering, waar omtrent hij vreesde dat den Prinſe eenige nadeelige gedagten mogten ingeboezemd zijn. Doch zijne Hoogheid verklaarde van gevoelen te zijn, dat eene vrije Regeering alleen in ſtaat was om eenen magtigen vijand het hoofd te bieden, en zo veel gelds op te brengen als vereiſcht wierdt om een langduurigen Oorlog te voeren. Vermids men nu reeds eenige gedagten begon te voeden van 't geen naderhand gebeurde, vraagde BURNET, op zekeren dag zich alleen met de Prinſes bevindende, wat zij dagt dat de Prins zijn zou, indien zij ten eenigen tijde Koningin van *Engeland* wierdt, als oudſte Dochter van Koning JAKOBUS, en dus de naast geregtigde tot de Kroon? In 't eerst aarzelde haare Koninklijke Hoogheid een weinig in haar antwoord; doch het kostte den ſchranderen Engelschman geringe moeite om haar te doen beloven, dat zij zich zou vergenoegen met den naam van Koninginne; dat zij den Prinſe haaren Gemaal den naam en het gezag van Koning zou doen opdraagen, en, volgens de les der Schriftuur, hem als haaren man, in alles gehoorzaam zijn zou, zo hij haar als zijne vrouw beminnen wilde. Ligt is het te denken, hoe zeer de Prins moest voldaan zijn, wanneer de Prinſes, in BURNETS tegenwoordigheid, hem dit haar beſluit mededeelde. „ Negen jaaren", zeide zijne Hoogheid naderhand tot iemand zijner Vrienden, „ ben ik nu „ getrouwd geweest met de Prinſes, zonder het hart gehad „ te hebben om haar te brengen op een ſtuk, welk BURNET „ in eenen dag heeft weeten af te handelen." Onder dit alles verzuimden de Prins VAN ORANJE en BURNET niet om heimelijk verſtand te houden in *Engeland*, waar door zij van tijd tot tijd naricht kreegen van 't geen aldaar voorviel, en

en de misnoegden meer en meer verſterkt wierden in hun vertrouwen op zijne Hoogheid.

Aan het Engelſche Hof was men ondertuſſchen niet onkundig van 't geen in den *Hage* ten Stadhouderlijken Hove voorviel. De Koning begreep, een merkelijken ſteun te zullen hebben aan zijnen Schoonzoon den Prins VAN ORANJE, indien deeze in zijne maatregels wilde treeden. Om dit te bewerken, zondt hij den bekenden Kwaaker WILLIAM PEN na *Holland*. Doch deeze vondt des Prinſen gedagten, over de Vrijheid der toelaatinge van de Roomschgezinden tot het bekleeden van allerlei ampten, zo verſchillende van die des Konings, dat hij onverrigter zaake na *Londen* wederkeerde, in weerwil van alle de groote beloften, welke hij zijner Hoogheid uit 's Konings naam gedaan hadt.

Om 's Prinſen belangen in *Engeland* te bevorderen, zonden de Algemeene Staaten, in den jaare 1687, derwaarts, als buitengewoonen Gezant, den Heer EVERARD VAN WEEDE, *Heer van Dijkveld*. Behalven eenige zaaken, welke hij bij den Koning moest verrigten, was hij met heimelijken last voorzien, om zulke Engelſchen, bij welke de Prins voor een Presbijteriaan te boek ſtondt, een goed gevoelen wegens deszelfs Godsdienſtige begrippen in te boezemen. De Prins bediende zich wijders van eenige Engelſche Predikanten, welke na *Holland* geweeken, doch nu door zijne Hoogheid na *Engeland* te rug geſchikt waren. Door deeze geſterkt, wist de Heer VAN DYKVELD den Volke allerwegen gunſtige gedagten van 's Prinſen inzigten in te boezemen. DYKVELD wist zelf bijeenkomſten van lieden van 't hoogſte aanzien in het Koninkrijk te beleggen, om over het heil van 't Vaderland en de belangen van den Godsdienst te raadpleegen. Het voorgeeven van dit alles was, de herſtelling van 's Volks voorregten, en het weeren van vervolginge. Weinigen wisten, dat de Heer VAN DYKVELD verdere uitzigten hadt, en Koning JAKOBUS DEN II zogt te verſteeken van de Koninklijke waardigheid, om vervolgens den Prinſe VAN ORANJE de Kroon op het hoofd te zetten.

Terwijl de Heer VAN DYKVELD te *Londen* ten behoeve van zijne Hoogheid handelde, hadt Koning JAKOBUS den Mark-

graaf

graaf VAN ALBYVILLE na den *Hage* gezonden, om den Prins tot het goedkeuren van des Konings maatregelen over te haalen; doch hij kon op hem, zo min als op de Prinſes, niets verwerven. De verwijdering tuſſchen den Vader en den Schoonzoon wierdt hier door allengs grooter. Koning JAKOBUS beſchuldigde openlijk den Prins bij DYKVELD, dat hij altoos zijn werk hadt gemaakt om hem den voet dwars te zetten.

Het Jaar 1687 dus ten einde geloopen zijnde, verſpreidde zich in 't begin van het volgende jaar een algemeen gerugt dat de Koningin van *Engeland* zwanger was. De Protestanten en 's Prinſen aanhangers wierden hier door met vreeze, doch de Roomschgezinden met hoope en blijdſchap vervuld. Veelen twijfelden aan de waarheid der zaake, dewijl de Koningin reeds merkelijk in jaaren was geklommen. Midlerwijl hadden de Staaten, op het voorbeeld des Konings van *Groot-Britannie*, eene Vloot van vijfëntwintig Oorlogſchepen in zee gebragt. Merkelijke agterdogt verwekte dit aan het Engelſche Hof, alwaar men ijverig de hand ſloeg aan het voortzetten van 's Konings oogmerken en willekeurige maatregelen. Men beſchouwde aldaar thans den Prins als den grootſten vijand des Konings, en hieldt hem openlijk verdagt dat hij een opſtand in *Engeland* zogt te verwekken. Zo groot wierdt de haat, dat eenige ijveraars beſlooten, zijne Hoogheid van kant te helpen. Twee Ieren zogten hier toe, te *Amſterdam*, eenen Duitſcher om te koopen. En als deeze hunnen voorſlag van de hand wees, reisden zij zelve na den *Hage*, om op de Jaarlijkſche Kermis hunnen ſlag waar te neemen; doch zij vonden daar toe geene gelegenheid.

Het voortgaan van Koning JAKOBUS in zijne wetteloze maatregels hadt ondertuſſchen ten gevolge, dat men nu op middelen begon bedagt te zijn om zich in veiligheid te ſtellen tegen eenen Vorst, die het op de vernietiging der grondwetten van den Staat ſcheen te hebben toegelegd. Van alle zijden wierp men het oog op den Prins VAN ORANJE, als alleen in ſtaat en bevoegd om het Rijk voor den ondergang te bewaaren, dewijl zijne Gemaalin, na den Koning, het naaſte regt op de Kroon hadt. Ook wierdt hij met 'er daad

ſterk

ſterk aangezet om de verlosſing van *Engeland* op zich te neemen. In Maij des Jaars 1688 kwam de Admiraal RUSSEL uit *Engeland* in den *Hage*, in ſchijn om zijne Zuster te bezoeken, doch, in de daad, om, op verzoek van verſcheiden lieden van aanzien, heimelijk met den Prinſe VAN ORANJE te ſpreeken. Hij vraagde deezen, wat men, in *Engeland*, zich van hem kon belooven? Waar op Prins antwoordde, dat indien hij, door eenige van de aanzienlijkſten uit het volk, die zich volkomen op hem wilden verlaaten, verzogt wierdt om 't volk en den Godsdienst te verlosſen van ſwaare geweld, hij dan ſtaat maakte om tegen het begin van Oktober in *Engeland* te zullen overkoomen. Naderhand wierdt den Prinſe uit *Engeland* geſchreeven, dat de omſtandigheden nimmer gunſtiger zijn konden voor zijne Hoogheid, om met het Hof te breeken, en over te koomen; dat het gantſche Volk in eene geweldige gisting was gebragt, van welke men zich moest bedienen, eer zij wederom bekoelde; dat het Leger en de Vloot ook wel gezind waren, hebbende zommige bootsgezellen verklaard, dat zij de Hollanders hielden voor hunne vrienden en broeders, tegen welke zij niet, maar wel tegen de Franſchen, wilden vegten. Wat laater kwamen hier verſcheiden Engelſche Grooten over, als de Admiraal HERBERT, de Kolonel SIDNEI en anderen, in ſchijn om de wateren te *Spa* te gebruiken, doch in de daad om met den Prins te raadpleegen. Op zulke gronden bouwende, nam de Prins een vast beſluit omtrent zijnen overtogt na *Engeland*. Hij ſchreef een groot getal brieven derwaarts, in Julij wel tachtig in getal, aan lieden van het meeste aanzien en vermogen. De Zoon van den Graave VAN DANBY, die een Fregat voor eigen rekening hadt uitgerust, was de voornaamſte overbrenger van deeze brieven en de antwoorden op dezelve.

Moeilijk viel ondertuſſchen de uitvoering van 's Prinſen ontwerp. Hij hadt daar toe noodig een aanzienlijk getal troepen, en ſchepen om dezelve over te voeren. De toebereidzels daar toe konden niet gemaakt worden, of de Hoven van *Verſailles* en *Londen* moesten daar van de lucht krijgen, en de oogen openen. Men zogt dan allerlei voorwendzels, en on-

onder dit zoeken boodt zich eerlang eene gunſtige gelegenheid aan. In Junij des Jaars 1688 overleedt de Keurvorst van *Keulen*, Prins-Biſchop van *Luik*, en Biſchop van *Munſter*. Veel lag 'er den Staaten aan gelegen, dat de opengevallene waardigheden door iemand naar hunnen zin vervuld wierden. *Frankrijk* verklaarde zich openlijk voor den Kardinaal van *Furſtemberg*, en zondt troepen in de meeste Steden van 't Sticht van *Keulen*. De Algemeene Staaten, die hier door open lagen voor een inval der Franſchen, hielden meer over om den Prins van *Beieren* te doen verkiezen. Van deezen twist bedienden zich de Prins VAN ORANJE om Krijgsvolk te verzamelen, en verbonden te ſluiten, in ſchijn om den Prins van *Beieren* te ondersteunen, doch, in de daad, met een oogmerk op *Groot-Britannie*. Gereedlijk zou LODEWYK DE XIV den Prinſe het voorwendzel om zich te wapenen hebben kunnen ontneemen, indien hij ſlegts zijne troepen uit het Keulſche hadt getrokken. Dooh dit geſchiedde niet. Wondere blijken van zijne loosheid vertoonde de Prins in deezen gantſchen handel. De Paus zelve diende hem ter bevorderinge van zijne oogmerken, als welken hij, door zekere lieden, welke hij te *Rome* hadt, tegen *Frankrijk* wist op te hitzen, om alzo Koning LODEWYK in deszelfs maatregels te doen volharden. Dewijl 's Prinſen overtogt na *Engeland*, en 't gevolg daar van, een der merkwaardigſte voorvallen is in 's Lands Geſchiedenisſen, agten wij het niet ondienſtig, het beloop der zaake hier omſtandig te verhaalen.

Men vindt 'er die meenen, dat de Prins VAN ORANJE, reeds bij het leeven van KAREL DEN II, het oog hadt gehad op de Engelſche Kroon, en zijnen Schoonvader van de opvolging hadt zoeken uit te ſluiten; ja, dat hij KAREL DEN II hadt zoeken te noodzaaken, om zich ten zijnen behoeve van de Regeering te ontſlaan. Dit zou zijn heimelijk oogmerk geweest zijn in het dringen op de werving van zestienduizend man in de Jaaren 1683 en 1684, als mede in het doen gieten op eigen kosten van eenige metaalen ſtukken met zijne eigen wapens verſierd. Weetende hoe veel hem gelegen lag aan *Amſterdam*, hadt hij middel gevonden om zijne verzoe-

ning

ning met de Regeering dier Stad haar volle beſlag te doen verkrijgen, in het einde des Jaars 1685. Doch, dewijl de gelukkige uitſlag der onderneeminge geheimhouding vorderde, en men te *Amſterdam*, om den Prinſe daar toe de behulpzame hand te bieden, tot nog toe geene algemeene genoegzaamheid beſpeurde, kon hij aldaar niet dan bedektelijk handelen, en moest ook bedektelijk en in vertrouwen daar van kennis geeven. Drie van de vier thans regeerende Burgemeesteren wisten van 't geheim, JOANNES HUDDE, KORNELIS GELVINK en NIKOLAAS WITSEN; als mede de Sekretaris der Admiraliteit, die zijne Hoogheid diende in het uitrusten van ſchepen. De Heer WAGENAAR heeft in handen gehad de eigenhandige Aanteekeningen van den Burgemeester WITSEN, die al deezen handel zo naauwkeurig hadt aangeteekend, als of hij 't met eede zou bevestigen. Onpartijdig en vrijmoedig zullen wij het beloop en den uitſlag deezer gewigtige gebeurtenisſe onzen Leezeren onder 't oog brengen.

In het Kollegie van Gekommitteerde Raaden, waar in Burgemeester WITSEN zitting hadt, hadt de Raadpenſionaris FAGEL, in 't begin van 't Jaar 1688, zomtijds te kennen gegeeven, van gedagten te zijn, dat zijne Hoogheid na *Engeland* behoorde over te ſteeken, om den verwarden ſtaat der zaaken te herſtellen. Wat laater kwam de Heer VAN DYKVELD, 's Prinſen bijzondere vriend, WITSEN meermaalen onderhouden over het gevaar, welk men te duchten hadt, indien men aan 't werk van *Engeland* de hand niet hieldt. De Prins zelve polste hem hier over, en nam het zeer euvel, toen hij verklaarde, dat ingevalle haare Majeſteit, van wier zwangerheid thans veel geſproken wierdt, van een Zoon beviel, hij geen regt tot de Kroon zou hebben. Omtrent het midden van Junij kwam de Heer VAN DYKVELD de Burgemeesters HUDDE en WITSEN ſpreeken, ten huize van den eerstgenoemden. Hij verklaarde, door zijne Hoogheid, aan hun te zijn gezonden, om hun 't gevaar, welk den Staat dreigde, voor te ſtellen, en om goeden raad te vragen. Het antwoord was, dat men moest vertrouwen op de Voorzienigheid, die 't gevaar ſpoedig kon afwenden. Waar op DYKVELD wederom vraagde, of zij niet zouden kunnen raaden dat men

aanviel, eer men aangevallen wierdt. Doch zij verklaardent uit éénen mond, dat zij dit nooit zouden kunnen doen. WITSEN, die den Heer VAN DYKVELD na de ſchuit geleidde, ontving, onder het wandelen, nadere opening van zaken, en wierdt, twee dagen daar naa, bij den Prins in den *Hage* ontbooden, met welken hij in een heimelijk geſprek trad. Zijne Hoogheid zag de zwaarigheden zo groot niet in als WITSEN, en verklaarde dat men de penningen, tot den togt noodig, zou kunnen neemen uit de vier milioenen, tot de verbetering der Vestingwerken opgenomen. Hij voegde 'er nevens, dat het werk binnen twee of drie weeken zou kunnen verrigt worden, en dat 'er voor hem niets anders in ſtak dan moeite. Doch dit wierdt wederſproken door den Amſterdamſchen Burgemeester, die vrijmoedigliik beweerde dat 'er voor den Prins en de Prinſeſſe, uit hoofde van hun regt tot de Kroon, veel meer dan moeite moest in ſteeken. Dit, en nog een volgend geſprek, liep af met de beſtendige weigering van WITSEN om den Prinſe te raaden. Hij deedt hier op een keer na *Amſterdam*, om met zijne Amptgenooten te raadpleegen; deeze waren nevens hem van gevoelen, dat men het groote werk aan- noch afraaden konde; dat zij wel wilden raaden tot zulk een onderſtand, als met hunnen eed en pligt beſtaanbaar was; maar dat zij van gedagten waren, dat het in de Vroedſchap der Stad niet zou doorgaan. Naderhand verklaarde de Prins dat hij nog geen vast beſluit hadt genomen; maar dat hij ondertuſſchen zou voortgaan met het maaken van toebereidzels tot den togt, geld ligten tot Vestingwerken, Bootsvolk aanwerven, en niet dan kort voor zijn vertrek den Staaten kennis geeven van zijnen toeleg.

Ondertuſſchen hadt de Prins den togt na *Engeland* bij zichzelven wel degelijk vastgeſteld. Hier toe hadt hij noodig negenduizend Knegten en vierduizend Ruiters en Dragonders, welke hij uit de troepen van den Staat dagt te ligten. Doch hier tegen deeden zich twee zwaarigheden op. Vooreerst was 't niet mogelijk, zo veel Volks te verzamelen, zonder de bewilliging der Staaten, om welke te verkrijgen zijne Hoogheid zijn oogmerk zou hebben moeten openbaaren; waar

waar door herzelve ſpoedig zou zijn rugtbaar geworden. Ten anderen zou het ligten van zo veel manſchap de Krijgsmagt van den Staat te veel verzwakken; 't welk in de tegenwoordige omſtandigheden ongeraaden was. Doch deeze zwaarigheden, welke men in 't eerst voor onoplosbaar hield, verdweenen, zedert de twijfelagtige verkiezing te *Keulen* den Prins aan een voorwendzel hielp om een kleine Leger bij een te trekken.

Dewijl 'er onlangs eenige Franſche troepen in het Keulſche waren getrokken, hadt de Prins kleine moeite, de Staaten te beweegen om zorge te draagen voor de verſterking der plaatzen langs den *Rhijn* en den *Tiſel*. Hier toe wierden vier milioenen toegeſtaan. Daarenboven wierden den Prinſe, door de Algemeene Staaten, drie of vier Leden toegevoegd, om met hem over de beveiliging der grenzen te raadpleegen. Deeze Gemagtigden waren 's Prinſen vertrouwde vrienden, aan welke hij zijnen toeleg veilig konde ontdekken; en terwijl zij alleen het oog ſcheenen te hebben op *Keulen*, verzamelden zij Krijgsvolk voor den togt na *Engeland*. Wat later floeg zijne Hoogheid den Staaten voor, dat de Keulſche zaak hen ligtelijk kon inwikkelen in eenen Oorlog met *Frankrijk*; en dat het daarom geraaden was, 's Lands Vloot in gereedheid te brengen, en zich in ſtaat te ſtellen om negenduizend Matroozen te kunnen onderhouden. Ook dit wierdt zijne Hoogheid toegeſtaan, en met allen ſpoed in 't werk geſteld.

Op dat, ondertuſſchen, het Land, door het ligten van het bovengemelde Krijgsvolk, niet in een weereloozen ſtaat zou gelaaten worden, terwijl de Prins zich in *Engeland* zou bevinden, hadt deeze, al zints eenigen tijd, met verſcheiden Duitſche Vorſten gehandeld, om de Vereenigde Gewesten met eenige troepen te ondersteunen, en was daar in gelukkig geſlaagd. Door den Heer BENTINK, *Heer van Rhoon*, dien hij in ſtilte na *Amſterdam* hadt gezonden, deedt hij aan de Burgemeesters HUDDE, GRELVINK en WITSEN in ſtilte kennis geeven van zijnen handel in *Duitſchland*. De Heer HUDDE was, wegens onpaſſelijkheid, bij het mondgeſprek niet tegenwoordig. De twee Burgemeesters, aan hem

voor zijn berigt beleefdelijk bedankt te hebben, verklaarden, dat hij de moeite van zijne overkomst wel hadt mogen ſpaaren. Ook wagtten zij zich zorgvuldig om op den goeden uitſlag der onderneeminge te drinken, toen zij met den Heer VAN RHOON den avond maaltijd hielden. Alzo men zorge hadt gedraagen om de Stads poort open te houden, wierdt deeze Heer, ter middernacht, in ſtilte buiten gelaaten.

Ondertuſſchen naderde de tijd tot den overtogt. Om inlanders en vreemdelingen een rad voor de oogen te draaien, wierden de troepen verre van Zee op de *Mookerheide* verzameld. Op de *Maaze* en in *Zeeland* bragt men eene Vloot van vijftig ſchepen bij een. Eenige vertrouwde Kooplieden van *Amſterdam*, *Rotterdam* en andere Steden huurden kleine vaartuigen, meer dan vijfhonderd in getal, om de manſchap over te voeren, onder verſcheiden voorwendzels. De algemeene verzamelplaats was *Goerée*. Vreemd is het, dat alle deeze beweegingen geſchiedden, zonder dat men in *Frankrijk* en *Engeland* met zekerheid wist, waar men 't op gemunt hadt; ja, dat men aan de Hoven van beide Koninkrijken, wanneer zommigen deswegen hunne vermoedens te kennen gaven, dezelve in den wind ſloeg.

Terwijl dit voorviel, was aan eenige Leden der Staaten van *Holland*, onder den eed van geheimhoudinge, opening gedaan van 's Prinſen voorneemen. In de Vroedſchap van verſchelden Steden, gelijk ook te *Amſterdam*, wierdt vervolgens geraadpleegd over het ondersteunen van zijne Hoogheid. Het bewilligen der laatstgemelde Stad was oorzaak, dat ter Vergaderinge van *Holland* eerlang het beſluit met eenpaarigheid doorging, om den Prinſe den noodigen onderſtand te verleenen. Een diergelijk beſluit wierdt, omtrent den zelfden tijd, in de andere Provincien genomen.

Geduurende den tijd, in welken 's Prinſen toeleg nog een diep geheim was, waren 'er, van tijd tot tijd, eenige Engelſche Grooten in *Holland* overgekoomen, om met hem te ſpreeken. De Kolonel SIDNEI, die, onder voorwendzel van de wateren te *Spa* te gebruiken, ten dien einde een keer herwaarts hadt gedaan, was na *Engeland* te rug gekeerd. In het einde van September kwam hij andermaal over, voorzien

zien met brieven van den voornaamſten Engelſchen Adel, uit hunnen eigen naam en dien van alle eerlijke luiden in het Rijk, den Prins VAN ORANJE verzoekende om over te koomen, en het volk te verloſſen van den dreigenden ondergang. Ook verhaalt men dat, een weinig vroeger, wel vier millioenen, in wisſelbrieven en geld, aan den Prinſe waren overgemaakt.

Thans was alles tot den overtogt gereed. De troepen wagtten ſlegts op bevel om ingeſcheept te worden, en de Vloot om in Zee te ſteeken. 'Er ontbrak nu niet meer, dan dat 'er een Manifest wierdt opgeſteld, om vervolgens in *Engeland* verſpreid te worden. Het behelsde een uitvoerig Vertoog wegens de misbruiken, in den Engelſchen Regeeringsform ingeſloopen, en de noodzaaklijkheid van ongewoone middelen om dezelve te herſtellen; als mede, eene belofte van den Prins en de Prinſeſſe VAN ORANJE om hier toe de hand te leenen. Geen wonder dat zulk een ſtap bijstere onſtelteniſ veroorzaakte aan het Engelſche Hof en bij Koning JAKOBUS; welke, in zyn moede, den Prins VAN ORANJE ſcholdt voor den ſnoodſten mensch, die 'er leefde, als die zijnen eigen Schoonvader van den troon zogt te ſtooten. Doch nog vreemder is het dat hij de hulp weigerde, hem aangebooden door LODEWYK DEN XIV, die al vroeg kennis hadt gekreegen van het Manifest: alzo zijn Gezant D'AVAUX in den *Hage* middel hadt gevonden, om de eerſte bladen van hetzelve, door een Drukkersknegt, te doen rooven van de Drukkerij, eer nog het Geſchrift het licht hadt gezien.

Niets van dit alles veroorzaakte eenige verandering in het vastgenomen beſluit tot den overtogt. Op 's Prinſen verzoek, wierdt de Admiraal ARTHUR HERBERT, die weleer het bevel over de Engelſche Vloot hadt gevoerd, tot Luitenant-Admiraal-Generaal over de Nederlandſche Zeemagt aangeſteld. Daarenboven bewerkte de Raadpenſionaris FAGEL, dat de vier millioenen, onlangs opgenomen ter verſterkinge der plaatzen langs den *Rhijn* en den *Yſſel*, nu den Prinſe, *ter* bevorderinge van zijnen Overtogt, verſtrekt wierden. De zelfde Staatsdienaar en boezemvriend van zijne Hoogheid ontboodt,

omtrent deezen tijd, de voornaamſte Predikanten van verſcheiden Steden bij zich, en overtuigde hen, met zijne gewoone minzaamheid, van het gevaar, welk thans den Godsdienſt en het Vaderland dreigde, en dat dit door zijne Hoogheid alleen kon geweerd worden. Deeze Predikanten bleeven vervolgens niet in gebreke, om van den Predikſtoel het Volk met gunſtige gedagten 's Prinſen onderneeming te vervullen.

Omtrent het midden van October trokken de troepen van de *Mookerheide* na *Goerée*. Op den zesëntwintigſten begon de wind uit het Oosten te waaien; 't welk den Prins deedt beſluiten om terſtond afſcheid te neemen van de hooge Vergaderingen in den *Hage*, en na *Helvoetſluis* te vertrekken. Teder en onder het ſtorten van traanen viel dit ſcheiden aan de zijde der Staaten; doch de Prins vertoonde deeze teekens van aandoeninge niet. Aan de Algemeene Staaten betuigde hij zijne dankbaarheid voor de vriendſchap, die zij hem altoos hadden beweezen, en beval, indien hem iets menſchelijks mogt overkoomen, de Prinſes zijne Gemaalin in de zorge der Staaten, hun verzekerende dat zij dit Land als haar Vaderland beminde. Aan de Staaten van *Holland* verklaarde hij inzonderheid zijne dankbetuigingen voor 't geen hij, geduurende zijne minderjaarigheid en naderhand, van hun hadt genooten, en beloofde, bij tijd en wijle, hun zulks te zullen vergelden. De volgende dag wierdt door alle de Gewesten als een Bededag gevierd, om 's Hemels Zegen over 's Prinſen onderneeming af te ſmeeken. Daar naa vertrok zijne Hoogheid uit den *Hage* na *Helleveetſluis*, en vervolgens na *den Briel*; alwaar hij zich aan boord begaf van een Fregat van dertig ſtukken geſchut, gevoerd bij den Kapitein VAN ESCH. De voornaamſte Engelſche Grooten en Heeren van 's Prinſen gevolg waren de Graaven SHREWSBURY en MACKLESFIELD, de Lords MORDAUNT, WILTSHENE, PARVLET, BLAN en DUMBLAIN, de Admiraal HERBERT, de Kolonel SIDNEY, de Heeren HERBERT en RUSSEL, de Ridder GUYN, de Majoor WILDMAN, Dr. BURNET, de Heer HARBECH, en de Predikant FERGUSON. Op den negenëntwintigſten October liep de gantſche Vloot in Zee. De Prins zeilde in 't mid-

den

den, voerende zijne Wapen in de Vlag, in welke deeze woorden ſtonden: *Voor den Proteſtantſchen Godsdienſt en de Vrijheid van Engeland.* Onder aan las men de zinſpreuk van 't Huis van Naſſau: *Je maintiendrai*; dat is, *Ik zal handhaaven.* Niet lang was de Vloot in zee geweest, of zij wierdt beloopen van een geweldigen ſtorm, welke haar noodzaakte wederom binnen te loopen: door gebrek aan lucht waren 'er wel negenhonderd Paerden geſtorven. Thans liet men het gerugt loopen, dat de Vloot dit jaar niet wederom in zee zou ſteeken; 't welk ten gevolge hadt dat de toerustingen in *Engeland* veel ſlaauwer wierden voortgezet. Doch de Staaten ſtelden zulk eene ſpoedige orde op het voorzien der ſchepen, welke meest geleeden hadden, dat zij, tegen den avond van den elfden November, met een ſterken Oost-Noord-Oosten wind wederom zee koozen. Op den dertienden zeilde de Vloot het Kanaal in, tuſſchen *Douvres* en *Calais.* Verrukkelijk was het gezigt, welk een getal van tuſſchen de vijf- en zeshonderd ſchepen in deeze enge zee uitleverde. Gaarne zou de Prins op den volgenden dag, op welken zijn geboorte- en trouwdag verjaarde, in *Torbai* geland zijn; doch men raakte die plaats voorbij, door den ſterken wind; welke, vervolgens na het Zuiden ſchietende, oorzaak was dat men, twee dagen laater, in de Haven dier plaatze behouden binnen liep. Nog dien zelfden nacht wierdt het Leger, en 's anderen daags de paerden ontſcheept. De Prins aan land geſtapt, en nu vrolijker zijnde dan naar gewoonte, vraagde aan Dr. BURNET, of hij nu nog de Prædeſtinatie niet zou gelooven? waar op de Dokter hernam, alzoos te zullen gedenken aan de Godlijke Voorzienigheid, die bij deeze gelegenheid zo blijkbaar over hem geweest was. Thans trok het Leger op na *Exeter*, met regenagtig weder en langs ongemaklijke wegen. Eindelijk hadt men in *Engeland* het gerugt doen loopen, dat de Prins voorneemens was, in 't Noorden van *Engeland* te landen; hierom hadt Koning JAKOBUS zijne voornaamſte Legermagt derwaarts doen trekken. Doch toen hij vernam dat zijne Hoogheid westwaarts was gezeild, ſtelde hij al zijne hoop op de Vloot onder den Graave VAN DARTMOUTH. Maar deeze was verhinderd om

uit te loopen, door den zelfden wind, welke de Landing der Staatſche troepen hadt bevorderd.

Tien dagen vertoefde de Prins met het Leger te *Exeter*, alwaar, bijkans elken dag, zich eenige Engelſche Grooten bij hem vervoegden, die hem, bij een plegtig Verbond, hunne hulp beloofden. Ook kwamen, van tijd tot tijd, eenige Overſten en eene menigte Soldaaten uit 's Konings Leger tot hem over. Onder deeze bevondt zich, onder anderen de Heer JOHAN CHURCHILL, naderhand zo beroemd onder den naam van Hertog VAN MARLBOROUGH. Niet weinig ſterkte het ook 's Prinſen aanhang, toen Prins GEORGE VAN DEENEMARKEN, 's Konings Schoonzoon, nevens zijne Gemaalin Prinſes ANNA, en de Hertog VAN ORMOND, zijne zijde koozen. Midlerwijl trok het Staatſche Leger op na *Salisbury*, om dat des Konings te ontmoeten; 't welk, egter, eerlang de wijk nam. Toen verklaarden zich geheele Steden en Gewesten voor den Prins VAN ORANJE: waar door de Koning zo zeer in 't naauw wierdt gebragt, dat hij eerlang bewilligde om met hem in onderhandeling te treeden. Doch, vermits hij zijn beſluit, om tot een vergelijk te koomen, een dag uitſtelde, liet hij, in den nacht voor den dag tot de onderhandeling bepaald, door zijne Roomſche Raadslieden en door de Koningin, zich beweegen om het Rijk te verlaaten en na *Frankrijk* te vlugten. De Koningin zelve nam de reize aan tusſchen den negentienden en twintigſten December, en wierdt den volgenden nacht gevolgd door den Koning, die te *Whitehall* in een Schuit tradt, ſlegts van drie Perſoonen verzeld. In het overvaaren van den *Theems* wierp hij het Groot Zegel van *Engeland* in de Rivier, en begaf zich voorts na den Zeekant, daar een Viſchers Pink op hem wagtte, om hem na *Frankrijk*, of na een Fregat, 't welk derwaarts zeilrede lag, te voeren. Doch, op aanraaden van den Graave VAN WILCHELSEA, keerde hij weder na *Londen*, daar hij vertoefde tot den tweeden Januarij des volgenden Jaars 1689, wanneer hij, insgelijks van drie Perſoonen verzeld, te paerd na den zeekant reedt, en in een Fregat na *Frankrijk* overſtak, alwaar hij behouden aankwam.

Mid-

Middelwijl was de Prins VAN ORANJE, door den Raad van *Londen*, na die Stad genodigd, en deedt aldaar, op den negenënzwintigſten December, zijne openlijke intrede. Terſtond daar op verzogten hem de voornaamſte Rijksgrooten, om eene Conventie of zamenkomst te beſchrijven, en intuſſchen het bewind der Regeeringe, tot nadere ſchikking, te aanvaarden. Hij voldeedt aan dit verzoek op den zevenden Januarij des Jaars 1689. Daar op geboodt hij den Franſchen Gezant, alzo Koning LODEWYK onlangs den Staaten den Oorlog hadt verklaard, binnen den tijd van vierëntwintig uuren, het Rijk te verlaaten. Twee dagen daar naa woonde hij den openbaaren Godsdienst bij in de Kapelle van *St. James*, en ontving het Avondmaal naar de wijze der Engelſche Kerke. Eerlang kwam de Conventie bij een. Men verhaalt dat den Leden, bij het inkoomen, gedrukte briefjes wierden toegereikt, inhoudende wat men 't liefst geſtemd hadt. In deeze zamenkomst wierdt beſlooten, den Prins te bedanken voor den gewigtigen dienst, welken hij aan het Engelſche Volk hadt gedaan, en voorts eenen Dankdag uit te ſchrijven voor de verworvene Verloſſing van de Paapſche Overheerſching, en om in alle de Kerken voor den Prins VAN ORANJE te bidden. Men raadpleegde vervolgens over het vervullen van den Troon, zonder dat de Prins zich in eenigen opzigte daar mede bemoeide; hebbende hij, volgens zijne eigen verklaaring, vastgeſteld, geenen ſtap te doen, in eene zaak van zo veel belang, om iemand door beloften, of door bedreigingen te winnen. Hij wist, betuigde hij aan eenige Heeren, hoe zommigen van gevoelen waren, dat het bewind in handen van een Regent moest geſteld worden; doch, indien men hem hier mede op het oog hadt, men de gedagten op eenen anderen moest wenden, alzo hij geen Regent wilde zijn. Anderen wilden de Prinſes alleen op den Troon plaatzen, zo dat zij alleen volgens haar welgevallen zou regeeren. Doch, ſchoon niemand meer agting hadt voor de Prinſeſſe dan zijne Hoogheid, wilde hij, egter, de Kroon niet aan eene Vrouw verſchuldigd zijn. Hij betuigde het niet redelijk te vinden, dat men hem eenig deel aan de Regeering gaf, indien het niet voor zijn gantſche leeven ware; verſtondt men 't anders, dan hadt hij be-

ſlooten, na *Holland* weder te keeren, zonder zich verder met de Engelſche zaaken te bemoeien. Wat anderen ook mogten denken van de Koninklijke waardigheid, hij verklaarde dezelve aan te merken als eene zaak, die hij gemakkelijk kon ontbeeren, en zonder welke hij zeer vergenoegd konleeven. Dit alles ſprak de Prins op eene koele wijze; welke, nogthans, bij zommigen voor loutere kunst en veinzerij wierdt opgenomen. Na lang en veel over en weder handelens, wierdt eindelijk, door bewerking van den Heere VAN DYKVELD, 's Prinſen boezemvriend, in het Huis der Edellieden, doch ſlegts met eene meerderheid van twee of drie ſtemmen, beſlooten dat de Prins en Prinſes VAN ORANJE te zamen Koning en Koningin van *Engeland* zijn zouden, doch dat de Prins alleen het bewind der Regeeringe zou in handen hebben. Op den tweeëntwintigſten Februarij kwam de Prinſes uit *Holland* te *Londen* aan. 's Anderen daags wierdt den Prinſe en der Prinſesſe, zittende op twee armſtoelen onder een verhemelte, in de groote Zaal te *Whitehall*, de Kroon aangebooden, en zij ten zelfden dage, onder de naamen van WILLEM en MARIA, voor Koning en Koningin van *Engeland*, *Frankrijk* en *Ierland* uitgeroepen. De plegtige krooning, egter, geſchiedde eerst op den eenëntwintigſten April. Wij moeten hier nog aanmerken, dat bij 's Prinſes bevordering uitdrukkelijk was bedongen, dat hij zijne Waardigheden als Stadhouder over vijf der Vereenigde Gewesten, en als Kapitein- en Admiraal-Generaal over de Krijgsmagt van den Staat, zou blijven behouden: hoewel zommige Engelſchen deeze ampten als onbeſtaanbaar aanmerkten met de Koninklijke Waardigheid.

Op den zelfden dag, als de Prins VAN ORANJE voor Koning van *Engeland* was verklaard, gaf hij den Algemeene Staaten kennis van zijne bevordering. Tevens verzekerde hij hun, dat deeze nieuwe waardigheid geenszins zou verminderen zijne zorge en genegenheid voor de Vereenigde Gewesten: maar dat hij zich veel eer nu, in dien hoogen post geſteld, bekwaam vondt om de ampten, welke hij in dezelve bekleedde, tot meerder dienst en voordeel van den Lande waar te neemen. Hier mede ſtilzwijgende te kennen geevende,

dat

dat hij geenszins ten oogmerke hadt om deeze ampten neder te leggen, zo als zommigen hier te Lande wel zouden gewenscht hebben. Dit verhinderde niet, dat in de vijf Gewesten, *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en *Overijsſel*, groote teekenen van vreugde wierden bedreeven over 's Prinſen bevordering. Men ontſtak vreugdevuuren, men richtte praalboogen op, en vertoonde nog veele andere teekenen van blijdſchap over deeze ongemeene gebeurtenis. Men vierde den dag der Krooninge ook hier te lande, en de Algemeene Staaten ſchreeven eenen plegtigen Dankdag uit. Ook vertrok 'er eerlang een Gezantſchap na *Engeland*, beſtaande uit de Heeren VAN ODYK, VAN DYKVELD en WITSEN. De Prins zelve hadt deeze Heeren voorgeſlagen, waar in door de Algemeene Staaten gereedlijk bewilligd wierdt. Doch de Heer WITSEN, die zich tot dat Gezantſchap met moeite hadt laaten overhaalen, vernam, in *Engeland* gekoomen zijnde, welhaast, dat hij door den Prins alleen was voorgeſteld om eene vertooning van eensgezindheid te maaken tuſſchen zijne Hoogheid en de Stad *Amſterdam*. Niet lang waren deeze Gezanten in *Engeland* geweest, of de Prins ondervondt reeds de blijken van den veranderlijken aart der Engelſchen, en van hunnen afkeer van buitenlanders; 't welk aanleiding gaf aan zijn merkwaardig zeggen aan de genoemde Heeren: „ 't Is hier nu *Ho-* „ *ſanna!* maar 't zal, veelligt, wel haast kruist hem! kruist „ hem! zijn." Welke zwaare koſten ondertuſſchen de Staaten der Vereenigde Gewesten hadden moeten doen, om den Prins VAN ORANJE op den troon van *Engeland* te helpen, is af te leiden uit eene lijſt van dezelve, door hen aan 's Konings gemagtigden overgeleverd, en van welke zij de voldoening vorderden. Uit dezelve bleek dat de uitgaaven, tot den overtogt, en alles wat tot het Leger behoorde, beſteed, bedroegen eene ſomme van zeven millioenen driehonderdëneenduizend driehonderdtweeëntwintig guldens één ſtuiver en acht penningen. En nog verliepen 'er omtrent drie jaaren, voor dat deeze ſomme geheel wierdt afbetaald. Niet te onregt was het dan ook, dat Koning WILLEM verklaarde, de hoogſte verpligting te hebben aan den Staat, en in *Engeland*

lieves

liever alles te willen laaten drijven, en na *Holland* te rug keeren, dan den Staat te zullen zien verlooren gaan.

Niet lang hadt Koning WILLEM op den Engelſchen troon gezeeten, of hij verklaarde, op ſterk aanhouden der Algemeene Staaten, den Oorlog aan den Koning van *Frankrijk*: die eerlang eene tegenverklaaring in 't licht gaf, waar in hij hem noemde een overweldiger (Uſurpateur) der Koninkrijken van *Engeland* en *Schotland*. Tot het voeren van deezen Oorlog eischte hij geld en troepen van den Staat; waar mede hij, volgens het gevoelen van den Ambasſadeur WITSEN, ten oogmerke hadt, zich zelven op den troon van *Groot-Britannie* te handhaaven door het geld en 't volk der Algemeene Staaten. Men bewerkte eerlang een Verbond tuſschen *Engeland* en de Vereenigde Gewesten, waar bij men elkander beloofde, allen handel op *Frankrijk* te zullen beletten, met vereenigde kragten beſchadigende en verweerende te handelen, en noch met *Frankrijk*, noch met eenige Mogendheid vrede te zullen maaken, dan gezamentlijk en met gemeene toeſtemming. Daar het belang van den Staat dus zo naauw aan dat van *Engeland* wierdt verbonden, is het geen wonder dat een Heer als Burgemeester WITSEN dit verdrag met ontroering, en, gelijk hij zelve betuigde, *met eene bevende hand* ondertekende.

't Bleek eerlang, hoe weinig voordeels de Vereenigde Gewesten trokken uit de verheffing des Prinſen VAN ORANJE, en hoe onbekwaam of ongenegen hij ware om zijne belofte te volbrengen, van naamelijk zijne aanzienlijker magt ten beste van den Staat te zullen gebruiken. Aan den voorſlag der Nederlandſche Afgezanten, om de intrekking der berochte nadeelige Akte van KROMWEL van den Jaare 1651 te bewerken, leende hij in 't eerst weinig gehoor; en naderhand bleek het dat hij volſtrekt ongenegen was, om den Staaten ten deezen opzigte dienst te doen. Dikwijls lachte hij 'er mede, wanneer van de vernietiging deezer Akte wierdt geſproken, en verklaarde zulks voor onmogelijk. Zelfs klaagden eerlang de Nederlandſche Kooplieden, die zich in *Engeland* hadden nedergezet, dat zij nooit zo ſlegt als nu behandeld waren. Een zo gering verzoek als de vrije invoer van

Delfuch

Delfsch Aardewerk in *Engeland*, wierdt van de hand geweezen. De Nederlandſche ſchepen moesten in *Plijmouth* zomtijds maanden lang na Convooij wagten, terwijl de Engelſchen hunne eigen ſchepen naar welgevallen geleidden. Op twintigduizend guldens 's daags wierdt de ſchade begroot, welke de Nederlandſche Koopliedeu hier door leeden. Aan den Koning zelven verklaarde de Ambasſadeur WITSEN, dat de ſchade, welke de Stad *Amſterdam* alleen bij dit toeven en ophouden leedt, wel op tien millioenen guldens mogt geſchat worden. De Koning gaf, nogthans, den Staaten eenig genoegen, doordien hij in het zo genaamd Groot Verbond trad, onlangs tuſſchen hen en den Keizer geſlooten.

Hoe ſpoedig en gelukkig Koning WILLEM ook geſlagd ware in zijne onderneeming op *Engeland* en *Schotland*, welk laatſte Rijk hem te gelijk met het eerstgenoemde voor Koning hadt erkend, meer werks hadt het in, om *Ierland* te onderbrengen. JAKOBUS was, verzeld van den Graave D'AVAUX, weleer Franſchen Gezant in den *Hage*, na dat Rijk overgeſtoken, en hadt het beleg geſlagen voor *Londondery*, welke Stad zich voor Koning WILLEM hadt verklaard; doch hij moest eerlang van daar opbreeken. Niet meer dan twee of drie Steden waren 'er behalven deeze, die het met Koning WILLEM hielden. 't Leedt, egter, niet lang, of het gantſche Noordlijke gedeelte van *Ierland* onderwierp zich. Doch alzo het jaargetijde te verre was verloopen, wierden de troepen in de Winterkwartieren gelegd, en voor dit jaar de Krijgsbedrijven hier te lande geſtaakt. In het volgende Jaar 1690 wierden dezelve hervat. In eigen perſoon vertrok Koning WILLEM na *Ierland*, tegen het laatſte van Junij, en landde in het Noorden van dat Eiland. JAKOBUS hadt zich met zijn Leger nedergeſlagen aan de *Boyne*. Koning WILLEM kwam eerlang met zijne troepen nabij hetzelve, en beſpiedde het van eene hoogte, alwaar hij groot gevaar zijns leevens liep, alzo van de rechter ſchouder hem het vel met een Kanonkogel wierdt afgeſchooten. 's Anderen daags, den elfden Julij, wierden de Legers handgemeen, met dat gevolg, dat de overwinning zich voor Koning WILLEM verklaarde. De ongelukkige JAKOBUS moest toen het Rijk verlaten;

ten; hij begaf zich na *Frankrijk*, alwaar hij zijne dagen eindigde. De zege aan de *Boyne* leide de laatſte hand aan de t'onderbrenging van *Ierland*, op eenige misnoegde hoopen na, die zich meestal met rooverijen en plonderingen ten platten lande ophielden.

Hoe hoog, ondertusſchen, Koning WILLEM in aanzien ware geſteegen, bleek het, nogthans, eerlang, dat de zaaken tusſchen hem en de Stad *Amſterdam* niet volkomen op een goeden voet ſtonden. Aanleiding tot het geſchil gaf de verkiezing van Schepenen, in den aanvang des Jaars 1689. Burgemeesters en Raaden dier Stad hadden eene Nominatie van veertien Perſoonen gezonden aan het Hof van *Holland*, met verzoek om in afweezigheid des Stadhouders daar uit eene verkiezing te doen van zeven perſoonen. Zij deeden deezen ſtap, uit kragt eener Privilegie van Koning PHILIPPUS DEN II, inhoudende dat de verkiezing van Schepenen, uit eene Nominatie van veertien perſoonen, ſtaan zou aan den Stadhouder, en, bij deszelfs afzijn, aan die van den Raade in *Holland*. Doch het Hof, zwaarigheid maakende om aan dit verzoek te voldoen, zondt de Nominatie, buiten kennis van die van *Amſterdam*, na *Engeland*; alwaar de Koning eene verkiezing deedt, niet zeer naar den zin der Amſterdammers, alzo hij twee der genomineerden, welke aangeſtipt, en hem door den Ambasſadeur WITSEN uitdrukkelijk waren aangepreezen, met voordagt voorbij ging. Die van *Amſterdam* toonden zich hier over zeer onvoldaan. Tegen den tijd der volgende verkiezinge, ſchreeven Burgemeesters en Vroedſchappen aan de Staaten van *Holland*, begeerende dat zij het Hof wilden opleggen en belasten, de verkiezing der Schepenen te doen in afweezigheid des Stadhouders, of anders de regeerende Burgemeesters hier toe te magtigen. Zij voegden 'er nevens eene bedreiging, dat de Stad niet zou dragen in de gemeene belastingen, zo lang men weigerde haar bij haare Privilegien te handhaaven. 't Is buiten ons beſtek, het geheele beloop deezes veelgerugtmaakenden geſchils hier te verhaalen. Alleen merken wij aan, dat de twist eindelijk in dier-voege wierdt bijgelegd, dat de Stad *Amſterdam* eene Nominatie zonde zenden aan de Staaten van *Holland*, en deeze weder-

wederom aan Koning WILLEM, om uit dezelve de gewoone verkiezing te doen. En op deeze wijze geſchiedde de verkiezing ieder jaar, zo lang de Koning leefde.

Nog een ander geſchil hadt, omtrent deezen zelfden tijd, de Koning van *Engeland* met de Regeering van *Amſterdam*. Kort naa zijne verheffing op den troon van *Groot-Britannie* hadt hij zommigen zijner vrienden, die met hem na *Engeland* waren overgeſtoken, met eerampten en waardigheden beſchonken. Onder deeze bevondt zich zijn boezemvriend WILLEM BENTINK; deeze wierdt een zijner Geheime Raaden, Edelman zijner bedkamer, en eerlang Baron van *Cyrencester*, Burggraaf van *Falkenburg* en Graaf van *Portland*. Door den aankoop der Heerlijkheid van *Drummelen*, en naderhand van die van *Rhoon*, was hij, zedert het Jaar 1676, beſchreeven in de Orde der Ridderſchap. Met deeze nieuwe waardigheden bekleed, kwaam hij eerlang over in *Holland*, en verſcheen in de Vergadering der Staaten van dat Gewest. Doch die van *Amſterdam* beweerden zijne onbevoegdheid daar toe; zij beriepen zich op een beſluit der Staaten van den Jaare 1586, behelzende, dat niemand in hunne Vergadering zou verſchijnen, die in eed of dienſt was van iemand andere dan van wien hij ter Dagvaart was afgezonden. Ook proteſteerden zij tegen 's Graaven daadelijke zittingneeming, en de Afgevaardigden der Stad verlieten de Vergadering. Groote misnoegen baarde deeze tegenſtand bij Koning WILLEM, die, zedert, aan den Graave VAN PORTLAND ſchreef, dat de kwelling, welke de Heeren van *Amſterdam* den Graave wilden aandoen, alleenlijk ontſtondt uit het kwaad hart, welk zij hem (den Koning) toedroegen. Doch zijn misnoegen bedaarde, toen hij, even als in de zaak van de verkiezing der Schepenen, zijnen zin kreeg.

Met den aanvang des Jaars 1691, ſcheen de toeſtand der zaaken 's Konings tegenwoordigheid in *Holland* te vereiſchen. Hij beſloot dan op den zestienden Januarij de reize derwaarts aan te neemen; doch door een ſterken Oosten Wind en opkoomende Vorst wierdt zijn vertrek eenige dagen vertraagd. Onder 't geleide van twaalf Oorlogſchepen, en met eenen aanzienlijken Hofſtoet, nam hij den zevenëntwintigſten de reize aan,

aan, en kwam op den dertigſten, met ſtormagtig weder, toe anderhalve mijl van *Goerée*, daar de oever dik met ijs bezet, en dienvolgens de landing gevaarlijk was. Maar de Koning, de Zee moede, beſloot om zich met een Sloep aan land te laaten zetten. 's Namiddags ten twee uuren ſtapte hij uit het Jagt in de Sloep, verzeld van den Hertog VAN ORMOND, de Graaven VAN PORTLAND, DEVONSHIRE, DORSET en MONMOUTH, en de Heeren VAN OUWERKERK en ZUILENSTEIN. 's Avonds tuſſchen acht en negen uuren beſloot men 's Konings Sloep, en nog twee andere, welke die verzelden, aan den grond te zetten. Zeer kleinmoedig was thans het bootsvolk; zo dat de Koning hetzelve moest opbeuren, vragende, of zij vreesden in zijn gezelſchap te ſterven? Middierwijl was de Stuurman door het water aan land gekoomen; doch zijne Majeſteit moest den gantſchen nacht in het vaartuig vertoeven, waar uit hij 's anderen daags, met het aanbreeken van den dag, met wagens wierdt afgehaald. Drie uuren vertoefde hij aan het ſtrand in een armelijk viſſchers hutje. Zo dra het weer bedaarde, vertrok hij na *den Briele*, van waar hij nevens zijn gezelſchap, met Koetzen afgehaald, en na *Honsholredijk* geleid wierdt. Op den vijfden Februarij deedt hij eene openbaare intrede in den *Hage*, waar toe een ongemeene en koſtbaare toeſtel was gemaakt. Ook verſcheen hij eerlang in de Hooge Vergaderingen, als mede in eene zamenkomst der Bondgenooten, in welke het beſluit wierdt genomen om eene aanzienlijke magt op de been te brengen. Vervolgens vertrok zijne Majeſteit na het *Leo*, om zich aldaar eenige dagen met de Jagt te verlustigen. Hier ontving hij de tijding dat de Markgraaf DE BOUFLERS, aan 't hoofd van 't Franſche Leger, het beleg hadt geſlagen om *Bergen* in *Henegouwen*, op den vijftienden Maart. Deeze tijding deedt hem, naauwlijks op dat Lusthuis aangekoomen, de te rugreize na den *Hage* aanneemen, en vervolgens na het Leger bij *Halle* vertrekken, daar hij den vierden April aankwam. Gebrek aan Wagens en Karren belette hem, het noodige tot ontzet van *Bergen* aan te voeren. Hier bij kwam tweeſpalt en misnoegen in de Stad; die zich hierom bij verdrag overgaf. Koning WILLEM hier van kondſchap ontvangen hebbende,

keer-

keerde weder na den *Hage*, van waar hij, naa weinige dagen toevens, de reize na *Engeland* aannam.

Niet langer dan drie weeken vertoefde zijne Majeſteit in *Engeland*. Den elfden Maij ſtak hij van *Harwich* in zee, liep den volgenden dag de *Maaze* binnen, en kwam nog voor middernacht in den *Hage*. Voorts een togtje na het *Loo* doende, zondt hij de Graaven VAN SOLMS en MARLBOROUGH vooruit na het Leger, 't welk twee uuren boven *Brusſel* lag; hij zelve volgde op den tweeden Junij. Wel haast zogt hij gelegenheid om het Franſche Leger, 't welk onder den Maarſchalk VAN LUXEMBURG ſtondt, tot een Veldſlag uit te lokken; doch deeze ontweek dien telkens, alzo hij uitdrukkelijken last hadt om 't Leger niet te waagen. De Zomer verliep dan zonder dat 'er iets van belang voorviel; waarom Koning WILLEM eerlang het Leger verliet, en over *Breda* na *'t Loo* keerde. Hier vertoefde hij tot in October; en toen in den *Hage* gekoomen zijnde, deedt hij den Staat van Oorlog voor het volgende jaar opmaaken, en vertrok vervolgens na *Engeland*. Schoon dus zijne Majeſteit, in deezen Veldtogt, geenen ſlag hadt bijgewoond, hadt hij, nogthans, meer dan eens gevaar zijns leevens geloopen, alzo hij zich somtijds te veel bloot gaf, en de Legers zeer dicht aan elkander lagen. Onder andere verhaalt men, dat de Franſchen op zekeren dag een ſtuk geſchut zo net hadden weeten te ſtellen op een boom, onder welken Koning WILLEM zich bevondt, dat de boom geveld wierdt, een oogenblik naa dat de Koning van plaats was veranderd.

Den volgenden Winter bragt de Koning te *Londen* door. Op den vijftienden Maart des Jaars 1692 vertrok hij wederom na *Holland*, verzeld van de Graaven VAN PORTLAND en ATHLONE. In den *Hage* gekoomen zijnde, verklaarde hij in de Vergadering der Algemeene Staaten, dat hij, orde op de zaaken zijns Koninkrijks geſteld hebbende, ten ſpoedigſte na de Nederlanden was gekeerd om zijne bedieningen van Kapitein-Admiraal-Generaal en Stadhouder wederom waar te neemen. Dat hij, om den tegenwoordigen Oorlog door een ſpoedigen Vrede te doen eindigen, zo veele troepen hadt doen inſcheepen na de Nederlanden, als hij uit zijne Koninkrijken

kon misſen. Dat de Engelſche Vloot reeds gedeeltelijk in gereedheid was, en dat hij, met de hulpe des Hemels, een goeden uitſlag verwagtte van de vereenigde Engelſche en Staatſche Zeemagt. Vervolgens de voornaame Bevelhebbers der Vloote benoemd hebbende, plaatſte hij zich eerlang aan 't hoofd van 't Leger bij *Leuven*, op de tijding dat de Franſchen na *Namen* in optogt waren. Doch hij kon het verlies dier Stad niet beletten. De tegenwoordigheid van Koning LODEWYK ontvonkte den krijgsmoed der Franſche Soldaaten, en de kunde en vlijt van den beroemden Heere DE VAUBAN beſtuurde hunnen arbeid zo gelukkig, dat de Stad zich moest overgeeven, onder 't oog van Koning WILLEM; dien dit van veelen kwalijk wierdt genomen, die oordeelden dat hij met te veel voorzichtigheids gehandeld, en niet genoeg gewaagd hadt. Naa de overgaave van *Namen* raakten de Legers in beweeging, en ontmoetten elkander bij *Steenkerken*. Dapper wierdt hier van weerkanten geſtreeden. Koning WILLEM bevondt zich in geduurig gevaar. Doch, vermids de zijnen het te kwaad kreegen, gaf hij tegen den avond bevel om af te trekken, laatende het ſlagveld en zes kleine ſtukjes geſchut in de magt des Vijands. Om het vroeg ingevallen ongunſtig jaargetijde, ſcheidden de Legers al voor het einde van September; en Koning WILLEM, naar gewoonte een togt na *'s Loo* gedaan hebbende, en van daar na den *Hage* gekeerd zijnde, vertrok, naa eenige dagen, na *Engeland*, daar hij den achtëntwintigſten October aankwam. Geduurende dit jongſte verblijf des Konings in de Nederlanden, hadt men eene zamenzweering beraamd tegen zijn leeven; welke, egter, tijdig ontdekt, en de uitvoerder van dezelve naar verdienſten wierdt geſtraft.

Veele onaangenaamheden ondervondt de Koning, geduurende den winter, in *Engeland*, alzo verſcheiden Leden van het Parlement zich allengs openlijker tegen hem begonnen te kanten. Hier door wierdt hij langer dan hij gewenscht hadt te *Londen* opgehouden, en konde niet vroeger dan in April na *Holland* keeren, om den Veldtogt in de Nederlanden bij te woonen. Naa dat hij een togtje na *'s Loo* gedaan hadt, ſtelde hij zich aan het hoofd van 't Leger der Bondgenooten.

Luik

Luik en *Maastricht*, welke beide Steden door de Franſchen met een beleg gedreigd wierden, kwam hij tijdig te hulpe, door in dezelve eenige Regimenten Voetvolk te doen trekken. Hier door was het Leger der Bondgenooten zo zeer verminderd, dat de Hertog VAN LUXEMBURG, die 't bevel over het Franſche Leger voerde, beſloot om hun ſlag te leveren. En, in de daad, men rekende dat hij vijfëndertigduizend man ſterker was dan de Bondgenooten, die zich tuſſchen *Tienen* en *St. Truijen* hadden neêrgeſlagen. Koning WILLEM en de Keurvorst van *Beijeren*, die te paerd waren geſteegen om in eigen perſoon de beweegingen des vijands te beſpieden, ontdekten welhaast dat dezelve in aantogt was. Uit aanmerking van de groote overmagt ſtemden toen de meeste Krijgshoofden om over de *Geete* te rug te trekken. Doch Koning WILLEM neigde om den vijand af te wagten, om dat hij zich verbeeldde eene voordeelige Legerplaats te hebben uitgekoozen. Om 't gros van 't Voetvolk te beter te dekken, deedt hij, in den nacht van den achtëntwintigſten Julij, eene Linie opwerpen, die *Landen* en *Neerwinden*, alwaar 't veld open lag, zamenhegtte. Doch deeze Linie was zo kwalijk aangeleid, en hadt zo weinig ſterkte, dat de Hertog VAN LUXEMBURG, 's anderen daags de Legerplaats der Bondgenooten beſigtigende, zou gezegd hebben: *Nu geloof ik dat de Prins van Waldek dood is.*

Met het aanbreeken van den volgenden dag was de Hertog VAN LUXEMBURG genaderd tot onder 't bereik van het geſchut der Bondgenooten, 't welk terſtond op den vijand begon te ſpeelen. Welhaast wierdt het gevegt algemeen. Doch ſpoedig bleek het ook, 't geen zommigen voorſpeld hadden, dat het onvoorzigtig was, tegen de overmagt des vijands, een zo ongelijken kans te waagen. De Keurvorst van *Beijeren* moest eerlang over de *Geete* wijken; en Koning WILLEM kon niet beletten dat de Staatſche Ruiterij in wanorde en aan 't wijken wierdt gebragt. Eerlang was dit de toeſtand van het gantſche Leger. De Bondgenooten verlooren in deezen ſlag van *Landen* zestig ſtukken geſchut, en omtrent zevenduizend man. Doch de Franſchen hadden insgelijks veel geleeden, wordende hun verlies ook op zes of zevenduizend

man begroot. Niet lang na deezen Veldſlag vertrok de Koning na *Holland*, alzo hij van oordeel was dat zijne tegenwoordigheid in het Leger niet meer van dienst konde zijn. Gedurende zijn verblijf in den *Hage* bewoog hij de Algemeene Staaten, om vijfduizend man verſche troepen aan te werven tot den Veldtogt des volgenden jaars. Daarenboven bragt hij te wege dat 's Lands Zeemagt merkelijk zou verſterkt worden. Thans maakte hij zich reisvaardig om na *Engeland* weder te keeren; doch hij moest meer dan eene maand op een goeden wind wagten. Hierom toefde hij in *Holland* tot den zevenden November, wanneer hij, met een gunſtigen wind, uit de *Maase* in zee ſtak, en reeds den volgenden dag te *Harwich* voet aan land zette.

Hoe voorſpoedig ook de wapenen des Koning van *Frankrijk*, in den laatſten Veldtogt, geweest waren, begon hij, nogthans, eenige geneigdheid tot den Vrede te gevoelen. Zelf bewerkte hij, dat door den Deenſchen Gezant aan het Engelſche Hof, Koning WILLEM een ontwerp van een algemeenen Vrede wierdt voorgeſlagen, waar bij vrij voordeelige voorwaarden beloofd wierden, en men niet onduister te kennen gaf, dat WILLEM en MARIA, door Koning LODEWYK, voor Koning en Koningin van *Engeland* zouden erkend worden. Doch Koning WILLEM, oordeelende dat *Frankrijk* moest vernederd worden, om de rust van Europa te verzekeren, en van den onzekeren kans des Oorlogs eene gunſtige verandering hoopende, wees deeze aanbiedingen van de hand. Ware het gezag van Koning WILLEM minder, en zijn invloed op de raadpleegingen der Algemeene Staaten niet zo groot geweest, gewisſelijk zou men in de Vereenigde Provincien de aanbiedingen van *Frankrijk* hebben aangenomen, waar in men alles, ja nog meer, vondt, dan men in de tegenwoordige omſtandigheden kon verwagten en begeeren. Door dit aanzien en deezen invloed bleef men thans verſteeken van eenen Vrede, na welken veelen zo vuurig haakten, en dien het Land zo noodig hadt. Dit was een weezenlijk verlies, en nog te grooter, dewijl men naderhand zich met minder voordeelige voorwaarden van Vrede moest vergenoegen.

Dus

Dus moesten dan deeze Gewesten, in het volgende jaar 1694, wederom in de kosten draagen van den geld verſpillenden Oorlog, waar toe zijne Majeſteit van *Groot-Britannie*, volgens Jaarlijkſche gewoonte, in 't midden van Maij, wederom na *Holland* overſtak. Het vermaak, welk hij in de Jagt ſchepte, deedt hem eenigen tijd op zijn Lusthuis *'t Loo* doorbrengen; waar naa hij zich vervoegde in 't Leger der Bondgenooten, 't welk, thans eenëndertigduizend Ruiters en Dragonders, en eenënvijftigduizend Soldaaten ſterk, omtrent *Mont St. André* lag. Het Franſche Leger, uit bijkans even zo veel manſchap beſtaande, ſtondt thans onder het bevel van den Dauſyn, en hadt zich omtrent *Huy* nedergeſlagen. Gebrek aan voorraad noodzaakte hetzelve om eerlang van daar op te breeken. Koning WILLEM, hier van onderrigt, brak vóór den Dauſyn op, en maakte zich meester van eene voordeelige Legerplaatze. Vervolgens zondt hij den Keurvorst van *Beijeren*, om zich te verzekeren van een overtogt over de *Schelde*, welken ſtroom hij dagt over te trekken, met oogmerk om het beleg te ſlaan voor *Duinkerken*. Doch, tot zijne verwondering, vernam hij dat de Franſchen reeds over de *Schelde* geraakt waren, en zich zo voordeelig verſchanst hadden, dat 'er geen hoop was om hen met voordeel aan te tasten. Men hieldt deezen optogt voor een der roemrugtigſte bedrijven van den Dauſyn; en Koning LODEWYK DE XIV was zo wel voldaan en verheugd over denzelven, dat hij 'er de Legerhoofden en Soldaaten voor bedankte, in eenen brief, welke aan 't hoofd van 't Leger openlijk wierdt voorgeleezen. Koning WILLEM, ziende dat 'er in *Vlaanderen* niets kon verrigt worden, deedt, door den Hertog VAN HOLSTEIN-PLOEN, in September, de Stad *Huy* belegeren, welke zich binnen weinige dagen overgaf. Hier naa verliet hij het Leger, en naa weinige weeken op het *Loo* te hebben doorgebragt, keerde hij, in November, na *Engeland* te rug.

Niet lang hadt hij in *Engeland* vertoefd, of hem trof eene droevige ramp, door het verlies van zijne Gemaalinne, Koninginne MARIA, welke aan de Kinderziekte, die deezen Winter zeer ſterk te *Londen* woedde, overleedt, op den zevenden Januarij des Jaars 1695, het drieëndertigſte haars ouder-

doms. Bisschop BURNET verhaalt dat de Koning, op den derden dag van de ziekte der Koninginne, hem bij zich in zijn Kabinet ontboodt, en, hoe hardvogtig anderzins van aart, in zijne tegenwoordigheid een vloed van traanen storte, uitroepende dat 'er voor de Koninginne geene hoop meer was, en dat hij, van den gelukkigsten mensch, het ellendigste schepsel zou worden, welk 'er op aarde was. De Koning voegde 'er nevens, dat hij, gedurende den gantschen tijd van hun Huwelijk, geen enkel gebrek in haar hadt ontdekt, en dat zij verdiensten bezat, welke behalven hem niemand konde kennen. Over haaren dood was de Koning dermaate getroffen, dat hij verscheiden weeken buiten staat was om zich met zaaken van Regeeringe te bemoeien, zelf niet om eenig gezelschap te zien, maar den meesten tijd, alleen verzeld van den Aartsbisschop van *Kanterbury*, in godvrugtige gepeinzen en heimelijke gebeden doorbragt.

Dit sterfgeval was de oorzaak, dat Koning WILLEM dit jaar veel later dan naar gewoonte, en eerst in 't einde van Maij in den *Hage* kwam, van waar hij, na een kort verblijf, zich begaf na 't Leger der Bondgenooten, 't welk thans bij *Gent* lag. Thans hadt hij besloten, eene Stad van aanbelang te belegeren, en hadt ten dien einde het oog op *Namen*. Doch dit zijn oogmerk hieldt hij zorgvuldig verborgen; door de beweegingen, welke hij met zijn Leger maakte, lokte hij kunstiglijk den vijand na een anderen oord, tegen welken hij niets in den zin hadt. Eensklaps gaf hij aan de Krijgsbevelhebbers, den Baron VAN HEIDE en den Graave VAN ATHLONE, bevel om *Namen* te berennen; waar naa hij zelve, met zijne benden, eerlang in persoon voor de Stad verscheen. De Stad en het Kasteel van *Namen* wierden thans gehouden voor de sterkste Vestingen in de Nederlanden; en de belegerden hadden besloten zich tot het uiterste te verdeedigen. Het beleg der Stad duurde tot den vierden van Augustus, wanneer zij zich bij verdrag overgaf; het Kasteel hieldt het nog eene maand uit, wanneer het insgelijks, op de zelfde voorwaarden, overging. In deeze belegering hadt Koning WILLEM, bij verscheiden aanvallen, zich meer dan eens gewaagd; ook wierdt zijn beleid, in deeze gewigtige onder-

onderneeming gehouden, van alle des kundigen hooglijk gepreezen: zij telden de bemagtiging van *Namen* onder de doorluchtigſte bedrijven van zijn leeven. In de Nederlanden was men daar over zo verheugd, dat men eenen plegtigen Dankdag hieldt, en allerlei blijken van vreugde vertoonde. Zijne Majeſteit vervolgens het opperbevel van 't Leger geſteld hebbende in handen van den Keurvorst van *Beijeren*, vertrok na *Dieren* en *'t Loo*, en van daar na den *Hage*, met oogmerk, om, gelijk ook met 'er daad geſchiedde, in Oktober de te rugreize na zijne Koninkrijken aan te neemen. Gedurende zijn jongſte verblijf in den *Hage*, hadt de Koning, uit aanmerking dat hij zich zonder kinderen bevondt, en van de onzekerheid zijns leevens, door de gevaaren, aan welke hij in de Veldtogten was bloot geſteld, zijnen uiterſten wil gemaakt. In denzelven ſtelde hij tot algemeenen erfgenaam van alle zijne goederen, JOAN WILLEM FRISO, oudſten Zoon van HENDRIK KAZIMIR VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, die zijnen Vader naderhand in deeze waardigheid opvolgde, en door een ontijdigen dood op het *Strijenſche Sas* zijn leeven eindigde.

Terwijl Koning WILLEM den Winter te *Londen* doorbragt, ontdekte men eene zamenzweering tegen zijn leeven, en om den ontroonden Koning JAKOBUS op den troon te herſtellen. Het voorneemen der zamengezworenen was, den Koning waar te neemen, wanneer hij op de Jagt zou gaan, of van het jaagen wederkeerde. Zommigen zouden de lijfwagt aantaſten, en andere zich van 's Konings perſoon verzekeren, om hem gevankelijk weg te voeren, of, in gevalle van tegenſtand, van 't leeven te berooven. Doch, weinige dagen voor de uitvoering, wierdt het verraad ontdekt aan den Graave VAN PORTLAND, door twee der zamengezworenen; die hem berigtten, dat de aanſlag zou volvoerd worden op den eerſtvolgenden Saturdag, wanneer zijne Majeſteit doorgaans op de Jagt ging, tuſſchen *Kenſington* en het Park van *Richemond*. Verſcheiden leden der zamenzweeringe wierden hierop gevat en geſtraft, en eene algemeene verbintenis geteekend door het gantſche Rijk, om Koning WILLEM te handhaven op den troon van *Groot-Britannie*, tegen de onder-

neemingen van Koning JAKOBUS, die te *Calais* met eene Vloot wagtte op tijding uit *Engeland*, om, in gevalle hem dezelve gunſtig ware, terſtond derwaarts over te ſteeken.

Naa dat deeze toeleg dus vrugtloos was afgeloopen, ſtak de Koning, in Maij des Jaars 1596, wederom na *Holland* over, om den Veldtogt in de Nederlanden bij te woonen. Doch, vermids dezelve zeer flaauw wierdt voortgezet, verliet hij eerlang het Leger; doende vervolgens een reisje na *Kleeve*, alwaar hij door den Keurvorst van *Brandenburg* koninklijk onthaald wierdt. 'Er waren naamelijk, in deezen Zomer, van de zijde van *Frankrijk*, voorſlagen van Vrede gedaan. Hier van gaf de Koning kennis aan het Parlement, in zijne aanſpraak aan hetzelve, naa dat hij in October wederom in *Engeland* was aangekoomen; doch hij voegde 'er nevens, van oordeel te zijn, dat men niet dan met de wapenen in de hand over den Vrede moest handelen. Zo veel invloeds hadt hij thans op het Parlement, dat hij deezen voorſlag naauwlijks hadt gedaan, of het Huis der Gemeenten nam het beſluit om hem voor het volgende jaar de noodige onderſtandgelden toe te ſtaan. Niet geheel afkeerig toonde zich ondertuſſchen Koning WILLEM van den Vrede. Den ganſchen Zomer hadt men daar over gearbeid aan het Zweedſche Hof, 't welk zijne bemiddeling tuſſchen de oorlogende Mogendheden hadt aangebooden. Zijne Majeſteit was van oordeel dat deeze bemiddeling behoorde te worden aangenomen, gelijk ook eerlang geſchiedde; wordende het Huis te *Rijswijk*, tuſſchen den *Hage* en *Delft* gelegen, benoemd tot de plaats, op welke de hooge Gemagtigden zouden zamenkoomen. De Vredehandeling was reeds begonnen, voor dat zijne Majeſteit van *Groot-Britannie* uit *Engeland* in den *Hage* kwam, daar hij door ongeſteldheid van lichaam wierdt opgehouden: zo dat het eenigen tijd aanhieldt, eer hij na het Leger kon vertrekken. Middlerwijl hadden de Franſchen het beleg geſlagen voor de Stad *Aath*. De tijding hier van verhaastte zijn vertrek na het Leger der Bondgenooten, 't welk thans in *Brabant* lag. Hier verklaarde hij, in een mondgeſprek, welk hij met den Keurvorst van *Beijeren* hieldt, niet van oogmerk te zijn een enkelen man te wer-

wagen tot ontzet eener plaatze, welke de Franſchen, zo dra de Vrede was geſlooten, toch zouden moeten wedergeeven. Hierom ging *Aath*, 't welk zich ſlappelijk verdeedigde, over, twaalf dagen naa dat de Loopgraaven geopend waren. 't Beleg van *Dinant*, 't welk hem van veelen wierdt ongeraaden, en 't geen hij, terwijl de Franſchen voor *Aath* lagen, ligt zou hebben kunnen bemagtigen, wilde hij niet ondernemen: voor reden geevende dat in zulk een geval *Brusſel* voor de aanſlagen des vijands bloot zou gelegen hebben. Alleenlijk maakte hij zich meester van eene voordeelige Legerplaatze, op welke de Franſchen het oog hadden. Dit was alles wat van de zijde der Bondgenooten, in deezen Veldtogt, wierdt uitgevoerd. Koning WILLEM verliet hier op het Leger, zijnen weg neemende na 't Huis te *Dieren*. Van zijne gezindheid tot den Vrede gaf hij thans een bewijs, doordien hij den Graaf VAN PORTLAND na den *Hage* zondt, om aan de Volmagtigden op de Vredehandeling uit zijnen naam te verklaaren, dat hij, ten opzigte van zijne eigen belangen, en die van zijne Koninkrijken, zo verre eens was geworden met *Frankrijk*, dat het ſluiten van eenen algemeenen Vrede hierom niet langer behoefde uitgeſteld te worden: waarom hij de Bondgenooten op 't ernſtigſt vermaande, dit groote werk tot een ſpoedig einde te brengen. Terwijl naamlijk Koning WILLEM zich nog in 't Leger bevondt, was 'er eene geheime onderhandeling begonnen tuſſchen den Franſchen Maarſchalk DE BOUFLERS en den Hollandſchen Graaf VAN PORTLAND; zonder dat men met zekerheid weet, wie van beiden daar toe de eerſte aanleiding hadt gegeeven. Viermaalen hadden zij te zamen geſproken, en de laatſte reize, uit het open veld, alwaar de bijeenkomſten wierden gehouden, zich begeeven in een huis in de Voorſtad van *Halle*, daar Schrijfgereedſchap klaar ſtondt, en zij in een uur tijds verſcheiden punten op het papier bragten, waar omtrent, volgens het gevoelen van zommigen, de Gemagtigden te *Rijswijk*, het, misſchien, in geen jaar zouden hebben kunnen eens worden. De Graaf VAN PORTLAND vraagde, hoe *Frankrijk* zich omtrent Koning JAKOBUS dagt te gedraagen? en of 't wel mogelijk zijn zou deezen te onder-

ſteunen, naa dat men WILLEM voor Koning van *Groot-Britannie* zou erkend hebben? De Maarſchalk DE BOUFLERS antwoordde, dat zijne Allerchriſtelijkſte Majeſteit niet zou kunnen bewoogen worden, om zich openlijk te verklaaren, dat hij Koning JAKOBUS niet meer zou beſchermen; doch dat hij onder de hand wel wilde belooven, hem geenen onderſtand te zullen bewijzen, noch Koning WILLEM ter zijner oorzaake eenigzins te ontrusten. Zelf zou hij Koning JAKOBUS van zijn Hof doen vertrekken, en na *Avignon* of na *Italie* zenden. Doch hij vorderde daertegen, dat Koning WILLEM aan de Gemaalinne van JAKOBUS jaarlijks zou betaalen eene ſomme van vijftigduizend ponden Sterlings; welke ſomme voorheen aan haar beloofd was, naa dat JAKOBUS zou overleeden zijn. Van weerskanten wierdt in deeze punten bewilligd; die vervolgens door den Maarſchalk DE BOUFLERS uit naam des Konings van *Frankrijk*, en door den Graaf VAN PORTLAND, van wegen Koning WILLEM, onderteekend wierden. Kort daar naa wierdt de Vrede tuſſchen de oorlogende Mogendheden te *Rijswijk* geſlooten. Doch, 't zij men geen goed oog op *Frankrijk* hadt, of wat ook de reden moge geweest zijn, Koning WILLEM begaf zich, kort naa 't ſluiten van 't Rijswijkſche Verbond, na *'t Loo*, werwaarts hij van verſcheiden Gezanten der Bondgenooten wierdt gevolgd. Hier tradt men in heimelijke onderhandeling over de bekwaamſte middelen, om den Vrede te verzekeren, door *Spanje*, *Groot-Britannie* en de Algemeene Staaten met *Frankrijk* geſlooten. Men ſprak van een beſchadigend en verdeedigend Verbond, tuſſchen de tegenwoordige Bondgenooten, 't welk in de daad niets anders was dan eene vernieuwing van het zogenaamd Groot-Verbond tuſſchen de Mogendheden, welke laatst den Oorlog gevoerd hadden tegen *Frankrijk*. Koning WILLEM en de Algemeene Staaten verklaarden zich hier ernſtig voor. Doch verſcheiden hinderpaalen, welke 'er in den weg kwamen, waren oorzaak dat men thans tot geen beſluit konde koomen. Koning WILLEM verliet kort hier naa deeze Landen, en wierdt bij zijne aankomst te *Londen* met groote toejuichingen en ſtaatelijker dan naar gewoonte ingehaald. Nog een ander bewijs van de ge-

negen-

gegenheid zijner Engelſche onderdaanen ondervondt de Koning in den volgenden Winter; wordende zijn lijſtogt door het Parlement verhoogd tot op zevenhonderdduizend ponden Sterlings, 't welk honderdduizend ponden Sterlings meer was, dan de voorgaande Koningen van *Engeland* ooit genooten hadden.

Eerlang ſtak zijne Majeſteit wederom over na *Holland*. In weerwil der onlangs ondervondene genegenheid, wierden hem thans verſcheiden onaangenaamheden aangedaan. Hij hadt een grooter getal troepen op de been gehouden, dan bij het Parlement was goedgekeurd; en dit hadt bij veelen onder de Natie merkelijk misnoegen veroorzaakt. Zommigen gingen zo verre dat zij hem openlijk beſchuldigden dat hij een afkeer hadt van de Natie; dat hij agterhoudend was omtrent alle Engelſchen, en in dezelve geen vertrouwen ſtelde. Men voegde 'er nevens dat hij na *Holland* overſtak, niet om zich aldaar met de zaaken van Regeeringe te bemoeien, maar om een werkeloos en afgezonderd leeven te leiden op zijn Lusthuis *'t Loo*, daar hij, verzeld van eenige weinige gunſtelingen, den tijd doorbragt met jaagen, en op eene wijze, zijn karakter weinig voegende. En, in de daad, deeze en dergelijke redenen, welke wegens hem gevoerd wierden, verwekten, of liever verſterkten in hem eene gemelijke geaartheid, welke hij geenzins zogt te verbergen; 't welk ten gevolge hadt, dat de gemoederen van veelen van hem meer en meer afkeerig wierden. In 't einde van Julij keerde hij dan wederom na *Holland*; het bewind der Regeeringe van zijne Koninkrijken hadt hij geſteld in handen van eenige Opperregters; onder welke zich ook de Hertog VAN MARLBOROUGH bevondt, die, voor eenigen tijd bij den Koning in ongenade gevallen zijnde, onlangs in deszelfs gunst herſteld was.

Het groot oogmerk deezer reize was, om te handelen over de verdeeling der Spaanſche heerſchappij, na den dood van Koning KAREL DEN II, wiens overlijden dagelijks wierdt te gemoete gezien. Men wil dat over deeze verdeelig reeds gehandeld was, in de zamenkomst tusſchen den Maarſchalk DE BOUFLERS en den Graaf VAN PORTLAND, van welke wij boven geſproken hebben. Doch hier was geen vast beſluit

99

genomen. Koning WILLEM, naa zijne komst in *Holland*, na *'s Loo* vertrokken zijnde, wierdt derwaarts gevolgd door den Franſchen Staatsdienaar, Graaf DE TALLARD, met welken eerlang een verdrag van verdeelinge wierdt geſlooten, met goedvinden van zijne Groot-Britanniſche Majeſteit en de Algemeene Staaten. Gedurende deezen Zomer, of liever in 't najaar, deedt Koning WILLEM een keer na *Zell*, daar hij vorſtlijk onthaald wierdt, en een mondgeſprek hieldt met verſcheiden Duitſche Vorſten, die 't hoofd vol argwaan hadden over de groote magt van 't Huis van *Oosteurijk*, en welke hij daar van zogt te ontheffen. Ook bemiddelde hij, nevens de Algemeene Staaten, dit jaar den Vrede tuſſchen den Keizer en de Porte, welke nog in November geſlooten wierdt. Dit verrigt hebbende, nam hij de reize wederom aan na zijne Britſche Koninkrijken.

Bijster bang maakten 't thans de Engelſchen hunnen Koning Een magtige aanhang was 'er in 't Parlement tegen hem opgeſtaan, die hem in allerlei opzigten zogt te dwarsboomen, en inzonderheid ſterk drong op de vermindering der Land- en Zeemagt. Dit mishaagde den Koning geweldig: zo dat hij, om deeze en andere onaangenaamheden, welke hem van tijd tot tijd bejegenden, op het punt ſtondt om afſtand te doen van de Regeering, en voortaan zich te vergenoegen met zijne Stadhouderlijke waardigheid in de Nederlanden, die hem, in de daad, meer gezags gaf dan de Kroon in *Engeland*. Hij veranderde, nogthans, van gedagten, en ſchikte zich, hoewel met den uiterſten weerzin, naar het gevoelen der meeste Leden in het Parlement, die hem zelf noodzaakten, zijne Nederlandſche Lijfwagt af te danken, en na *Holland* te rug te zenden. Om deeze gedurige tegenkantingen te ontgaan, als mede om meer van nabij te handelen over de verdeeling der Spaanſche Heerſchappije, volgde hij eerlang derwaarts; ſlijtende voorts den Zomer op zijn geliefde Lusthuis *'s Loo*, daar hij ten minſten het genoegen hadt, van niet gedurig te moeten worſtelen met den onhandelbaaren aart zijner Britſche onderdaanen.

Het

DE VAL VAN WILLEM DE III.P.V.O.KONING VAN ENGELAND.

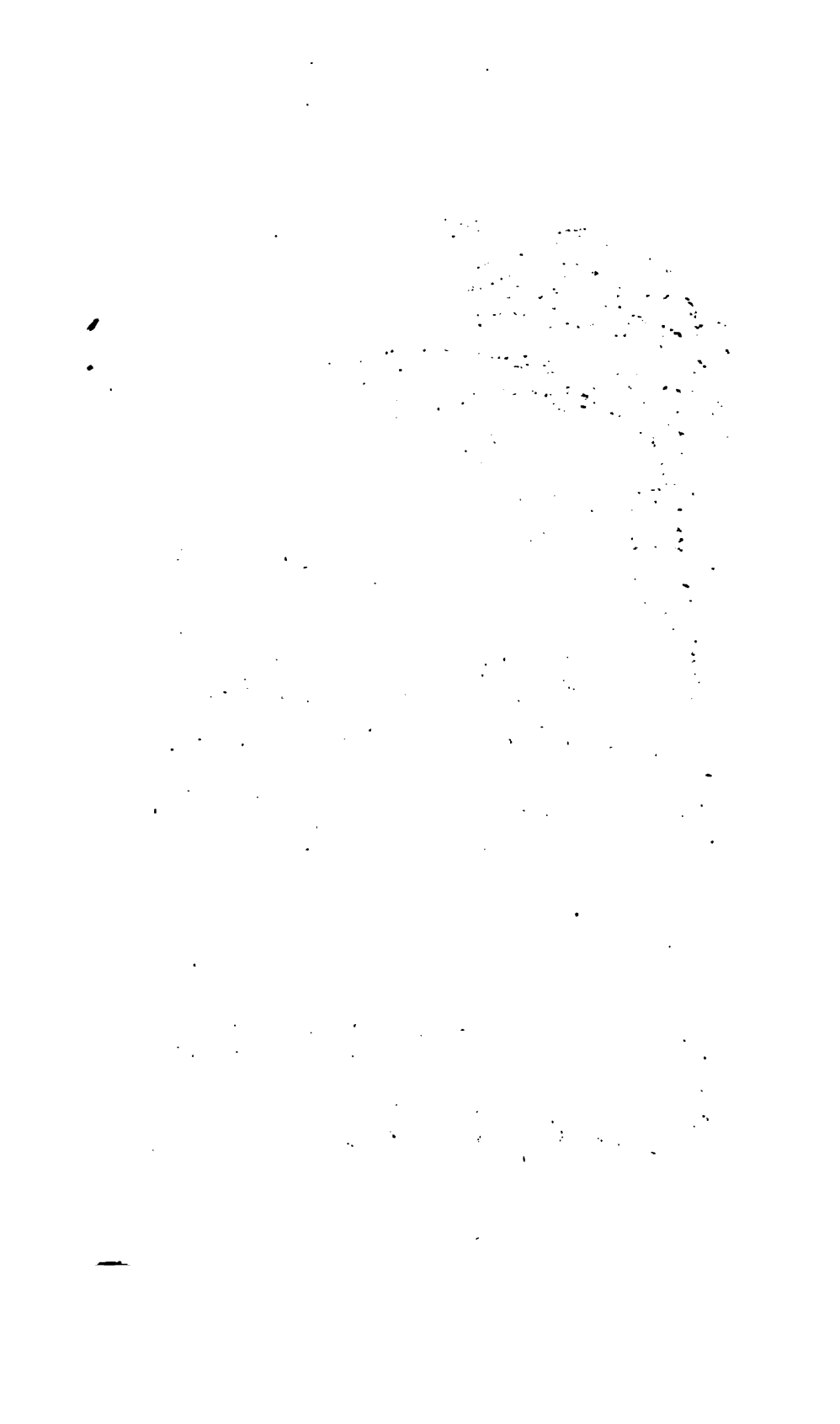

Het jaar 1701 was het laatſte, waar in Koning WILLEM de Nederlanden bezogt. Dewijl men het met *Frankrijk*, over de verdeeling der Spaanſche nalaatenſchap, niet hadt kunnen eens worden, begon het 'er van nieuws allerwege oorlogzuchtig uit te zien. Zo wel de Algemeene Staaten als de Koning van *Engeland* begonnen daar toe eenige geneigdheid te vertoonen. Om zich te ſterken tegen de Franſche wapens, ſloot de laatſte eerlang verſcheiden verbonden, onder andere met den Keizer, Deenemarken, Pruiſſen en de Staaten. Met deeze vereenigde magten hadt hij in den zin, den Koning van *Frankrijk* aan te vallen. Daarenboven hadt hij, in den Jaare 1701, volgens gewoonte, in *Holland* overgekoomen zijnde, met de Staaten overleid om *Kadix* te water en te lande te belegeren. De Prins van *Heſſen-Darmſtad*, die zich thans in *Spanje* bevondt, hadt hun verzekerd dat, na het overgaan van deeze aanzienlijke Vestinge, veele Spaanſche Grooten hunne zijde zouden kiezen. 't Is bekend dat deeze gewigtige onderneeming met 'er daad wierdt bij de hand genomen. Doch het mogt Koning WILLEM niet gebeuren, den uitſlag daar van te beleeven.

Gedurende zijn jongſte verblijf in *Holland*, was hij aangetast van eene zwaare onpaſſelijkheid; welke, egter, bij zommigen voor gemaakt wierdt aangezien, op dat hij een zeker ontwerp, waar op hij zeer geſteld was, te ſpoediger mogt bevorderen. Reeds in den voorgaanden Zomer, naamlijk, hadt hij onder de hand gewerkt, om zijnen Neef Prins JOAN WILLEM FRISO, Erfſtadhouder van *Friesland*, tot opvolger in zijne hooge waardigheden hier te lande te doen benoemen. Thans herhaalde hij ten dien einde zijne pooginge. Doch hij vondt bij de meesten hier toe zo weinig genegenheid, dat hij het ſtuk eindelijk moest opgeeven. Dat onderuſſchen zijne onpaſſelijkheid niet geveinsd was, bleek uit zijne verklaaring aan den Graave VAN PORTLAND, dat hij zich zo zwak gevoelde, dat hij meende niet tot den volgenden Zomer te kunnen leeven. In deezen toeſtand keerde hij terug na *Engeland*. Hier ſcheen hij in kragten toe te neemen. Het paleis te *Hamptoncourt* hadt hij merkelijk laaten verbeteren. Eens ter weeke vermaakte hij zich aldaar met de Jagt,

en

en reedt dikwijls rondom het Park. Doch op den vierden Maart des Jaars 1702 van *Kenſington* derwaarts willende rijden, ſtortte hij, door 't ſtruikelen van zijn paerd, ter aarde, met dat gevolg, dat het ſleutelbeen van zijn rechter ſchouder brak. Men bragt hem terſtond na *Hamptoncourt*, daar 't been gezet wierdt. Hij was toen een weinig koortzig; doch des naamiddags zich merkelijk beter bevindende, keerde hij weder na *Kenſington* in eene koets, in welke hij den meesten tijd ſlapende doorbragt. De Lijfarts GOVERT BIDLOO vondt den Koning 's avonds zonder koorts. Zedert ſcheen hij merkelijk te beteren; zo dat hij, naa verloop van zes dagen, aan verſcheiden uitheemſche Gezanten gehoor gaf. Doch zijne Majeſteit ſtortte eerlang wederom in. Op den achtienden Maart, den laatſten van zijn leeven, wierdt hij aangetast van eene koorts, verzeld van braaking en ſtoelgang. Op dien zelfden dag kwam de Graaf VAN ALBEMARLE te rug uit *Holland*, werwaarts hij, op last des Konings, een keer gedaan hadt om de uitrusting der Vloot voort te zetten. Hij deedt zijne Majeſteit een kort verſlag van den ſtaat der zaaken in *Holland*, alwaar dezelve zo gunſtig ſtonden, dat dit, indien iets in ſtaat geweest ware zulks uit te werken, den Koning hadt moeten doen herleeven. Doch hij hoorde het met groote koelheid aan, zonder eenige blijken van genoegen te vertoonen, zeggende alleen: *Je tire vers ma fin*, „ mijn einde „ nadert." Thans vervoegden zich bij den Koning de Aartsbisſchap van *Kanterbury*, en Bisſchop GILBERT BURNET; uit de handen den eerstgenoemden ontving hij het Avondmaal, volgens de gebruiken der Engelſche Kerke. Kort voor zijn einde ſprak zijne Majeſteit met verſcheiden Engelſchen en Nederlanders, bijzonderlijk met den Hertog VAN ORMOND, den Graaf VAN ALBEMARLE en den Heere VAN OUWERKERK. Den laatſten bedankte hij inzonderheid voor zijne lange en trouwe dienſten, en vraagde hem na den Graaf VAN PORTLAND, dien de Graaf VAN ALBEMARLE met een kwaadaartig opzet buiten 's Konings tegenwoordigheid hadt gehouden, ſchoon zijne Majeſteit tweemaalen om hem gezonden hadt. Hij kwam eindelijk toen de Koning reeds lag te ziekoogen; die, egter, hem ziende, de lippen nog bewoog, en 's Graven

ven hand vattende, dezelve tederlijk na zijn hart bragt. Van tijd tot tijd loosde de Koning eenige verzuchtingen, en sloeg zijne oogen hemelwaarts. Eindelijk ontsliep hij zagtelijk, op Zondag den negentienden Maart des Jaars 1702, 's morgens tusschen acht en negen uuren, in het tweeënvijftigste jaar zijns ouderdoms. Zijn erfgenaam, gelijk wij reeds verhaald hebben, was JOAN WILLEM FRISO, Erfstadhouder van *Friesland*. Doch, in een afzonderlijk Kodicil, hadt hij aan den Graave VAN ALBEMARLE, zijnen voornaamsten gunsteling, besproken de Heerlijkheid *Breevoort*, nevens eene somme van tweebonderdduizend guldens.

Zodanig was het leevenseinde van WILLEM DEN III, Koning van *Groot-Britannie*, Prinse *van Oranje*, Erfstadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal van *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en *Overijssel*. Hij was van een zwakkelijk lichaams gestel en veel met hoofdpijn gekweld; 't welk van veelen aan zijn onmaatig gebruik van Oesters en Kabbeljaauw wierdt toegeschreeven. Zijn gantsche weezen was deftig en ontzaglijk. Doorgaans was hij stil en somber, en zelden vrolijk. Zijne spraak was langzaam, behalven in een Veldslag, wanneer hij vol vuurs was, en op alles agt gaf. Hij wierdt voor dapper gehouden, hoewel hij zelden gelegenheid heeft gehad om daar van blijken te vertoonen. Zijne agterhoudendheid maakte hem onbekwaam tot die gemeenzaamheid en gulheid, waardoor de Engelsche Koningen en de Nederlandsche Stadhouders zich bij het volk plagten bemind te maaken. Ook wierdt hij ligt driftig, wanneer hij tegengesproken wierdt. Zijne Gemaalin, Koningin MARIA, beminde hij tederlijk, doch heeft nimmer bij dezelve kinderen verwekt. Voorts sprak hij de Engelsche, Fransche, Hoog- en Nederduitsche taalen allen even goed; in het Latijn, Spaansch en Italiaansch was hij niet geheel onbedreeven; dit stelde hem in staat om het bevel te voeren over Legers, uit verscheidene landaarten zamengesteld. Volmaakt was hij bedreeven in de kennis der gesteldheid van de Hoven van Europa, voornaamlijk van het Fransche Hof; de kunstenarijen van dit Hof te keer te gaan, was de heerschende drift van zijn gantsche leeven. Van harten was hij overtuigd van

de

de waarheid van den Christelijken Godsdienst; vlijtig ging hij des Zondags ter Kerke, en oeffende zich afzonderlijk in het bidden en in 't leezen der Heilige Schriften. In de uiterlijke Kerkzeden ſtelde hij, egter, zo weinig belang, dat hij geene zwaarigheid vondt om in *Engeland* de gebruiken der Engelſche, en in *Holland* die van de Nederlandſche Kerke te volgen. Evenwel wierdt hij van zommige Engelſchen beſchuldigd dat hij een Presbijteriaan in zijn hart was, om dat hij eens op een Goeden Vrijdag geweigerd hadt, aan twaalf arme mannen de voeten te waſſchen, en op dien dag te vasten, zo als de beſtendige gewoonte der Koningen van *Engeland* mede bragt. Vastelijk geloofde hij in het Leerſtuk der Prædestinatie of de volſtrektheid der Godlijke beſluiten; deeze beſchouwde hij als den eenigen grondſlag van het geloof in de Godlijke Voorzienigheid. Met dit alles verklaarde hij zich rondelijk voor de Verdraagzaamheid omtrent allerlei Gezintheden in den Burgerſtaat, gelijk hij, meer dan eens, heeft getoond door zijne voorſpraak voor de vervolgde Doopsgezinden bij uitlandſche Vorſten. — Wat aangaat zijne Regeering, veele moeite koſtte het hem, eer hij op den troon van *Groot-Britannie* vast was gezeeten. In zommige Kerken weigerde men in 't eerst onder een anderen naam voor hem en zijne Gemaalinne te bidden, dan dien van *Willem en Maria, onze Gouverneurs.* Ook hadden veelen zo kleine gedagten van zijn gezag, dat zij hem *Stadhouder van Engeland en Koning van Holland* noemden. En, waarlijk, het lijdt geen twijffel dat zijn gezag in de Vereenigde Provinçien, ſchoon onder een veel minder tijtel, veel hooger was geſteegen, dan in *Engeland*, daar hij den wijdklinkenden tijtel van Koning voerde. Het Engelſche Parlement ontzag zig niet om hem dingen voor te leggen, voor welke men in *Holland* zich wel zou gewagt hebben. Doch, hoe hoog ook zijn aanzien hier te Lande mogt geſteegen zijn, twijfelden, evenwel, zommigen niet, dat hij nog na hooger, en wel na de opperſte magt in het Land ſtondt. In zommige voornaame Steden hadt dit vermoeden zo diepe wortels geſchooten, dat men zich meerder en openlijker tegen zijne voorſlagen aankantte. Zelf wierden de Burgerijen met deeze gedagten zo

zeer

zeer ingenomen, dat men haar niet kon beweegen, om de hand te leenen tot eenige ongewoone veranderingen in de Regeering. Niet zonder ontſteltenis ontving men in den *Hage* de tijding van 's Konings overlijden; doch zij verwekte aldaar en elders niet zo groote noch algemeene droefheid, als het afſterven van Koningin MARIA voor eenige jaaren. Men gaf eerlang bevel, om zes weeken agtereen, driemaal 's daags, telkens anderhalf uur, de klokken te luiden. Ook kleedden zich alle Regenten, op 's Lands kosten, in den rouw; met welke openbaare teekenen van droefheid, egter, door zommigen openlijk geſpot wierdt. Bisſchop BURNET ſchrijft, dat Koning WILLEM vrij was van alle ondeugd, ééne ſoort alleenlijk uitgenomen; welke hij, egter, zorgvuldig wist bedekt te houden. Doch deeze Schrijver meldt niet, welke deeze ondeugd, of dit gebrek geweest zij. In de Gedenkſchriften van den vermaarden WILLIAM WHISTON vindt ik aangeteekend, dat, ten tijde van het overlijden van Koninginne MARIA, ten Hove verkeerde zekere LADY VILLERS, welke de Koning ongemeene blijken zijner gunſte betoonde, en dat hij van ongeoorloofde gemeenſchap met deeze Mevrouwe bij zommigen wierdt verdagt gehouden. Hij voegt 'er nevens, dat de Aartsbisſchop van *Kanterbury*, naa het overlijden der Koninginne, den Koning onderhieldt over het ongelijk, welk hij eene zo uitmuntende Echtgenoote, door deeze gemeenſchap, hadt aangedaan. 't Kan zijn dat Bisſchop BURNET op deeze misdaad het oog gehad heeft. Ten beſluite moeten wij nog aanmerken, dat de Heer VAN ODYK, in den Jaare 1699, in de Vergadering der Staaten van *Zeeland*, den voorſlag deedt om den Koning, op 't Hof te *Middelburg*, een metaalen Standbeeld op te richten, en dat zommige Leden hier toe niet ongenegen waren. Doch toen, naa 's Konings overlijden, de zaaken eene gantsch andere gedaante aannamen, wierdt dit ontwerp ter zijde geſteld, en daar aan niet meer gedagt.

WILLEM DE IV. Deeze Prins, die de aanzienlijkſte waardigheden, welke met een vrijen ſtaat beſtaanbaar zijn, in zijn geſlagt gebragt heeft, verdient in zijnen leevensloop en voornaamſte lotgevallen, van de Nederlanders gekend te worden; met reden verdient hij eene plaats in ons *Woordenboek*. Bekend is het ongelukkig en ontijdig einde van zijnen Vader. Deeze was JOHAN WILLEM FRISO, Prins *van Oranje*, En Stadhouder van *Friesland*, Stadhouder van *Groningen*. Nevens den Koning van *Pruiſen* erfgenaam van Koning WILLEM III, was 'er eenig geſchil ontſtaan over deszelfs nalaatenſchap, om het welk te vereffenen zijne tegenwoordigheid in den *Hage* noodzaakelijk wierdt geoordeeld. Derwaarts zich willende begeeven uit het Leger, daar hij zich bevondt, wa hij genaderd tot aan den *Moerdijk*, van waar hij zich na het *Strijenſche Sas* moest laaten overzetten. Doch hier trof hem een doodlijk ongeval. Nevens de Heeren VERSCHUUR, PLETTENBERG en DU TOUR, tradt de Prins in de Veerſchuit; de Koets en Paerden wierden met de Schouwe overgevoerd. Naauwlijks was de Veerſchuit halver wege gekoomen, of 'er ontſtondt een weinig winds met ſtortregen. De Prins beſloot hier op met DU TOUR en HILKEN, Kolonel van 's Prinſen Lijfwagt, over te ſtappen in de Schouw, en, om voor den regen gedekt te zijn, te gaan zitten in de Koets. De Veerſchuit kwam over; doch de Schouw helde, door 't opſteken van den wind, zo geweldig op zijde, dat men voor ongeſlaan bedugt was. Zij hadt bijkans den oever bereikt, toen de Prins uit de Koets tradt. Doch terwijl de Schouw, door tegenwind beneden den ſteiger vervallen, wat oploefde, wierdt zij geheel over zijde geſlagen door een Rukwind. Stuurwierdt de Prins uit de Schouw geſmeeten, en ging terſtond te gronde. Dus ontijdig eindigde hij zijn leeven, naauwlijks den ouderdom van vierëntwintig jaaren bereikt hebbende. Behalven eene Dochter, liet hij zijne Gemaalin, MARIA LOUISA, Prinſes van *Heſſen-Kaſſel*, zwanger naa. Bijkans vier maanden laater, te weeten op den eerſten van Herſtmaand des Jaars 1711, beviel zij te *Leeuwarden* van eenen Zoon, die WILLEM KAREL HENRIK FRISO genaamd wierdt. Deeze is het onderwerp van het tegenwoordige artikel.

Johannes Hus word verbrand.

CXLVI.

Johanna Koningin van Napels verlost. Bladz. 20.

De Prinſes zijne Moeder beval hem, bij eenen brief, waar in zijne geboorte wierdt bekend gemaakt, onder anderen, aan de gunst en beſcherming der Heeren Staaten van *Zeeland*; doch hierop wierdt niet bijzonderlijk geantwoord, dan dat de Staaten wenschten, dat de jonge Prins, in vervolg van tijd, den Landen nog veele dienſten doen mogt. De Heeren Staaten van *Holland* vereerden hem eerlang met een Lijfpenſioen van vijfentwintighonderd guldens 's jaars, en de Algemeene Staaten met een diergelijk Penſioen van vierduizend guldens.

Weinig meer dan zeven jaaren hadt de jonge Prins bereikt, of hij wierdt, in October des Jaars 1718, verkooren tot Stadhouder van *Groningen*, onder de zelfde voorwaarden, als zijn Vader en Voorouders deeze aanzienlijke waardigheid bekleed hadden. Men hadt, al zedert eenige jaaren, in 't heimelijk gearbeid, om den jongen Vorst deeze waardigheid te doen opdraagen, gelijk blijkt uit de aanteekeningen van den ondadelijken Frieſchen Baron SICCO VAN GOSLINGA. Al in den Jaare 1713 hadden eenige Heeren uit de *Ommelanden*, bij ſchriftlijke onderteekening, zich verbonden om den Prins tot Stadhouder te doen verkiezen. Doch de Stad *Groningen* maakte 'er toen zwaarigheid in. De Heer GOSLINGA zelve handelde in dat jaar heimelijk met den Burgemeester KORNELIS SCHAY, den Heer LEWE VAN ADUWART, den Graave VAN KNIPHUIZEN en anderen, om het werk onder de hand voort te zetten. KNIPHUIZEN was ſterk ingenomen geweest tegen de Stadhouderlijkee Regeering, doch allengs veranderd: maar Burgemeester SCHAY was, volgens eene eigenhandige aanteekening van den Heere VAN GOLINGA, de voornaame of eenige oorzaak geweest van het beſluit der Provincie, om den Prins aan te ſtellen tot Stadhouder. Vier jaaren laater, naamlijk in den Jaare 1722, toen hij naauwlijks den ouderdom van elf jaaren hadt bereikt, wierdt hij, door de Ridderſchap en Eigenërfden van het Landſchap *Drente*, tot Stadhouder en Kapitein-Generaal van hun Gewest verkoozen. Dus bekleedde hij de drie Stadhouderlijke waardigheden, die, door zijne Voorouders van Vaders zijde, bekleed geweest waren: want het Stadhouderſchap van *Friesland*, erf-

lijk in zijn geslagt, hadt hij terstond naa zijns Vaders dood verkreegen.

Ten deezen zelfden tijde wierdt, door eenigen van 's Prinsen vrienden, gearbeid om hem van 't Stadhouderschap van *Gelderland* te verzekeren; en 't stuk wierdt, onder de hand, zo voorzigtiglijk beleid, dat men 't zo goed als in zijne magt hadt, eer de andere Gewesten vernamen, dat men 'er op de aanstaande Landschaps-Vergadering over zou raadpleegen. De Staaten van *Holland*, die, nevens die van *Zeeland*, *Utrecht* en *Overijsfel*, reeds voor eenige jaaren, hadden dienstig geoordeeld, den tegenwoordigen vorm der Regeeringe te handhaaven, beslooten, zo dra zij van 't voorneemen van *Gelderland* kennis kreegen, hun best te doen om hetzelve te keeren. Zij stemden terstond tot eene bezending na *Zeeland*, *Utrecht* en *Overijsfel*. Deeze Gewesten waren 't wel eens met *Holland*; doch het laatstgenoemde zogt de andere drie te beweegen om gelijkerhand eene bezending te doen na *Gelderland*, om de Staaten van dat Gewest over te haalen tot volharden bij den tegenwoordigen Regeeringsvorm. De gekommitteerde Raaden van *Holland* hadden, eer de Staaten vergaderd waren, aan die van *Gelderland* geschreeven, om zich toch niet te verhaasten met de beraamde verandering. De Staaten zelve schreeven naderhand uitvoerig, waar in zij, onder anderen, hunne bevreemding betuigden, dat bij hunne Edele Mogendheden stondt geraadpleegd te worden over het maaken van zulk eene groote verandering in de Regeering, als was het aanneemen van eenen Stadhouder, of, met andere woorden, het afstaan van een gedeelte van de magt en Hoogheid der Staaten aan eenen anderen; gebruikende verscheiden redenen om *Gelderland* te rug te houden. Op dit geschrift zonden de Gelderschen een uitvoerig antwoord, waarin zij de redenen, door die van *Holland* aangevoerd, poogden te wederleggen, en waar uit duidelijk was op te maaken, dat de poogingen der vier Gewesten, om de aanstelling van eenen Stadhouder in *Gelderland* te stuiten, geheel vrugteloos waren. En, in de daad, men hadt aldaar tot deeze aanstelling, op den tweeden November, beslooten, en ten zelfden tijde eene Instructie beraamd

raamd voor den verkoozen Stadhouder, welke hij moest bededigen, zo ras hij volle achttien jaaren zou bereikt hebben. 't Gezag deezer hooge waardigheid wierdt merkelijk beſnoeid, bij deeze Inſtructie, door de Staaten van *Gelderland*, die, ongewoon aan 't Stadhouderlijk bewind, niet beſluiten konden om een merkelijk gedeelte van hun gezag aan eenigen Vorst op te draagen. Prins WILLEM verkreeg weinig meer dan den naam van Stadhouder, en hem wierdt naauwlijks eenig gedeelte van 't wel eer zo aanzienlijk Stadhouderlijk gezag gelaaten, dan 't geen in 't bijleggen en beſlisſen van geſchillen beſtondt. Nogthans verſtonden zijne Vrienden en Raadsluiden, dat hij het Stadhouderſchap van *Gelderland*, hoewel op zulke bekrompen voorwaarden, behoorde te aanvaarden. Het ſtrekte, hunne oordeels, voor eene treede, hoe klein ook, tot 's Prinſen verdere verheffing. Ook hoopte men, dat het voorbeeld van zulk eene bekrompene aanſtellinge de andere Gewesten tot volgen zou beweegen. Doch deeze beſlooten eenpaarig, bij den ouden Regeeringsvorm te volharden, en men beloofde elkander de hand te zullen leenen tot het naakomen van dit beſluit.

Intuſſchen nam de Prins zijn verblijf, eerst te *Franeker*, en naderhand te *Utrecht*; aan de Hoogeſchoolen van welke beide Steden hij zich vlijtig op de Weetenſchappen toeleide. De beroemde OPPERHAUS onderwees hem in de Geſchiedenisſen, voornaamlijk die van het Vaderland. Men wil dat de Hoogleeraar deezen post van de hand zogt te wijzen, voor reden geevende, dat hij den Prins wegens zijne Voorouders eenige bijzonderheden zou moeten verhaalen, wilde hij der waarheid niet te kort doen, die hem, veelligt, niet aangenaam zijn zouden te aanhooren. Waarop de Prins edelmoedigtlijk zou geantwoord hebben, dat hij de gebreken zijner Voorzaaten begeerde te weeten, om dezelve te kunnen vermijden: gelijk hunne deugden en loflijke hoedanigheden, om hem als een ſpoor tot naijver te kunnen dienen. Op den eerſten September des Jaars 1729, naa dat hij zijne letteroeffeningen hadt volbragt, bereikte de Prins den ouderdom van achttien jaaren, welke tijd beraamd was om hem te ſtellen in 't bezit der Stadhouderlijke waardigheid van *Gel-*

derland en *Stad en Lande*. Ten dien einde begaf hij zich eerst na *Groningen*, alwaar hij, op den zestienden dier maand, den eed als Stadhouder aflegde. Van hier vertrok hij na *Dieren* op de *Veluwe*, daar hij tot in October vertoefde; op den zestienden van welke maand hij te *Zutfen* in de Stadhouderlijke waardigheid van *Gelderland* bevestigd wierdt. Van hier keerde hij na *Leeuwarden*, daar hij zedert zijn gewoon verblijf hieldt, en op den vierden September des Jaars 1731, drie dagen te vooren den ouderdom van twintig jaaren bereikt hebbende, den eed op den gewoonen Lastbrief en Berigtſchrift, als Erfſtadhouder en Kapitein-Generaal van *Friesland*, deedt.

Tot nog toe hadt Prins WILLEM nimmer een Leger in 't veld gezien. De Staaten der Vereenigde Gewesten, alsof zij eenen naderenden Oorlog hadden te gemoet gezien, beſlooten, in den Jaare 1732, tot oeffening hunner Troepen, die, in een twintigjaarigen Vrede, de voornaamſte beweegingen des Oorlogs ontwend waren, tegen den aanvang van September, een Veldleger te doen opſlaan, op de Vlakte van *Oosterhout*, nabij *Breda*, onder 't Opperbevel van den Graave VAN HOMPESCH, Generaal der Ruiterije. De Prins VAN ORANJE bevondt zich in dit Leger, aan 't hoofd van zijn Regiment Ruiterij, en vermagtte in zijne Tent.

't Geſchil, over het regt tot de nalaatenſchap van Koning WILLEM DEN III, tuſſchen den Koning van *Pruiſſen* en den Prins VAN ORANJE, tot nog toe onafgedaan, wierdt in dit Jaar 1732 vereffend. Koning WILLEM naamlijk hadt den Vader van onzen Prinſe tot zijnen algemeenen erfgenaam aangeſteld; doch de Koning van *Pruiſſen*, zich grondende op den Uiterſten Wille van FREDERIK HENRIK, zijnen Grootvader van Moeders zijde, betwistte hem het regt tot de nalaatenſchap, en nam bezit van eenige heerlijke goederen, onder anderen van het zogenaamde *Oude Hof* in den *Hage*. Verſcheiden jaaren duurde deeze twist, zonder dat een bekwaam middel van vergelijk kon getroffen worden. Doch bij de meerderjaarigheid van Prinſe WILLEM DEN IV wierdt dit geſchil uit den weg geruimd. De Prins zondt zijne Gemagtigden, en onder deeze den Frieſchen Edelman, HOBBE, Baron

Baron VAM AILVA, Opperſtalmeester, na *Berlijn*, die met 's Konings Gemagtigden in onderhandeling getreeden zijnde, eerlang een Verdrag van Verdeelinge ſlooten, welks zaaklijken inhoud wij hier zullen plaatzen, vermids onze Leezers daar uit eenig denkbeeld kunnen vormen wegens de uitgebreide bezittingen van den tegenwoordigen Prinſe Erfſtadhouder. Bij dit Verdrag wierdt „ met de goederen van *Chalons* en *Chatel-Belin*, aan den „ Koning van *Pruiſſen* afgeſtaan, indiervoege als hij dit „ Prinsdom en deeze goederen, bij den Utrechtſchen Vrede, „ aan den Koning van *Frankrijk* hadt afgeſtaan. Deezen af„ ſtand liet de Prins zich welgevallen, behoudende, nog„ thans, de vrijheid om den naam van *Oranje* te geeven aan „ zodanig eene van zijne Heerlijkheden, als hij zou goed„ vinden. Ook zou hij, zo wel als de Koning van *Pruiſ„ ſen*, den tijtel en de wapens van dit Prinsdom blijven „ voeren. — De Prins *van Oranje en Naſſau* zou in vol„ len eigendom behouden en bezitten, het Ampt van *Brede„ voort*, de tienden van *Buuren*, de Heerlijkheid *Zeevenber„ gen*, het Hondenhuis in den *Hage*, de tienden onder *Delft* „ en *Monſter*, het Huis *de Kruidberg*, *Kolijnsplaat* en de „ andere goederen in *Noord-Beveland*, de Baronij van *Tſ„ ſelſtein*, de goederen in *Huiſter-Ambagt*, 't Paleis te „ *Bruſſel*, de Baronij van *Diest*, de Heerlijkheid *Sichem* „ en *Scherpenheuvel*, de Heerlijkheden *Rozendaal*, *Nispen*, „ *Oosterhout* en *Dongen*, de Heerlijkheid *Steenbergen*, de „ Heerlijkheid *Prinſen-Land*, de Baronij van *Kraanendonk* „ en de Heerlijkheid *Eindhoven:* alle welke goederen reeds „ den Prinſe waren overgegeeven; voorts het Huis te *Die„ ren*, het Huis *'t Loo*, *de Klundert* of *Nieuwaart*, de „ Heerlijkheid *Geertruidenberg*, het Markgraafſchap van *Vee„ re* en *Vliſſingen*, de Heerlijkheid *St. Maartensdijk* en „ *Scherpenisſe*, het Huis te *Soestdijk*, het Graafſchap *Buu„ ren*, het Graafſchap *Leerdam* en *Acquoi*, de Heerlijkhe„ den *Grimbergen*, *Meerhout* en *Voorst*, het Burggraaf„ ſchap van *Antwerpen*, de Baronij van *Breda*, de Kom„ manderij goederen van *Braque*, de Baronnij van *Graave* „ en den *Lande van Kuik*, de Heerlijkheid *Willemſtad* en

„ *Ruigenhil*, de goederen van *Weernhout*, *St. Vit*, *Vlaar-*
„ *den*, *Burgenbag*, *Daasburg* en *Warneton*. Tegen de hal-
„ ve Baronij van *Herſtal*, welke hij, dus lang, bezeeten
„ hadt, wierden hem afgeſtaan de Heerlijkheden *Monſter*,
„ *Ter Heide*, *Half-Loosduinen*, de Leenen van *Polsaanen*,
„ en de *Hoeve*, agter 't Huis van *Nieuwburg*, bij *Rijswijk*.
„ Ook zou de Koning den Prinſe, ten bijzonderen blijke van
„ vriendſchap, het gemelde Huis van *Nieuwburg*, en het
„ Huis in 't Bosch, genaamd *de Oranje-Zaal*, overlaa-
„ ten. — De Koning en de Prins beloofden elkander, door
„ allerlei middelen, behalven die der Wapenen, te zullen
„ handhaaven tegen zulken, die voorgaven regt te hebben
„ op een gedeelte der naalatenſchap. De Prins nam de
„ ſchulden van het Huis *van Oranje* ten zijnen laste, waar-
„ tegen hij genieten zou alles, wat dit Huis nog te vorde-
„ ren hadt." — Hier tegen verkreeg de Koning van *Pruiſſen* verſcheiden goederen, onder anderen in de Provincie van *Holland* gelegen. Doch zijn Zoon en Opvolger, FREDRIK DE III, heeft, in den Jaare 1754, alles, wat zijnen Vader, bij dit Verdrag, in gemelde Provincie aanbedeeld was, zijnde de Heerlijkheden van de Hooge en Laage *Zwaluwe* mèt klein *Waspik* en *Twintighoeven*, en de Heerlijkheden van *Naaldwijk*, *Oranje-Polder*, *'s Graavenzande* en *Zand-Ambagt*, het Huis in den *Hage*, het *Oude Hof* genaamd, en het Huis te *Honsholredijk*, ten behoeve van den Zoon en Opvolger des Prinſen VAN ORANJE, Prinſe WILLEM DEN V, voor zevenhonderdduizend guldens verkogt. De wederzijdſche bekragtiging en uitwiſſeling van dit Verdrag geſchiedde binnen den tijd van vier weeken, en heeft tot heden toe ſtand gehouden. Alleenlijk gebeurde 'er, ten deezen tijde, iets wegens het Markgraafſchap van *Veere* en *Vlisſingen*, waar van wij hier eenig verſlag moeten geeven.

Al zedert het Jaar 1703 hadden de Staaten van *Zeeland* de Wet binnen *Veere* en *Vlisſingen* beſteld, zonder zich te bekreunen aan de Vertoogen van Prinſe JOHAN WILLEM FRISO, en naderhand van de Voogden zijns minderjaarigen Zoons. 't Verheffen van deezen Zoon tot Stadhouder van *Gelderland* gaf die van *Zeeland*, van nieuws, aanleiding om te raad-

raadpleegen over 't vernietigen van het Markgraafſchap, tegen de voldoening der waarde. De Prinſes-Weduwe VAN ORANJE kreeg hier van geene kennis, of zij verzogt ſchriftelijk aan de Algemeene Staaten, dat zij als Executeurs van den Uiterſten Wille van Koning WILLEM zorge geliefden te draagen, dat het regt haars Zoons in *Zeeland* niet verkort wierdt. *Gelderland*, *Friesland* en *Stad en Lande* onderſteunden dit verzoek. In *Zeeland* waren alle de Leden, op *Veere* na, voor de vernietiging, en in *Holland* was men zo wel overtuigd van het regt tot de vernietiginge, dat de Staaten des Gewests een uitvoerig Vertoog lieten uitgaan, waar in zij dit regt zogten te beweeren. Doch dit Vertoog wierdt met geene mindere uitvoerigheid wederleid door de Prinſes-Weduwe en de Voogden van den minderjaarigen Vorst. De Stad *Veere* voegde zich nevens hun, en liet, door haare Afgevaardigden ter Dagvaart, tegen het regt ter vernietiginge van het Markgraafſchap, een wijdluftig Vertoog inbrengen; welk, egter, van de overige Leden, zeer euvel wierdt opgenomen. Met dit twisten liep het aan tot in den Jaare 1732, wanneer de Staaten van *Zeeland*, bij hun beſluit volhardende, eenpaarig, ook met bewilliging van *Veere*, beſlooten, uit kragt van hunne Souvereiniteit, de Steden *Vliſſingen* en *Veere*, van nu af, voor altoos en ten eeuwigen dage, te ontheffen van alle Leenroerigheid, dezelve verklaarende voor vrije Graaflijke Steden, alleen onderworpen aan de Souvereine Vergadering der Staaten. Voorts gelastten zij den Algemeenen Ontvanger, tot ſchadeloosſtelling van hem, die tot de Heerlijkheid van *Veere* en *Vliſſingen* bevonden zou worden geregtigd te zijn, op te neemen honderdduizend Rijksdaalders, die te *Middelburg* zouden bewaard worden; hoewel de Staaten tevens betuigden, gezind te zijn deeze ſomme te verhoogen, indien zulks redelijk mogt geoordeeld worden. Van dit merkwaardig beſluit kreeg de Prins geene kennis, of hij beſloot, in 't begin des Jaars 1733, een protesteerenden brief aan de Staaten van *Zeeland* te laaten afgaan, in welken hij zich zeer beklaagde, dat de Staaten hadden kunnen goedvinden, hem, zonder eenige reden te geeven, voor altoos te verſteeken van het erfgoed zijner Vaderen, bij een enkel beſluit van hun

welbehagen; brengende voorts verſcheiden redenen in 't midden, waarom hij zich verpligt vondt, te protesteeren tegen 't Beſluit der Staaten. Doch deezen, niet gezind om het genomen beſluit te veranderen, gaven, kort daar na, eene wijdloopige Verhandeling in 't licht, die reeds voor eenige jaaren opgeſteld was, en waar bij zij hun regt tot de vernietiging van 't Markgraaffchap, onder aanbieding van de waarde in geld, uitvoerigljjk verdedigden. Wat laater deeden de Staaten den Prinſe de gemelde ſomme aanbieden; doch hij weigerde dezelve te ontvangen: waarom ze ten zijnen dienſte in de Bank van *Middelburg* bleef liggen. De Prins vervoegde zich, vervolgens, bij de Algemeene Staaten om derzelver tusſchenſpraak; doch deeze kon, om de verſchillende inzigten der Gewesten, niet verkreegen worden. Naderhand zondt hij zijnen Opperſtalmeester, den Heer GEMME ONUPHRIUS VAN BURMANIA, na *Zeeland* om met de Staaten in onderhandeling te treeden. BURMANIA bleef eenigen tijd in *Zeeland*, doende uit naam van den Prinſe verſcheiden aanbiedingen; alle welken, nogthans, van de hand geweezen wierden, als ſtrijdig met hun genomen beſluit. *Zeeland* bleef dan in 't bezit van het Markgraaffchap, tot op de merkwaardige verandering des jaars 1747, wanneer zijne Hoogheid in 't volle genot van zijn Erfgoed geſteld wierdt.

Gedurende deezen neteligen twist, was zijne Hoogheid bedagt geweest om zich eene Gemaalin te verkiezen; op ANNA, Kroon-Prinſeſſe van *Groot-Britannie*, oudſte Dochter van Koning GEORGE DEN II, was zijne keuze gevallen. In Maij des Jaars 1733 bewilligde de Koning in dit Huwelijk, en vereerde kort daar na den Prins met de Ridderorde van den Kouſeband, die hem, op den vijfëntwintigſten Julij, in de groote Zaal van 't Huis in 't Bosch bij den *Hage*, met de gewoone plegtigheden, wierdt omgehangen. Zedert wierdt het Huwelijks Verdrag door den Prins geteekend, en in 't begin van October, door den Heer DUNCAN, na *Londen* te rug gebragt. Het Huis der Gemeenten hadt den Koning achtigduizend ponden Sterlings toegeſtaan, tot een bruidſchat voor de Prinſeſſe, waar bij zijne Majeſteit een Jaargeld van twaalf-

twaalfduizend ponden gevoegd hadt, welke uit de inkomſten van zijn Keurvorſtendom *Hanover* zou betaald worden. De *Prins* ſtak in November over na *Engeland*, en wierdt met ongemeene ſtaatſie te *Londen* ingehaald. Alles was gereed gemaakt tot het voltrekken der Huwelijksplegtigheden, toen zijne Hoogheid ſchielijk onpaſſelijk wierdt, en eenige dagen het bed moest houden. Hier naa wierdt hem geraaden, de wateren te *Bath* te gebruiken, tot zijne volkomene herſtelling. 't Liep aan tot in 't begin van Maart, des volgenden jaars 1734, voor hij van *Bath* te rug keerde. Hij bezogt toen nog verſcheiden Steden, eer hij te *Londen* kwam. Te *Oxford* wierdt hem de waardigheid van Doktor in de Regten opgedraagen: ook verkoor het Koninklijk Genootſchap te *Londen* hem tot Medelid. De Huwelijksplegtigheden, tot hier toe zijnde uitgeſteld, wierden, eindelijk, op den vijfëntwintigſten Maart, voltrokken in de Kapelle van *St. James*. De Prins, zedert met het regt van inboorlingſchap beſchonken zijnde, keerde, in 't begin van Maij, verzeld van de Prinſeſſe zijne Gemaalin, na *Holland* te rug. Te *Rotterdam* wierdt het doorluchtig paar, door de Burgemeesters dier Stad, in het Jagt begroet. Van hier vertrokken de Prins en de Prinſes met Rijtuig na *Amſterdam*, daar zij, terſtond naa hunne aankomst, in 't Jagt traden, welk hen na *Friesland* zou overbrengen. Hier begroeten hen de Burgemeesters niet, om dat zij naauwlijks een uur in de Stad vertoefden, en hierom voor deeze eer bedankt hadden. Te *Harlingen* aan land getreeden zijnde, reeden hunne Hoogheden, den elfden, over *Franeker* na *Leeuwarden*, daar zij met veele plegtigheden wierden ingehaald. In Julij keerde de Prinſes na *Engeland* te rug. Weinige dagen naa haar vertrek begaf zich de Prins na het Keizerlijk Leger aan den Rijnkant. Naa 't eindigen van den Veldtogt vertrok hij na *Calais*, daar hij zijne Gemaalin vondt; die, te lande, met hem na den *Haag* keerde.

De Koning van *Groot-Britannie* hadt niet verzuimd, den Algemeene Staaten kennis te geeven van 't voltrokken huwelijk, en zijne Dochter in hunne goede gunst aan te beveelen. Het antwoord, welk de Staaten op deeze Bekendmaaking zon-

zonden, beſlooten zij met dit merkwaardig zeggen, dat, naardemaal zijne Majeſteit *eene vrije Republiek, als de hunne was*, verkoozen hadt tot eene verblijfplaats voor zijne teder beminde Dochter, zij hoopten dat zij aldaar vinden zou al het genoegen, welk de gelegenheid der plaatzen en *de tegenwoordige geſteldheid onzer Regeeringe, welker behoudenis* (zeggen ze) *ons ter harte gaat*, aan haar zullen kunnen geeven. Uit het ſlot van dit Antwoord maakten zommigen op, dat men den Koning van *Engeland* alle gedagten wilde beneemen, om zijnen Schoonzoon verheeven te zien tot Stadhouder van die Gewesten, welke den Stadhouderloozen Regeeringsvorm hadden verkoozen. Nogthans wil men, dat, reeds ten deezen tijde, zommigen van 's Prinſen ijverigſte vrienden bedagt waren om zijner Hoogheid meer gezags te doen opdraagen. De opſchudding, op den Sakraments- en St. Jansdag, welke, in den Jaare 1734, op eenen zelfden dag invielen, zou, meent men, hier toe gedient hebben; en zou men zich van eenen goeden uitſlag zo vast hebben verzekerd gehouden, dat men reeds op zommige Torens Oranje-Vaandels in voorraad hadt om den volke kennis te geeven van 's Prinſen bevorderinge. Doch dit alles, als ſteunende op loſſe gronden, kan met geene zekerheid bevestigd worden.

Bij meer dan éene gelegenheid, evenwel, bleek het, dat het den Prinſe aan geene vrienden ontbrak, en dat deeze gaarne zouden gezien hebben, dat hem meer gezags wierdt opgedraagen. Bij gelegenheid dat 's Lands Krijgsmagt, in den Jaare 1734, wierdt vermeerderd, ſloegen de Staaten van *Gelderland*, in 't volgende jaar, hunnen Stadhouder voor tot Generaal van 't Voetvolk. *Friesland* en *Stad en Lande* ondersteunden deezen eisch; *Utrecht* en *Overijsſel* verklaarden 'er zich niet tegen. Doch *Holland* en *Zeeland* wisten te bewerken, dat de bevordering geenen voortgang hadt.

In den Jaare 1740 geraakte de Prins, bij erfenis, in 't bezit van *Naſſau-Dillenburg*, en, twee jaaren laater, bij verdrag, van dat van *Naſſau-Siegen*; hier door was zijn aangien in 't Duitſche Rijk merkelijk toegenomen. De Staaten

der

der Vereenigde Gewesten, in den Herfst des Jaars 1742, verſcheiden hooge Krijgsampten begeevende, konden niet voorbij, zijne Hoogheid, die tot nog toe geen aanzienlijker Krijgsampt bij de Generaliteit dan dat van Kolonel bekleed hadt, met eenige hooger waardigheid te vereeren. 's Prinſen vrienden zouden gaarne gezien hebben, dat hij tot Generaal van 't Voetvolk of van de Ruiterij aangeſteld geweest was. Doch 't beſluit viel alleenlijk om hem eene plaats van Luitenant-Generaal over 't Voetvolk op te draagen. Zijne Hoogheid kreeg hier van geene kennis, of hij beſloot, een Ampt, welk hem onbeſtaanbaar voorkwam met dat van Kapitein-Generaal over drie der Vereenigde Gewesten, welk hij bekleedde, van de hand te wijzen. Hij gaf hier van kennis aan de Algemeene Staaten, door eenen brief, inhoudende, dat hij het Ampt van Luitenant-Generaal niet zou kunnen aanvaarden, zonder zich voor de openbaare veragting bloot te ſtellen. Hij voegde 'er bij, dat ſchoon 't hem onmogelijk geweest was te beletten, dat men hem zijne goederen onthield, en de Regtbank voor hem geſlooten bleef, hij, nogthans, in ſtaat, en volgens zijne Inſtructien verbonden was, de eer en het aanzien te bewaaren van Ampten, die geen gering gedeelte uitmaakten van de Vrijheden en Voorregten der Gewesten, uit welker naam hij de eer hadt dezelve te bedienen. Hij beſloot zijnen brief met te betuigen, hoe leed 't hem deedt, dat men, door hem een krijgsampt op te draagen, welk met zijne waardigheid niet overeenkwam, hem de gelegenheid benam, om zich bekwaamer te maaken ten dienſte van den Staat. — Deeze brief wierdt terſtond in 't licht gegeeven, verwierf eene algemeene goedkeuring, en bragt veel toe om 't volk met hooge gedagten van 's Prinſen grootmoedigheid te vervullen.

Op den achtëntwintigſten Februarij des Jaars 1743, wierdt de Prinſes VAN ORANJE, te *Leeuwarden*, verlost van eene Dochter, die, naar haare Moederlijke Grootmoeder, CAROLINA genoemd wierdt. De Prins gaf 'er den Algemeene en bijzondere Staaten ſchriftlijk kennis van. Zijne Hoogheid ſleet een gedeelte deezes jaars op zijn Slot *Oranjeſtein*, in 't Prinsdom *Naſſau*, alwaar hij, bij 't doortrekken der hulptroepen voor

de

de Koninginne van *Hongarije*, dagelijksch een aanzienlijk getal van Staatsche Krijgsoverſten aan zijne tafel onthaalde. Ook deedt hij aan de gemeene ſoldaaten, te *Muntfelde*, rijklijke geſchenken van vleesch, brood, bier en brandewijn; 't welk aan de vermoeide menigte geene geringe verkwikking toebragt.

Een algemeene Oorlogsbrand dreigde, in den Jaare 1744, geheel Europa. *Frankrijk* en *Groot-Britannie* hadden elkander reeds den oorlog verklaard, en men vreesde voor een verder woeden. Dit gaf zommigen Gewesten aanleiding om te dringen op de bevordering des Prinſen VAN ORANJE tot Generaal over 't Voetvolk. *Friesland*, welk hierop meest gezet was, vorderde, daarenboven, dat zijner Hoogheid het opperbevel over de tweede twintigduizend man nieuwlings aangeworven Staatſche troepen wierdt opgedraagen, en maakte zelf zwaarigheid om in de buitengewoone belastingen te bewilligen, zo de andere Gewesten hun hier in niet te wille waren. *Overijsſel* verzogt ook ernſtelijk, dat het verſchil tuſſchen de Gewesten, over de aanſtelling der Generaals, bijgelegd, en het ſchriklijk wangedrogt van tweedragt en misverſtand uit de Republiek geweerd wierdt. *Gelderland* en *Stad en Lande* drongen ook ſterk op de bevordering van den Prinſe tot Generaal. *Friesland* verklaarde eindelijk met ronde woorden, alle gedraagen Conſenten in te trekken, zo deeze bevordering langer agter bleeve. Doch *Holland* en *Zeeland* verſtonden, dat zulk eene handelwijze naar dwang ſmaakte, in den tegenwoordigen toeſtand van 's Lands zaaken van een gevaarlijk uitzigt was, en op de kragtigſte wijze behoorde te worden tegengegaan. *Holland*, in 't bijzonder, ſtondt hierop ſterk, ter algemeene Staatsvergaderinge. Doch *Friesland* bleef bij het genomen beſluit. *Gelderland* drong eens en andermaal op 's Prinſen bevordering. De drie Gewesten voegden zich bij *Gelderland*. Doch *Holland* en *Zeeland* waren niet te beweegen: waarom de zaak dit maal wederom ſteeken bleef.

Eindelijk kwam het merkwaardig Jaar 1747, 't welk, na zo veele tegenkantingen, aan zijne Doorluchtige Hoogheid, Prinſe WILLEM KAREL HENRIK FRISO, de hoogſte eer en waardig-

digheid bezorgde, die aan eenen Ingezeeten van een vrijen Staat kan worden opgedraagen. 't Zal, denken wij, den Leezer niet onaangenaam zijn, dat wij hem het beloop der zaaken van dat altoos gedenkwaardig jaar beknoptelijk voor oogen houden.

Uit het geen wij boven verhaald hebben, is duidelijk genoeg gebleeken, dat de meeste Leden der Hooge Regeeringe ongezind waren, om verandering in dezelve te maaken, door het verkiezen van een Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt van den Staat, en van eenen Stadhouder over de Gewesten, die 'er geenen hadden. 't Gemeen in *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en *Overijsſel*, zedert veele jaaren der Stadhouderlijke Regeeringe ontwend, ſcheen voor 't uiterlijk aanzien 'er niet ſterk na te haaken, en was 'er zelf tegen ingenomen, door geſchriften, die in deezen tijd rijklijk verſpreid en gretig geleezen wierden. Zeldzaam zag men in de Steden eenige teekenen van bijzondere hoogagtinge voor 't Huis VAN ORANJE. Doch naa 't ontſtaan des Oorlogs van 1740 begon men hier en daar heimelijk de zucht voor 't Stadhouderlijk bewind te ontſteeken in de gemoederen der Landzaaten. 't Verlies der Barriere-Steden en verſcheiden ongelukkige veldſlagen gaven aanleiding tot morren over de tegenwoordige Regeering, welk men hieldt, door zommigen, die hunne rekening zogten bij de verandering, verwekt of gevoed te worden. Al in den Jaare 1742 wierden onder de hand ſchriften verſpreid, waar in eenige Regenten verdagt gemaakt wierden van ſlinkſchen handel met *Frankrijk*, en beſchreeven als waren ze met Fransch geld omgekogt, ten nadeele van den Staat. Naar gelang de krijg de grenzen naderde, en de Steden der Barriere overgingen, vonden deeze beſchuldigingen geloof bij 't gemeen, welk, reeds gedeeltelijk in den waan gebragt, dat de rampen, die den Staat drukten en dreigden, aan 't ſlegt bewind der Regenten te wijten waren, te ligter haakte na verandering, en allengs voor zeker hieldt, dat de herſtelling der Stadhouderlijke waardigheid in haaren ouden luister oorzaak zijn zou van 's Lands behoudenisſe. Deeze waren de voorbereidende omſtandigheden tot eene verandering, die omtrent op de zelfde wijze als in den Jaare 1672, ſchoon

ſchoon op verre na zo geweldig niet, wierdt uitgewerkt. De beweeging nam, gelijk toen, een aanvang in *Zeeland*, en ſloeg van daar, over *Holland*, na andere Gewesten over. Te *Middelburg* zag men daar van de eerſte blijken. Hier tradt, op den vierëntwintigſten April des Jaars 1747, zeker Heer in een herberg, daar hij, wijn geëischt hebbende, de Glasraamen open ſchoof, en op de gezondheid dronk van den Stadhouder, den Prinſe VAN ORANJE; 't welk eenige beweeging maakte in de Stad, en het volk deedt zamenrotten. Hierop ontſtondt een gerugt, dat 'er verraad ſchool onder de Regenten, en dat eenige Burgemeesters de Stad wilden verlaaten. 't Graauw begaf zich na de huizen van zommigen, en begeerde hen te zien. Men moest hun te wille zijn. Bij eenigen wierden zij heusch bejegend; doch niet vriendelijk genoeg, in hunnen zin, aan 't huis van Burgemeester JOANNES COCQUELLE: 't welk hierom aangevallen en geplonderd wierdt. Men beſloot hier op, twee Kompagnien, uit de Bezettingen van *Vlisſingen* en *Veere*, te ontbieden na *Middelburg*, tot voorkoming van meerder onheil. Doch den volgenden nacht begaf zich de Schutterij van *Veere* na 't Huis van Burgemeester VERELST, wiens geneigdheid tot de Stadhouderlijke Regeering, en tot den Prins VAN ORANJE, zij kenden; zij begeerden op hem, dat zijne Hoogheid, van Stadswege, tot Stadhouder van *Zeeland* wierdt voorgeſlagen. De Burgemeesters VERELST en WILLEM *Graaf van Flodorff-Wartenſleben*, bragten hierop te wege, dat de oude en dienende Burgemeesters, des morgens te vijf uuren, op het Stadhuis bijeen geroepen wierden. Hier wierdt eenpaarig beſlooten, „ Dat het gevaar, waar in de gantſche Staat, en „ *Zeeland* in 't bijzonder, gebragt was, niet langer toeliet, „ zich, door anders gezinde Leden of Gewesten, van zulk „ eene heilzaame en hoognoodige verkiezing te laaten afhou„ den; dat zij hierom, van wegen deeze Stad, den door„ luchtigſten en hoogstgebooren Vorst en Heer, WILLEM „ KAREL HENRIK FRISO, *Prins van Oranje en Nasſau*, „ tot Stadhouder, Admiraal-Generaal en Kapitein van *Zee„ land* verkoozen, met zodanige magt, gezag, voorregten „ en voordeelen, als, onder de Leden der hooge Regeeringe,

„ ten

„ ten genoegen van gemelden Prinſe, en tot welzijn van den „ Staat, en byzonderlijk van *Zeeland*, best en oirbaarst zou „ worden geoordeeld." Terſtond hier op gaf de Vergadering aan de menigte, voor 't Stadhuis zamengevloeid, kennis van dit beſluit. 't Oranje-Vaandel wierdt uitgeſtooken, en elk verſcheen met een ſtrik van Oranje-lint aan den hoed.

't Leedt naauwlijks een uur, of de Veerenaars kwamen met zulk een verſierzel, te *Middelburg*. Straks hier op waren de Scheepstimmerluiden in de weer, ſtreevende, met een Catechizeermeester aan 't hoofd, na de Abtdije of 't Hof, daar de Staaten vergaderd waren, en begeerden van hun de aanſtelling van den Prinſe VAN ORANJE tot Stadhouder. De Afgevaardigden, hier toe niet gemagtigd, begeerden uitſtel; doch men drong den Burgemeester WILLEM VAN CITTERS, die 't woord voerde, om den Prins van wegens de Stad voor Stadhouder uit te roepen. 't Wierdt in beraad gelegd; doch dit verveelde de ongeduldige Gemeente, die, ter Vergaderplaatze ingedrongen, reeds een mes of twee liet vliegen door 't vertrek; waar op twee Heeren, de geneigdheid van de meerderheid der Leden kennende, na buiten traden, en 't Volk 's Prinſen bevordering aankondigden. Straks ging 'er een gejuich op, de Oranje-Vaandels wierden uitgeſtooken, en elk verſcheen verſierd met Oranje-linten. Te *Vliſſingen* en te *Goes* geſchiedde de aanſtelling zonder merkelijke beweeging.

Bijster groot en geweldig was de beroerte, welke te *Zierikzee* voorviel. Zo dra men hier tijding hadt gekreegen van 's Prinſen aanſtellinge te *Veere*, totte het Graauw te hoop, ontwapende den Overſte der Bezettinge, en ſtreefde na 't Stadhuis, der Wethouderſchap den dood dreigende, zo zij niet terſtond den Prins erkende voor Stadhouder; en ſlijpende zommigen, om hunner bedreiginge kragt te geeven, hunne meſen op de trappen van 't Stadhuis. 't Geſchiedde na kort beraad. 't Volk, hier mede voldaan, trok af na de haven om 't Geſchut te losſen. Maar 't ongeluk wilde dat de kruidkist ledig wierdt bevonden. Dit maakte de menigte ſtande. De Regenten wierden uitgemaakt voor Landverraders,

ders, de klokken getrokken, de boeren Stedewaarts gelokt, 't Stadshuis bezet, en twee der oudſte en waardigſte Regenten ſchandlijk mishandeld. 't Oproer duurde den gantſchen nacht. 't Graauw liet zich niet ſtillen, dan naa dat de oudſte Predikant, WYNAND CANTSIUS, 's Prinſen aanſtelling door de Staaten van *Zeeland*, den volgenden dag, van 't Stadhuis hadt afgekondigd. De ſtilte duurde egter niet lang. 't Gemeen, aangezet, zo vermoed wierdt, door lieden van meerder aanzien, hieldt het Stadshuis in, doorſnuffelde de papieren, en deedt buitenſpoorige eiſchen aan de Regenten, welker huizen met plondering gedreigd wierden, door de Scheepstimmerluiden, die met geſcherpte bijlen en ander geweer gewapend waren. Alles was aangelegd om de Wethouders wars te maaken van 't bewind. Ook gaven zij eerlang toe, dat men eene Regeering bij voorraad aanſtelde in hunne ſtede. De Predikanten CANTSIUS en GERARDUS VAN DER KAMP verkoozen, op 't Stadshuis en met geſlooten deuren, op den raad van TONIS VAN DER OS, en de aanzienlijkſte burgeren, twaalf *Interims-Regenten*, van welken VAN DER OS een was. De Predikanten behielden voor zich de vrijheid van alle raadpleegingen bij te woonen, en lieten zich zelf afvaardigen na de Dagvaart der Staaten te *Middelburg*, daar zij egter niet wierden toegelaaten. 't Vuur der oproerigheid, 't welk bijkans gebluscht was, ontſtak hevigst, toen de Burgemeester PIETER MOGGE VAN RENESSE, zitting hebbende in de Vergadering der Algemeene Staaten, den negenëntwintigſten, met den Rotterdammer Beurtman na de Stad kwam. Hem, dien men voor anderen gezogt hadt verdagt te maaken, wilde het Graauw te lijve. Men rukte hem den hoed van 't hoofd, en ſtak 'er een Oranje-lint op; hem van tijd tot tijd noodzaakende, dien, onder 't roepen van *Vivat Oranje*, boven 't hoofd te zwaaien. Men ontnam hem den degen, en voerde hem op een Wagen, met acht man, na 't Heeren-Logement, daar hij, langer dan een maand, bewaard wierdt. 't Ware met zijn leeven gedaan geweest, hadde niet een der *Interims-Regenten*, hem heimelijk gunſtig, 't Volk geraaden, een men, die zo veel wist van de geheimen van 's Lands Regeeringe, in 't leeven te behouden, op dat men zijne mede-

medepligtigen in 't verraad uit hem mogt ontdekken. De Stad kwam eindelijk in rust, naa dat het Regiment *Oranje-Drente* daar binnen was getrokken. Merkelijke opſchudding gebeurde insgelijks te *Thoolen*, die bedaarde, zo ras het Graauw zijnen zin gekreegen hadt.

Zo dra de Steden van *Zeeland* allen in 't gewigtig punt van beraad bewilligd hadden, geſchiedde, op den achtëntwintigſten April, de aanſtelling van den Prinſe VAN ORANJE tot Stadhouder Kapitein-Generaal en Admiraal van *Zeeland*, ter Staatsvergaderinge van het Gewest. Den Prinſe, die zich toen te *Leeuwarden* bevondt, gaf men 'er terſtond kennis van, door eenen Bode; doch benoemde te gelijk de Heeren JAKOB VAN CITTERS, JAKOB DE JONGE, JOAN WILLEM VAN ROOSEVELD, WILLEM BAREND LAMBRECHTSEN en den Graaf VAN FLODORFF WARTENSLEBEN, om zijne Hoogheid plegtig te gaan begroeten. Zijne Hoogheid, die, juist op den zelfden dag, waar op hij in de meeste Steden van *Zeeland* verkoozen was, zijnen dienst den Staaten, bij een beleefden brief, die terſtond in 't licht kwam, hadt aangebooden, ſchreef hun vervolgens: Dat hij de opgedragene Ampten aanvaardde, en met hunne Afgevaardigden overleggen zou, op wat wijze hij zijne reize na *Zeeland* best zou kunnen vervorderen.

Ondertuſſchen was 't gerugt der eerſte beweegingen in *Zeeland* ras na *Holland* overgevloogen. Van 's Prinſen aanſtellinge in de meeste Zeeuwſche Steden kreeg men kennis in den *Hage*, 's nachts tuſſchen den zesëntwintigſten en zevenëntwintigſten April: en zo dra de dag aankwam, en de gewigtige tijding rugtbaar wierdt onder 't gemeen, zag men eenige vrouwen en kinderen met Oranje-ſtrikken, en kroontjes van lint of papier verſierd, langs de Straaten van den *Hage* zwieren. Te *Rotterdam* zag men, op den zevenëntwintigſten, zo dra de Marktſchuiten uit *Zeeland*, al vlaggende, waren aangekomen, reeds eenige Oranje-tekens dragen. Eenige Ingezeetenen, meest Handwerksluiden, begaven zich eerlang na 't Stadshuis, begeerende dat de Prins ook tot Stadhouder van *Holland* mogt verkoozen worden. De Regeering verklaarde zich genegen om aan 's Volks begeerte

te voldoen. Doch 't liep nog aan tot den negenëntwintigſten, eer 't beſluit, welk hier toe, 's nachts te vooren, genomen was, den volke wierdt bekend gemaakt. Men vondt geraaden, eerst de Regeering te veranderen, 't welk op deezen dag gewoonlijk plagt te geſchieden. Ook zondt men terſtond Afgevaardigden na den *Hage*, om den Staaten kennis te geeven van 't beſluit der Stad, en den eerſten voorſlag ter Dagvaart te doen tot de aanſtelling van zijne Hoogheid. — Te *Delft* hadt zich de Gemeente ten zelfden dage vervoegd voor 't Stadshuis, begeerende dat men den Prins deedt uitroepen voor Stadhouder. De Heeren zogten egter na huis te gaan, zonder hier toe beſlooten te hebben; doch 't volk noodzaakte hen te rug te keeren, en van nieuws op 't gewigtig ſtuk te raadpleegen. Terwijl zij hier mede bezig waren, trok eene groote menigte van opgezeetenen van *Maasland*, *Maaslandſluis* en *Vlaardingen*, met ſtokken en vorken gewapend, ter Stad in, zich plaatzende voor 't Stadshuis. Doch toen 's avonds naa zeven uuren het Oranje-Vaandel uitgeſtooken, en de Prins van wegen de Stad tot Stadhouder van *Holland* verklaard was, trokken ze allen af, zonder eenige baldaadigheid te pleegen. Te *Dordrecht*, *Leiden*, *Gorinchem*, *Schiedam*, *Schoonhoven* en in *den Briele*, wierdt gelijke afkondiging gedaan op den dertigſten April; vervolgens op den eerſten Maij te *Haarlem*, *Gouda*, *Alkmaar*, *Hoorn*, en de verdere Steden van het Noorderkwartier, doch te *Enkhuizen* niet voor den volgenden dag: overal zonder merkelijke opſchudding.

Midden onder alle deeze beweegingen in de nabuurige Steden, was het te *Amſterdam* tamelijk ſtil geweest. Op de eerſte tijding van 's Prinſen verheffinge in *Zeeland*, zag men de Zeeuwſche en Frieſche ſchepen, die in de Stad lagen, met vlaggen en wimpels pronken. Ook wierdt des nachts door 't Scheepsvolk geſchooten, en *Oranje boven* geroepen; doch andere beweeging beſpeurde men niet in de Stad. Den tweeden Maij, des morgens omtrent elf uure, wierdt het Oranje-Vaandel eerst ten Stadshuize uitgeſtooken, en te gelijk aan de Gemeente, die in merkelijken getale op den Dam was zamengevloeid, doch zich zeer geſchikt hieldt, in de te-

tegenwoordigheid van Burgemeesteren, bekend gemaakt, dat de Vroedſchap hadt goedgevonden, de Afgevaardigden ter Dagvaart te gelasten, om met de andere Leden te ſtemmen tot aanſtelling van zijne Hoogheid tot Stadhouder, Admiraal en Kapitein-Generaal van *Holland* en *Westfriesland*. Kort voor deeze bekendmaaking hadden zich reeds eenigen op de Straaten vertoond, verſierd met Oranje-ſtrikken en linten; doch even na dat de bekendmaaking, die met een *Huzza*, eerst van de Heeren, en toen van 't volk, verzeld ging, geſchied was, wierdt dit ſieraad algemeen. 't Klokkenſpel, en 't vlaggen van de meeste ſchepen, die in 't Y lagen, duurde tot aan den avond, 't ſchieten tot diep in den nacht, wanneer men ook veele Huizen verlicht zag: hoewel zulks, twee dagen laater, toen men kennis kreeg van 's Prinſen aanſtellinge door 's Lands Staaten, nog veel overvloediger geſchiedde. Dit ongewoon teken van vreugde wierdt, ten deezen tijde, algemeen, in alle Steden, en door 't gantſche Land, vooral het draagen van Oranje-linten, zonder welke de Leeraars zelf niet op den predikſtoel durfden verſchijnen. Geene baldaadigheden evenwel van belang vernam men te *Amſterdam*, ſchoon het gewoel langs de ſtraaten duurde tot den morgen. Eenigen, die gehoord of geleezen hadden, wat in den Jaare 1672 de leuze geweest was, bootſten 't na, en riepen, om hunnen afkeer van de Franſchen te toonen:

Oranje boven, de Franſchen onder,
Wie 't anders meent, dien ſlaa de donder!

Ook wil men, dat zommigen, in plaats van 't woord *Franſchen*, den naam eens Amſterdamſchen Burgemeesters, dien men voor te Franschgezind wilde doen houden, lieten hooren. Doch dit woest geſchreeuw wierdt, ook onder 't laagſte gemeen, naauwlijks van iemand nagevolgd.

Middelwijl was de Gemeente in den *Hage* ongeduldig geworden, om dat men, haars oordeels, te lang draalde met 's Prinſen aanſtelling. Den zeevenëntwintigſten April hadt men hier reeds kennis gehad van 's Prinſen benoeming tot Stad-

houder van *Zeeland*, in de meeste Zeeuwſche Steden. Op den volgenden dag verſcheenen veele ingezeetenen met Oranje-ſtrikken op den hoed. De Groenwijven planſten drie Vaandels van Oranje-papier op de Groote Markt, waar op geſchreeven ſtondt, W. C. H. FRISO, *Prins van Oranje, Stadhouder* enz. met bijvoeging van deeze woorden, *binnen acht dagen moet hij 't hier ook weezen.* Doch daar verliep zo veel tijd niet, of dit gewigtig werk was volrokken. Den negenëntwintigſten waren de Afgevaardigden van *Rotterdam*, verſierd met Oranje-ſtrikken aan den hoed, op de Dagvaart verſcheenen. Hier op was 't Grauuw van den *Hage*, waar onder een Vrouwmensch, in ſtordig Amazonen gewaad, met ijſelijke knevels, en eene Oranje-papieren Granadiers muts op het hoofd, uitmuntte, in grooten getale geſchoold na 't Binnenhof, vreezelijk ſcheldende op de Regeering, en in 't bijzonder op den Raadpenſionaris GILLES; en daar naa elk Lid der Vergaderinge van *Holland*, die naa den middag te drie uuren ſcheidde, afvraagende, *of hij den Prins tot Stadhouder verklaard, en mede getekend hadt?* bij welke gelegenheid de Heer FRANÇOIS TERESTEIN VAN HALEWYN, Penſionaris van *Dordrecht*, en anderen, zwaarlijk gedreigd wierden door eenigen uit het Grauuw. Doch zij raakten vrij met den ſchrik. De Heer VAN HALEWYN, die door eenen niet onbekenden Hagenaar bij de keel gevat, en met een mes gedreigd was, wierdt door een Klerk en eenige anderen beſchermd en gered. Omtrent honderdënvijftig man van de Lijfwagt, die op 't Binnenhof ſtondt, geenen laſt hebbende om geweld te gebruiken, zag al de beweeging aan, zonder zich te roeren. De Heer KAREL LODEWYK VAN WASSENAAR, *Heer van Doveren* en Baljuw van den *Hage*, gaf zich veele moeite om de Gemeente tot geduld te vermaanen, haar verzekerende, dat zij, binnen drie of vier dagen, haaren wensch zou vervuld zien. Doch op 't ernſtig aanhouden van 't volk, moest men nog dien zelfden avond 't Oranje-Vaandel van 't Stadhuis voor den *Hage* laaten waaien. Ook wierdt, wat laater, een ander Vaandel, welk men bij een Kamerbehanger in de Spuiſtraat gehaald hadt, boven aan den voorgevel van 't Hofgebouw, na den Vijverkant, vastgemaakt. Den volgen-

genden dag hadt men de Hoofdwagt op 't Hof doen verſterken, en de toegangen na den *Hage* met eenig Voetvolk bezet. Maar op den eerſten Maij raakte den *Haag* in roere, ter gelegenheid van 't valſch gerugt eener voorgenomene landinge der Franſchen. 't Graauw vloog ten Hove in, roepende: *Dat men 't Land verkogt hadt.* De boeren van *Scheveningen* rukten, tegen den avond, met vliegend Vaandel en ſlaande Trom, doch zonder Geweer, na den *Hage*, den Baljuw wapenen afvorderende, om 'er de Franſchen mede te keer te gaan. Alle deeze beweegingen, hoe zeer zij naderhand bleeken door valſche tijdingen veroorzaakt geweest te zijn, gaven zulk eene bijstere gedaante aan den tegenwoordigen ſtaat der dingen, en verſpreidden zulk een ſchrik door den *Hage*, dat 'er 't beſluit tot 's Prinſen aanſtelling, vermoedelijk, niet weinig door verhaast wierdt. De Baljuw bragt egter de onbezuisde menigte met woorden tot bedaaren. Doch men bleef in den *Hage* zo ongerust, dat de Gekommitteerde Raaden goedvonden, des anderendaags af te kondigen, dat de Prins, den derden, tot Stadhouder ſtondt verkooren te worden; te gelijk vermaanden zij de Gemeente, zich ſtil te houden. Diergelijke vermaaningen deedt haar ook wat laater de Heer PIETER VAN DER KAMER, Burgemeester van *Haarlem*, en reeds eenëntachtig jaaren oud, die, nevens de andere Afgevaardigden der Stad, in twee Jagten, met Oranje-vlaggen opgeſchikt, tegen den avond, in den *Hage* gekomen was. Zo veel werks was hier noodig om 't Volk in rust te houden; 't welk ook gelukte. Den volgenden dag wierdt de Prins, door de Staaten van *Holland*, tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal verkoozen. 't Hof was bij tijds bezet door de Lijfwagt te paerde en te voet, en door de Schutterij der ſtede. De Oranje Vaandels ſtaken uit alle de Logementen der ſtemmende Steden, en alle de Leden der hooge Regeeringe verſcheenen met Oranje-ſtrikken ten Hove. 't Liep aan tot elf uuren, eer 't Gemeen kennis kreeg van 's Prinſen verkiezinge, eerſt uit den mond van den Heer Baljuw, die verklaarde zich nu te kwijten van zijn Ridderlijk woord, der Gemeente, voor eenige dagen, gegeeven, en daar na door den Heer WILLEM BUYS, Sekretaris

der Staaten van *Holland*, die den volke voorlas: Dat de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, uit aanmerking van den bekommerlijken toeſtand van tijden en zaaken, en om, onder Gods zegen, den ſtaat deezer Landen des te beter te kunnen redden uit de zorgelijke en gevaarlijke omſtandigheden, waar in zij zich bevonden, met eenpaarige bewilliging van alle Leden, hunne Vergadering uitmaakende, verkooren en aangeſteld hadden zijne Hoogheid, den Heere WILLEM KAREL HENRIK FRISO, *Prins van Oranje en Naſſau*, tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal over de Krijgsmagt van deeze Provincie, te water en te lande. 't Zelfde wierdt ook terſtond hier naa van 't Stadshuis van den *Hage* afgekondigd. Voorts wierdt de dag beſlooten met het vertoonen van allerlei tekenen van algemeene vreugde.

Graaf WILLEM VAN BENTINK, *Heer van Rhoon en Pendrecht*, beſchreeven in de orde der Ridderſchap en Edelen van *Holland*, hadt den Prinſe terſtond, door een Renbode, kennis gegeeven van zijne aanſtelling. In 't antwoord, welk zijne Hoogheid hier op liet afgaan aan den Graave, was in 't bijzonder opmerkelijk, dat hij verklaarde: „ Zich zelven „ eerst over zijne bevordering te zullen gelukwenſchen, als „ dezelve bleek te ſtrekken ter eere Gods, en tot welzijn „ van 't lieve Vaderland." Niet minder opmerkelijk was 't geen 'er de Prins bijvoegde: „ Dat het grootſte vermaak, „ welk hij zedert de eerſte tijdingen deezer omwentelinge ge„ voeld hadt, ontſtaan was uit het berigt, dat alles zonder „ ongelukken was afgelopen; zullende hij den Hemel bid„ den, dat een werk, zo openbaarlijk door deszelfs Zegel „ bekragtigd, in 't vervolg ook door geene de minſte bloed„ ſtorting bezoedeld mogt worden."

De Afgevaardigden van *Zeeland*, 's Prinſen verkiezing in den *Hage* hebbende bijgewoond, kwamen eerst op den vijfden Maij te *Leeuwarden* aan, en deeden terſtond opening van hunnen last aan den Prinſe, dien zij verzochten, in perſoon in *Zeeland* te willen komen; 't welk hij aannam. Den zevenden keerden zij te rug. De Prins volgde den tienden, verzeld van de Koninklijke Prinſeſſe zijne Gemaalin, en van de jonge Prinſeſſe CAROLINA. Het doorluchtig gezelſchap

kwam

kwam des anderen daags, zijnde Hemelvaartsdag, in een Jagt, te *Amſterdam* aan, omtrent den middag. Terſtond wierdt zijne Hoogheid begroet door twee der regeerende Burgemeesteren, de Heeren GERRIT CORVER, *Heere van Velzen*, en GILLES VAN DEN BEMPDEN, verzeld van den Penſionaris STAAL, en van eenen der Stads Sekretariſſen; voorts ook door de Afgevaardigden van het Kollegie ter Admiraliteit alhier, en van de Oost- en Westindiſche Maatſchappijen; en eindelijk door veele bijzondere perſoonen van meerder en minder aanzien. Op verzoek der Burgemeesteren waren de meeste huizen der Stad verlicht; bij welke gelegenheid, egter, hier en daar zinſpreuken en afbeeldingen gezien wierden, welke toonden, dat allen in 's Prinſen bevordering niet even veel genoegen namen. Het Vorstlijk gezelſchap vertoefde te *Amſterdam* tot 's anderendaags, en vertrok toen, over *Haarlem*, na den *Hage*, daar het ten zeven uuren in den avond aankwam.

Middlerwijl hadden de Algemeene Staaten, reeds op den vierden Maij, beſlooten, den Prins aan te ſtellen tot Kapitein- en Admiraal-Generaal over de Krijgsmagt van den Staat in 't gemeen, met de vrije magt over de Patenten, tot hun kennelijk wederzeggen toe, gelijk de voorgaande Stadhouders dezelve gehad hadden; en van deeze aanſtelling kennis te geeven aan den Vorst van *Waldek*, die thans 't opperbevel voerde over 't Leger in de Nederlanden, en aan de Bevelhebbers der Grensvestingen. Ook hadden zij eenige Heeren gemagtigd, om den Prinſe den Lastbrief tot deeze hooge bediening over te leveren. — Op den derden Maij hadden de Staaten van *Utrecht* den Prins tot Stadhouder, Kapitein- en Admiraal-Generaal van hun Gewest verkoozen, na dat zulks twee dagen te vooren, op 's Volks begeerte, door de Stad geſchied was. Doch in *Overijſſel* liep het aan tot den tienden, eer de Staaten eenpaariglijk beſlooten, „ op „ het voorbeeld der andere Gewesten, den Prins tot Stad„ houder, Kapitein- en Admiraal-Generaal van *Overijſſel* „ aan te ſtellen, met zodanige magt, gezag, voorregten en „ voordeelen, en op zodanige Inſtructien, als zij, tot wel„ zijn van den Staat in 't gemeen, en van dit Gewest in 't

„ bijzonder, zouden best en oorbaarst oordeelen." Maar in de bijzondere Steden, *Deventer*, *Kampen* en *Zwolle*, was de aanſtelling reeds eenige dagen te vooren bekend gemaakt. Op den vijftienden wierdt zijne Hoogheid plegtiglijk tot de hooge waardigheden aangenomen, eerst door de Afgevaardigden der Staaten van *Holland*, daar na door die der Algemeene Staatsvergaderinge. Ten zelfden dage nam de Prins zitting in den Hove van *Holland*, en in andere hooge Kollegien van Regeeringe. Ook wierdt hij als eerſte Lid der Edelen, op den zestienden, ter Vergaderinge van *Holland* ingeleid. Men hadt te vooren den Raadpenſionaris reeds gelast, zijne Hoogheid van alle Staatszaaken kennis te geeven. Ter gelegenheid van 's Prinſen inleidinge in den Raad van Staaten, deedt de Graaf VAN BENTINK, *Heer van Rhoon en Pendrecht*, eene aanſprak, die zeer opmerkelijk geoordeeld wierdt. Hij verklaarde te hoopen: „ Dat de herſtelling der „ oude wijze van Regeeringe ook de eendragt in den Staat „ zou herſtellen; dat de raadpleegingen daar door bij tijds „ tot rijpheid gebragt, en met den vereischten ſpoed uitge„ voerd zouden worden, en dat de ſtraffen en belooningen „ daar door wijslijk zouden uitgedeeld worden. Door deeze „ middelen", dus vervolgde hij, „ en onder 't beſtier der „ Prinſen VAN ORANJE, was de Staat gereezen tot dien top „ van geluk, van waar men dien onlangs hadt zien nederſtor„ ten, tot zo verre, dat dezelve een ſpot voor de vijan„ den, en een onnutte laſt voor de vrienden was gewor„ den." Wijders betuigde hij „ niet te twijfelen, of de „ Prins zou de voetſtappen zijner voorvaderen naavolgen, „ en medewerken, om den Staat, die reeds ten deele over„ rompeld was, te bevrijden voor 't juk van eenen heerſch„ zugtigen en trouwloozen naburr, die met de goede trou„ we en met de plegtigſt bezwoorene Verdragen openlijk „ den ſpot dreef." Hij hieldt zich ook, verklaarde hij verder, verzekerd „ Dat de algemeene geneigdheid der Inge„ zeeten, tot den Prins, die door tijd noch kunſtenaarij hadt „ kunnen uitgewischt worden, bij de uitkomst blijken zou, „ regtmaatig geweest te zijn: waarom hij, ten beſluite, ver„ zogt, dat de Raad den Prinſe de eere bewees, welke „ men aan zijnen rang en waardigheid verſchuldigd was."

Zijne

Zijne Hoogheid vertoefde ſlegts weinige dagen in den *Hage*. Affcheid van de Vergadering van *Holland* genomen, en zijne Gemaalin en eenig kind den Staaten nadrukkelijk aanbevolen hebbende, begaf hij zich ſpoedig na *Zeeland*, en kwam den negentienden te *Veere* aan, en voorts te *Middelburg*, daar hij, den volgenden dag, den eed deedt als Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal van 't Gewest. Terwijl hij nog op reize was, hadden de Staaten, op den voorſlag van *Middelburg*, beſlooten, hem te herſtellen in 't bezit van 't Markgraaffchap van *Veere* en *Vliſſingen*, welk, gelijk wij voorheen verhaald hebben, voor eenige jaaren vernietigd verklaard was. Ook wierdt hem het regt van Eerſten Edele van *Zeeland* opgedragen, onder de gebruiklijke voorwaarden; doch, daarenboven, met dit bijzonder beding, dat 's Prinſen perſoon, als Eerſte Edele, zou verbeeld worden door perſoonen, den Staaten aangenaam, in *Zeeland* geboren en behoorlijk gegoed, van den waaren Hervormden Godsdienst, en geene Krijgsampten bekleedende. Zijne Hoogheid ſtelde eerlang JAN VAN BORSSELE VAN DER HOOGHE tot Eerſten Edele aan, in welken alle de gemelde hoedanigheden gevonden wierden. Voorts was de Prins bedagt op het herſtellen der inwendige rust. Eer hij uit *Leeuwarden* vertrok, hadt hij eene Publicatie afgezonden na *Zeeland*, waar bij de Gemeente tot rust en eendragt vermaand wierdt. Doch 't woelen duurde tot op en na de aankomst van zijne Hoogheid, die teffens de aangeſtelde *Interims-Regenten* te *Zierikzee* ontſloeg, en de afgezetten wederom in hunne ampten herſtelde. De Burgemeester MOGGE wierdt egter nog in 't Heeren-Logement bewaard, tot dat zijne Hoogheid in perſoon in de Stad kwam, en toen terſtond op vrije voeten geſteld, zonder dat iemand durfde ondernemen, eenige beſchuldiging tegen hem in te brengen.

De Prins met de Staaten op 't ſtuk der geldmiddelen gemadpleegd, en verder de noodige orde geſteld hebbende in *Zeeland*, keerde in 't begin van Junij te rug in den *Hage*, daar hij zedert zijn gewoon verblijf hielde. De Staaten van *Holland* hadden hem ondertuſſchen de waardigheid van Opper-Houtvester opgedragen, en de begeeving der Krijgs-

amp-

ampten, ſtaande op de verdeeling van 't Gewest, van Vaandrig tot Kolonel ingeſlooten, aan hem geſteld. Zedert verklaarden zij, dat zulken, die ter Dagvaart verſcheenen, wel in den eed en dienst des Stadhouders zijn mogten; 't welk, eer zijne Hoogheid Stadhouder van *Holland* was, ongeoorlofd was geweest. Ook hadden de Algemeene Staaten hem vereerd met het Stadhouder- en Kapitein-Generaalſchap over de Landen van *Overmaaze*, en met het regt van vergiffenisſen en gunſten te verleenen, onder 't Regtsgebied van den Raade van *Brabant* en van de Stad en Lande van *Maastricht*, het Graafſchap van den *Vroenhove* daar onder begreepen.

Midlerwijl hadden de Staaten van *Holland* raadzaam gevonden, om orde te ſtellen op het openlijk bidden voor zijne Hoogheid; zij begeerden dat eerst gebeeden wierdt voor de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, als zijnde de wettige Overheid van deezen Lande; voorts voor de Staaten der andere Vereenigde Gewesten, als hunne Vrienden, Buuren en Bondgenooten, en voor derzelver gezamentlijke Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge en in den Raad van Staate; daar naa voor zijne Hoogheid, den Heere Prinſe VAN ORANJE EN NASSAU, Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal van dit Gewest; wijders voor de Wethouderſchap der Stad of plaatze. Zedert wierdt deeze voet van openbaar bidden, door alle de Gewesten beraamd en bevolen.

Door de hooge magt en waardigheid, den Prinſe opgedragen, waren de gemoederen van 't Gemeen merkelijk bedaard, toen dezelve van nieuws ontrust wierden, door 't overgaan der Stad *Bergen op den Zoom* aan de Franſchen; de argwaan over het tegenwoordig beſtier nam zelf dag aan dag toe, wanneer de Ridderſchap en Edelen geraaden vonden een voorſlag te doen ter Vergaderinge van *Holland*, die terſtond in 't licht kwam, en de gemoederen van veelen in de grootſte Steden verder aan 't gisten hielp. Zij droegen naamelijk op den zevenden October, den Leden voor: „ Dat zij, de „ geſteldheid der Regeeringe deezer Landen in ernstige aan„ merking genomen hebbende, bevonden hadden, dat dezelve „ onmogelijk beſtaan kon, zonder een uitſteekend Hoofd,

„ dat

„ dat de Staat, daar van ontbloot zijnde, meer dan eens op
„ het punt van zijnen geheelen ondergang gebragt geweest
„ was, en uit zulk een blijkbaar gevaar alleenlijk gered was
„ geworden, door het aanſtellen van eenen Stadhouder, Ka-
„ pitein- en Admiraal-Generaal. — Dat welgezinde Regen-
„ ten niet zonder ſchrik konden gedenken aan de verwarring,
„ waar in de Staat zou ſtorten, bij mangel van zulk een
„ uitſteekend Hoofd, en vooral, zo in de tegenwoordige
„ omſtandigheid zijner Hoogheid let menschlijks mogt over-
„ komen. Dat zijne Hoogheid tot nog toe met geen ander
„ oir dan eene jonge Prinſeſſe gezegend was: weshalven
„ men bekwaame middelen ter hand moest ſtaan, om dat
„ dreigend gevaar af te weeren. Dat hier toe niets andere
„ uit te denken was, dan dat de waardigheden van zijne
„ Hoogheid erflijk verklaard wierden, op zijne mannelijke
„ en vrouwelijke naakomelingen. Dat hier door de tegen-
„ woordige Regeeringsvorm bevestigd, en het vertrouwen
„ tuſſchen zijne Hoogheid en de Regenten zou aangekweekt
„ worden. Dat zij, Ridderſchap en Edelen, hierom ten
„ hoogſten noodig hielden, dat het Erfſtadhouderſchap van
„ dit Gewest aan zijne Hoogheid en zijne wettige mannelijke
„ en vrouwelijke naakomelingen wierdt opgedraagen, op
„ zulk eene wijze, dat de mannelijken altoos de vrouwelij-
„ ken wierden voorgetrokken, mids de een noch de andere
„ bekleed waren met de Koninklijke noch Keurvorſtelijke
„ waardigheid; dat ook de vrouwelijke naakomelingen geen
„ huwelijken zouden mogen aangaan, dan met bijzondere
„ bewilliging der Staaten, en niet dan met een Prins, die
„ belijdenis deedt van den waaren Christlijken Hervormden
„ Godsdienst: ook met geen Koning of Keurvorst. Dat in
„ gevalle de waardigheden vervielen aan eene der vrouwelij-
„ ke naakomelingen van zijne Hoogheid, zij den tijtel van
„ *Gouvernante* voeren, en magt hebben zou om een manne-
„ lijken *Repreſentant* te ſtellen, die uit haaren naam de
„ hooge waardigheden zou bekleeden. En dat, in gevalle
„ de mannelijke of vrouwelijke naakomeling nog minderja-
„ rig zijn mogt, de waardigheden zouden bekleed worden
„ door de vrouwe Moeder, onder den tijtel van *Gouvernan-*

„ *te*,

„ *te*, enz." De Afgevaardigden der Steden op deezen gewigtigen voorſlag niet gelast zijnde, namen dien over, om 'er verſlag van te doen aan de Vroedſchappen, en beloofden, binnen weinige dagen, derzelver gevoelen ter Vergaderinge te zullen inbrengen.

Gedurende de raadpleegingen der Vroedſchappen, die in eenige Steden langer duurden, dan men in den *Hage* verwagt hadt, gaf de voorſlag der Edelen ſtoffe tot veelerlei geſprekken onder 't gemeen, welke leevendig gehouden wierden door verſcheiden ſchriften, die ten deezen tijde in 't licht kwamen, en ſtrekten om te toonen, hoe noodzaakelijk 't ware, dat men den Prinſe grooter gezag opdroeg, en voornaal dat de hooge waardigheden erfelijk verklaard wierden in de mannelijke en vrouwelijke naakomelingſchap. Zommigen beweerden zelf, dat men zijne Hoogheid tot *Graaf van Holland* moest verheffen. Doch men verzekerde, dat zijne Hoogheid deeze waardigheid gantſch niet begeerde; ſchoon hij den voorſlag tot het Erfſtadhouderſchap, waar van hem plegtiglijk kennis gegeeven was, met genoegen verſtaan hadt. Veel wierdt hier over geſproken in de Steden, als mede van twee andere punten, het begeeven der kleine Ampten en 't ſtuk der Posterijen, waaromtrent zommigen meenden dat de Prins inzigten hadt, welke zij goedvonden te bevorderen, doch hier en daar op eene zo onbezuinde wijze, dat zijne Hoogheid zelve hun gedrag afkeurde.

Het begeeven naamlijk der kleine Ampten was al lang eene oorzaak van misnoegen geweest onder 't gemeen. Men beſchuldigde thans verſcheiden Regenten, dat zij daar van onbehoorlijke voordeelen trokken; dat zij dezelven, ten behoeve hunner maagen of anderen, bezwaarden met laſtige uitkeeringen, en ze, met voorbijgaan van burgeren, veelal gaven aan vreemdelingen. De Postmeeſterſchappen, de voordeeligſte Ampten, vooral te *Amſterdam* en in den *Hage*, wierden gemeenlijk bekleed door Burgemeeſters zelve, of andere aanzienlijke Regenten. Doch niet lang na de verheffing van zijne Hoogheid, vondt de Wethouderſchap van den *Hage* geraaden, de Postmeeſtersplaatzen den Prinſe aan te bieden, die ze terſtond den Staaten van *Holland* opdroeg.

De

De meeste Hollandsche Steden volgden dit voorbeeld. *Amsterdam* alleen, waar het voordeel der Posterijen op ruim tweehonderdduizend guldens in 't jaar begroot wierdt, maakte zwarigheid om zulk een aanzienlijk inkomen aan 't Land of aan zijne Hoogheid af te staan. Eene der redenen van weigeringe was, dat, zedert eenige jaaren, de inkomsten der Posterijen bestoed waren tot onderstand van eenige Godshuizen, wier inkomsten tot hun onderhoud niet toereikende waren. Hierom konden Burgemeesteren niet besluiten, de Posterijen aan 't gemeene Land te brengen. 't Voorbeeld, egter, van den Prinse, die de Posterijen, hem opgedragen, aan 't Land afstondt, hadt zo veel invloeds op hen, dat zij aan de Vroedschap der Stad verklaarden, voor zich zelven en de hunnen af te zien van alle voordeelen der Posterijen; doch 'er bijvoegden, zwarigheid te maaken, of zij, ten nadeele der Kasse, en der goede ingezeetenen, zulk een gifte mogten doen aan 't gemeene Land: Immers niet zonder de Vroedschap daar over geraadpleegd te hebben, wier gevoelen met dat der Burgemeesteren overeenstemde, om naamlijk de inkomsten der Posterijen tot ondersteuning der bezwaarde geldmiddelen van de Stad, en dus ten nutte der goede gemeente aan te wenden. De Afgevaardigden der Stad, dit besluit ter Dagvaart gebragt hebbende, toonden zijne Hoogheid en de overige Leden daar over hun ongenoegen. Doch het leedt nog eenigen tijd, eer dit geschil beslist wierdt.

Van grooter uitgestrektheid waren de onlusten over 't begeeven der Kleine Ampten in de Steden. Te *Rotterdam* begaf zich, op den zevenëntwintigsten September, een hoop ingezeetenen na 't Stadhuis, met een Verzoekschrift aan de Vroedschap, waarbij begeerd wierdt, dat alle Stads-Ampten, voortaan, openlijk aan de meestbiedende zouden verkogt worden. Doch de Regeering vondt dit Verzoekschrift zo buitensporig, dat zij het gerumen tijd onbeantwoord liet. De Gemeente, hier over ongeduldig wordende, en onder dekzel van ijver voor den Prins VAN ORANJE, verstoutte zich eerlang een Verzoekschrift in te leveren, 't welk het voorgaande, ten opzigte van stijl en zaaken, in buitensporigheid overtrof. Men sprak in hetzelve op geen laager toon, dan

van

van *aanſtonds*, *zonder eenige verwijling of verder uitſtel*, van *daadelijk*, *zonder eenig het allerminſte uitſtel*, hunne begeerte in te willigen. De Wethouderſchap, voor opſchudding onder 't volk bedugt, beſloot, hoewel gedwongen, dit ſchor Geſchrift in te willigen, en eene bewilliging, tot het verkoopen van alle Stads-Ampten, ten behoeve van 't gemeene Land, af te kondigen. 't Volk ſcheen in zijn ſchik met deeze afkondiging. Doch twee der regeerende Burgemeesteren begaven zich terſtond na den *Hage*, daar zij zijne Hoogheid zulk een verſlag deeden van 't gebeurde, dat de Prins twee Heeren afvaardigde, om uit zijnen naam te *Rotterdam* eene afkondiging te doen, waarbij zijne Hoogheid de afgeperſte bewilliging vernietigde, en zich tegen het verkoopen der Ampten verklaarde. Zodra deeze afkondiging geſchied was, beſpeurde men een algemeen genoegen op het gelaat van verre de meeste en voornaamſte ingezeetenen. Doch de voorſtanders en inleveraars van 't jongſte Verzoekſchrift waren ten uiterſten bedremmeld en misnoegd. 't Ontſchoot hun, dat zij, die waanden uit te munten in zucht voor zijne Hoogheid, door zijne Hoogheid zelve in 't ongelijk geſteld wierden. Een geloofwaardig man verhaalt, dat hem van goeder hand verzekerd was, dat eenigen, zodra de afkondiging geſchied was, hunne Oranje ſtrikken van den hoed getrokken, en *Oranje onder* geroepen hadden: terwijl anderen gezeid zouden hebben: *Meent de Prins ons, die hem Stadhouder gemaakt hebben, te dwingen; 't zal 'er nu nog anders gaan.* Vast gaat het, dat een Koekebakker, LAURENS VAN DER MEER genaamd, en drie andere burgers, die de hand in 't eerſte Verzoekſchrift gehad hadden, nu een Geſchrift uitgaven, waarbij zij verklaarden, geen deel gehad te hebben in het tweede Verzoekſchrift; te gelijk verhaalende, dat zij, van tijd tot tijd, van 't ongenoegen hunner medeburgeren kennis hadden gegeeven aan zijne Hoogheid en deszelfs *Ministers*. Dat zij, onder anderen, zich vervoegd hadden bij den Baron VAN GROVESTINS, in *'s Graavenhage*, die hen aan den Sekretaris BAK hadt geweezen, aan wien zij hunne vreeze voor oproer hadden te kennen gegeeven. In de daad, VAN DER MEER was ten Hove niet onbekend: gelijk

om-

omtrent deezen tijd veele burgers van bijzondere Steden, hun eigen belang, of verbetering in gemeene misbruiken zoekende, hun werk maakten om ten Hove gehoor te vinden; 't welk zommigen gelukte. De afkondiging, op naam van zijne Hoogheid te *Rotterdam* geſchied, herſtelde niet alleen aldaar de rust, maar bragt ook te wege, dat het uitbreeken van dadlijkheden in andere Hollandſche Steden voorkomen wierdt.

Maar te *Amſterdam* waren, van 't begin van November af, voorbereidzels gemaakt tot merkelijke beroerte. Al vroeger hadt men hier ter Stede misnoegen zoeken te verwekken over 't ſtuk der Ampten. Ook waren eenige in de gedagten gemaakt, dat de Posterijen niet aan de Stad, maar aan 't gemeene Land behoorden opgedragen geweest te zijn. Hier kwam het punt van het Erfſtadhouderſchap bij, waar in die van *Amſterdam* de grootſte zwaarigheden hadden gemaakt, ſchoon de meeste andere Steden in den voorſlag der Edelen ſpoedig bewilligd hadden. DANIEL RAAP, Porceleinkooper te *Amſterdam*, 't zij aangezet door anderen, 't zij, gelijk hij voorgaf, uit eigen beweeging, en op 't voorbeeld der Burgerije van *Rotterdam*, hadt een Verzoekſchrift ontworpen aan de Vroedſchap der Stad, waar bij begeerd wierdt. 1. Dat het Stadhouder-, Kapitein- en Admiraalſchap-Generaal erflijk verklaard wierden, in de mannelijke en vrouwelijke naakomelingſchap van zijne Hoogheid. — 2. Dat de openvallende Ampten voortaan openlijk, aan de meestbiedenden, ten voordeele van den Lande, zouden verkogt worden. — 3. Dat de Burger-Kapiteinen wierden verkooren, niet uit de Regeering, maar uit de Burgerij. — 4. Dat de Gilden herſteld wierden in haare oude Voorregten. Zedert eenige weeken deedt hij zijn best om teekenaars te vinden op dit Verzoekſchrift, doch ſlaagde niet naar genoegen: hoewel hij een Geſchrift, ter verdedeginge van 't Rotterdamſche Smeekſchrift, ter drukperze bezorgd hadt. Zijne poogingen wierden kragtloozer gemaakt, door eenige geſchriften, die van de zijde der Regeeringe in 't licht kwamen, waarbij het tegendeel van het door hem beweerde wierdt aangetoond. Hierom was men op andere middelen bedagt, die meer beweeging maakten. Op den zesden of zevenden November, vondt men,

op verſcheiden plaatzen der Stad, briefjes aangeplakt, „ waar „ in alle welmeenende Burgers en Patriotten genodigd wier„ den, op den Dam te komen, om Burgemeesteren te ver„ zoeken, dat ze zijne Hoogheid Erfſtadhouder verklaarden, „ gelijk andere Steden reeds gedaan hadden; dat ze de Pos„ terijen den Prinſe aanbooden; dat ze bewilligden in 't ver„ koopen der Ampten, gelijk te *Rotterdam* begeerd was; „ en dat ze voortaan Kapiteinen uit de Burgerij lieten kie„ zen, niet uit de Regeering: in welk verzoek men ver„ trouwde dat de Burgers zich behoorlijk kwijten zouden, „ op dat hun van andere Steden niet verweeten wierdt, dat „ zij *lafhartigen* waren, die van hunne Regeering niets „ *eiſchen* durfden." Onder deeze briefjes las men „ dat „ hij, die ze affcheurde, niet ongeſtraft blijven zoude." Ook wil men, dat bij zommigen „ de Ingezeetenen verzogt wier„ den, gewapend en met Oranjeſtrikken verſierd, op den „ Dam te komen." 't Aanplakken van deeze briefjes verwekte ongerustheid in veelen; ook in de Regenten, die ligt bevroeden konden, wat men hier mede voor hadt. Om dat in de briefjes drie punten van de vier ſtonden, waar mede RAAP hadt rondgeloopen, viel 't bedenken op hem, als ware hij de Aanplakker; doch anderen hielden 'er den Rotterdamſchen Koekebakker VAN DER MEER voor, die nu en dan in *Amſterdam* kwam. RAAP keurde het aanplakken der briefjes openlijk af; hoewel hij, op den achtſten, bij een der Burgemeesteren ontbooden, bekende, een Verzoekſchrift te hebben rond gedraagen; doch op de vraag, *Wie en hoe veelen dit Verzoekſchrift getekend hadden*, weigerde hij zich te verklaaren. Des anderen daags kwam 'er een maatig getal van volk bijeen op den Dam, doch meest nieuwsgierigen, en weinigen met Oranjeſtrikken verſierd. RAAP hieldt zich hier omtrent in een Koffyhuis op. 't Liep aan tot over den middag eer 'er iets voorviel. Men was thans op 't Stadhuis en elders bezig met het ontvangen van den eerſten Termijn der milde Gifte, welke van de Ingezeetenen gevorderd was. Hier toe wierdt de kamer der Burgemeesteren gebruikt; doch de Geevers kwamen in Burgemeesters-vertrek bijeen, en wagtten daar, tot dat zij konden geholpen worden. Doch even

even naa half één uure rees 'er onder de wagtende Geevers eenig gemor, dreigende zommigen, alsof hun het toeven verdroot, in Burgemeesters-kamer in te dringen. Te gelijk ſtuiven eenige jongens, die voor 't Stadhuis *Oranje boven!* geroepen hadden, de trappen op. Men hieldt den woesten hoop eenigen tijd uit Burgemeesters-Kamer, binnen welke de Kommisſarisſen tot de ontvangst der milde Giften de Kisten toeſlooten, de papieren bergden, en door eene zijddeur de wijk namen. Doch 't Graauw en de jongens drongen eindelijk ter deure in, daar Inktkokers en al wat 'er los was, om verre raakten. De Venſters der Voorpuije wierden open geſlooten. Men ſtak 'er een Raagbolſtok uit; daar een Oranjelint aan gebonden was, en vertoonde, ſpotswijze, de Kuſens, die met Stads wapen beſtikt waren. De Heer Burgemeester NIKOLAAS GEELVINK, die, deezen ogtend, de eenigſte der regeerende Burgemeesteren was, die op 't Stadhuis het Burgemeesterlijk werk hadt waargenomen in de Raadkamer, was reeds voor 't bedrijven van eenige baldaadigheden afgegaan van 't Stadhuis; daar hij egter, op 't verneemen van 't gepleegde geweld, des naamiddags wederom verſcheen, om orde ſtellen. 't Was ondertuſſchen eenigen bedienden gelukt, 't geſpuis uit de kamer, en derzelver deur geſlooten te krijgen. Doch naa weinige oogenblikken wierdt zij met een bank opengeloopen. Een Timmerman, WILLEM VAN NES genaamd, beſchuldigd hier toe raad en hulp te hebben bijgebragt, wat laater in hegtenis geraakt zijnde, zou, zo men wil, 'er den hals bij ingeſchooten hebben, indien zijne Hoogheid, bij wien voor hem geſproken was, niet eerst het vonnis hadt doen opſchorten, en hem vervolgens uitwisſching van misdaad bezorgd. Nogthans wierdt hem in 't begin van 't Jaar 1748, door Burgemeesteren, buiten vorm van regtsgeding, de Stad ontzegd. 't Graauw was ondertuſſchen niet zo dra meester van Burgemeesters-Kamer, of de Venſters der Voorpuije wierden andermaal met veel gedruisch geopend. Eenigen, op een loos gerugt, dat 'er vier agter af gebragt waren, ſtreefden na de Gevangenis of *Boetjen*, en vorderden, dat men hunne makkers losliete. Doch voor half twee uuren, kwam de Burger-Kompagnie van den Kapitein

ABRAHAM SCHEERENBERG in de wapenen, en dreef den oproerigen hoop in een oogenblik van 't Stadhuis. De Schutterij bleef dien dag en vervolgens tot den negentienden in 't geweer; en ſchoon 'er eerlang wederom briefjes wierden aangeplakt, waarbij 't Volk tegen den zestienden op den Dam genodigd wierdt, met bedreiging *dat het nu mannen werk zijn zou, daar 't te voeren ſlegts jongens werk geweest was*, verwekte, nogthans, de gewapende Schutterij, die 't Stadhuis ſterk bezet hieldt, zo veel gezags onder 't graauw, dat niemand eenig geweld onderneemen durfde. Een Turfdraager alleen, te ſtout indringende op de Schutterij, wierdt in hegtenis genomen, en eerlang ter Stad uitgezet. Maar 's anderen daags begaf DANIEL RAAP, met eenigen zijner vrienden, zich voor Burgemeesteren, daar hij den inhoud van zijn Verzoekſchrift mededeelde. Men antwoorde hun, dat de Heeren den Burgeren alle reedelijk genoegen geeven zouden: waar mede zij vertrokken. De afkondiging van zijne Hoogheid te *Rotterdam* bragt veel toe tot de herſtelling der rust te *Amſterdam*. Ook hadt men zeshonderd guldens beloofd aan den aanbrenger der Belhamels, en 't zamenrotten van meer dan twaalf perſoonen ſtrengelijk verbooden. Een der voorſtanderen van 't Verzoekſchrift was zo bevreesd geworden, dat hij, gelijk hij zelve verhaald heeft, zich terſtond na den *Hage* begaf, en den Prins om zijne beſcherming verzogt; die hem ook, volgens zijn zeggen, gunſtiglijk verleend wierdt.

Terwijl dit te *Amſterdam* voorviel, hadt zijne Hoogheid den Staaten kennis gegeeven van de beweegingen, die in zommige Steden, over 't ſtuk der Ampten, ontſtaan waren; waar op de Leden, den Prins voor zijne oplettendheid en zorge bedankt hebbende, eenpaariglijk verklaarden, de misbruiken, in 't begeeven der Ampten ingeſloopen, te willen helpen weeren. Ook wierdt, kort hier na, vastgeſteld: 1. Dat geene Ampten, ſtaande ter begeevinge der Steden, voortaan zouden begeeven worden, dan aan zulken, die ze in perſoon zouden waarneemen. — 2. Dat gemelde Ampten met geenerlei uitkeeringen zouden bezwaard, en ter verkrijginge van dezelve geen geld, of gelds waarde, gegeeven wor-

worden. *Amſterdam* bewilligde in dit beſluit; doch men deedt vergeefſche poogingen om haar tot het afſtaan der Poſterijen aan 't Gemeene Land te doen beſluiten, hoewel de Afgevaardigden der Stad in den *Hage* daar toe ſterk gedrongen wierden: waarom men gemaden vondt, ter Dagvaart te verklaaren, dat men tot deezen afſtand, om dringende redenen, niet kon beſluiten.

Doch ſchoon *Amſterdam* 't afſtaan der Poſterijen bleef weigeren, bewilligde het, egter, ten laatſte in 't Erfſtadhouderſchap. De Afgevaardigen der Stad waren, zedert eenigen tijd, in onderhandeling getreeden met zijne Hoogheid, en hadden 'er eindelijk, met 's Prinſen volkomen genoegen, eenen voet op beraamd, waar naar 't beſluit der Staaten vervolgens wierdt opgemaakt. Bij hetzelve wierdt „ het Erf„ ſtadhouder-Kapitein- en Admiraalſchaps-Generaal van *Hol„ land* en *Weſtfriesland* opgedraagen aan zijne Hoogheid, „ in zulker voege, dat de gemelde waardigheden, na 's Prin„ ſen overlijden, zouden vervallen op zijne wettige manne„ lijke naakomelingen; dat, in gevalle zijne Hoogheid een „ Zoon naliet, die de gemelde waardigheden bekleed hadt, „ en zonder Zoon na te laaten overleeden was, maar eene „ Erfdochter hadt, zouden deeze Erfdochter en derzelver „ mannelijke naakomelingen, indien 'er in 't geheel geene „ mannelijke naakomelingen van zijne Hoogheid zelven waren „ overgebleeven, in de waardigheden opvolgen. Doch bij „ gebreke van deezen, als mede in geval zijne Hoogheid „ overleedt, zonder mannelijk oir na te laaten, zouden de „ waardigheden komen aan de Prinſeſſe CAROLINA, Dochter „ van zijne Hoogheid, en bij haar overlijden, op haar man„ nelijk oir, en verdere mannelijke naakomelingen. Zo, wij„ ders zijne Hoogheid nog eene of meer Dochters nalaaten „ mogt, en de Prinſes CAROLINA mogt overlijden, zonder „ mannelijk oir na te laaten, zouden de waardigheden koo„ men op de oudſte dier Dochteren, Zusteren van de Prin„ ſeſſe CAROLINA, welke, bij haar overlijden, in leeven zijn „ mogt, en op derzelver wettige mannelijke naakomelingen. „ Doch de gemelde waardigheden zouden noch onder de „ mannelijke, noch onder de vrouwelijke naakomelingen van

„ zijne Hoogheid, mogen komen aan iemand, die met de
„ Koninklijke of Keurvorstlijke waardigheid bekleed was.
„ Ook zouden de voornoemde mannelijke en vrouwelijke
„ naakomelingen belijdenis moeten doen van den waaren
„ Christelijken Hervormden Godsdienst, zo als dezelve in
„ de openbaare Kerken deezer Landen geleerd wierdt, en,
„ gedurende derzelver minderjaarigheid, binnen deeze Pro-
„ vincie worden opgevoed. Wijders zouden de waardighe-
„ den niet komen aan het mannelijk oir van eenige der vrou-
„ welijke naakomelingen van zijne Hoogheid, ten ware de-
„ zelve, met bijzondere bewilliging der Staaten, in den Echt
„ getreeden was, met een Prins, die den befchreeven Her-
„ vormden Godsdienst beleedt, en niet met de Koninklijke
„ of Keurvorstlijke waardigheid bekleed was. De vrouwelij-
„ ke naakomelingen van den Prins zouden de waardigheden
„ zelven bekleeden, onder den titel van *Gouvernante*; ook
„ zelven Kapitein en Admiraal-Generaal zijn, en in de ge-
„ noemde hoedanigheden zitten in alle de Kollegien, waar in
„ de Stadhouders gewoonlijk plagten te zitten, met naame
„ in den Raad van Staate en in de Admiraliteits Kollegien:
„ maar in geval van Oorlog, en bij 't vormen van een Le-
„ ger, zouden zij de magt hebben, om den Staaten een er-
„ varen Hoofd over 't Krijgsvolk voor te ſtaan, mids belij-
„ denis doende van den meergemelden Hervormden Gods-
„ dienst, en niet bekleed met de Koninklijke of Keurvorst-
„ lijke waardigheid, en daar benevens den Staaten aange-
„ naam, om, in haare plaats, 't bevel over de Troepen te
„ voeren; doch zou dit Legerhoofd vooraf den eed van
„ getrouwheid moeten afleggen aan de Staaten, en zich
„ ſchikken naar de *Inſtructie*, die hem zou worden medege-
„ geeven, en welke, door Hunne Hoog-Mogendheden, met
„ overleg van de Vrouwe Gouvernante en van den Raad van
„ Staate, zou worden vastgeſteld. Zo, eindelijk, de waar-
„ digheden vervielen op een der mannelijke of vrouwelijke
„ naakomelingen van zijne Hoogheid, nog minderjaarig zijn-
„ de, zouden dezelve, zo lang de minderjaarigheid duarde,
„ door de Vrouwe Moeder van den minderjaarigen, indien
„ zij nog in leeven ware, en zo lang zij Weduwe bleef, en

„ in

„ in de Vereenigde Gewesten woonde, bekleed worden, als „ Voogdesse en onder den titel van *Gouvernante*, op de „ bovengenoemde wijze, en met gelijke magt, om een erva„ ren Hoofd over 't Krijgsvolk te benoemen; doch, bij man„ gel van eene Vrouwe Moeder van den minderjaarigen, of „ zo derzelver bewind, uit eene der gemelde oorzaaken, „ mogt ophouden, zouden de Staaten, op 't stuk der Voog„ dije, in zulker voege voorzien, als zij ten meesten dien„ stte van den Lande zouden vinden te behooren." Wijders wierdt beslooten, van 't bovenstaande Brieven aan zijne Hoogheid te verleenen, onder 't Groote Zegel van den Lande, en echte Afschriften derzelven aan de Gekommitteerde Raaden en aan de hooge Geregtshoven in *Holland*. Ook stelde men, in gevolge van den voorslag der Edelen, vast, de zaaken ter Generaliteit zulks te beleiden, dat het Erf-Kapitein- en Admiraalschap Generaal der Vereenigde Nederlanden den Prinse, onder diergelijke voorwaarden, wierdt opgedragen: gelijk zedert geschiedde. De Prins verscheen eerlang ter Vergaderinge van *Holland*, de Staaten plegtigtlijk bedankende voor de opdragt van 't Erfstadhouderschap.

Op deeze wijze wierdt, eindelijk, het gewigtig stuk van 't Erfstadhouder-Kapitein- en Admiraalschap Generaal, beide in de vrouwelijke en mannelijke naakomelingschap, geregeld in *Holland*, van waar men *Zeeland* en *Utrecht* tot diergelijke opdragt vermaand hadt. In *Zeeland* was de eerste voorslag daar toe gedaan, door de Steden *Vlissingen* en *Veere*, twee dagen na dat de Edelen van *Holland* het zelfde hadden voorgeslagen. *Middelburg* en *Zierikzee* maakten in 't eerst eenige zwarigheid; doch eerlang, op den negenëntwintigsten November, wierden de hooge waardigheden erflijk verklaard. *Gelderland*, *Overijssel* en *Utrecht* volgden dit zelfde voorbeeld, hoewel niet zonder eenige tegenstribbeling, vooral in 't eerstgenoemde Gewest, daar te *Arnhem* de degens, bij deeze gelegenheid, uit de scheden kwamen. De Regenten der meeste Steden, vooral die der vier Gewesten, welke langst zonder Stadhouder geregeerd geweest waren, scheenen te ligter te besluiten om het punt van 't Erfstadhouderschap, tot genoegen van den Prinse, af te doen, om dat zij hoopten,

dat het vertrouwen tuſſchen den Prins en de Regenten, en tuſſchen de Regenten onderling, hier door zou bevestigd worden. Doch *Friesland* en *Drente* kwamen niet voor 't volgende jaar tot het beſluit op de opdragt der Erfwaardigheden. *Stad en Lande* draalden langer dan eenig ander Gewest met in 't Erfſtadhouderſchap te bewilligen.

De buitengewoone Oorlogskosten, welke het Land, in deeze onrustige tijden, moest draagen, baarden hier geene geringe verlegenheid. Hierom hadden de Staaten, onderling en met zijne Hoogheid, al zedert eenigen tijd geraadpleegd op eenig buitengewoon middel, tot ondersteuning van 's Lands Kasse. De Prins neigde zeer tot het uitschrijven eener milde gifte; waar toe ook veele Ingezeetenen in *Holland* genegenheid toonden: en op 's Prinsen voorslag wierdt 'er bij de Staaten van dit Gewest toe beslooten. Zij bepaalden de Gifte, voor zulken, die tweeduizend guldens en daarboven gegoed waren, op twee ten honderd ten minsten; terwijl zij elk vrijheid lieten om zijne Gift daarboven te vergrooten, naar welgevallen. Van zulken, die van een- tot tweeduizend gegoed waren, wierdt de Gifte ten minsten op een ten honderd bepaald; en van zulken, die minder dan duizend guldens bezaten, op zo veel als zij goedvonden, mids zij ten minsten iets inbragten. Elk zou zelf den overslag zijner bezittingen maaken; doch eer hij de gift deedt, bij eede, of, ten aanzien der Doopsgezinden, met waare woorden, verklaaren, dat hij dien overslag naar zijne beste kennis gemaakt hadt. De voldoening der milde Gifte zou in vier Termijnen geschieden, en 't geld, of 't gemaakt goud en zilver, door de Geevers gestort worden in kisten, met eene opening in 't Dekzel, en met zo veele Slooten geslooten, als 'er Gemagtigden tot de ontvangst waren aangesteld; die dus niet konden weeten, wat door elk gegeeven wierdt. Doch Professoren en Predikanten van alle Protestantsche Gezintheden, en Krijgsluiden, wierden, voor zo veel het inkomen van hunne Ampten betrof, van het opbrengen deezer milde Gifte verschoond. De meeste Ingezeetenen deeden de Gifte met groote bereidwilligheid. Zijne Hoogheid bragt, op 't aanhoo-

houden der Staaten van *Holland*, eerlang te wege, dat de andere Gewesten, het Landſchap *Drente*, en de Steden en Plaatzen der Generaliteit diergelijke Gifte deeden; waar door de gemeene lasten eenpaariglijk gedraagen wierden. Ook wierdt deeze Gifte zedert, onder 't Gebied van den Staat, in de Oost- en Westindiën gedaan.

Nog vóór 't einde deezes Jaars 1747, gaf zijne Hoogheid, die, in October, het Leger in Staatsch *Brabant* bezigtigd hadt, den Staaten van *Holland* en der overige Gewesten kennis, dat de Koniklijke Prinſes, zijne Gemaalin, zich zwanger bevondt. De Staaten gaven hier op bevel, om in alle de openbaare Kerken God te bidden „ Dat hij haare Koninklijke Hoogheid, in haaren gezegenden Staat, voorſpoedig„ lijk wilde doen voortgaan, haar, ten zijnen tijde, eene „ gelukkige Verlosſing geevende, ten beste van Land en „ Kerk, en van 't doorluchtig Huis van zijne Hoog„ heid."

Tot nog toe hadt de Prins geene gelegenheid gehad tot het bijwoonen van eenen Veldtogt; hier toe maakte hij zich gereed met het begin des Jaars 1748. Men hadt, in *Holland*, nog geene tijding ontvangen van het teekenen der voorafgaande Punten tot den Vrede, over welken te *Aken* gehandeld wierdt, toen hij, op den eerſten Maij, uit den *Hage*, na 't Leger vertrok. Bij deeze gelegenheid magtigden de Staaten zijne Hoogeid, naar gewoonte bij diergelijke gelegenheden, om zodanige ſomme uit de *Secrete-Correſpondentie-penningen* te gebruiken, als hij, voor den dienst der Landen, noodig zou oordeelen. 't Gemeen was toen in de verwagting van eenen veldſlag, tot bevordering van 't ontzet van *Maastricht*, 't welk door de Franſchen belegerd gehouden wierdt, hoewel eenigen 's Prinſen vertrek hielden voor een teken van den naderenden Vrede. Ook kwam zijne Hoogheid, te *Breda* tijding gekreegen hebbende van het teekenen der voorafgaande Punten, binnen weinige dagen in den *Hage* te rug. Gedurende 's Prinſen afweezigheid, was 'er eene Aanſpraak verſpreid in openbaaren druk, die voorgegeeven wierdt, door zijne Hoogheid, vóór zijn vertrek, aan den Raad van Staate gedaan te zijn. Deeze Aanſpraak behelsde

eenige ongewoone bewoordingen. Onder anderen zou de Prins het Leger van den Staat *zijn Leger*, 's Lands ingezeetenen *zijne Onderdaanen* genoemd hebben. Doch zijne Hoogheid toonde zich zo misnoegd over 't verſpreiden van dergelijk een ſtuk op zijnen naam, dat hij, in openbaaren druk, verklaaren liet „ Dat hij, nimmer gewoon de benaa„ ming van *Onderdaanen* te gebruiken van zijne *Medebur„ gers* en *Landgenooten*, de Aanſpraak hieldt te zijn kwaad„ aartiglijk verzonnen, om 's volks genegenheid van hem te „ vervreemden; terwijl hij zich nergens meer op toeleide, „ dan op het behouden, aankweeken en meer en meer ver„ dienen van de genegenheid en het vertrouwen, waar mede „ hij, door de vrije Nederlanders, vereerd wierdt." Hij voegde 'er bij „ dat hij 't zich tot eene eer rekende, ge„ booren en opgevoed te zijn, en nog met genoegen te „ woonen onder een vrij volk, en dat hij geen onwaardeer„ baarder voorregt, niets dat de eerzucht eens ſtervelings „ meer kon ſtreelen, kende, dan zich te mogen houden „ voor een voorwerp van de liefde van zulk een volk; 't „ welk in geenen anderen dan een vrijen Staat, gelijk de „ onze was, vallen konde: waarom hij ook bereid was voor „ de behoudenis van deszelfs Vrijheid en Godsdienst, al het „ zijne op te zetten." Met veel genoegen wierdt deeze verklaaring geleezen, en deedt, bij veelen, de agting voor den Prins grootlijks toenaemen.

Eer nog zijne Hoogheid na 't Leger was vertrokken, was haare Koninklijke Hoogheid, de Gemaalin van den Erfſtadhouder, op den achtſten Maart, des morgens omtrent vier uuren, gelukkiglijk bevallen van een Zoon, die op den elfden April, in de Groote Kerk in den *Hage*, plegtiglijk gedoopt, en WILLEM genoemd wierdt. Zijne Hoogheid hieldt zelve in eigen perſoon zijnen eerstgeboornen Zoon ten doop; en bij den Doop wierdt, nog meer dan bij de geboorte, alomme, met het luiden der Klokken, het loſſen van 't geſchut, en 't verlichten der Huizen, blijk van vreugde getoond. De hooge waardigheden van den Prinſe ſtonden nu, volgens de orde, in 't voorleeden jaar op de opvolging vastgeſteld, in de eerſte plaats, naa 's Prinſen overlijden, te koomen

men aan den jongen Prinſe, die *Graaf van Buuren* genoemd wierdt. Zij vervielen dus op een mannelijken Erfgenaam, welke opvolging, gelijk zijne Hoogheid eerlang, ter Vergaderinge van *Holland*, verklaarde, den Staaten van dat Gewest en den anderen Gewesten geſcheenen hadt de aangenaamſte te zullen zijn. De Algemeene Staaten, de Staaten van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, en de Steden *Nieuwmegen*, *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amſterdam*, *Gouda*, *Rotterdam* en *Schiedam*, zich tot Peters van den jongen Prinſe hebbende aangebooden, hadden, door hunne Afgevaardigden, de plegtigheid des Doops bijgewoond. Weinige dagen laater wierden de Pillegiften, in jaarlijkſche Lijfrenten beſtaande, den Prinſe en Prinſeſſe aangebooden. Die der Algemeene Staaten beliep tienduizend guldens; die der Staaten van *Holland* zevenduizend; die der Staaten van *Zeeland*, drieduizend en die der Staaten van *Friesland* vijfduizend guldens. *Nieuwmegen* ſchonk duizend, *Dordrecht*, *Gouda* en *Schiedam* ieder achthonderd; *Haarlem* en *Leiden* ieder twaalfhonderd; *Delft* duizend, *Amſterdam* vijfentwintighonderd, en *Rotterdam* vijftienhonderd guldens jaarlijks. De Lijfrentebrieven lagen in gouden of zilveren doozen. De Algemeene Staaten en die van *Holland* deeden, daarenboven, ieder een geſchenk in de Kraamkamer; de eerſten van vierhonderd, de anderen van drichonderd Dukaaten. De Stad *Nieuwmegen* voegde 'er vijftig Dukaaten bij, alzo de zilveren vergulde doos, tot haaren Lijfrentebrief, nog niet hadt kunnen gereed zijn.

De geboorte des Graven van *Buuren* gaf eenige ijverige voorſtanderen van den herſtelden Regeeringsform aanleiding, om het oogmerk te voltrekken, welk men reeds in den voorleeden jaare gehad hadt, om verandering te wege te brengen in de inwendige Regeering van de meeste Gewesten en ſtemmende Steden. Doch alzo deeze verandering niet of bezwaarlijk was uit te werken, zonder opſchudding onder 't gemeen, ſcheen het tot nog toe de rechte tijd niet geweest te zijn om de begeerde verandering te wege te brengen. 't Werk was hierom, hier en daar, flegts aangevangen, doch niet ernſtig doorgezet. Men bediende zich van verſcheiden redenen om opſchudding te verwekken onder 't gemeen; en 't zal niet vreemd

vreemd zijn van ons onderwerp, 't beloop en den uitſlag der toenmaals voorgevallene beweegingen kortlijk te melden.

Onder de redenen, van welke men zich in de Gewesten en Steden bediende, om opſchudding te verwekken onder 't Gemeen, was 'er één algemeen: de wijze naamlijk van 't invorderen van 's Lands middelen op de verteering, door Pagters, die al voor lang de voorwerpen geweest waren van den algemeenen haat. Kort na de verheffing van zijne Hoogheid, was onder 't volk verſpreid en geloofd, dat de Prins de Pagterijen zou doen afſchaffen, en de gemeene lasten, bij wijze van hoofdgeld, doen heffen. Ook las men toen reeds in zekere weeklijkſche papieren verſcheiden ſcherpe en ſmaadlijke aanmerkingen tegen de Pagters, onder andere, dat zij met hunnen gantſchen ſtoet na 't Leger behoorden gezonden te worden, in plaats van hen zich langer te laten mesten met het zweet en bloed der ſchamele gemeente. De rijkdom en pragt van veele Pagters, en de kneveisarijen van eenigen, hadden 't gemeen al voor lang mishaagd, en wierden nu alomme ſchamperlijk doorgeſtreeken. Hier bij was 't niet gebleeven. 't Graauw hadt zich niet ontzien, in den Zomer des Jaars 1747, aan zommige oorden van 't Zuiderkwartier van *Holland*, den Pagteren en Pagters-bedienden geweldiglijk te wederſtaan; waar tegen door 's Lands Staaten, met kennis van zijne Hoogheid, een ſcherp Plakaat was afgekondigd. Doch 't vuur van misnoegen tegen dit gehaat beroep ſmeulde onder de aſche, om te feller te ontbranden.

In *Friesland* berstte het ſmeulend misnoegen tegen de Pagters allereest tot daadlijkheden uit, in Maij des Jaars 1748. Hier wierdt, onder anderen, zekere Havenpagt gevorderd, die 't gemeen ongaarne betaalde. Ook hadt zijne Hoogheid, al voor eenige jaaren, geoordeeld, dat deeze nevens andere Pagten behoorde afgeſchaft, en 's Lands gemeene middelen op eene andere wijze geheven te worden. 's Prinſen gevoelen, nu verſpreid zijnde onder 't Volk, deedt veelen hoopen dat de tijd gekomen was, om van alle drukkende lasten ontheven te worden. Men klaagde wijders over andere misbruiken in de Regeering, waar in veelen herſtel zogten door 't

ge-

gezag des Stadhouders. Ook hadden de Staaten van *Friesland*, alwaar 't Stadhouderſchap alleenlijk in de mannelijke nakomelingen erflijk plagt te zijn, nog geen beſluit genomen op de Opdragt van het Erfſtadhouderſchap in 's Prinſen vrouwelijke nakomelingen; dit alles gaf aanleiding tot opſchuddingen, waar uit merkelijke veranderingen in de Regeering geboren wierden. 't Oproer ontſtondt eerst ten platten Lande, tegen 't einde van Maij. 't Graauw, waanende voor den Prins te ijveren, ſchroomde niet aan te vallen op de zo genaamde Opzigtershuisjes, die om verre gehaald en vernield wierden. Ook wierdt hier en daar een huis geplonderd. In de Steden wierden de Ketens, waar mede de Grutterſmolens bij nacht geſlooten wierden, op dat men niet zou kunnen maalen zonder kennis van den Pagter of Opzigter, geweldiglijk verbrooken, en den Grutteren vrijheid gegeeven om zo veel te maalen als zij zelven zouden goedvinden. Voorts wierden ook in de Steden de Opzigtershuisjes vernield, en den Koremmolenaaren en Bakkeren aangezeid, door 't Graauw, dat zij zich zouden hebben te wagten van 't haalen van Pagtcedulen. Te *Harlingen* wierdt een Beurtman, die na *Leeuwarden* moest, door de Stad geholpen, zonder eenige Havenpagt betaald te hebben. Alles was tot hier toe geſchied, zonder dat zich nog eenige hoofden der Oproerigen vertoond hadden. Maar te *Harlingen* dwong het Graauw de Burgerij, om verſierd met Oranje-ſtrikken bijeen te koomen, en zich eerlang achtënvijftig Gekommitteerden te verkiezen, die na *Leeuwarden* geſchikt wierden, om de belangen der Gemeente den Staaten voor te draagen. De Harlinger Gekommitteerden, ten deele vrijwillig, ten deele gedwongen, te *Leeuwarden* gekomen, en door 't Gemeen met ſlaanden trom en met pijpengeſchal ingehaald zijnde, zonden zeven uit hun na het Landſchapshuis, daar zij, uit naam der gantſche Gemeente, vorderden. „ 1. Dat het Stadhouderſchap, in de vrouwelijke „ zo wel als in de mannelijke nakomelingſchap van zijne „ Hoogheid, erflijk verklaard wierdt. — 2. Dat alle Pagten „ wierden afgeſchaft — 3. Dat de oude Wetten herſteld „ wierden." Voorts eischte men, dat de bewilliging der Staaten op dit alles binnen een half uur wierdt afgekondigd.

't Laat-

't Laatſte punt, de herſtelling der Wetten betreffende, zag, onder anderen, op de vermeerdering van 't gezag des Stadhouders, welk men hier meende te zeer bepaald te zijn bij de jongſte Inſtructie. Terwijl de Gedeputeerde Staaten op den eisch der zeven Gekommitteerden raadpleegden, hoorde men eenigen, die voor 't Landſchapshuis vergaderd waren, dreigen, *Dat de Heeren niet leevende van 't Huis koomen zouden, ze zij de Gemeente geen genoegen gaven.* Men beſloot dan terſtond tot het afſchaffen van alle Pagten, en kondigde dit beſluit den volke aan, op den naam van den Erfſtadhouder en der Gedeputeerde Staaten. Te gelijk wierden de goede Ingezeetenen verzogt, de bezwaarniſſen, welke zij verder hebben mogten, open te leggen voor de hooge Regeering, die binnen weinige dagen zou zamenkomen. De Gekommitteerden vertrokken hier mede na *Harlingen.* Doch 't Graauw, 't hollen nu gewoon, viel aan op de huizen van eenige Grietsluiden of Amptenaars, die deerlijk verwoest wierden. Het Lusthuis, onder anderen, van den Heere HORATIUS SIDDEMA VAN KNYFF, Grietman over *Ferwerderadeel*, te *Wier*, een zeer aanzienlijk gebouw, *Lauta Staate* genaamd, wierdt met zijne kostbaare huisgeraaden en voortreffelijke Boekerij, tot den grond toe afgebrand. De Heer VAN KNYFF zelve, om de woedende handen van den dollen en verwoeden hoop te ontkomen, moest zich een geruimen tijd in een droogen Rietſloot verſchuilen. Alomme in de Steden en ten platten Lande was men ondertuſſchen ijverig bezig met het opſtellen van punten van bezwaarniſſe, waar omtrent men herſtelling dagt te vorderen van de Staaten, die nu, op een Buitengewoonen Landsdag bijeen gekomen zijnde, deeden afkondigen, dat zij beſlooten hadden, 's Prinſen waardigheden, ook in de vrouwelijke naakomelingſchap, erflijk te verklaaren, op gelijken voet als in de andere Gewesten geſchied was. Midlerwijl waren uit alle Kwartieren en Steden van *Friesland* Gemagtigden in de Groote Kerk te *Leeuwarden* vergaderd, alwaar zij bewilligden in een Verzoekſchrift, waar bij, behalven het afſchaffen der Pagten en 't erflijk verklaaren van 't Stadhouderſchap in de Vrouwelijke linie, begeerd wierdt, „ Dat de punten van verbeteringe van

„ de

„ de Jaaren 1672 en 1673 gehouden wierden voor een grond-
„ ſlag der Regeeringe, voor zo verre zij op de tegenwoor-
„ dige omſtandigheden konden worden toegepast; dat het Hof
„ van *Friesland* de vrije regtsoefening behield, zonder eeni-
„ ge belemmering; dat, in de plaats van de Pagten, eene
„ ſchatting of hoofdgeld ingevoerd wierdt; dat eenigen uit
„ de tegenwoordige Gekommitteerden wierden aangeſteld, om
„ onderzoek te doen op den ſtaat van 's Lands geldmiddelen,
„ om de overtollige Ampten te doen afſchaffen, en de wed-
„ den, die te groot geoordeeld mogten worden, te doen ver-
„ minderen; en om de misbruiken in 't ſtemmen tot Afge-
„ vaardigden ten Landsdage te doen weeren; dat de Ingezee-
„ tenen voortaan zouden geregeerd worden naar de aloude
„ Weuen; dat alle Ampten van Regeeringe aan inboorlingen,
„ of aan zulken, die, door eene achtjaarige inwooning, *ge-*
„ *naturaliſeerd* waren, zouden worden gegeeven; dat *ter*
„ wederzijde eene algemeene Vergiffenis zou afgekondigd,
„ en, wegens 't geen tot hier toe voorgevallen was, geene
„ ſtraffe gevorderd worden, en dat hunne Edele Mogendhe-
„ den gunſtiglijk zouden gelieven agt te ſlaan op 't geen hun
„ verder, van tijd tot tijd, door de Ingezeetenen, zoude
„ worden voorgedraagen." In alle deeze punten bewilligden de Staaten, op den vijfden Junij, en kondigden te gelijk eene algemeene Vergiffenis af. De Gekommitteerden uit de *Zeven-wouden* hadden nog eenige bijzondere punten begeerd, waarin bewilligd wierdt, onder voorwaarde, dat zijne Hoogheid, die met den eerſten verzogt zou worden in de Provincie te willen komen, om orde te ſtellen op de Regeering, deswegs nadere ſchikking zou maaken. De bewilliging der Staaten was zo dra niet afgekondigd, of 't geſchut wierdt gelost; 't welk tot een teeken verſtrekte voor de Opgezeetenen ten platten Lande, dat men alles in der minne gevonden hadt; hebbende deezen zich verbonden, om anderzins gewapend na *Leeuwarden* te koomen, en de Staaten te noodzaaken om 't Volk genoegen te geeven. De Gekommitteerden van 't Land en de Steden zonden, zo wel als de Staaten, eenigen af aan den Prins, om hem van 't voorgevallene berigt te geeven. Ook ſtelde ieder Grietenij en Stad twee perſoonen aan, uit wel-

welke wederom vierëntwintig perſoonen gemagtigd wierden, acht om over 's Lands geldmiddelen, acht om over 't ſtemmen ten Landsdage, en acht om over de Ampten te raadpleegen, ten welken einde zij dagelijks in de Stads Doele bijeenkwamen. Zij ſloegen eerlang den Staaten nog twee punten voor. „ 1. Het opdraagen van de begeevinge der Krijgs„ ampten aan den Prinſe — 2. van de beſliſſende ſtem, in geval „ de ſtemmen tuſſchen de vier Kwartieren van 't Gewest ſtee„ ken mogten"; in welke punten insgelijks bewilligd wierdt. Zelf beſloot men ten zelfden dage, (het was de elfde Junij) op den voorſlag van den Heere HOBBE VAN BURMANIA, die, aan den Prins afgevaardigd geweest zijnde, uit den *Hage* te rug gekeerd was, „ zijner Hoogheid op te dragen de volle „ magt, om, na 't hooren der Gedeputeerden uit de Staten, en der Gekommitteerden uit de Steden, zo als zijne „ Hoogheid zou goedvinden, de geſteldheid en ſtaat van 't „ Land op vaste gronden te vestigen; de ingeſloopen mis„ bruiken, omtrent de Regeering, geldmiddelen en anderzins, „ te herſtellen; 't Gewest in rust en bloei te brengen, en, „ ten dien einde, zulke Wetten en Ordonnantien te doen uit„ gaan, als zijne Hoogheid, tot welſtand van den Lande, „ zou verſtaan te behooren." 's Prinſen Inſtructie wierdt met deeze punten verbreed, en hij in zo verre ontſlagen van den Eed, op de voorgaande Inſtructien afgelegd. Doch 'er verliepen nog eenige maanden eer zijne Hoogheid in *Friesland* kon koomen, om op alles orde te ſtellen. Middlerwijl ontwierpen de Gekommitteerden in de Doele te *Leeuwarden* wederom tweeënzeventig, en naderhand nog vijf punten van herſtellinge; waar in, in Julij, door de Staaten, onder goedkeuring en bekragtiging van zijne Hoogheid, bewilligd wierdt.

't Gerugt van de beweegingen in *Friesland*, tot afſchaffing der Pagten en tot verkrijging van veranderinge in andere opzigten, was ondertuſſchen ſpoedig overgeſlagen na de nabuurige Provincie van *Groningen*, daar 't volk ook gantsch niet gerust was, zedert de verheffing van zijne Hoogheid. De vreugde, die, ter gelegenheid van de geboorte des Graven van *Buuren*, in *Groningen* bedreeven wierdt, hadt, op den zeven-

zeventienden Maart des Jaars 1748, aanleiding gegeeven tot nieuwe beweegingen onder 't Graauw. Eenige Schippersgasten, eenige dagen te vooren, zich, met een boot op wielen, door de Stad hebbende laaten rijden, terwijl zij geduuriglijk ſchooten, *Wilhelmus van Naſſouwen*, bliezen, en voor de huizen van eenige voornaame luiden om een drinkpenning vraagden, waren niet naar hunnen zin ontvangen aan 't huis van den Burgemeester JOANNES GEERTSEMA. 't Zij dat dit den haat gaande maakte, 't zij dat de woede eene andere en heimelijke oorzaak gehad hebbe, 't Graauw en de jongens vielen, ten gemelden dage, aan op 't huis van den Burgemeester, welk deerlijk geplonderd wierdt. Zelf haalde men de Koets uit den ſtal, en ſmeetze in 't water. Mevrouw GEERTSEMA, die niet hadt willen wijken, wierden de ſieraaden en kleederen van 't lijf gerukt. Met moeite wierdt het oproer geſtild, en eenige Belhamels in hegtenis genomen. Drie derzelven wierden, naa eenige dagen, gegeeſeld en gebannen, bij welke gelegenheid wederom eene geweldige beweeging ontſtondt onder 't volk: welk den Scherpregter te lijve wilde, en zich ter naauwer nood door de Bezetting beteugelen liet. 't Oproer aan 't huis van den Heere GEERTSEMA ſcheen ondertuſſchen aangelegd, om 't Erfſtadhouderſchap in 's Prinſen mannelijke en vrouwelijke naakomelingen, waar toe de Staaten van *Stad en Lande* nog niet hadden kunnen beſluiten, met geweld door te drijven. Men haalde, nog den zelfden avond, verſcheiden Heeren uit hunne huizen, dreef of drong ze na 't Stadshuis, daar ze eerlang genoodzaakt wierden af te kondigen, „ dat de zittende Raad „ voor 't Erfſtadhouderſchap was; doch dat men 'er den „ Ouden Raad en de *Ommelanden* nog op raadpleegen moest, „ 't welk over drie dagen zou geſchieden." Maar ten deezen dage wierdt ſlegts met algemeene woorden afgekondigd, „ dat de Staaten van *Stad en Lande* zijne Hoogheid ver- „ klaarden voor Erfſtadhouder, Kapitein- en Admiraal-Gene- „ raal." 't Welk wel in 't eerst eenig genoegen gaf, doch eerlang geoordeeld wierdt, in 't geheel niet overeen te koomen met het geen in andere Gewesten geſchied was. Middelerwijl was 'er ook eenige beweeging ontſtaan in 't *Oldampt*,

daar de Opgezeetenen zich in de wapenen oeffenden, vergaderingen hielden, en eerlang Gemagtigden na de Stad zonden, om te begeeren, dat de Staaten een diergelijk beſluit namen op 't Erfſtadhouderſchap, als bij de anderen Gewesten genomen was. Uit de andere Kwartieren van 't platte Land was men te *Appingadam* bijeen gekomen, daar 't zelfde beſluit genomen wierdt. De Staaten den brief, waar bij zij zijne Hoogheid berigt hadden, dat zij hem bloedlijk tot Erfſtadhouder hadden verklaard, geopend te rug gekreegen hebbende, zonder dat de Prins de opgedraagen eer hadt aangenomen, beſlooten eerlang het Erfſtadhouderſchap ook erfelijk te verklaaren in 's Prinſen vrouwelijke zo wel als mannelijke naakomelingen. Doch alzo zijne Hoogheid, hier zo wel als in *Friesland*, zeer bepaald was door zijne Inſtructien van den Jaare 1718, arbeidde men onder de Burgerij van *Groningen*, om teekenaars te winnen op een Verzoekſchrift, waar bij, onder andere punten, begeerd wierdt „ Dat zijne Hoog„ heid wierdt aangeſteld, om in alle Stads- en Provinciale „ Kollegien voort te zitten, en om, in geval de Stad en de „ Ommelanden verſchilden, met een van beiden te mogen „ beſluiten; dat hem ook de begeeving van alle Krijgsampten „ wierdt afgeſtaan; en dat hem 't opperst opzigt over de „ Zijlen of Sluizen wierdt opgedraagen." De Taalmannen en Gezwooren Gemeente, te weinig, huns oordeels, gekend wordende in zaaken van Regeeringe, hadden ook een Vertoog ingeleverd, aan Burgemeesteren en Raad, waar bij herſtelling in eenige punten begeerd wierdt. Doch op dit Vertoog, en op 't Verzoekſchrift der Burgeren, kwam in eenige weeken geen antwoord. Men wagtte, middierwijl, met ongeduld, wat beſcheid 'er van den Prins koomen zoude, op de Opdragt van 't Erfſtadhouderſchap. Doch toen de Regeering eerlang eenen brief haarer Afgevaardigden aan den Prins in 't licht gaf, waar bij bleek, dat zijne Hoogheid het Erfſtadhouderſchap dankelijk aanvaard hadt, doch te gelijk verbonden bleef aan de voorgaande Inſtructien, ontſtak het oproer wederom onder 't Volk, welk zich nu bezwaarlijk ſtillen liet, om dat de Bezetting, waarop de Regeering zich verlaten hadt, ontlaagt, op uitdrukkelijken last van zijne Hoog-

heid,

heid, ter Stad uit, en na *Breda* getrokken was. De beweeging duurde twee dagen agteroen. Verſcheiden huizen van Regenten en anderen wierden geweldiglijk aangetast, en de Wethouderſchap eindelijk genoodzaakt, om den ouden en nieuwen Raad bijeen te roepen. De Burgerij kwam in 't geweer: de aanſtelling van den Prins tot Erfſtadhouder, in de vrouwelijke zo wel als mannelijke naakomelingſchap, op gelijke wijze als in andere Gewesten geſchied was, wierdt wederom afgekondigd. Doch eenigen boezemden 't gemeen in, dat deeze afkondiging niet voldeedt. 't Volk dan, zelf niet weetende wat het begeerde, ſchreeuwde, dat men 'er bijvoegen moest, *met alle Privilegien en Voorregten, en in die volle maate en magt als in Holland.* Men bewilligde dan ook hier in, en in alle de andere punten, die bij 't Verzoekſchrift der Burgerije begeerd waren. Zijne Hoogheid bekwam, van wegen de Stad, de beſliſſende ſtem, wanneer de twee Leden der Staaten verſchilden; het regt om alle krijgsampten te begeeven, en zitting en dubbele ſtem in alle Kollegien. De drie gegeesſelde en gebannen perſoonen wierden wederom in de Stad gelaaten, en in hunne verlooren eere herſteld. Terſtond hier op kwamen ook de Opgezeetenen van 't *Oldampt*, met ſtokken en kneppels gewapend, in de *Stad*, haalden de Afgevaardigden der *Ommelanden* na 't Landſchapshuis, niet zonder veel geweld te gebruiken omtrent zommigen, en vooral omtrent den Heer VAN ADUART. Men dwong die van de Stad en van de Ommelanden, om Staatswijze bijeen te koomen, en diergelijk beſluit te neemen, als reeds door de Stad genomen was. Verſcheiden andere hoopen van afgezondenen uit het platte Land kwamen ook voor den dag met Verzoekſchriften aan de Landſchaps Vergadering, die niet durfde nalaaten in alles, wat op haar begeerd wierdt, te bewilligen; de eindelijke uitſpraak over de geëischte punten van herſtellinge egter verblijvende aan zijne Hoogheid. De boeren, die mede in merkelijken getale waren op de been gekomen, en dreigden, gewapend in de Stad te trekken, gelijk eenigen deeden, keerden allengskens na hunne wooningen te rug. De Studenten hadden zich ook geſtooken in deeze beweegingen, en onder anderen op de Staaten be-

geerd, dat zijne Hoogheid wierdt aangeſteld tot *Rector Magnificentiſſimus* van 's Lands Hooge School, waar in insgelijks bewilligd was. Taalmannen en Gezwooren Gemeente, wierden in hunne oude Voorregten herſteld, en den Prinſe van alles kennis gegeeven, door buitengewoone Gemagtigden uit de Regeering, en door afgezondenen uit de Burgerij der Stad en uit de Opgezeetenen ten platten Lande: waar na alles zich tot rust ſcheen te ſchikken. Doch de beweegingen, in *Friesland* tegen de Pagters en Opzigters ontſtaan, verwekten, na weinige dagen, nieuwe beroerten in de Stad en in de Ommelanden. De Opzigtershuisjes wierden ook hier alomme om verre gehaald, en de Gedeputeerde Staaten genoodzaakt, alle Pagten af te ſchaffen: waar na 't gemeen, voor een tijd, in rust raakte.

In 't laatst van Maij deezes Jaars 1748, waren in 't Landſchap *Drente* diergelijke beweegingen ontſtaan, om de Regeering te noodzaaken tot een beſluit op 't Erfſtadhouderſchap, in de vrouwelijke en mannelijke linie. Een inwooner van *Peiſe*, HIDDEMA genaamd, hadt de voornaamſte hand in 't werk, en bragt te wege, dat 'er een buitengewoone Landsdag beſchreeven wierdt, waar op, even als in *Groningen* geſchied was, tot het Erfſtadhouderſchap, en tot herſtelling van verſcheiden punten, beſlooten wierdt. Doch ten opzigte van de Pagters was alleenlijk begeerd, dat zij voor 't loopende half jaar aangehouden, en voor 't volgende half jaar naar de nabuurige Gewesten moesten geregeld worden. In *Overyſſel* was hier en daar ook eenige opſchudding ontſtaan tegen de Pagters of Pagters bedienden; doch zijne Hoogheid hadt goedgevonden dezelve te ſtuiten, door een ernſtig Plakaat, geteekend in den *Hage*. Ook wierden eenige Zwizzers gezonden na *Steenwijk*, daar eenige moedwil gepleegd was, waar door 't volk, voor een tijd, in rust wierdt gehouden. In *Gelderland* namen de Staaten, op den raad van zijne Hoogheid, insgelijks een beſluit om de Pagten, bij voorraad, voor 't loopende jaar aan te houden; 't welk de gemoederen eenigen tijd in ſtilte hieldt. Doch in *Utrecht* wierdt de Regeering, door eene beweeging onder 't Graauw, gedwongen, om eerst eenige, en vervolgens alle Pagten af

te ſchaffen: waar naa de oproerigheid bedaarde. In *Zeeland* bleef de verpagting in gebruik, hebbende zijne Hoogheid den Luitenant-Generaal KVERTSEN gelaat, de Pagters, des noods, met de Krijgsmagt van den Staat bij te ſtaan.

Maar in *Holland* ontſtonden in Junij geweldige beweegingen, zo dra men 'er kennis kreeg, dat de Pagten in *Friesland* waren afgeſchaft. 't Oproer ving aan te *Haarlem*, en floeg van daar over na *Leiden* en den *Hage*, en voorts na *Amſterdam*. Op alle deeze plaatzen, en vooral op de laatſte, wierdt zo hevig gewoed tegen de Pagters, dat men, hier te Lande, 'er nimmer voorbeeld van gezien hadt. 't Zal, vertrouwen wij, den Leezer niet onaangenaam zijn, dat wij hem een Verhaal van het beloop en den uitſlag deezer beroeren, uit echte bronnen geſchept, mededeelen.

Met het begin van Junij beſpeurde men, aan verſcheiden oorden in *Holland*, zo veel misnoegdheid tegen de Pagters en Pagters-bedienden, dat de Gekommitteerde Raaden eene ernſtige Waarſchuwing in 't licht gaven, die, ſpreekende uit den naam van zijne Hoogheid, het tegenſtaan der Pagteren nadruklijk verboodt; 's Lands Ingezeetenen daarenboven vermaanende, met gedult af te wagten de herſtelling der misbruiken, in 't ſtuk der Pagterijen ingeſloopen, waar aan, met goedvinden van den Prins, reeds gearbeid wierdt. De Waarſchuwing was nog niet alomme verzonden, toen het vuur van oproerigheid, op de eerſte tijding, dat men in *Friesland* alle Pagten in eens hadt afgeſchaft, te *Haarlem* in lichter laaije flamme uitbrak. 't Huis van den Pagter JAN VERWEY, op het Spaarne, wierdt eerst aangevallen door eenige jongens, die 'er, des avonds ten tien uuren, de glazen begonnen in te ſmijten. VERWEY ſtilde 't geſpuis met vriendlijke woorden, en verwijlde hier door den ramp, die hem dreigde, eenige uuren. Midlerwijl wierden de glazen bij twee of drie andere Pagters uitgeſmeeten; waar naa 't Graauw wederom, in grooten getale, voor 't Huis van VERWEY kwam, welk toen wel haast overweldigd, en deerlijk geplonderd wierdt. Al 't huisgeraad wierdt vernield, en in 't water geſmeeten. De geldzakjes, die men aantrof, wierden opengeſneeden, en in 't Spaarne uitgeſtort. Drie andere Pag-

ters huizen trof dien nacht het zelfde lot. Ten half twaalf uure begon men den trom te roeren, om de Burgerij in 't geweer te doen koomen; doch zij was zo wel als 't Graauw ingenomen tegen de Pagters, en toonde kleinen lust om dezelven te beſchermen. Den volgenden morgen vondt de Wethouderſchap geraaden, de Waarſchuwing van zijne Hoogheid en Gekommitteerde Raaden, welke men nu ontvangen hadt, te laaten afkondigen; doch zij deedt verkeerde uitwerking. 't Graauw zwoer nu, geen Pagter meer te zullen ſpaaren. Terſtond wierden twee andere Pagters huizen aangetaſt en geplonderd. In een derzelven ſtookte men een groot vuur op de Plaats, daar boeken, papieren en andere dingen in verbrand wierden; gedoogende de woestheid bezwaarlijk, dat de vlam, door de buuren, beducht voor ongeluk, tijdig gebluscht wierdt. De Wethouderſchap, die bij 't afkondigen der Waarſchuwinge eenige ernſtige bedreigingen aan de oproerigen gevoegd hadt, veranderde, toen 't plonderen voortging, plotſelijk van gedrag, en beſloot alle invordering van 's Lands en Stads gemeene middelen door Pagters, bij voorraad, te doen ſtilſtaan, en van dit beſluit den Volke terſtond kennis te geeven. 't Geweld aan de Pagters huizen wierdt egter te gelijk andermaal verbooden, en elk gewaarſchuwd, dat men 't, zo 't aanhieldt, met geweld zou ſtuiten. 't Stilſtaan der Pagterijen veroorzaakte groote blijdſchap onder 't gemeen, welk ſtraks om bier en brood, zonder Impost, liep. Doch men liet niet af van plonderen. Twee Pagters huizen wierden zedert geplonderd en verwoest. Ook maakten de plonderaars geene zwarigheid, om een groot deel der goederen te rooven, en 't geroofde aan anderen te verkoopen; 't welk hun egter zomtijds door hunne makkers belet wierdt. Tegen den avond kwamen de Heeren VAN GROVESTINS, BURMANIA en THIERRY, uit 's Prinſen naam, in *Haarlem*, en hoorden, des anderen daags, de bezwaarnisſen der Burgerije, die alleen mondeling, en zo verward wierden voorgeſteld, dat 'er naauwlijks iet van te maaken was, dan dat men de Pagten begeerde vernietigd te hebben. De Heeren, de Burgerij tot gehoorzaamheid en ſtilte vermaand hebbende, keerden te rug na den *Hage*. De Staaten van *Holland*, thans vergaderd, kon-

konden egter nog niet beſluiten tot afſchaffing der Pagterijen. Zij verſtonden dat de Ingezeetenen hunne bezwaarnisſen, over de wijze van het heffen der gemeene middelen, aan hun, of aan zijne Hoogheid, op eene eerbiedige wijze, moesten te kennen gegeeven hebben, zonder tot daadlijkheden over te ſlaan; te gelijk aanwijzende, door welke andere middelen men zou kunnen voldoen aan 't geen het Land, bij 't afſchaffen der Pagten, misſen zou. Zij bevalen zelf, bij eene afkondiging, dat de Pagterijen in ſtand blijven zouden, en verklaarden wel ernstig te begeeren, dat de Wethouders in de Steden allen overlast en geweld zouden helpen weeren. Men las in deeze afkondiging, dat zij geſchiedde, in gevolge van een Beſluit, welk, naa eene ernstige raadpleeging met den Prins, en overeenkomſtig met deszelfs hoogwijzen raad genomen was. Doch men maakte te *Haarlem* zwarigheid om deeze afkondiging te doen, duchtende de Wethouderſchap, nu de Ingezeetenen met het afſchaffen der Pagterijen gevleid hebbende, voor nieuwe opſchudding, als men hun zou hebben willen bekend maaken, dat zij ten onregte op de vernietiging der Pagten gehoopt hadden. Men verklaarde dan openlijk, „ dat het Plakaat, welk bij de Staaten zou „ zijn vastgeſteld, en in de Nieuwspapieren te leezen was, „ nimmer in de Stad afgekondigd noch naagekomen zou wor„ den; dat de Regeering haar best zou doen om te wege te „ brengen, dat de invordering van 's Lands gemeene midde„ len door Pagters, ten eeuwigen dage zou blijven afge„ ſchaft, en dat men zulk een middel, 't zij een Hoofdgeld „ of iet anders, zou zoeken in te voeren, waar bij de Bur„ gerij minst wierdt bezwaard." Doch de Staaten namen zo euvel, dat die van *Haarlem* zich niet hielden aan 't geen Staatswijze was vastgeſteld, dat zij alomme deeden afkondigen „ hoe zij de verklaaring der Haarlemſche Regeeringe, „ welke ook in de Nieuwspapieren onder 't oog gekomen „ was, hielden of voor onecht, of voor afgedwongen, de„ zelve voor niet en van geene waarde verklaarende, en al„ len Ingezeetenen verzekerende, dat zij dezelve nimmer „ eenige uitwerking zouden laaten hebben, of, zo die van „ *Haarlem*, in veragting van de bevelen der Staaten, en

„ ten nadeele van 't gemeene Land, daar van reeds eenige „ voordeelen mogten getrokken hebben, zouden dezelve op „ eene andere wijze moeten vergoed worden." Uit deeze afkondiging zag men hoe vast de Staaten tot nog toe gezind bleeven om de Pagterijen te handhaaven; doch 'er verliepen nog geene vier dagen, of zij veranderden fchielijk van gedagten. 't Gemeen te *Haarlem*, daar men nu geene Impoften meer betaalde, kwam allengskens in rust.

Maar te *Leiden* en in den *Hage* was 't plonderen, vier dagen na dat men 'er te *Haarlem* een aanvang mede gemaakt hadt, begonnen op den zeventienden Junij. Te *Leiden* zogt een Pagter eene Schuur met brandhout, welk hij aan zich gehouden hadt, om 't gemeen, 't welk reeds tegen hem en zijne makkers aan 't morren geflagen was, te vrede te ftellen, tot een laagen prijs te verkoopen. Doch alzo bij den Impost van 't hout vorderde, welken niemand betaalen wilde, floeg men van morren over tot fmijten met fteenen: waar door de Schout en eenige Soldaaten, aangekomen om den moedwil te ftillen, op de vlugt gejaagd wierden. Terftond hier op wierdt 't huis van den Pagter aangevallen en geplonderd. 't Graauw ftreefde toen na drie of vier andere Pagters huizen, die ten deele met Soldaaten bezet waren, waar door de plondering voorkomen wierdt. Een der Pagters onthaalde 't gefpuis op bier en wijn, en deedt het, door goede woorden, aftrekken. Doch een ander, die meende bij 't Graauw in gunst te ftaan, en hier om geene merkelijke voorzorge gebruikt hadt, moest lijden, dat alles in zijn huis vernield wierdt, tot deuren, venfters en posten toe. 't Plonderen duurde hier tot diep in den nacht, en des anderen daags kwam de Schutterij in de wapenen. Poorten en bruggen wierden bezet, en niemand, dan die men kende, doorgelaaten. De Wethouderfchap, alle geweld en oproerigheid, op zwaare ftraffe, verbooden hebbende, hieldt het Graauw zich twee dagen ftil; doch op den twintigften wierdt de woede wederom wakker, door 't flaan op een Koekepan, waar mede een Vrouwmensch agter ftraaten liep. Het huis van den Pagter KORNELIS VAN DER KOK, een fchoon gebouw,

en

te vooren door de Soldaaten beſchermd, en zedert met planken toegeſpijkerd, leedt den eerſten aanſtoot. 't Kostbaarst huisgeraad wierdt hier vernield, de voorgevel gedeeltlijk afgebroken, de fieraaden van 't muurwerk deerlijk geſchonden. Vier andere Pagtershuizen trof dien dag het zelfde lot. Aan een derzelven verweerde men zich eenigen tijd tegen de woeste menigte, die eerlang zo ſterk aanwies in getal, dat men haar het huis ten prooije laaten moest. Twee Pagters alleen, den ſtorm ziende aankomen, hadden hunne huizen ledig gemaakt; waar naa zij, door de eigenaars, open en te huur gezet wierden; 't welk de Gebouwen voor vernieling beveiligde. De Wethouderſchap, hier het voorbeeld van die van *Haarlem* volgende, kondigde af, dat de Pagten, bij voorraad, zouden opgeſchort blijven. Doch een gerugt, dat 'er Krijgsvolk in de Stad verwagt wierdt, hieldt het gemeen nog eenige dagen in onrust. De Sekretaris DAVID VAN ROYEN gaf zich veele moeite, om 't volk te verzekeren, dat dit gerugt verzierd was: ook wierdt zulks openlijk van 't Stadshuis afgeleezen. Doch 'er verliepen nog eenige dagen, eer de Burgerij tot volkomen bedaaren kwam.

In den *Hage* hadt men den gantſchen zeventienden Junij hooren mompelen, dat het huis van den Pagter VAN SPYK ſtondt geplonderd te worden. Nogthans ſchoolde het Graauw niet te zamen, voor 's avonds ten negen uure; doch liet zich door den Kolonel DIRRQUENS en eenige Schutters, naa eenigen tegenſtand, verdrijven. 't Huis van den Pagter wierdt den gantſchen nacht beſchermd, door de gewapende Schutterij. Des anderen daags zondt de Krijgraad aan zijne Hoogheid om raad; doch de Prins, onpaſſelijk zijnde, kon den afgezondenen geen gehoor geeven. De Prinſes zeide hun, egter, uit 's Prinſen naam, dat zij 't geweld, zo veel doenlijk, moesten tragten te ſtuiten; zich, des noods, bedienende van de Bezettinge van den *Hage*. De Wethouderſchap deedt hier op afkondigen, dat elk zich hadt te wagten voor oproerigheid, alzo men beſlooten hadt, geweld met geweld te keeren. Maar kort hier op wierdt de aanval op 't huis van VAN SPYK hervat, en de Schutterij, die hier de wagt hieldt, gedwongen te wijken voor een hagelbui van ſteenen,

die op haar afkwam. Doch verſcheiden andere Vaandels, zedert zijnde aangerukt, wierdt 'er, naa lang dreigen, met ſcherp geſchooten op 't Graauw, waar door veelen gekwest, en twee of drie gedood wierden. Toen verſtooven de plonderaars, en 't huis wierdt wederom den gantſchen nacht bewaakt. Op den negentienden des morgens, wierdt, in gevolge van 't beſluit der Staaten, afgekondigd, dat de Pagten ſtand zouden houden; 't geen de woede verder ſcheen aan te zetten. Twee huizen, eenen Pagter toebehoorende, wierden aangevallen en beſchadigd, naa dat men de Huurders genoodzaakt hadt, hunne goederen eerst te bergen. Met den avond wierdt 'er nog een Pagters huis geplonderd. De Schutterij en 't Krijgsvolk booden nu geen den minſten tegenſtand, alleenlijk zorge draagende, dat de huizen, waar van de Pagters eigenaars, doch geene bewooners waren, voor verder geweld bewaard bleeven. Eén Pagter was 'er maar hier ter Stede, die, zonderling bemind van 't gemeen, vrij bleef van plondering. Een der Lijfwagten van zijne Hoogheid, zich meer of min geſtooken hebbende in het oproer, wierdt, eenige dagen laater, gevat, en, voor 't Hof te regt geſteld zijnde, ter galge verweezen. Op de overige handdadigen wierdt geen onderzoek gedaan. 't Graauw raakte van zelve aan 't bedaaren. Doch terwijl de plondering nog duurde, waren 'er ook briefjes geſtrooid, waar bij 't volk voor de huizen van den Raadpenſionaris GILLES en den Advokaat ANTHONY VAN WEZELE genodigd wierdt. Beide deeze Heeren wierden voor Landsdieven uitgemaakt, en beſchuldigd, als hadden ze veele duizenden getrokken van de Pagters. De Raadpenſionaris gaf 'er den Staaten kennis van, die, hunne uiterſte vergenoeging betuigd hebbende over den dienst, door hem tot hier toe den Lande gedaan, en de uitſtrooizels tegen hem voor vuile lasteringe hebbende verklaard, op raad van zijne Hoogheid, hem en den Advokaat Fiskaal eerlang in hunne hooge beſcherming namen, en in perſoon, huis en goederen kost- en ſchadeloos beloofden te zullen houden; daarenboven tienduizend guldens beloovende aan den geenen, die opſteller, drukkers of verſpreiders der gemelde ſchriften wist aan te brengen. De Prins hadt ook ſchikking gemaakt

om

om de huizen der twee Heeren, door 't Krijgsvolk van den Staat, te doen beſchermen. Doch hun wedervoer geen verder leed.

Maar de woede, die in *Haarlem*, *Leiden* en den *Hage* gezien was, geleek niet, in felheid en duurzaamheid, naar de woede, die, weinige dagen laater, te *Amſterdam* gaande gemaakt wierdt. De tijding van 't affchaffen der Pagten in *Friesland* hadt hier reeds te vooren eenig gemor verwekt onder 't gemeen, dat, zo wel als de nabuuren, verlangde om van de drukkende Imposten vrij te zijn, en niet kon bezeffen, dat 'er andere lasten in de plaats zouden moeten koomen, welker gewigt men nog niet beproefd hadt. Ook ſtaken de rijkdommen van zommige Pagters, hier meer dan elders, den Burgeren in 't oog; 't welk hen boven anderen in den gemeenen haat gebragt hadt. Veele gegoede Ingezeetenen verſtonden zelf, dat de Pagters de algemeene beſcherming onwaardig waren, en verdienden uitgeroeid te worden: hoewel anderen meenden dat men de Pagterijen zou kunnen affchaffen, zonder plondering, die toch door 't gemeene Land zou moeten vergoed worden. Zo ſprak men te *Amſterdam*, naa dat men wist wat 'er te *Haarlem* voorgevallen was. Ook was men hier beducht voor beweeging op den zeventienden Junij; doch deeze dag liep ten avond, zonder dat 'er iets gebeurde. Alleenlijk hadden zommigen boter gekogt op de Botermarkt, zonder 'er eenige pagt van te betaalen; 't welk oogluikende gedoogd was. Kort te vooren waren 'er briefjes geſtrooid, waar bij elk, tegen den twintigſten, op den Dam genodigd wierdt om de Pagten te zien affchaffen; doch ook deeze dag liep ſtil ten einde. Midlerwijl hadt de Wethouderſchap eenige Kapiteinen der Burgervaandelen afgevraagd, of men zich, des noods, zou kunnen verlaaten op den bijſtand hunner onderhoorige manſchap; doch uit hun verſtaan, dat de meeste Schutters zich hadden laaten verluiden, dat zij geene Pagters huizen dagten te beſchermen. Ook voerden veelen diergelijke taal zo openlijk, dat 'er 't Graauw ſtout op wierdt, en zich te ligter vervoeren liet om eerlang ook hier het werk te beginnen. De jongſte Plakaaten der Staaten van *Holland*, ſtrekkende tot handhaaving der

Pag-

Hagten, wierden hier terſtond afgekondigd; en 't laatſte, welk tegen de Bekendmaaking der Wethouderſchap van *Haarlem* gerigt was, op Maandag den vierëntwintigſten Junij. Men was nu meer dan voorheen beducht voor oproer op de Botermarkt, daar, ter oorzaake van den marktdag, veel volks zamenvloeide. Ook hadt de Wethouderſchap zorge gedraagen, dat 'er omtrent veertig Schutters, uit het Burgervaandel van den Kapitein FRANÇOIS LESTEVENON, bij tijds gelegd wierden op de Reguliers-Waag, van waar zij 't oog over de Botermarkt houden konden. De Bedienden van de Boterpagt zaten in hun Komptoir aan de Waag, verleenende Pagtceduls aan zulken, die ze begeerden, en 't ſluiken van zommigen door de vingeren ziende. Omtrent half elf ure begon een jongen eenige baldaadigheid aan 't Komptoir, waar over hij van eenen der Geregtsdienaaren beſtraft en weggejaagd wierdt. 't Graauw hier op aan 't morren en ſchelden gevallen zijnde, ſloeg een uit den hoop de glazen van 't Komptoir in. Men greep hem, en bragt hem in de Waag. De Schutterij, op 't gerugt na beneden gekomen, ontſloeg hem egter terſtond; doch hij, klaagende dat hij twee gouden ringen miste, welke egter nergens te vinden waren, verwekte zo veel opſchudding onder 't Graauw, dat het ſteenen wierp na de burgers, waar door de Luitenant aan de wang gekwetst wierdt. De Kolonel WILLEM VAN LOON JANSZOON, die, in afweezendheid van den Kapitein LESTEVENON, 't bevel voerde over de Schutters, gaf zich veel moeite om 't Volk tot ſtilſtand te brengen, en beval eindelijk, toen woorden niet hielpen, met ſcherp te ſchieten onder den hoop; waar door 'er drie gedood, en eenigen gekwetst wierden. Onder de eerſten was een onſchuldige, die zich ſlegts uit nieuwsgierigheid in 't gedrang begeeven hadt, en onder de laatſten een Vrouwmensch, welke ſchaamteloos de rokken opgeligt, en den burgeren haar agterſte toegekeerd hadt; waar op zij een kogel in de Dije ontving, die haar eerlang den dood deedt. 't Schieten deedt het Graauw en de nieuwsgierigen verſtuiven in een oogenblik, hoewel twee oproerigen, nog na 't ſchieten, eene wijle met ſteenen wierpen. Maar 't ſchieten van burger op burgers, gelijk men 't noemde, wierdt

OPROER OP DE BOTERMARKT TE AMSTERDAM 1748.

wierdt ondertuſſchen afgekeurd bij de domme menigte. Men riedt den Kolonel VAN LOON, die 't belast hadt, zich voor een tijd aan een zijde te houden; ook wierdt zijn huis, zo lang het oproer duurde, beſchermd door eene Wagt van Schutteren. Maar 't Grauuw, nu verdreeven van de Botermarkt, ſtreefde, omtrent den middag, in grooten getale, na 't huis van de Pagters ADRIAAN en PIETER DE NOOI, die naast aan de Botermarkt, op de Keizersgraft, bij de Regulierſsgraft woonden. De deur van 't huis wierdt met hamers opengeſlagen; waar naa 't geſpuis, na binnen ſtuivende, alles vernielde, 't verbrijzeld huisgeraad en 't geld zelf in 't water ſmijtende. De woeste hoop, haast ſterk toegenomen in getal, verdeelde zich aan verſcheiden ploegen, die elk op bijzondere Pagters huizen aanvielen, welke allen deerlijk geplonderd, zommigen zwaar beſchadigd wierden. Ondertuſſchen wierdt in verſcheiden wijken de trom geroerd, om de Schutterij in de wapenen te doen koomen; doch 't Grauuw ontzag zich niet, den Trommelſlageren, hier en daar, het ſlaan geweldiglijk te beletten. De weinige Schutters, die in 't geweer kwamen, plaatſten zich omtrent eenige Pagters huizen; doch de meesten toonden geenen lust, om dezelve te beſchermen, en zagen 't plonderen aan, zonder 't zich aan trekken; 't welk ook zulken, die harts en moeds genoeg hadden om 't geweld te helpen weeren, noodzaakte zich ſtil te houden. De Direkteurs van den Impost op de Wijnen, bij Tappers, en zulken die veel in kroegen verkeerden, ook bij eenige burgers, die oordeelden te hoog door hen geſchat te zijn, zeer in den haast gemaakt zijnde, wierden, ſchoon zij de Admodiatie der Wijnen ſlegts bedienden voor een Genootſchap van Wijnkooperen, waar toe zij nogthans zelven behoorden, zo min als de overige Pagters, verſchoond van de plondering. 't Kostbaarſte huisgeraad, ſchilderijen, boeken, gemaakt zilverwerk, alles wierdt geſchonden of vernield. De Wijnen en ſterke dranken, die men in de kelders deezer luiden in grooten overvloed aantrof, wierden gulzigliijk te lijve geſlagen, of baldaadiglijk geplengd. Geheele Oxhoofden wierdt de bodem ingeſmeeten; en de roode wijn ſtroomde zo rijklijk door de gooten en riooleu, dat 'er 't water in

de

de graften door geverfd wierdt. Met den avond, en toen nu 't Graauw den drank in 't lijf hadt, wakkerde de woede, en borst uit tot de dartelſte baldaadigheden; ontziende 't geſpuis zich niet openbaare ontucht te pleegen, terwijl hunne makkers met plonderen of zweigen bezig waren. Men wil dat aan één huis, behalven de Stukvaten en Oxhoofden, wel dertigduizend flesſen vol wijns ledig gezoopen of vernield zijn. In de meeste huizen wierden alle de vertrekken, tot boven in den top, ledig geplonderd, zomtijds zwaare ſtukken huisraad en geldkisten na beneden geſmakt, dat alles daverde en kraakte daar 't neder kwam: ook wierden de plonderaars, die beneden ſtonden, en 't afgeſmeeten huisraad verder verbrijzelden, en in 't water droegen, dikwijls gekwest, en zomtijds gedood, door kasſen, tafels, deuren, die, zonder iemand te ontzien, ten venſteren uitgeworpen wierden. De woede duurde den gantſchen nacht en den volgenden dag, onaangezien de Wethouderſchap al bij tijds hadt laaten afkondigen, dat zij van de begeerte der Ingezeetenen, om de Pagten te hebben afgeſchaft, kennis hadt gegeeven aan de Staaten en aan zijne Hoogheid, met vermaaning om den uitſlag der raadpleegingen op zulk een gewigtig ſtuk met *geduld* af te wagten. 't Graauw ontzag zich niet, op 't midden van den dag, aan te vallen op 't huis van eenen der Direkteuren van de Wijnen, welk op den Vijgendam ſtondt, in 't gezigt van 't Stadshuis. Men hadt dit huis van 't beste huisgeraad ontledigd, voorts geſlooten en te huur gezet. Doch 't geſpuis raakte 'er haast binnen, onder een woest geſchreeuw van *Oranje boven!* of *Huzaa!* welk de gewoonlijke kreet der plonderaaren was; alles wat men 'er vondt, wierdt verbrijzeld. Een der Burgemeesteren, dit geweld door de gazen van 't Stadshuis aanſchouwende, hadt, zo men verzekert, geen moeds genoeg om het te doen ſtuiten, hoewel een der Burger Kapiteinen hem daar toe zijnen dienst aanboodt. Aan andere huizen wierden dien dag diergelijke baldaadigheden gepleegd. Omtrent twintig Pagters huizen hadt men nu in twee dagen geplonderd, toen 't Graauw, 't hollen gewoon, ook andere wooningen begon te dreigen. Doch de Schutterij, 't gevaar, welk haar en de Stad dreigde, eindelijk

delijk bezeffende, kwam tot omzien. Verſcheiden Vaandels trokken met ſtille trommen op, en voegden zich op de plaatzen, daar 't meeste gevaar gevreesd wierdt, met naamen omtrent het Stadshuis. Ook wierden de Waagdraagers, Bierdraagers en Turfdraagers voorzien van geweer. Tegen den avond kwamen de plonderaars voor 't huis van eenen Pagtersbedienden op de Blaauwburgwal. Terſtond ſtreefden zij ter deure in na boven. Doch in dit oogenblik koomen twee Vaandels Schutters, onder de Kapiteinen MATTHEUS LESTEVENON ABRAHAMSZOON en THEODOOR WYNANTZ, aan trekken; daar zich kort daar naa nog een derde, onder den Kapitein FREDERIK BERREWOUT, bijvoegde. De toegangen wierden terſtond bezet. Doch eenige burgers, te vooren vuur gegeeven hebbende op de plonderaars, hadden den vuigen hoop reeds verjaagd, en 't huis voor verder geweld beſchermd. Ook hadt de moedwil zijne kragt verlooren, zo dra de burgerij 'er zich met ernst tegen begon te verzetten. Een Zweedsch Bootgezel, die de meeste plonderingen hadt bijgewoond, en nu nog geweld dreigde aan 't huis van een Kleermaaker, wierdt door eenige burgers doodgeſchooten, en naaderhand, in gevolge van een vonnis van Schepenen, na buiten geſleept, en bij één been aan de galg opgehangen. Eenige oproerigen wierden gevat. Doch twee dagen laater wierden twee der voorgangeren van den woesten hoop in hegtenis genomen, een Tuinman van ſlegt gerugt, PIETER VAN DORT genaamd, en een Vrouwmensch, welk ſchol, bokking en limoenen aan de Beurs plagt uit te venten. Beide hadden de meeste plonderingen aangevoerd. De karel, dien 't Graauw *Burgemeester* noemde, om dat hij bij een der Pagteren een groote Paruik geroofd en opgezet hadt, voerde gemeenlijk 't Vaandel, en gaf bevelen uit aan 't geſpuis, welk hem volgde. 't Vrouwmensch hadt reeds op de Botermarkt ſteenen geraapt, en was een van de eerſten geweest in 't plonderen van 't huis van DE NOOT, en van verſcheiden andere huizen. De Tuinman wierdt door eenige burgers uit een Bierkelder geligt en opgebragt. Beiden wierden voor Schepenen verhoord, ter dood veroordeeld, en des anderen daags, op den middag, uit de Waag opgehangen. 't Wijf ſchreeuwde, in 't gaan na de

ſtraf-

ſtraſplaats, en eer zij gehangen wierdt, ijaſelijk *Wraak! burgers, Wraak!* doch de karel ſloeg geen geluid. Nogthans was hij naauwlijks ten venſter uit opgehangen, of 'er ontſtondt een geweldig gedrang onder de aanſchouwers, veroorzaakt, zo men meent, door eenige burgers, die, de ronde gedaan hebbende door de Stad, langs den Vijgendam na den Dam kwamen; en, toen de toekijkers hun hier den toegang weigerden, met los kruid gevuurd hadden; waar op ook door de Schutterij, die op den Dam ſtondt, met ſcherp geſchooten was: waar door zommigen gekwetst, en een of meer gedood waren. Elk der toekijkeren hier op een goed heenkomen zoekende, raakten veelen onder den voet, en wierden deerlijk vertreeden; veelen wierden in 't water gedrongen, daar eenigen zich, uit angst, van de hoogten, op welke zij gezeeten hadden, lieten invallen. Men wil dat 'er verſcheiden ongelukkig in 't gedrang omgekomen zijn. Zeker is 't dat 'er veelen in 't water ſmoorden, welker getal op omtrent veertig begroot is. — Met deezen ramp, die eene blijſtere ontſteltenis door de Stad baarde, waar door veelen aan 't kwijnen ſloegen, eindigde het oproer tegen de Pagters. De Schutterij bleef nog eenige dagen in de wapenen. Ook hadt de Regeering allen Wijken belast, op 't eerſte blijk van opſchuddinge in de wapenen te koomen; vijfhonderd guldens beloovende aan het eerſte Vaandel, welk zich vervoegen zou voor een huis, dat met plondering gedreigd wierdt. In andere Steden van *Holland* hadt men, door het daagliijksch doen der ronde, en andere wijze behoedmiddelen, tot voorkoming van zamenrottingen, diergelijken opſtand belet, of in de geboorte geſmoord. En hadt de Burgerij te *Amſterdam* ſlegts moeds genoeg betoond, om zich te verzetten tegen den moedwil van een klein hoopje uit de heffe des Volks, nimmer zou dezelve dus de overhand gekreegen hebben.

't Geviel ongelukkiglijk, dat zijne Hoogheid, in 't hevigst der beweegingen in de Hollandſche Steden, onpaſſelijk geweest was, zo dat men hem niet of naauwlijks hadt kunnen raadpleegen over de middelen, om dezelve te ſtillen. Men hadt, nogthans, in twee Afkondigingen der Staaten, na 't ontſtaan der beweegingen uitgekomen, geleezen, dat hunne Edele

Edele Grootmogendheden, met kennis en op raad van zijne Hoogheid, beſlooten hadden de Pagten aan te houden. 't Gemeen kon, derhalven, niet verwagten, dat de Prins eenigen voorſlag doen zou om dezelve af te ſchaffen. Ook hadt men 'er ter Vergaderinge van *Holland* in 't algemeen geen vermoeden van. Doch op den vijftienwintigſten Junij, 's daags na dat de plondering te *Amſterdam* begonnen was, vervoegde zijne Hoogheid, ter nauwer nood van zijne ziekte herſteld, zich in de Vergadering van *Holland*, den Staaten een voorſlag doende van deezen inhoud „ Dat het niet nieuw „ was, dat de Ingezeetenen deezer Landen eene geneigdheid „ hadden getoond om de Pagten van 's Lands gemeene mid„ delen op de Verteering te hebben afgeſchaft; terwyl ſchran„ dere verſtanden hadden geoordeeld, dat 'er bekwaame mid„ delen waren uit te vinden, om, met minder omſlag en „ bezwaaring van de Ingezeeten, dezelfde, of grooter ſom„ men, dan de Pagten opbragten, in 's Lands kaſſe te doen „ komen. Dat zich, nogthans, deeze geneigdheid nooit zo „ duidelijk hadt doen zien, als tegenwoordig. — Zelf wa„ ren 'er daadelijkheden uit voortgekomen, die de droevigſte „ gevolgen zoude kunnen naa zich ſleepen. Doch hoe zeer „ deeze daadlijkheden ook waren te veroordeelen, was 't „ egter, aanmerkelijk, dat zij, in zo verre, uit geen kwaad „ beginzel waren ontſtaan, dat men 'er mede beoogen zou, „ zich te willen ontrekken van 't draagen der gemeene las„ ten. De oude zucht der rechtſchapen Nederlanderen, om „ het hunne gewilliglijk op te offeren tot behoud van 't Va„ derland, was nog niet uitgebluscht, ja leefde zo zeer als „ ooit, in de harten, 't welk aan de blijmoedigheid, met „ welke zulk een zwaare laſt, als de milde gifte was, wierdt „ opgebragt, blijken kon. 't Stuk met dit oog inziende, „ hadt zijne Hoogheid, ſchoon nauwlijks uit zijne zwaare „ ziekte herſteld, niet langer kunnen naalaaten, in de Verga„ dering der Staaten te verſchijnen, en hen op 't ernſtigſte „ te verzoeken, om van ſtonden aan de Pagten te willen „ afſchaffen, en hunne raadpleegingen ten ſpoedigſte te laa„ ten gaan, over 't uitvinden en in 't werk ſtellen van zo„ danige andere middelen, als, zonder meerder bezwaaring

„ der Ingezeetenen, in de plaats van de Pagten zouden kun-
„ nen worden ingevoerd: waar toe, onder anderen, zijne
„ oordeels, het opſtellen van eenig Hoofdgeld zou kunnen
„ in aanmerking koomen."

De Leden in 't gemeen, geene verwagting altoos gehad hebbende, van zulk een voorſtel, zagen op elkander zonder iets te zeggen. Zijne Hoogheid liet hun gelegenheid om 'er op te raadpleegen, door terſtond uit de Vergadering te verwekken. 't Leedt niet langer dan tot den volgenden dag, toen de Staaten, overeenkomſtig met den voorſlag van zijne Hoogheid, de afſchaffing van alle Pagten openlijk afkondigden, naa dat zij 'er, terſtond naa 's Prinſen vertrek, toe beſlooten hadden. Doch de voorſlag van den Prins, eer men nog wist wat 'er beſlopten was, was, gedrukt, verſpreid door de voornaamſte Steden. Men hadt dien te *Amſterdam*, 's daags naa dat dezelve gedaan was; 't welk niet weinig toebragt om de Vroedſchap te doen bewilligen in 't beſluit, 't welk de Afgevaardigden der Stad, zonder ruggeſpraak te hebben kunnen houden, genomen hadden. — Op deeze wijze wierden de Pagterijen afgeſchaft, die twee eeuwen, of langer, hier te Lande in gebruik geweest waren.

Terſtond hier naa hadden de Staaten van *Holland* Gemagtigden aangeſteld, om te overleggen, op welke wijze men best zou kunnen vinden eene ſomme van omtrent tien millioenen in 't jaar, die 't Land, door 't afſchaffen der Pagten, ſtondt te misſen. Doch men bevondt wel haast, dat de nieuwe middelen, van welke men zich zou moeten bedienen, niet zo ſpoedig in gebruik zouden kunnen worden gebragt als vereischt wierdt om den ſtaat van 's Lands geldmiddelen voor onherſtelbaare verwarring te bewaaren. Zijne Hoogheid, die de raadpleegingen op dit gewigtig ſtuk dikwijls in perſoon bijwoonde, ſloeg derhalven voor „ Dat Burgemeesteren
„ der Steden en Schouten en Geregten ten platten Lande,
„ bij voorraad, en tot dat men andere middelen zou hebben
„ beraamd, behoorden te worden aangeſlagen, met den be-
„ loop van 't geen het Land, in 't voorleeden Jaar 1747,
„ van de Pagten ontvangen hadt, met de tiende verhooging,
„ de ramſoenen en eenige onkosten, en alles begroot op tien
„ mil-

„ millioenen guldens in 't jaar, verdeeld op den voet der al-
„ gemeene aanſlagen. Dat men, maandelijks, beginnende met
„ den eerſten Julij, een twaalfde deel van deezen aanſlag
„ zou opbrengen, waar voor Burgemeesters en Geregten
„ verantwoordelijk zouden zijn; het zelve vindende bij
„ ſchatting over de Ingezeetenen, huishoudingen en perſoo-
„ nen. Dat, eer deeze ſchatting behoorlijk zou kunnen ge-
„ ſchieden, elk moest worden vermaand om zich zelven te
„ ſchatten, naar 't geen hij in de Pagten hadt opgebragt, of
„ hadt behooren op te brengen, en dat men zulke ſommen,
„ bij voorraad, van elk ontvangen moest, tot dat de ſchat-
„ ting, van wege Burgemeesteren en Geregten, in orde ge-
„ ſchied zou zijn." Verſcheiden Steden vonden zwaarigheid in deezen voorſlag; doch deeze wierden ſpoedig weggenomen. Men beſloot dan de middelen, van 's Lands wege, bij Collecte te heffen, gelijk reeds met het begin van Augustus geſchiedde.

Zo dra waren de Pagten niet afgeſchaft, of 't regende alomme ontwerpen van andere middelen van belastinge, welke men beter hieldt. Kundigen en onkundigen hielden zich bezig met dit werk. Zijne Hoogheid, onder anderen, gelijk veele anderen gedaan hadden, een Hoofdgeld hebbende voorgeſlagen, deedt, onder zijn gezigt, vlijtiglijk, arbeiden aan een ontwerp ten deezen einde, 't welk, eerst in de Lente des volgenden jaars ter Staatsvergaderinge wierdt overgeleverd, beſtaande in een drievoudig Familiegeld. Men ſtelde voor 1. ieder perſoon twee ſtuivers ter weeke, of vijf guldens tien ſtuivers in 't jaar te doen opbrengen. — 2. Ieder, daarenboven, naar gelang van zijne verteeringe of omſlag, op eene hooger ſomme te doen ſchatten. — 3. De beringdoende luiden en Trafiquanten, nog eene bijzondere ſchatting op te leggen. Behalven dit ontwerp van Familiegeld, hadt men ook een ontwerp gemaakt om de middelen, voorheen verpagt of in Admodiatie genomen, te doen heffen bij wege van Collecte. Zijne Hoogheid leverde beide deeze ontwerpen ter Vergaderinge van *Holland* over, op den tweeden Maij des Jaars 1749. Twee maanden omtrent verliepen 'er, naa het inleveren deezer Ontwerpen, toen de Staaten

openlijk bekend maakten, dat zij beſlooten hadden, de middelen, die voorheen verpagt waren, te doen heffen bij wege van Collecte. Met den aanvang van 't Jaar 1750 begon dit heffen der gemeene middelen bij wege van Collecte, en 't is tot nu toe in gebruik gebleeven. De ſchade, door de plondering der Pagters en Pagtersbedienden in *Holland* geleeden, wierdt eerlang, ter ſomme van omtrent driemaalhonderdduizend guldens, uit 's Lands Kaſſe goed gedaan.

In den voorſlag, dien zijne Hoogheid op den vijfentwintigſten Junij des Jaars 1748, gedaan hadt, hadt men ook geleezen, hoe de Prins tevens op de Staaten hadt begeerd „ Dat toch eens de Ingezeetenen alle wettige redenen van „ bezwaaringe, op 't ſtuk van de begeevinge der Ampten, „ mogten worden benomen, en dat, zonder eenig uitſtel, „ de overweegingen, om de Posterijen aan 't gemeene Land „ te doen koomen, mogten hervat, en ten ſpoedigſten tot „ een gewenscht einde gebragt worden." Men bediende zich van 's Prinſen ernſtig verzoek om nieuwe opſchudding te verwekken onder 't gemeen te *Amſterdam*, waar mede men verandering in de Regeering op 't oog hadt. De Vroedſchap der Stad, hier op bij een geroepen, nam, in weerwil van 's Prinſen voorſtel, het beſluit, om de Posterijen ten eeuwigen dage aan de Stad te houden „ om dezelve eenigſijk te „ doen dienen tot noodigen onderſtand der armen, tot her„ ſtelling en onderhoud der Godshuizen, Kerken, openbaare „ Gebouwen en verdere werken." Tevens verzogt de Vroedſchap de Burgemeesters, om met zijne Hoogheid te overleggen, wat, van wege de Stad, uit de Posterijen, naar eene billijke evenredigheid, ten behoeve van 't gemeene Land, zou behooren te worden opgebragt. 't Beſluit der Vroedſchap wierdt terſtond in openbaaren druk uitgegeeven; doch terſtond hier op verſcheen een Verzoekſchrift, gelijk als uit naam der Burgerije, ſtrekkende, zo 't heette, tot herſtellinge en veranderinge; als mede een vinnig ſchimpſchrift tegen zommige voornaame Amptenaars en tegen de Regeering in 't gemeen. Met dit laatſte Geſchrift, door 't Hof van *Holland* verbooden, doch daarom te meer verſpreid en greetiger geleezen, liepen veelen rond te *Amſterdam*, daar zij eeni-

eenigen aanhang kreegen. Met deezen hielde men bij nacht en ontijde bijeenkomſten in herbergen en kroegen, met naame in *Vredenburg*, in de Lange Leidſche Dwarsſtraat, alwaar een Ontwerp geſmeed wierdt, om, even als in *Friesland* geſchied was, Gekommitteerden te kiezen uit de Burgerij.

De Wethouderſchap, niet onkundig van dit woelen, liet 'er onderzoek op doen. ANDRIES BOEKELMAN, Chirurgijn, wierdt voor Burgemeesteren ontbooden, en ondervraagd over de opſtellers van 't Ontwerp. Hij noemde, onder anderen, zijnen Zwager HENDRIK VAN GIMNIG, een Patroontekenaar van *Haarlem* en JEAN ROUSSEL. Weinig dagen laater wierdt 'er een Verzoekſchrift verſpreid, zedert de *drie Artikelen*, of 't *Request van Raap* genaamd, naar men wil, hier ter Stede gebragt door den Rotterdamſchen Koekebakker VAN DER MEER. Het behelsde een verzoek aan Burgemeesteren. 1. Om de Posterijen ten ſpoedigſten op te dragen aan den Prins. — 2. Om voortaan geene Ampten te geeven dan aan ingeboorene en genaturaliſeerde gezeeten burgers en inwooners. 3. Om de Voorregten der Burgerije te herſtellen, en geene Kolonellen en Kapiteinen te kiezen dan uit de Burgerij, en niet uit de Regeering. Op den zelfden tijd liet men 'r gerugt loopen, dat de Burgers in 't kort bezit ſtonden te neemen van de Kloveniers-Doele in de Doeleſtraat, op welke zij waanden regt te hebben. Dit gebeurde met 'er daad op den negenden Augustus, wanneer men eenige burgers, een getale van zes of acht, zag treeden na de Groote-Zaal van de Doele, waar van zij zich meester maakten. Straks las VAN GIMNIG eene Aanſpraak voor aan de menigte, op 't gerugt zamengevloeid, ſtrekkende om haar te beweegen tot het beraamen van middelen, om de vervallen burgerlijke vrijheden te herſtellen. Van verandering in de Regeering repte hij geen woord. Zelf ſprak hij met verfoeijing van de jongſte oproeren en plonderingen. Toen hij uit hadt, las RAAP der Vergaderinge zijne drie Artikelen voor. Beide geſchriften wierden door eenigen geteekend. 's Anderen daags kwam men wederom bij een in de Doele. Toen raakten de twee partijen in hevigen woordenſtrijd, aan welk Ontwerp de voorkeuze

kenze moest gegeeven worden; doch dat van RAAP kreeg de overhand, en 't teekenen van het zelve maakte zedert ſterken voortgang.

Middelwijl hadden Burgemeesteren kennis gekreegen van de bijeenkomſten in de Doele, en naa den Raad te hebben bijeengeroepen, magtigden zij den Oud-Burgemeester FERDINAND VAN COLLEN, en de Oud-Schepens EGBERT DE VRY, TEMMINK en ELIAS SCHELLINGER, om uit de Hoofd-Officieren der Burgervaandelen te verneemen, wat de Gemeente begeerde. Het inneemen der Doele en het doen teekenen der Artikelen wierdt tevens, als onbetaamelijk, bij openbaare afkondiging, afgekeurd; waar tegen zommige burgers zich verdeedigden.

De Wijken wierden ondertuſſchen elk afzonderlijk bijeengeroepen, terwijl de voorſtanders der punten, in de Doele geteekend, welke men zedert *Doelisten* noemde, hun werk maakten om aanhang te vinden onder de Vaandels. De Hoofd-Officieren der Wijken zaten in de Kerken, op de Waghuizen, of in bijzondere Herbergen, om de bezwaarnisſen te hooren. 't Verzoekſchrift der drie Artikelen, wierdt door RAAP en eenige andere Doelisten, ongeteekend, in Burgemeesters Kamer overgeleverd. Ten zelfden dage bragten zij 't oorſpronklijk Verzoekſchrift, door veelen geteekend, naa den *Hage*, en ſtelden het den Prinſe in handen. Twee dagen daar naa, van hun gehoor bij den Prins verſlag doende in de Doele, verteelden zij „ Dat de Prins hen minzaam be„ jegend, en hunne begeerte gebillijkt, doch tevens hen tot „ ſtilte en onderwerping aan de Overheid vermaand hadt." Welk verſlag met het zwaaien van den hoed en 't roepen van *Huzaa!* beantwoord wierdt. Van tijd tot tijd wierden 'er Aanſpraaken in de Doele gedaan, waar van de meesten terſtond in openbaaren druk verſcheenen. Veel wierdt in dezelve geſproken van *liefde eendragt tuſſchen de Burgervaders en de Burgerij.* De Predikanten wierden 'er in beſchreeven als *Voorgangers ten goede van 't Vaderland, en beſchermers van Godsdienst en Vrijheid*, om dat zij veelal hun werk maakten om 't volk tegen oproerigheid te vermaanen. In 't heetst van den ijver, wierden aan de huizen van veele

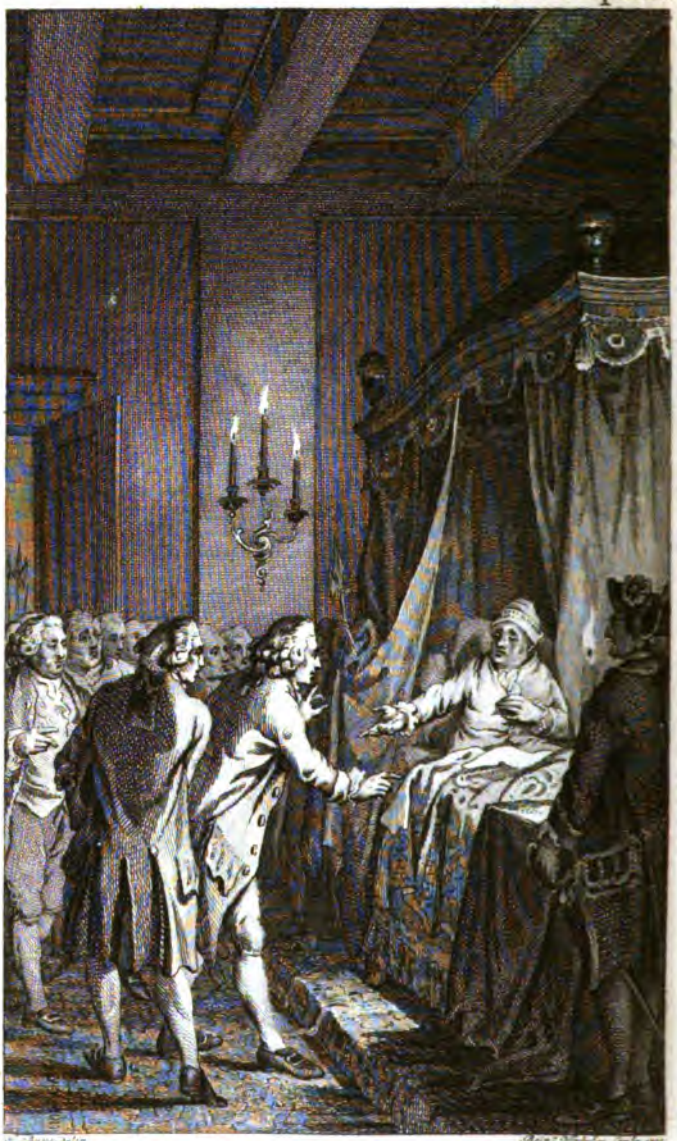

DE DOELISTEN IN DEN NACHT VAN DEN 9 SEPTBR 1748;
BEGEEREN VAN DEN PRINS EEN VRIJEN KRIJGSRAAD.

veele Gereformeerde en Lutherſche Predikanten gedrukte briefjes gebragt, waar bij zij verzogt wierden openlijk te bidden *voor de beſchermers en herſtellers der Vrijheid*, gelijk de Doelisten zich noemden. Doch de Predikanten voelden niet geraaden aan dit Verzoek te voldoen. Middelwijl waren eenige Doelisten, wederom in den *Hage* geweest; zij verhaalden, na hunne wederkomst „ Dat zij andermaal ge„ hoor gehad hadden bij zijne Hoogheid, die hun bevestigd „ hadt, dat de Regeering van *Amſterdam* hem, omtrent het „ ſtuk der Poſterijen, genoegen gegeeven hadt; dat hij de „ Burgerij, omtrent de Ampten in 't gemeen, ook voldoe„ ning bezorgen zou; doch dat hij, in een *verwarden toe„ del* gekomen zijnde, alles zo ſpoedig niet herſtellen kon." Voorts deedt de Prins, zo zij zeiden, de burgers, welke hij als zijne kinders aanmerkte, tot ſtilte vermanen. Men voegde 'er bij, dat zijne Hoogheid de ondertoekeninge der drie Artikelen met genoegen ontvangen, en verklaard hadt, gaarne diergelijke te zullen afwagten.

Een ſtevigen ſtem kreegen de Doelisten eerlang aan het Scheepstimmermans-Gild, een der grootſten hier ter Stede, welk, ook, zo 't heette, wilde arbeiden aan de vervallen voorregten der Gildebroederen. De driftigſten van deeze luiden verſcheenen nu op de Doele, en ſchreeuwden heftig om een Burger-Krijgsraad, zelf met bedreiging van de Regeering gewapender hand te willen dwingen, zo zij 'er niet gewillig haare toeſtemming toe gaf. De Regeering, niet weetende hoe verre men zou durven gaan, oordeelde het veiligſt, in de Artikelen te bewilligen, met deeze kanttekening. FIAT, *mids niet ſtrijdende tegen de Reſolutien van haare Edele Groot Mogende en de intentie van zijne Hoogheid, en wegens de Ampten voor zo veel het Domeſticq is.* Doch de Doelisten, hier mede nog niet voldaan, begeerden een onbepaald *Fiat*. Men begon nu ook te drijven op de komst van zijne Hoogheid, herwaarts, tot het bijleggen der geſchillen. Twee luiden wierden ten dien einde na den *Hage* geſchikt, die voor beſcheid bragten, dat zijne Hoogheid binnen weinige dagen de reis ſtondt aan te neemen. Burgemeesters gaven hier op onbepaald *Fiat* op 't Verzoekſchrift; en

de Wethouderſchap, wel overtuigd dat men haar wars zogt te maaken van 't bewind, beſloot, op den achtënzwintigſten Augustus, vrijwillig afſtand te doen van de Regeering, op 't behaagen van zijne Hoogheid, wien daar van terſtond kennis wierdt gegeeven. Te gelijk wierden de Posterijen der Stad den Prinſe opgedragen, die ze wederom aan 't gemeene Land afſtondt.

Zijne Hoogheid wierdt, op den eenëndertigſten Augustus, op 't verzoek van de Afgevaardigden der Regeeringe, door de Staaten, gemagtigd om de rust in *Amſterdam* te herſtellen, al ware 't ook door verandering te maaken in Burgemeesters en Raaden. Twee dagen te vooren was de Graaf VAN BENTINK hier geweest, om, uit naam van zijne Hoogheid, der Regeeringe en Burgerije af te vragen, of zij goedvonden haare belangen te ſtellen in handen van den Prins. Doch een der Burgemeesteren kwam hem aandienen, dat men 't beſluit der Regeeringe hieromtrent den Prinſe reeds hadt bekend gemaakt. Midlerwijl ondernamen zommige burgers eenige Verzoekſchriften te teekenen, waar bij de handhaaving der tegenwoordige Regeeringe begeerd wierdt. Doch de Doelisten vonden middel om dit teekenen te beletten, door te wege te brengen, dat de Scheeptimmerluiden, hier *Byltjes* genaamd, ten getale van omtrent vijfdienhonderd, met vijf of zes der ſtoutſte Doelisten aan hun hoofd, in ſmalle gelederen, doch ongewapend, een groot deel der Stad doortrokken, ſtilhoudende voor de huizen of herbergen, daar zulken woonden of zich onthielden, van welken men wist, of vermoedde, dat zij voor de tegenwoordige Regeering geteekend hadden. Hier en daar gebruikte men zelf dreigementen; en deeze oproerige togt baarde zulk eene ontſteltenis door de Stad, dat 'er de voorgenomen en aangevangen teekening, geheel door geſtremd wierdt. Ook wil men dat eenige leden der Regeeringe den Voorſtanderen deezer tekeninge, onder de hand, te verſtaan gaven, dat zij zich vergeefs afloofden, en dat de verandering der Regeeringe niet zou kunnen voorkomen worden.

Terwijl men nu zijne Hoogheid binnen twee dagen te gemoete zag, gingen de Wijken ſterk voort met het ſtellen

van

van Gekommitteerden, welke meest allen de drie Artikelen teekenden, en zes uit hun aanſtelden om 't woord te voeren bij den Prins, die op den tweeden September, des morgens ten tien uuren, in de Stad kwam, met vier Koetzen. Zijne Hoogheid hadt overnacht op 't Huis te *Zwanenburg*, halfwege *Haarlem*. Zijne Lijfwagt te paerde verzelde hem ſlegts tot aan de Haarlemmer-Poort, alwaar zij eenigen tijd vertoefde, en toen na halfwege *Haarlem* keerde. De Schutterij was in de wapenen gekomen, en ſtondt geſchaard langs de Straaten en Graften, daar zijne Hoogheid doorreedt. RAAP en eenigen der zijnen hadden den Prins aan de tweehonderd roeden buiten de Stad begroet, doch geleidden hem niet na binnen. Zulks geſchiedde door omtrent dertig van de nieuwlings gekoozen Gekommitteerden uit de Burgerij, onder welken de driftigſte Doelisten waren; en door een hoop van drie of vierduizend Bijltjes, voor welken een Oranje-Vaandel gedragen wierdt, waar op *Voor Oranje en de Vrijheid* te leezen ſtondt. Zijne Hoogheid nam zijnen intrek in 't Oude-Zijds-Heeren Logement, daar hij terſtond door drie der regeerende Burgemeesteren, GERRIT CORVER, *Heere van Velzen*, JAN SAUTYN en PIETER VAN DE POLL, begroet, en, zo lang hij hier bleef, op Stads kosten onthaald wierdt. 't Logement wierdt bij dage en bij nacht, geduurende dien tijd, bewaakt door twee Vaandelen Schutters, aan welken de Prins gewoon was, de leuze of *het woord* te geeven.

't Eerst, welk men ter hand nam, was het bewerken van de voorgenomen veranderinge in de Regeering. De Gekommitteerden vorderden dezelve bij een wijdluftig Verzoekſchrift, en met naame ook het ontſlaan der beide Penſionarisſen; doch omtrent deeze laatſten, die in dienst bleeven, bereikte men zijn oogmerk niet. Terwijl de Prins raadpleegde op 't ſtuk der veranderinge, boezemden zommigen den Scheepstimmerluiden argwaan in, over de gemeenzaamheid der regeerende Burgemeesteren met zijne Hoogheid, als of hier uit iet nadeeligs voor hun Gild te duchten ſtondt. Twintig of dertig uit den hoop lieten zich hier op door eenige der ſtoutſte Doelisten beweegen om hen op den vierden des

avonds te verzellen aan de huizen der Burgemeesteren, welken zij vrijmoedigliik afvraagden, *waarom zij niet terſtond afſtonden van de Regeering?* 't Antwoord, dat zulks aan zijne Hoogheid gelaaten was, voldeedt niet; men moest hun verzekeren, dat 'er binnen twee dagen verandering koomen zou: gelijk geſchiedde.

Midlerwijl hadt een groot getal Kooplluiden, in eene voornaame herberg zamengekomen, vierëntwintig uit hun benoemd om zijne Hoogheid te begroeten, en zijne gunſtige beſcherming over den Koophandel te verzoeken. Zij verwierven eerst op den vijfden des avonds gehoor. De Aanſpraak wierdt gedaan door den Heer JOSUA VAN DER POORTEN, en door den Prins minzaamlijk beantwoord; verklaarende zijne Hoogheid, onder anderen, dat zijne agting voor de Koopllieden haast blijken zou, uit de aanſtelling van nieuwe Raaden, die den zevenden afgekondigd wierdt. Toen wierden de vier Burgemeesters ontſlagen, zonder herſteld te worden. Doch uit de zesëndertig Raaden, die ook allen ontſlagen waren, wierden 'er negentien herſteld; waar bij zijne Hoogheid zeventien anderen voegde, die nimmer in de Regeering geweest waren. Naderhand, door de Staaten daar toe gemagtigd zijnde, ontſloeg zijne Hoogheid ook veele leden van den Oud-Raad: als vier regeerende Schepens, zeven Oud-Burgemeesters, en drieëndertig Oud-Schepenen; vervullende, ten zelfden dage, de plaatzen der vier regeerende Schepenen, met vier anderen.

Omtrent denzelfden tijd riep men gedurig, en voornaamlijk onder de Bijltjes, die nu de hoofdperſonaadje op de Doele ſpeelden, om een vrijen Krijgsraad, zonder een' eenig' Officier, uit de nieuwe zo min als uit de oude Regeering. Men ſtrooide briefjes op rijm onder 't Volk, inhoudende dat het met de vrijheid uit was, zo men geen vrijen Krijgsraad verwierf. De drift hier over ſteeg zo hoog, dat een tamelijk getal Scheepstimmerluiden met eenige Doelisten aan 't hoofd, zich des nachts van den negenden September na 's Prinſen Logement begaven, zijne Hoogheid, die zich reeds ter rust begeeven hadt, doende wekken, en hem voorhoudende „ Dat het volk niet langer te ſtillen was: dat het een vrijen

„ vrijen Krijgsraad begeerde, of tot uitſpoorigheden dreigde „ over te ſlaan; en dat zijne Hoogheid hun diende te wille „ te zijn, om verdere onheilen voor te koomen." De Prins gaf egter uitſtellend antwoord. 's Anderendaags was de Stad vol van den overlast, den Prinſe aangedaan. Men verhaalde, dat de Prins, ongeduldig geworden, gedreigd hadt, „ de „ Stad, ja 't gantſche Land en zijne Ampten te zullen ver- „ laaten, en na zijne Duitſche Staaten te vertrekken, indien „ men hem langer laſtig viel." Zijne Hoogheid gaf egter dien zelfden dag zijne ſtem tot een vrijen Krijgsraad: bij welk woord nogthans de Prins iet anders ſcheen te verſtaan dan het volk. Niettemin regelde dit toen alles naar zijnen zin, en niemand, die aan de oude of nieuwe Regeering vermagſchapt was, behielde zijn Ampt onder de Schutterij, of verkreeg 'er een. De Kapitein CHRISTIAAN SCHOLTEN zelve, hoe zeer hij voor de drie Artikelen geijverd hadt, wierdt bedankt, om dat zijn Vader, door den Prins, tot Raad was aangeſteld. De Prins bevestigde het verrigte voor deeze keer, doch gaf bij Publikatie genoeg te kennen, hoe zeer de onbetaamelijkheden, in deezen bij veelen gebruikt, hem tegenſtonden, en dat hij wijders voor deeze keer de ongeregeldheden over 't hoofd wilde zien, mids elk zich voortaan ſtil en onderworpen aan zijne Overheid gedroeg, en de Gekommitteerden der Wijken, van nu af, zich van die en dergelijke kommisſien ontſlagen rekenden.

Terwijl deeze Afkondiging geſchiedde, ſtondt de Prins op zijn vertrek uit *Amſterdam*. GIMNIG nam, uit naam der Gekommitteerden uit de Burgerij, afſcheid van zijne Hoogheid, met eene Aanſpraak, die hij zedert drukken liet, en op welks tijtel hij den Prins WILLEM DEN GROOTEN noemde. Zijne Hoogheid vertrok op den middag, zijnen weg neemende door de Leidſche Poort, en voorts over de Veenen na den *Hage*. Een goed getal van ontſlagen Gekommitteerden en vier- of vijfhonderd Scheepstimmerluiden deeden den Prins uitgeleide tot op den Amſtelveenſchen weg, waar naa zij na de Stad te rug keerden. *Amſterdam* raakte allengskens in rust. In 't eerst wierden wel vinnige ſchimpſchriften tegen de ontſlagen Regenten geſtrooid; doch door den tijd wierdt

wierdt meer tot lof dan tot laster van deeze Heere geſchreeven en geſproken. De Doelisten raakten, daarentegen, binnen weinige maanden, in de algemeene veragting: waar toe niet weinig hielp, dat zijne Hoogheid zelve JEAN ROUSSET de Akte, waar bij hij deezen tot zijnen Hiſtorieſchrijver hadt aangeſteld, in 't begin van Junij des Jaars 1749, wederom deedt afvorderen. De haat tegen de Doelisten nam eerlang zo ſterk toe, dat het Graauw, in grooten getale op de been gekomen, verhinderd heeft, dat men DANIEL RAAP, die in Junij des Jaars 1754 overleedt, eene gewoonlijke begrafenis aandeedt. De Lijkbaar wierdt vernield, en de Wethouderſchap genoodzaakt, het Lijk ter middernacht, met een Vragſlede, na de Kerk te laaten ſleepen.

Binnen *Haarlem* was het volk, naa 't afſchaffen der Pagten, niet recht gerust geweest, waarom zijne Hoogheid, in Augustus, den Baron VAN GROVESTINS derwaards afvaardigde, om de bezwaarnisſen te hooren. In September floeg een Lid der Vroedſchap, Mr. REMBES FLORIS VAN ZANEN, zijnen Mederaaden voor, of men, uit hoofde van de beweegingen en veranderingen in *Amſterdam*, zijne Hoogheid niet behoorde te verzoeken, om ook te *Haarlem* zulks te voorzien op 't ſtuk der Regeeringe, als hij ten nutte van Stad en Land zou vinden te behooren. Doch de Vroedſchap nam op deezen voorſlag geen beſluit, en de beweegingen onder 't gemeen bleeven duuren. De Wethouders verzogten Gemagtigden van zijne Hoogheid, die, op den tweeden October, uit 's Prinſen naam, deeden afkondigen, dat de Vroedſchap voortaan uit tweeëndertig, in plaats van uit vierentwintig, Leden beſtaan zou. Zeven Leden der Vroedſchap bleeven ontſlagen, en voorts wierdt het volk tot ſtilſtand en onderdaanigheid vermaand.

Te *Leiden* wierden, op den achttienden October, de Vroedſchappen en de Veertigen, door dezelfde Gemagtigden, ontſlagen; doch wederom, op vier naa, die verlaaten bleeven, in 't bewind herſteld. De Burgemeester JOAN VAN DEN BERG, een van deeze vier, en de Sekretaris VAN ROOTEN, hadden reeds te vooren verzogt, om van hunne Ampten ontſlagen te worden. De laatſte wierdt egter eerlang tot Penſions-

ſecaris der Stad, en zedert tot Sekretaris van den Raad van State aangeſteld. Doch kort na de verandering, veroorzaakten eenige oproerige Gekommitteerden zo veel oproer in de Stad, dat de rust niet herſteld wierdt, voor dat de Generaal ROUSE, aan 't hoofd van eene Bende Dragonders en Zwitzers, uit de Lijfwagt van zijne Hoogheid, onverhoeds in de Stad gekomen was; zijnde hij, op 's Prinſen last, des avonds te vooren omtrent ten elf uuren, uit den *Hage* vertrokken. Vier der voornaamſte oproermaakers wierden gevat, twee of drie van welken met gevangenis en ballingſchap van eenige jaaren geſtraft wierden.

Te *Rotterdam* wierdt de gantſche Regeering, door 's Prinſen Gemagtigden, op den vierëntwintigſten October, ondanks twee Verzoekſchriften der Burgeren, tot ſtandhoudige van dezelve, bedankt; doch, op vijf Leden der Vroedſchap na, weder herſteld.

Te *Gouda*, daar de Hoofd-Officier zelve den geenen, die tegen de Regenten misnoegd waren, met raad gediend hadt, wierdt ook de gantſche Regeering ontſlagen, doch weder herſteld, op zes Leden na, die buiten bewind bleeven.

Te *Gorinchem* wierdt het getal der Vroedſchappen van zeventien tot vierëntwintig vermeerderd; doch de oude Regenten bleeven aan.

Te *Schoonhoven* wierdt de gantſche Regeering ontſlagen, doch op drie Leden na weder aangeſteld; voorts wierdt het getal der Vroedſchappen en Kiezeren vermeerderd, en ſchikking gemaakt op eenige punten, door de Burgerij begeerd.

Te *Delft*, *Schiedam* en in *den Briel* viel ook eenige geringe verandering voor; maar te *Dordrecht* geene, om dat men ze noodloos of ondienſtig agtte: gelijk ook, in 't Noorderkwartier van *Holland*, *Medenblik* de eenige Stad was, die verklaard hadt, geene verandering noodig te hebben: hoewel ze naderhand, even gelijk alle andere Steden van *Noordholland*, door 's Prinſen beſtelling, verandering in de Regeering ondergaan moest.

Op deeze wijze liep het gewigtig werk van de verandering der Regeeringe, in de Steden van *Holland* en *Weſtfriesland*, af. Alomme wierdt verklaard, dat de ontſlagen Regenten in hun-

hunnen goeden naam, gehouden wierden ongekrenkt. Ook wierdt hun, des noods, 's Prinſen beſcherming toegezegd. 't Gantſche werk wierdt beſlooten met het afkondigen eener algemeene Vergiffenisſe, die, op den voorſlag van zijne Hoogheid, in 't begin van October des Jaars 1749 geſchiedde.

In *Gelderland*, daar de Regeering onlangs beſlooten hadt, het Graafſchap *Zutfenburg* op te draagen aan den Prins, wierdt ook eenige verandering in de Regeering der Steden gemaakt, ſchoon 'er geen aanzoek van de Burgerlijen toe geſchiedde, en de aanzienlijkſte burgers, in zommige plaatzen, de handhaaving der tegenwoordige Regeeringe, door eene plegtige bezending, op zijne Hoogheid, begeerd hadden. De vorm der Regeeringe wierdt daar genoegzaam op den zelfden voet gebragt, als die ten tijde van WILLEM DEN III geweest was. In *Utrecht* en *Overijſſel* kreeg zijne Hoogheid het zelfde gezag, als WILLEM DE III, in de Jaaren 1674 en 1675, over de Regeering van deeze twee Gewesten bedongen hadt. Maar in *Zeeland* viel bijkans geene buitengewoone verandering in de Regeeringe voor; alleenlijk wierdt een enkel lid der Regeeringe van *Middelburg* verzogt, om vrijwillig af te ſtaan van 't bewind. De Pagterijen wierden 'er gehandhaafd, onaangezien zommigen reeds beweegingen gemaakt hadden tot derzelver afſchaffing, welke geſtuit wierden, door dien de Regeering twee of drie Beihamels bij den kop deedt vatten, die niet dan naa lang zitten geſlaakt wierden.

Maar in *Friesland* wierdt de gantſche gedaante der Regeeringe op een anderen voet gebragt. Zijne Hoogheid, in December derwaarts vertrokken, leverde den Staaten een Reglement over, het *Reglement Reformateir* genaamd, uit eenenzeventig punten beſtaande, 't welk terſtond wierdt afgekondigd. Bij het zelve wierdt bepaald „ Wie voor Edelen „ en Eigenërfden, uit welken de Afgevaardigden ten Lands„ dage gekozen wierden, zouden worden gehouden. Voorts „ wierden verſcheiden misbruiken, in 't ſtemmen tot Afge„ vaardigden ten Landsdage, geweerd, en bepaald, dat, in „ 't geval van ſteeken van ſtemmen, de beſliſſing aan 't lot

„ ge-

„ gelaaten zou worden. In 't benoemen van eenen Grietman, waar van de verkiezing aan den Erfſtadhouder ſtondt, „ zou men op bevoegde perſoonen moeten agtgeeven, en „ zo hier over verſchil viel, zouden de Stadhouders in den „ tijd eenige Leden magtigen, om deswege onderzoek en „ uitſpraak te doen. Wethouders of Amptenaars der Steden „ zouden te gelijk geene Grietslulden, Bijzitters, Sekretarisſen noch Fiskaalen eener Grietenije mogen zijn, noch wegens dezelve op den Landsdag Afgevaardigd worden. De „ gewoonlijke Landsdag zou, gelijk van ouds, eens 's jaars „ gehouden worden, in Februarij aanvangen, en ten langſten „ zes weeken duuren. Het Hof zou de volle Regtsoeffening „ behouden, gelijk van ouds; doch zich niet ſteeken in de „ Politike beſtiering der bijzondere Steden of Landſtreeken. „ De Neder-Geregten zouden ook gehandhaafd worden in „ de Regtsoeffening, hun van ouds hebbende toebehoord." Op 't invorderen en aanleggen van 's Lands geldmiddelen wierden ook eenige ſchikkingen gemaakt, en eindelijk allen hoogen en laagen Wethouderen en allen voornaamen Amptenaaren het beëedigen van 's Lands Wetten en Plakaaten opgelegd, met naame ook van het tegenwoordige Reglement „ van welk zijne Hoogheid, nogthans, de nadere uitlegging „ aan zich behieldt, zo als hij, bij opkomend geſchil over „ hetzelve, naar gelegenheid van tijden en zaaken, zou be„ vinden te behooren." Op de afkondiging van dit Reglement volgde, die van eene algemeene Vergiffenisſe, wegens 't geen, gedurende de jongſte beweegingen, was voorgevallen. De Prins bleef nog eenige dagen in *Friesland*, binnen welken hem het regt tot de beſtelling der Wethouderen te *Leeuwarden* en te *Franeker* wierdt opgedraagen. Beide deeze Steden waren de eenigſten in *Friesland*, welke tot hier toe haare eigen Wet beſteld hadden. Zijne Hoogheid, de algemeene en bijzondere Regeering van 't Gewest in deezer voege veranderd hebbende, keerde nog voor 't einde des jaars na den *Hage* te rug.

Doch het uitwerken van diergelijk eene veranderinge, in de Stad *Groningen* en in de *Ommelanden*, hadt nog veele voeten in de aarde. Veele In- en Opgezeetenen, beſpeurende

de dat 's Prinſen gezag zich nog niet uitſtrekte tot de magt om de Regeering te veranderen, arbeidden onder de hand om 't zo verre te brengen. Een groot getal boeren, met ſtokken en knodſen gewapend, trok, in 't laatst van Augustus, ter Stad in. Ten zelfden tijde leverden eenige lieden, zich noemende *Volmagten der Burgerije*, een Verzoekſchrift in aan Burgemeesteren en Raaden, waar bij zij, onder anderen, verklaarden, dat zij, door de *volle maate en magt*, welke zij den Prinſe wilden opgedragen hebben, verſtonden „ alles, wat de tegenwoordige Erfſtadhouder in eenige Pro„ vincie bezat, of zijne Voorzaaten mogten bezeeten heb„ ben, — het regt van afdankinge der Wethouderen, het „ begeeven van Krijgs- en Regeeringsampten", en verſcheiden andere Voorregten. De Regeering der Stad en van 't Geweer was genoodzaakt in dit alles te bewilligen. Men zondt Gemagtigden na den *Hage* om den Prinſe hier van kennis te geeven, terwijl de beweeging in de Stad nog bleef duuren; zendende zijne Hoogheid, tot bewaaring der ruste, eenig Krijgsvolk derwaarts. 't Liep tot in 't midden van December aan, eer de Gemagtigden van zijne Hoogheid, die zelve na *Friesland* was gereisd, te *Groningen* aankwamen. Straks drongen veelen uit de burgerije op de *Licentiatie* of het ontslag der Regenten. Zijne Hoogheid, die toen te *Leeuwarden* was, kreeg 'er wel haast kennis van, en 't was op zijnen last dat de Gemagtigden, zijnde de Baron VAN DEN CAPELLE, nevens de Heeren WYBRAND VAN ITSMA en ANTONI JAN PERSOON, Burgemeesters van *Harlingen* en *Deventer*, in 't begin van 't Jaar 1749, Gekommitteerden verkoozen om met hun in onderhandeling te treeden. Gedurende deeze onderhandeling, borst de drift, om de tegenwoordige Regeering ontslagen te zien, tot daadlijkheden uit. De burgers begaven zich ongewapend onder hunne Vaandels. De Volmagten hielden hun voor, wat men in den zin hadt, elk vrijheid geevende om na huis te gaan, zo zij zwaarigheid maakten om 't afdanken der Regeeringe te begeeren. Doch niemand durfde zich van deeze vrijheid bedienen. Men trok dan na de herberg van 's Prins Gemagtigden, daar 't voorgenomen verzoek gedaan wierdt. De Gemagtigden beloofden

dat

dat zij 'er den Prinſe kennis van geeven, en deszelfs uitſpraak zouden afwagten. Doch eer deeze te *Groningen* zijn kon, hadden de Burgemeesters en Raad, oud en nieuw, mitsgaders Taalmannen en gezwooren Gemeente, beſlooten hunne Ampten en Commisſien in den ſchoot van zijne Hoogheid neder te leggen. Die van de Ommelanden namen, ten zelfden dage, een gelijk beſluit. Den volgenden dag kwamen de boeren, in grooten getale, ongewapend en met Oranjeſtrikken verſierd, in de Stad, om diergelijk verzoek als de burgerij te doen. Zij voerden een vierkant bord voor zich, waar op te leezen ſtondt:

BRAAVE HEEREN
COMMITTEERDEN VAN ZYN
HOOGHEIT
BIED ONS DE HAND
LICENTIEREN
IS 'T BEGEEREN
VAN BURGERS EN BOERENSTAND.

De Standaard, waar aan dit bord gehegt was, wierdt geplaatst voor de herberg der Gemagtigden, die den Landluiden het zelfde antwoord als aan de Gekommitteerden uit de burgerij gaven. Doch de boeren, hier mede niet voldaan, vielen in 't Ommelanderhuis, wilden den Sijndicus te lijve, en dwongen de Ommelander Heeren hunne Ampten insgelijks ter beſcheidenheid van zijne Hoogheid te ſtellen. Ondertuſſchen wierdt ook hier vastgeſteld om 's Lands middelen te heffen bij wege van Collecte; 't welk, egter, niet zonder merkelijke tegenkanting van 't gemeen geſchiedde. De Prins zelve kwam op den tweeëntwintigſten November in *Groningen*, en wierdt aldaar met veel luister ingehaald. Eerst maakte zijne Hoogheid verandering in de Regeering, en in de Commisſien, welke uit naam der Stad en van het Gewest bekleed wierden. Verſcheiden Heeren bleeven van hunne Ampten verlaten, terwijl eenige in lager Ampten geſteld, en andere tot hooger bevorderd wierden. Voorts rechtte zijne Hoogheid

een Provinciaal Geregtshof op, en deedt eindelijk een gel
nieuw Reglement goedkeuren door de Staaten: alles in
volge en uit kragt van de *volle maate en magt*, hem
voorleeden jaar, bij Staats beſluit, opgedraagen. Na
door de Regenten beëedigd was, verliet de Prins *Groni*
in 't begin van December. Kort naa zijn vertrek wi
op naam der Staaten, eene algemeene Vergiffenis van
pleegde onbehoorlijkheden afgekondigd; zedert raakten
en 't Gewest in rust. 't Leedt egter tot in 't laatst van
des Jaars 1750, eer het *Diploma* op de Opdragt van 't
ſtadhouderſchap aan zijne Hoogheid in orde wierdt overg
leverd.

Dus liepen, eindelijk, de onlusten, die in 't voorle
jaar, in alle Gewesten, waren ontſtaan, ten einde, op e
wijze, waar door 't gezag van zijne Hoogheid hooger re
en vaster gevestigd wierdt, vooral in *Gelderland*, *Friesla*
en *Stad en Lande*, daar het merkelijk bepaald geweest w
's Prinſen aanzien in den Vereenigden Staat ſteeg hier door
dat van zijne Voorzaaten verre te boven. De Algemeene
Staaten, zich, ten behoeve van zijne Hoogheid, ook willen-
de ontdoen van 't Stadhouderlijk bewind in de overige Gene-
raliteits Landen, hadden hem, op 't einde van 't voorleeden
jaar, ook het Erfſtadhouder-Kapitein-Generaal- en Admirali-
ſchap over het Staatsch *Brabant*, *Vlaanderen* en *Opper-
Gelderland* opgedraagen. Omtrent den zelfden tijd wierd
ook, door de Bewindhebbers der Oostindiſche Maatſchappij
op het aanhouden van omtrent zestig Deelgenooten, beſlo-
ten, zijne Hoogheid tot Opper-Direkteur- en Gouver
hunner Maatſchappije aan te ſtellen; welke waardigheid
mer door eenigen Stadhouder bekleed geweest was, en
Prinſe in dit aanzienlijk lichaam groot gezag gaf. Onder
dere voorregten verkreeg de Prins hier bij het gezag, om
alle Vergaderingen der Maatſchappij, 't zij in perſoon,
door zijne Repreſentanten, voor te zitten; als mede de h
ge Ampten hier te Lande en in de *Indiën*, uit een benoe
drietal, te vervullen. De Wedde, wegens het Opperbewi
hebberſchap der Maatſchappij, wees zijne Hoogheid van
hand. In Julij wierden de Heeren FILIPS VAN DER GRIE
af

Ladislaus en Julianus, sneuvelen.

CXLVIII.

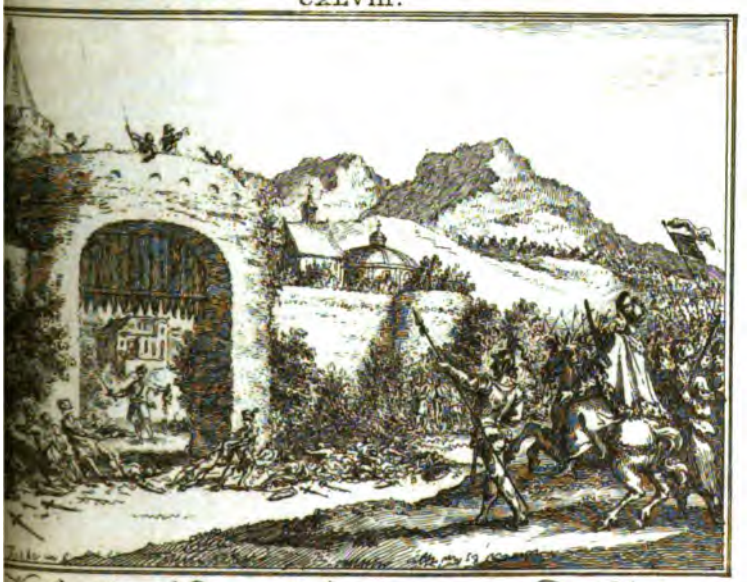

Konstantinopel door Mahomet II. verovert. Bladz. 46.

en JOSUA VAN DER POORTEN, welke laatſte Lid was der Remonſtrantſche Gemeente te *Amſterdam*, tot zijne Repreſentanten in de kamers in *Holland* aangeſteld. De Bewindhebbers der Westindiſche Maatſchappije volgden, wat later, het voorbeeld der Oostindiſche Maatſchappije, zijne Hoogheid insgelijks verkiezende tot Opper-Direkteur. De Prins benoemde hier de Heeren JAN VAN MARCELIS en THOMAS HOPE, welke laatſte tot de Gezinte der Doopsgezinden behoorde. De Heer GERARD ARNOUD HASSELAAR, Oud-Burgemeester van *Amſterdam*, was reeds te vooren tot Repreſentant van zijne Hoogheid in de Admiraliteits-Kollegien in *Holland* aangeſteld.

Tegen 't einde des Jaars 1749 wierden in *Holland* de noodige toebereidzels gemaakt, om de middelen, die verpagt plagten te worden, voortaan bij wege van Collecte te heffen. In *Friesland* hadt men, in plaats der Pagten, de Ingezeetenen geſchat; bij welke gelegenheid in dit Gewest nieuwe onlusten ontſtonden, die met geweld geſtuit, en daar zommige Belhamels met den dood geſtraft wierden. Doch de ſchatting wierdt hier zo ongaarne betaald, dat vervolgens het Collecteeren wierdt ingevoerd. Dit geſchiedde ook in *Holland*, hoewel niet zonder merkelijke opſchudding in zommige Steden, vooral te *Haarlem*, *Amſterdam* en *Rotterdam*. Ten platten Lande hadden die van *Huisduinen* en de *Helder* zich ook beklaagd bij den Prins, over de Knevelaarijen van hunne Regenten; doch toen deeze, voor zijne Hoogheid, zich verdeedigd hadden, wierden de Opgezeetenen tot ſtilte en eerbied jegens dezelve vermaand, terwijl de Prins niet hadt kunnen vinden, dat zij zich kwalijk van hunnen pligt gekweeten hadden. En toen men niettemin eenige Regenten, bij zekere gelegenheid, hunne bedieningen hadt doen nederleggen, deedt het Hof van *Holland* dezelven in 't bewind herſtellen. Te *Zaandam* zogt de Chirurgijn JAN PIGGE, de *Sardammer Raap* bijgenaamd, met eenige anderen, de Regeering te noodzaaken, om de aangekogte Ambagtsheerlijkheid van *Oostzaanen* en *Oostzaandam* aan zijne Hoogheid af te ſtaan. Doch de Prins zelve wees zulk een voorſtel met verontwaardiging van de hand.

Zijne Hoogheid, zedert eenigen tijd, zijne gezondheid voelende afneemen, hadt de Algemeene Staaten bewogen, den Prins LODEWYK VAN BRUNSWYK-WOLFENBUTTEL, vermaagſchapt aan des Erfſtadhouders Gemaalinne, aan te ſtellen tot Veldmaarſchalk over 't Krijgsvolk van den Vereenigden Staat, op eene wedde van vierëntwintigduizend guldens; en 't leedt niet lang daar naa, of zijne Hoogheid deedt deezen Vorst voorſchikken, om, bij zijn overlijden, het Krijgsvolk als Opperhoofd te gebieden, waar toe hem eene wedde van veertigduizend guldens wierdt toegelegd. Kort hier naa wierdt hij door zijne Hoogheid met een Regiment begiftigd.

Tot hier toe hadt de Prins nog geene gelegenheid kunnen vinden, om zich in *Zeeland* te doen huldigen als Markgraaf van *Veere* en *Vliſſingen*. In Maij des Jaars 1751 begaf hij zich derwaarts. Hij tradt eerst aan land te *Middelburg*, nam in de Vergadering der Staaten zitting, en begaf zich vervolgens na *Veere*, daar de inhuldiging met groote plegtigheid geſchiedde. De Wethouderſchap, zijne Hoogheid buiten de Poort te gemoete gegaan zijnde, boodt hem de ſleutels der Stad aan. De Prins, op 't Stadshuis gekomen, deedt eerst den Eed als Markgraaf; waar naa de Wethouderſchap, de Overſten der Schutterijen en Gilden hem insgelijks trouwe zwoeren. Voorts wierdt 'er dien dag met ſchieten en klokluiden, en met het verlichten der wooningen, allerlei blijk van vreugde gegeeven. Vier dagen daar naa wierdt zijne Hoogheid op gelijke wijze ontvangen en gehuldigd te *Vliſſingen*. De Prins deedt, in beide Steden, een groot getal van zilveren penningen, en ook eenige gouden, ſtrooien en uitdeelen, waar op ULYSSES, naa een veeljaarig omzwerven, in zijn Rijk *Ithaka* wederkeerende, bij zijnen Zoon en Vriend, verbeeld ſtondt, met dit Randſchrift: *Veterem Dominum Videtis Ulyſſem, Gy ziet hier Ulyſſes, uwen ouden Heer.* Onder aan las men: *Suum Cuique, Elk het zyne.* Op de keerzijde zag men een Raadhuis, van welks puije de Prins penningen ſtrooide, onder eene vergaderde menigte. Om den rand ſtondt, *Adgnosco ſtudium mentemque meorum,*

Ik erken den ijver en de zucht des Mijnen. En nog: *Fides Civium Vera & Vlisſingæ*, *Trouwe der Burgeren van Veere en Vlisſingen* De Prins hieldt zich, naa 't voltrekken deezer plegtigheid, nog eenige dagen op in *Zeeland*, om orde te ſtellen op de Regeering, en op 't begeeven der Ampten; waar naa hij na den *Hage* te rug keerde.

De zorge voor den algemeenen Koophandel en de Weeverijen ging den Prinſe Erfſtadhouder, zedert eenigen tijd, zonderling ter harte. In Maij des Jaars 1749 hadt zijne Hoogheid, ter Vergaderinge van *Holland*, eenen voorſlag gedaan tot herſtelling der Weeverijen in 't gemeen, en in 't bijzonder van die der Zijder-Stoffen, ter gelegenheid dat hem, door de Gemagtigden der Zijde-Weeverijen te *Amſterdam*, vertoond was, hoe deeze Weeverijen zeer vervallen waren, zedert het uitvoeren van Weef- en Werk-gereedſchappen, en het invoeren van vreemde Zijden-Stoffen, welk beide zij begeerden dat mogt verbooden worden. De Prins ſtelde den Staaten hun verzoek ter overweeginge voor, te gelijk verklaarende, dat hij, tot aanmoediging der inlandſche Weeverijen, beſlooten hadt, voor zich en zijn Hof en bedienden, niet dan inlandſche Zijden-, Wollen- en andere Stoffen te zullen gebruiken; welk voorbeeld hij hoopte dat door de Leden der Vergaderinge en door de Landzaaten in 't algemeen, zou worden nagevolgd. De Staaten beſlooten hier op, den uitvoer der voornaamſte Weeversgereedſchappen, op eene boete van duizend guldens, te verbieden. Voorts wierden de Regenten en voornaamſte Amptenaars verzogt, zich, op 't voorbeeld van zijne Hoogheid, van inlandſche geweeven ſtoffen, tot kleeding voor zich en hunne Huisgezinnen, te bedienen.

De Weeverijen waren het eenigſte voorwerp niet geweest van 's Prinſen zorge. Zijne Hoogheid maakte ook zijn werk, om zich door ervaren Koopliedeu te laaten onderregten omtrent den waaren ſtaat van 's Lands Koophandel in 't gemeen; en zo men bevinden mogt, gelijk verzekerd wierdt, dat dezelve merkelijk vervallen was, omtrent de middelen, waar door men dien zou kunnen herſtellen. In den Zomer des Jaars 1751 was den Prinſe ter hand geſteld eene *Verhandeling*

deling over den Koophandel van den Staat der Vereenigde Nederlanden; waar in getoond wierdt deszelfs verval, de oorzaaken hier van, en de middelen tot herſtelling. Onder deeze middelen wierdt inzonderheid aangedrongen op een *Porto Franco*, nevens een vrijen doorvoer van goederen; waar van de voordeelen aangeweezen, en de zwaarigheden opgelost wierden. Zijne Hoogheid, deeze Verhandeling ontvangen en onderzogt hebbende, vondt geraaden, dezelve, op den zeven-entwintigſten Augustus, ter Algemeene Staatsvergadering, en ter Vergaderinge van *Holland*, over te leveren; te gelijk verklaarende „ Dat hij zedert het aanvaarden „ van het Stadhouderſchap deezer Landen, niets meer ter „ harte genomen hadt, dan den Staat in zijnen voorgaanden „ bloei te herſtellen; 't welk hij gemeend hadt in 't bijzonder te moeten geſchieden, door 't herſtellen van den Koop„ handel, een der voornaamſte zuilen van 't Gemeenebest." Wijders prees de Prins beiderlei Staaten de Verhandeling aan, als behelzende een bekwaam middel ter herſtellinge van den Koophandel. Men bedankte zijne Hoogheid voor zijne zorge en opmerkzaamheid, en beſloot afſchriften van de Verhandelinge te zenden aan de Staaten der bijzondere Gewesten en Admiraliteits-Kollegien.

Met zo veel genoegen wierdt deeze voorſlag van zijne Hoogheid bij de Kooplniden ontvangen, dat 'er, van hunnent wege, uit verſcheiden Steden, bezendingen geſchiedden na den *Hage*, om den Prinſe voor zijne zorge te bedanken. Doch anderen, en onder deezen het Kollegie ter Admiraliteit in *Zeeland*, vonden merkelijke zwaarigheden in dit Ontwerp. Dit, gevoegd bij 's Prinſen overlijden, 't welk omtrent deezen tijd voorviel, was oorzaak, dat de uitvoering van 't Ontwerp ſteeken bleef.

Zijne Hoogheid, naamelijk, zedert een ongelukkigen val in zijne kindsheid, gebrekkelijk van lichaamsgeſtalte geworden zijnde, ter oorzaake dat de ruggegraad na de regterzijde ingekromd, en onder 't opperſte des ſleutelbeens benedenwaards geweeken was, was uit dien hoofde onderhevig geweest aan eenige kortademigheid, die toenam, toen hij met de jaaren zwaarlijviger geworden was. In 't Jaar 1748 hadt hij

hij eene zwaare ziekte gehad, naa welke hem eene gedaurige zwakheid bijgebleeven was, die in den Zomer des Jaars 1751 eer toe dan afnam: waarom hem het gebruik der wateren te *Aken* aangeraaden was. Derwaarts begaf hij zich op reize op den derden September. Vier weeken gebruikte hij de wateren te *Aken*, daar hij luttel baate bij vondt. Naauwlijks in den *Hage* op 't Huis de *Oranje-Zaal* te rug gekeerd, begon de Prins te klaagen over pijn in den nek en omtrent den ſtrot. Hij hieldt derhalven het bed langer dan naar gewoonte. Hier ſloeg de koorts toe, vervolgens de Sprouw, en eindelijk ligthoofdigheid en ſlaapzucht, met dat gevolg dat de Vorst eindelijk den geest gaf, in de armen van den Baron VAN GROVESTINS, zijnen Opper-Stalmeester, op Vrijdag den tweeëntwintigſten October des Jaars 1751, des morgens tuſſchen twee en drie uuren, in den ouderdom van veertig jaaren en tweeënvijftig dagen.

't Lijk van den Prins, geopend en gebalzemd zijnde, wierdt, des nachts tuſſchen den eerſten en tweeden November, in eene Lijkkoets, van twee andere koetzen verzeld, uit het Huis in 't Bosch overgebragt na 't Stadhouderlijk kwartier in den *Hage*. Hier wierdt een Praalbed toebereid, waar op het Lijk, van den vijfentwintigſten November tot den achtſten December, ten toon gelegd, en van eene groote menigte volks, kleinen en grooten, dag aan dag, beſchouwd wierdt. 't Lichaam was met een lange Nachtrok van zilveren Moor bekleed. De Ridderorde van den Kouzeband, de Degen en Staf van bevel, de Helm, de Vorſtlijke Kroon en Mantel, waren geplaatst nevens 't Praalbed. Voorts was de Lijkzaal verſierd met zinnebeelden en opſchriften, ſlaande op 's Prinſen afſterven, en op de ſmart, die 'er gevoeld wierdt. De Algemeene Staaten beſlooten hebbende het Lijk, op gemeene kosten der Gewesten, ter aarde te doen beſtellen, wierdt het, den tienden Januarij des Jaars 1752, gelegd in een kist, van duurzaame ſtoffe gegooten: waar bij ook het hart en de ingewanden, in twee kleine kistjes, geplaatst wierden. De vierde Februarij wierdt tot den dag der begraafenisſe geſchikt. De acht paerden van de Lijkkoets wierden door zes Majoors en twee Luitenants-Kolonels geleid;

leid; de vier ſlippen van 't kleed over de Koets door vier hooge Land- en Zeeoverſten vastgehouden; het Lijk door Generaal Majoors en Schouten bij nacht, en 't verhemelte door Kolonellen gedraagen. Voor negen uuren des morgens wierdt het Lijk uit het Hof na de Lijkkoets gedraagen, en vervolgens uit den *Hage* gevoerd na *Delft*, daar de ſtaatſie omtrent ten drie uuren des naamiddags aankwam. 't Lijk wierdt hier in de nieuwe Grafkelder, benoorden de gewoonlijke van de Vorſten uit den Huize van Oranje, in de Nieuwe Kerk bijgezet. Op en naa den dag der Begraafenisſe wierden in de Hooge Schoolen deezer Landen, en in veele Kerken, zo van de Hervormden als van andere Gezindheden, Lijkredenen uitgeſproken, ter gedagtenisſe van wijlen zijne Hoogheid. De kosten deezer Vorſtlijke Begraafenisſe wierden op achtënzestigduizend guldens berekend.

Zodanig een uitgang hadt WILLEM DE IV, *Prins van Oranje en Naſſau*, Erfſtadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal der Vereenigde Gewesten, in 't vijfde jaar zijns algemeenen bewinds in deezen Staat. Hij was, op dat wij ook iets van zijne uit- en inwendige hoedanigheden aanmerken, van gelaat deftig, minzaam en agtbaar. De oogen, die groot en blaauw waren, ſtonden hem doordringend en leevendig. Hij droeg bruin lang hoofdhair. In zijne jeugd hadt hij zich op de kennis van taalen en andere nutte Weetenſchappen vlijtiglijk toegelegd. 't Latijn, Fransch, Engelsch en Hoogduitsch ſprak hij vaardig. Ook was hij in de Wiskunde niet onbedreeven. In de Geſchiedenisſen, der Vorsten Geleerdheid, bijzonder in die des Vaderlands, hadt hij zich van vroeg af geoeffend: en wil men dat hij de gebreken zo wel als de deugden zijner Voorzaaten plagt te beſpiegelen, op dat hij de eerſten zou mogen leeren ſchuwen, de andere navolgen. Lieden, in deeze of geene Weetenſchap uitſteekende, bejegende hij altoos met agting, en ondervraagde ze over 't geen hem weetenswaardig ſcheen. Sterk boven maate was hij van geheugen, en men heeft dikwijls opgemerkt, dat hij de aanſprakeu, die bij verſchelden gelegenheden aan hem gedaan wierden, vaardiglijk, in goede orde en van punt tot punt wist te beantwoorden: zomtijds ook, als 't de gelegen-

heid

heid vorderde, met eene minzaamheid en genegenheid, die de harten innam. De zucht ten Oorloge, die in verſcheiden zijner Voorzaaten uitſtak, en niet altoos even heilzaam was voor den Staat, ſchijnt hem luttel bezeeten te hebben. Ook heeft hij geene gelegenheid gehad om, naa zijne verheffing, eenigen veldſlag of belegering bij te woonen; wordende de voorafgaande punten tot de vrede getroffen, op 't oogenblik bijna van zijn vertrek na 't Leger. Schoon zijn gezag, in den Vereenigden Staat, hooger geſteegen was dan dat van iemand zijner Voorzaaten, zou hij 't, meent men, nog meer hebben kunnen zien verheffen, zo hij 't begeerd hadt. In 't gemeen neigde hij meer tot het gebruiken van zagte dan van ſtrenge middelen om zijne oogmerken te bereiken. Hij was meer of min haastig of oploopend; doch zijne drift was ſtraks wederom over, en hij ſchroomde zomtijds niet, zulken, die 'er de uitwerkzels van gevoeld hadden, door heuſche bejegeningen van nieuws aan zich te verpligten. Yverig was hij in 't voorſtaan van den Hervormden Godsdienst; doch volgens de Staatkunde van dit Gemeenebest, gemaatigd in 't verdraagen der verſchillende Gezindheden; hebbende hij zelf nu en dan Remonſtranten en Doopsgezinden zelve bevorderd tot aanzienlijke waardigheden, onder anderen die van zijne Repreſentanten bij de Oost- en Westindiſche Maatſchappije, waar bij, volgens 's Lands Wetten, geene belijdenis van den Hervormden Godsdienst gevorderd wierdt. In pragtige Hofhouding behoefde hij geenen der Vorſten uit den Huize van Oranje te wijken. Ook was hij mededogend en milddaadig, en ſtrooide rijkelijker, naar gelange zijne inkomſten vermeerderden. Begeerig om 't geen hem in den Staat gebreklijk ſcheen te herſtellen, gaf hij, meent men, nu en dan te ligt gehoor aan eenigen, die hem des aangaande voorſlagen deeden, welke zomtijds meer geſchikt waren om eenig bijzonder belang dan om 't welzijn van 't gemeen te bevorderen. Afkeerig was hij wijders van allerlei ongebondenheid van zeden, ſchoon hij in gezelſchap vrolijkheid beminde, en elk, op eene bevallige wijze, wist aan te ſpooren tot ongedwongenheid. De Koninklijke Prinſes, zijne Gemaalin, verloor in hem een getrouwen en liefhebbenden Echtgenoot, de Vorſt-

lijke Spruiten een tederhartigen Vader. De gevaarlijke Krijg, in welken hij den Staat ingewikkeld vondt; de binnenlandſche beroerten, verwarringen en veranderingen, die toenamen, zo dra de oorloogende Mogendheden de wapenen hadden neêrgelegd, hebben hem een ongelooflijken arbeid veroorzaakt, welke laatiger vallen moest voor een Vorst, die verklaard hadt „ niets te kennen, dat de eerzucht eens ſtervelings „ meer kon ſtreelen, dan zich te mogen houden voor een „ voorwerp van de liefde en hoogagtinge van een vrij volk"; en die hierom, midden onder alle beroeringen van den Staat, deeze hoogagting zogt te verkrijgen en te behouden. De voorſlagen, die ten deezen einde ontworpen, gedaan en aangedrongen moesten worden, verſchaften den Prinſe, bij de gewoone pligten der Regeeringe, bezigheden, die te zwaar ſcheenen voor de verzwakte kragten zijns lichaams, en waar onder hij ten laatſte bezweeken is. Bij de Koninklijke Prinſeſſe van *Groot-Britannien* liet hij twee kinderen na, CAROLINA, gehuwd met KAREL CHRISTIAAN, Vorst van *Naſſau-Weilburg*, en eenen Zoon en Opvolger, WILLEM DEN V, welke thans de Erfwaardigheden van zijnen Vader bekleedt, en geen ongegronde hoope heeft van dezelve over te leveren aan zijne naakomelingſchap, door eene Prinſes en twee Prinſen, in huwelijk verwekt bij FREDERICA SOPHIA WILHELMINA, Koninklijke Prinſes van Pruisſen, met welke hij nu ruim zevenëntwintig jaaren, zedert den zevenden Augustus des Jaars 1767, in den echt geleefd heeft.

WILLEM FREDERIK, *Graaf van Naſſau*, was de Zoon van ERNST KAZIMIR, Stadhouder van *Friesland*, en van SOFIA HEDWIG, oudſte dogter van HENDRIK JULIUS, Hertog van *Brunswijk*. Te *Arnhem* zag hij het eerſte leevenslicht, op den zevenden Augustus des Jaars 1613. Met grooten vlijt bevlijtigde hij zich, in zijne vroege jeugd, in de beoefening van verſcheiden weetenſchappen, onder andere van de kennisſe der Godgeleerdheid. In de krijgskunde, in gevolge van zijnen rang en ſtand in de waereld, was hij zeer bedreeven. Onder den doorluchtigen Prins FREDERIK HENDRIK, in verſcheiden veldtogten, hadt hij die kunst geleerd. In den

Jaare

Jaare 1640 volgde hij den krijg in *Vlaanderen*, te gaden met zijnen Broeder HENDRIK KASIMIR, wiens dood, het gevolg eener wonde, door een Pistoolkogel, op den dertienden Julij dien jaars voorgevallen, hem den weg baande tot de Stadhouderlijke waardigheid van *Friesland*. Merkelijke moeite, egter, kostte hem het bekoomen van dit bewind. Niet alleen over het gemelde Gewest, maar ook over die van *Groningen* en *Drente*, was de gesneuvelde Krijgsheld met het Stadhouderschap bekleed. Om te zekerder aan dien eere en voordeel geevenden post te geraaken, beschouwde hij als het dienstigst middel, de veelvermogende tusschenkomst van Prinse FREDERIK HENDRIK te baate te neemen. Doch uit het antwoord op dit aanzoek begreep hij spoedig, dat hij in zijnen ondersteelden helper een kragtigen mededinger zou vinden. Zijne Hoogheid naamlijk zogt hem te beweegen, om 'er van afstezien, door de belofte dat hij hem tot zijnen Luitenant-Stadhouder zoude aanstellen; beweerende, daar benevens, dat het meer vastheid en eenpaarigheid aan het Staatsbestuur zoude geeven, indien alle de Gewesten maar één Stadhouder hadden. Daar de andere, fier van aart, en van eerzucht niet ontbloot, moedig op antwoordde, *liever Kapitein dan Luitenant te willen weezen.* In allerijl vertrok daarop WILLEM FREDERIK na *Friesland*, alwaar zijne en zijns overleedenen broeders vrienden het voornaamste bewind in handen hadden; 't welk hem geene onwaarschijnlijke hoop deedt voeden, door derzelver bewerking, 's Prinsen FREDERIK HENDRIKS oogmerken te zullen dwarsboomen; die, intusschen, bij de Algemeene Staaten hadt weeten te bewerken, het besluit tot het doen eener bezendinge, ten zijnen behoeve, na *Friesland* en *Groningen*. Graaf WILLEM, hier van niet onbewust, werkte zo kragtig en met zo veel voortvaarenheids bij de Staaten van het eerstgenoemde Gewest, dat zij reeds tot de opdragt der Stadhouderlijke waardigheid aan den Graave beslooten hadden, eer nog de Afgevaardigden der Algemeene Staaten te *Leeuwarden* aankwamen. Gelukkiger slaagden 's Prinsen werktuigen in *Groningen*, daar de Graaf wel veele vrienden hadt, en niets verzuimde om zijn oogmerk te bereiken; doch, evenwel, ten langen laatste, voor het overtref-

treffende gezag en invloed van Prinſe FREDERIK HENDRIK de vlag moest ſtrijken. De Staaten van *Drente* waren die van *Stad en Lande* reeds voorgegaan.

De tegenſtand, door Graaf WILLEM aan Prinſe FREDERIK HENDRIK gebooden, was de grond van merkelijke verwijderinge tusſchen hen, gepaard met daadlijke blijken van den ſpijt, welke de laatstgenoemde daar over hadt opgevat. Onder andere moest de Frieſche Stadhouder lijden, dat een Regiment, door zijnen Vader geworven, en over 't welk wijlen zijn broeder het bevel hadt gevoerd, aan den Graave VAN SOLMS wierdt opgedragen. Nogthans moest hij dit, en nog meer leeds, verkroppen; ja vondt zich zelf genoodzaakt, rust en vredeshalven, den vernederenden ſtap te doen, om het regt tot de erfopvolging in de Stadhouderlijke waardigheid, met bewilliging der Staaten van *Friesland*, aan zijne Hoogheid af te ſtaan, in gevalle deeze hem overleefde. In vergoeding deezer opofferinge boodt Prins FREDERIK HENDRIK nevens de Algemeene Staaten de behulpzaame hand, in de vereffening van een geſchil, 't welk thans tusſchen den Stadhouder en de misnoegden in verſcheidene Steden gevoerd wierdt. De laatſten beweerden regt te hebben tot eene vrije Magiſtraatsbeſtelling, onafhanklijk van den Stadhouder; terwijl deeze, van zijnen kant, het verkiezen der Wethouderſchap als zijnen onlochenbaaren eigendom beſchouwde. Door den veelvermogenden invloed van zijne Hoogheid en de Algemeene Staaten verworf 's Graaven eisch de overhand.

Graaf WILLEM, dus in het Stadhouderſchap van *Friesland* gevestigd, volgde, zedert, het Leger van den Staat, in 't welk hij, bij meer dan éene gelegenheid, zich kloekmoedig en beldhaftig kweet. In den Jaare 1645, met drieduizend Knegten en twaalf Kornetten Paerden gezonden, om de Moerſpui-ſchans, drie uuren van *Hulst* gelegen, te bemagtigen, bereikte hij zijn oogmerk, binnen het tijdverloop van acht of tien dagen. Meer eere, bij veelen, behaalde Graaf WILLEM met deeze bemagtiging, dan met het aanvaarden van den post, in den berugten aanſlag op *Amſterdam*, hem door Prins WILLEM DEN II opgedragen. 't Is bekend, en elders in ons *Woordenboek* reeds verhaald, hoedanig een ontwerp de Stad-

hou-

houder WILLEM DE II omtrent *Amsterdam* beraamd, en hoe hij de uitvoering daar van aan den Friesschen Stadhouder had toevertrouwd; als mede, hoe deeze, onder andere door de hartige taal van den Heere HUIDECOPER VAN MAARSEVEEN, te rade wierdt, zijne benden, onverrigter zaake, te doen aftrekken.

Tien jaaren hadt nu Graaf WILLEM FREDERIK het Stadhouderlijk bewind over de Provincie *Friesland* bekleed, wanneer hem, in den Jaare 1650, naa het overlijden van Prinse WILLEM DEN II, die zelfde waardigheid in de Provincie *Stad en Lande*, gelijk ook in het Landschap *Drente*, wierdt opgedraagen. 'Er is 'er, die meenen, dat zommigen thans in beraad leiden, om hem wijlen Prinse WILLEM DEN II in alle derzelfs aanzienlijke waardigheden te doen opvolgen; doch dat, eerst, de verre gevorderde zwangerheid des Prinsesse, bij het overlijden van haaren Gemaal, en naderhand de geboorte van een mannelijken spruit, dit ontwerp deedt ter zijde stellen.

Tot op den ouderdom van negenëndertig jaaren hadt Graaf WILLEM in den ongehuwden staat geleefd. Vermeerdering van aanzien en inkomsten, als mede de natuurlijke zucht om zijne waardigheden op onmiddelijke erfgenaamen te doen overgaan, deedt hem nu na eene Echtgenoote rondzien. Daar toe liet hij het oog vallen op ALBERTINA AGNES, tweede dogter van Prinse FREDERIK HENDRIK *van Oranje*. De Staaten van *Friesland*, gelijk ook die van *Stad en Lande*, vonden zo veel behaagen in deeze keuze, dat acht Afgevaardigden uit ieder Gewest, op 's Graaven aankondiging van zijn verlangen, de eersten op den dertienden, de anderen op den veertienden Junij des Jaars 1657, zo wel bij de Prinsesse Weduwe, als bij ALBERTINA AGNES zelve, in een staatelijk gehoor, om het huwelijk voor hunnen Stadhouder verzogten. Nog dien zelfden Zomer wierdt de toestemming van de daadelijke echtvoltrekkinge gevolgd.

Dat naauw vermaagschapt met het Huis van ORANJE, viel het in de orde der dingen, dat Graaf WILLEM, te gader met zijne eigen, ook de grootheid van dat Huis zogt te bevorderen. Een blijk hier van, volgens zommigen, zou het voorge-

gevallene in den Jaare 1653 hebben opgeleverd. Op verzoek van Gekommitteerde Raaden van het Noorderkwartier aan de Staaten en den Stadhouder van *Friesland*, was, uit dat Gewest, eenig Krijgsvolk na het Eiland *Texel* geſchikt, 't zij ter afwendinge van eene voorgenomene landinge, of om andere redenen, die een verder uitzigt hadden. Terwijl het Krijgsvolk aldaar vertoefde, begaf zich de Stadhouder van *Friesland* insgelijks na het Eiland, verzeld van zijne Gemaalin en Hofſtoet, en wierdt 'er met geene mindere ſtatelijkheid ingehaald, als ware hij Stadhouder van *Holland* geweest, waar aan *Texel* onderhoorig is. Dit bezoek, in zulke omſtandigheden, baarde bij veelen agterdogt, even als hadde hij het oog gehad op *Enkhuizen*, alwaar, onder de Gemeente, groote genegenheid voor het Huis van ORANJE wierdt beſpeurd; welke Graaf WILLEM zou hebben willen in de hand werken, door het Frieſche Krijgsvolk langs dien weg in de gemelde Stad te brengen. Hoewel het van zommigen wordt beweerd, ontkennen nogthans, anderen, dat de Stad *Enkhuizen*, ten dien tijde, *Frieſche* bezetting heeft ingenomen.

De Keizer, in den Jaare 1654, hebbende goedgevonden, eenige voornaame Geſlagten in *Duitſchland* tot den Vorſtelijken ſtand te verheffen, deelde ook het Huis van *Naſſau-Dietz* in die eere. Drie andere vermaagſchapte Huizen waren die van *Naſſau-Dillenburg*, *Naſſau-Siegen* en *Naſſau-Hademer*. 's Jaars daar naa voerde, nu niet meer *Graaf*, maar *Prins* WILLEM FREDERIK het bevel over een der twee Legertjes, door de Algemeene Staaten, uit voorzorge thans op de been gebragt, om *Delfzijl*, *Koevorden* en de *Bourtange* te dekken. Nog vóór den Winter wierdt het Volk na de bezettingen te rug gezonden.

Overijſſel, door verſchillende inzigten in 't ſtuk van Regeeringe gedreeven, was een tooneel van rampzalige verdeeldheden. Om zich te ſtijven en te ſterken, verkoos de eene aanhang Prins WILLEM DEN III, een kind van drie jaaren, tot Stadhouder, en onzen Prins WILLEM FREDERIK tot Luitenant- of Onder-Stedehouder. Dit viel voor in de maand October des Jaars 1654. De Frieſche Stadhouder, van deeze nieuwe waardigheid verwittigd, begaf zich kort daarop na

Kam-

Kampen en *Zwolle*, om het daadelijk bezit daar van te aanvaarden. Doch dit was van korten duur. Nevens den Raadpenſionaris JOAN DE WITT, door de beide partijen, tot beſlisſinge der geſchillen zijnde ingeroepen, wierden de twee vermaarde mannen eens, dat de verkiezing van eenen Stadhouder, en diensvolgens ook van eenen plaatsbekleeder, zoude gehouden worden als niet geſchied te zijn. Door de uitſpraak der Staaten van *Holland* wierdt, eerlang, deeze afſpraak bekragtigd. 't Geen den Prins VAN NASSAU tot den afſtand van het Overijſſelſche Onder-Stadhouderſchap te gereeder deedt beſluiten, was het uitzigt op eene andere zeer aanzienlijke waardigheid, die van Veldmaarſchalk over de Legers van den Staat, onlangs open gevallen door het overlijden van den Heere VAN BREDERODE. Tot het bekleeden daar van hadt hij den Staaten zijnen dienst laaten aanbieden, en vondt eenig ſteunzel zijner hoope op een gelukkig ſlaagen, in de denkwijze van *Zeeland*, geſterkt door de genegenheid der Gewesten, over welke hij Stadhouder was. Een wijdluftig Vertoog van *Holland*, met kragt van redenen het vervullen van het Veldmaarſchalksampt ontraadende, deedt de andere Provincien van inzigten veranderen; en was tevens oorzaak, dat Prins WILLEM VAN NASSAU, niet gezind om zich *Holland* tot onvriend te maaken, voor het tegenwoordige afliet, om op zijne bevorderinq tot dat Ampt te dringen. Zo veel genoegen vondt 's Prinſen gedrag, te deezer gelegenheid gehouden, bij de Hollandſche Staaten, dat, naar het oordeel van zommigen, de thans gezogte waardigheid hem, zonder eenige zijne moeite, zoude zijn opgedraagen geworden, zo niet een ontijdige dood eenen ſpaak in het wiel hadde geſtoken. Te weeten, op Zondag den vierëntwintigſten Octer des Jaars 1664, terwijl zijne Gemaalin zich in de openbaare Godsdienſtoeffening bevondt, hieldt de Stadhouder zich onledig in zijne Kamer, met het beproeven van een Zadelpiſtool, 't welk hij voorneemens was mede te neemen op eenen togt na de grenzen van *Weſtfalen*, tot welken hij zich toen gereed maakte. Vermits het ſchietgeweer weigerde, trok de Prins 'er den ſtempel uit, om te zien waar 't hem haperde. Onverwagt ging in dat oogenblik het Piſtool af,

en trof hem de kogel in zulkervoege onder in den Kin, dat dezelve tot aan de zijde der neuze onder het oog zich eenen doorgat baande. De beide Kakebeenen wierden verbrijzeld; en zo wel het ſpreeken als het zwelgen der Prinſe onmogelijk. Om de leevenskragten te ſpaaren en te voeden, verzon het vernuft een werktuig, 't welk hem eenig vleeschnat in de Maage bragt. De kranke hoop op leevensbehoudenis, welke dit middel eenigen tijd voedde, deeden de felle Koortzen, die tot de wonde toeſloegen, in rook verdwijnen, op den zevenden dag na de bekoomene kwetzuure. 's Daags voor zijn overlijden, alzo de Prins zijns verſtands, tot het laatſte toe, volkoomen meester bleef, hadt hij zijne Gemaalin en Kroost, den Staaten van *Friesland* ſchriftlijk aanbevolen. Prins WILLEM FREDERIK hadt bij, boven genoemde zijne Gemaalin, drie kinderen verwekt. AMELIA, getrouwd met JOHAN WILHELM *van Saxen-Eyſenach*; HENDRIK KASIMIR, opvolger in zijne waardigheden, en SOPHIA HEDWICH, in haare kindsheid geſtorven. De *Jakobijner* of Groote Kerk te *Leeuwarden* bevat de ſtoffelijke overblijfzels van deezen niet ongeagten Stadhouder. 's Prinſen Weduw aanvaardde, zints het beſchreſenswaardig voorval, de voogdij over haare Zoon, en volhardde daar in en in 't bewind van zaaken, tot in den Jaare 1679, wanneer zij zich van allen bewind ontdeedt, en met der woon zich na *Duitſchland* begaf.

Zie WINSEMIUS, SCHOTANUS, en anderen.

WILLEM LODEWYK, *Graaf van Naſſau*, de Vader des ſtraks vermelden WILLEM FREDERIK, was de Zoon van JAN, *Graave van Naſſau-Dillenburg*, broeder van Prinſe WILLEM DEN I, en gebooren op den dertienden Maart des Jaars 1560. Al vroeg zondt hem zijn Vader na de Nederlanden, om in de Oorlogzuchtige tijden van het opkoomende Gemeenebest, de krijgskunde in de beoeffening te leeren, in de beſpiegelende kennis van welke hij reeds aanmerkelijke voortgangen hadt gemaakt. In den Jaare 1580, en dus nog maar twintig jaaren oud, voerde hij het bevel over eenige Frieſche krijgsbenden, in

WILLEM LODEWYK
Grave van Nassau, Catzenellenbogen
Vianden, Dietz, Heer van Bilstryn
Gouverneur van Vriesland
Groningen en d' de Omlanden.
J. Pont fecit.

in het beleg van *Groningen* en *Koevorden*; in het van verre beſpieden van welke laatstgenoemde plaatze en te paerd zittende, hij door een Kanonkogel, aan zijn ſlinker been, dermaate wierdt getroffen, dat hij langzaam genas, en 'er, zoodert, altoos een hinkenden gang van behouden heeft. Twee jaaren daar na ondervondt de Stad *Lochem*, van den Spaanſchen Veldheer VERDUGO belegerd, zijne trouwhartigheid, eerst door den toevoer van eetlijke wagens met leevensmiddelen, die, in den prangenden nood der Stede, wonder wel te pas kwamen, en vervolgens in het doen aanrukken, te gader met den Graave VAN HOHENLO, van eene talrijke bende Knegten en Ruiters: met zo een gewenscht gevolg, dat de Spanjaard van zijnen toeleg op de verovering der Stad, moest afzien.

Niet onbeloond bleeven deeze eerſtelingen der proeven van liefde voor de goede zaak des Vaderlands. De Graaf VAN BERODE, Stadhouder van *Friesland*, in 't einde des Jaars 1583, uit hoofde van zijnen klimmenden ouderdom, bij de Staaten van het Gewest om ontſlag van zijnen post verzogt hebbende, benoemden dezelve, in zijne plaatze, Graaf WILLEM LODEWYK, om, zo als de opdragt luidde, het bewind te voeren over zaaken des Oorlogs, des Regts en der Regeeringe. Zijn Oom, Prins WILLEM DE I, hing zijn zegel aan deeze verkiezing, door het verleenen der noodige lastbrieven. Als Stedehouder oeffende hij dus een ondergeſchikt gezag aan zijnen Oome, tot op diens ontijdigen dood, wanneer hem, door de Staaten, van nieuws het Stadhouderſchap opgedragen, en hij, door de Algemeene Staaten, daar in bevestigd wierdt.

Vollijverig om 's Lands vijand allen afbreuk te doen, bemagtigde Graaf WILLEM LODEWYK, in den Jaare 1585, in het Zuidlijk gedeelte van *Friesland*, twee Schanzen, *Slijkenburg* en *Oldemarkt*, waar uit de Spaanſche Veldheer VERDUGO aan het Kwartier de *Zevenwouden* veel nadeels toebragt. Niet zo gelukkig ſlaagde hij in eenen toeleg op de Stad *Groningen*. Daar binnen hieldt hij verſtand met eenen ROLLOF KETEL, die beloofd hadt, eene der Stads poorten te zullen openen, en den Graave door dezelve den toegang in de Stad te

openen. Doch, door wanbeleid van eenigen, die den aanslag moesten helpen bevorderen, wierdt het optwerp verijdeld, en de Graaf, zedert, te raade, om voortaan nimmer op den wankelen grond van heimelijke verstandhoudinge de hoop op de bemagtiging eener Stad te bouwen.

De Stadhouder van *Friesland*, in den Jaare 1586, zo wel als zijn Neef Prins MAURITS, eenen Lastbrief tot zijn Stadhouderschap van den Graave VAN LEICESTER hebbende genomen, bevondt zich, ten deezen tijde in *'s Graavenhage*, wanneer hij de tijding ontving, dat de Overste TASSIS, zich van die afweezigheid bedienende, in *Friesland* het platte land van het Zuiden na het Noorden afliep. In allerijl hierop te scheep gegaan, en te *Stavoren* zijnde aan land getreeden, moest hij den spijt verduuren, van zich afgesneeden te zien van een deel zijns volks, en dat hier door de ontwerpen der Spanjaarden ongehinderd wierden voortgezet. Dit alles geschiedde in 't holste van den Winter, welks naderende einde den vijand het land deedt verlaaten. Waar naa de Stadhouder bevel gaf tot het houden van goede wagt, het uitzetten van verdagte persoonen, het opteekenen der eetwaaren, en het openbijten der bevrozene wateren. Wijders wierdt de derde man uit de Huislieden opontbooden; 't welk eene bende van drieduizend koppen te zamen bragt. VERDUGO, onder wiens opperbeleid de togt der Spanjaarden was volvoerd, hadt Graave WILLEM de brandschatting der *Ommelanden* aangebooden, mids deeze hem die van *Friesland* afstondt. Doch de Graaf hadt deeze aanbieding van de hand geweezen.

Onder de verschillende Krijgsbedrijven, welke Graave WILLEM, nu ginds, dan elders, werk verschaften, hieldt hij telkens het oog op *Groningen* gevestigd. In den Jaare 1589 sloeg hij daar toe meer opzettelijk hand aan 't werk. In de maand April diens jaars bemagtigde hij het Schansje *Ementille*, aan de Vaart na *Friesland* gelegen, en langs welke de Stad haaren toevoer uit dat Gewest ontving. *Delfzyl*, waaruit, aan den anderen kant, de Stad gespijsd wierdt, zogt hij te vergeefs meester te worden. Gelukkiger slaagde hij aan de *Eems*. Naa het Dorp de *Jouwer*, ter verzekeringe van de invordering der Brandschattingen, verschanst te hebben,

deedt

deedt hij een deel zijns Volks over het *Reuterdiep*, in de Provincie *Groningen*, na den gemelden ſtroom trekken, en alder hetzelve eerst den Schans te *Zwaagſterkijl*, en daar na de twee Schanzen te *Reide* bemagtigen; in de plaats van welke twee, hij vervolgens éénen grooten en vasten Schans bouwde. Niet lang daar na verſcheen Graaf WILLEM, in eigen perſoon, aan het hoofd van achthonderd man, voor den Schans op den *Zoutkamp*, eenen uithoek, digt aan 't *Reiderdiep* gelegen, en deedt denzelven, na hem hevig te hebben beſchooten, ſtormenderhand inneemen. Op den grond der vernielde en zwakkere, deedt hij eene kloeke en fraaie Sterkte opwerpen.

Geene geringe eere behaalde de Frieſche Stadhouder, in het volgende Jaar 1591, met het aandeel, welk hij hadt in de verovering van *Nijmegen*, onder het opperbevel van zijnen Neeve Prinſe MAURITS. Ten koste van een zwaare wonde, en te gader met den zelfden zijnen bloedverwant, ſlaagde hij, 's jaars daar aan, even voorſpoedig omtrent de Vesting *Koeverden*; gelijk ook twee jaaren laater in het ontzetten van die Vesting, die door den Spaanſchen VERDUGO, met een zwaar beleg benaauwd wierdt. *Groningen*, op welks vermeestering men al lang het oog hadt gehad, lag nu aan de beurt. Met een talrijk leger ſloegen, in de maand Maij des Jaars 1594, Prins MAURITS en Graaf WILLEM het beleg om die Stad. Na het bieden van kloeken tegenſtand, moest, eindelijk, de Stad tot de overgave beſluiten; in de voorwaarden van welke Prins MAURITS bedong, dat zij zijnen Neef Graaf WILLEM LODEWYK, ook wat het omliggende Gewest betrof, voor Stadhouder zoude ontvangen, en voortaan ongehinderd blijven erkennen. In de maand Junij des Jaars 1598 ontving daar toe de Frieſche Stadhouder den Lastbrief van de Algemeene Staaten, als Stadhouder ook van *Groningen en Ommelanden*.

Hevige geſchillen reezen 'er, nu en dan, zo in *Groningen* als in *Friesland*; om welke te beſlisſen, alzhans voor het uiterlijke te doen ophouden, Graaf WILLEM, meer dan eens, de ſterke hand te baate nam. In de Stad van 't eerstgenoemde Gewest ontwapende hij, in den Jaare 1600, de Burgerij; even

even ſterk tastte hij, in dat zelfde jaar, door, te *Leeuwarden*, niettegenſtaande hem van zommigen uit de misnoegde Regenten wierdt nagegeeven, dat hij zich meester zogt te maaken van de Regeeringe.

Behalven in 't veld, moet ook Graaf WILLEM LODEWYK niet weinig in den Raad te zeggen gehad hebben: tot zo verre, dat zijn invloed aldaar ook buitenlands bekend was. Dit mogen wij beſluiten uit het gedrag van HENDRIK DEN IV, Koning van *Frankrijk*. Want als deeze, in den Jaare 1608, aan Vrede of aan een veeljaarig Beſtand, tuſſchen *Spanje* en de Algemeene Staaten, deedt arbeiden, gaf hij last aan zijnen Gezant JEANNIN, onder andere, Graaf WILLEM, door het aanbieden van een Geſchenk of Jaargeld, in zijne belangen over te haalen.

Gedurende 's Graaven laatſte jaaren, vermits het Twaalfjaarig Beſtand met *Spanje*, hadt hij geene gelegenheid om zijne krijgsbekwaamheden in 't veld te doen gelden. Van wegen het aandeel, welk hij ook in zaaken van Regeeringe hadt, konde hij niet ongemoeid blijven van de rampzalige kerktwisten, welke den Staat beroerden. In deeze helde hij over tot de zijde der Contra-Remonſtranten: gelijk, onder andere, kan blijken uit zijn verzeilen van Prinſe MAURITS in de Kloosterkerk in *'s Graavenhage*; 't welk, gemeenlijk, als de eerſte leuze der openbaare afzonderinge tuſſchen de twistende partijen wierdt aangemerkt. Ook droeg de Graaf zorge, om in *Friesland* buiten de Regeering te ſtellen of te houden de zodanigen, die geoordeeld wierden, de begrippen van ARMINIUS te zijn toegedaan. Nogthans dreef hij zijn ſtuk niet tot de uiterſten, tot welke zijn Neef MAURITS overſloeg; aan welken hij eenen zeer ernſtigen en uitvoerigen brief ſchreef, om hem van deszelfs opzet, ten aanzien van 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, te rug te brengen. Ook hadt hij het houden der *Delfiſche Conferentie*, in den Jaare 1613, aangelegd tot vereffening der uitſtaande godgeleerde geſchillen, ernſtig aangeraaden.

De Stadhouder Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU overleedt, op den laatſten dag van Maij des Jaars 1620, aan de gevolgen eener beroerte, van welke hij, op den twaalfden

dier

dier maand, was aangetast, onder het ſchrijven van eenen Brief aan Prinſe MAURITS, in welken hij zijnen Neef raadpleegde over 't geen 'er zou te doen ſtaan, ingevalle MAURITS, zonder gepaste ſchikkingen beraamd te hebben, ſpoedig en onverwagt door den dood mogt overvallen worden. 's Graaven ouderdom, ten tijde zijns overlijdens, was een weinig boven de zestig jaaren geklommen. Hij was nooit getrouwd geweest. De ſtoffelijke overblijfzels wierden met veel ſtaatelijkheids bijgezet, te *Leeuwarden*, in de *Jakobijner* of Groote Kerk, binnen welker Koor men nog heden 's Graaven fraaie Graftombe ziet. De Stadhouder wordt aldaar verbeeld, leevensgroot, in wit Marmer uitgehouwen, nederknielende op een kuſſen. Behalven een ſtormhoed, handſchoenen en andere krijgsſieraaden, ſtaat aan de regterhand eene Maagd, verbeeldende de Standvastigheid, en aan de ſlinkerhand eene andere, houdende een gekronkelden ſlang in de rechterhand, het zinnebeeld der Voorzigtigheid.

Onder de voortreffelijkſte Mannen, in verſcheiden opzigten, welke *Friesland* heeft uitgeleverd, moet Graaf WILLEM LODEWYK gerangſchikt worden. Van zijne krijgsbekwaamheden, vooral in de bemagtiging van *Groningen*, ten behoeve van den Staat, gebleeken, hebben wij verſcheiden voorbeelden aangevoerd. De nieuwe krijgskunde, door Prins MAURITS zedert tot grooter volkomenheid gebragt, vereert hem als haaren eerſten uitvinder. Van zijne zucht voor geleerdheid en fraaie kunſten en weetenſchappen getuigt het Frieſche Hoogeſchool, onder andere ook door zijn beleid en aanmoediging opgerigt.

Zie BOR, WINSEMIUS en anderen.

WILLEM BARENDSZ; zie BARENDSZ (WILLEM), Deel V. bl. 114.

WILLEM BASTIAANSZ; zie SCHEPERS (WILLEM BASTIAANSZ) Deel XXVI. bl. 236.

WILLEM BEUKELSZ; zie BEUKELSZ (WILLEM) Deel VI. bl. 517.

WILLEM EGGERT; zie EGGERT (WILLEM) Deel XIII. bl. 162.

WILLEMSTAD, in de oude Geſchiedenisſen vermaard om haaren doorluchtigen grondlegger, en vooral door de merkwaardige belegering, welke zij, bij het geheugen der meeste nog leevende Landzaaten, heeft doorgeſtaan, ligt, op den Staats-Brabandſchen bodem, in den bedijkten Polder van *Ruijgenhil*, aan het vermaarde Vaarwater, het *Hollandsch Diep* geheeten. De Heerlijkheid, waar van zij de hoofdplaats is, wierdt, in vergoedinge van geleedene ſchade, in 't laatst der Zestiende Eeuwe, door de Algemeene Staaten, geſchonken aan Prinſe WILLEM DEN I. Ter beveiliginge van den ſcheepvaart tusſchen *Holland* en *Zeeland* deedt zijne Doorluchtigheid aldaar eene Stad bouwen, en noemde die naar haaren naame. Bij overerving van Vader op Zoon, kwam de Heerlijkheid nevens de Stad op Prins WILLEM DEN III; bij de verdeeling van wiens nalaatenſchap, het een en ander is gekoomen aan het tegenwoordig Huis van ORANJE. Een uitvoerig berigt, wegens het geſchil, naa den dood van WILLEM DEN III ontſtaan, tusſchen den Raad van Staate en eenigen van 's Konings erfgenaamen, over het regt tot de invordering van de Gemeene Middelen van de *Willemſtad*, en over het gebruik van dezelve, behoort niet tot ons plan. Die begeerig is na den loop en de afkomst van dit veel gerugte maakende geſchil, kan te rechte raaken in den *Tegenwoordigen Staat van Braband*.

De gedaante der *Willemſtad* is een langwerpig rond. Van negen ſtraaten wordt die figuur doorſneeden. In ongeveer honderdtachtig Huizen, houden iets meer dan zevenhonderd, zo mannen en vrouwen, als kinderen, hun verblijf. Zo min als de fraai gebouwde Kazernen, zijn in de gemelde opgave niet begreepen de krijgsbezettelingen, van wier behoeften en verteeringen de meeste neeringdoende inwooners hun beſtaan hebben. De overigen genoegen zich met den viſchvangst of met

met den landbouw. In gevolge van de kleinheid der Stad ontmoet men 'er weinige openbaare Gebouwen. De *Kerk* der Hervormden (en lieden van een ander geloove ontmoet men 'er niet, die noemenswaardig zijn) is een ruim en luchtig gebouw, koepelswijze om hoog rijzende. Eén Predikant neemt aldaar den dienst waar; die, egter, voor zijne niet geringe moeite rijklijk besoldigd wordt. Het *Stadshuis*, hoewel 't niet veel aanziens hebbe, is tot de oogmerken zijner bestemminge volmaakt berekend. Meer vertooninge maakt het *Gouvernement*, of de wooning van den Gouverneur, gemeenlijk het Prinsenhof genoemd. Van binnen ontmoet men verscheiden goede vertrekken, en voor hetzelve een ruim en luchtig Plein. Wanneer het nieuwe en thans onder handen zijnde, in de plaats van het oude, zeer bouwvallige *Magazijn* zal voltooid zijn, zal het der Stad geenen kleinen luister bijzetten. Twee Poorten, met name de *Westerpoort* en de *Landpoort*, geeven doortogt door den *Wal*, die omtrent een halfuur gaans in zijnen omtrek beslaat, en van afstand tot afstand, voorzien is van zeven Bolwerken en Bastions; ieder van welke naar eene der zeven Provincien zijnen naam voert. Tusschen de Bastions *Overijssel* en *Groningen* ligt de Ooster-, en tusschen *Holland* en *Zeeland*, de *Westerboer*. De Haven, die na het Hollandsch Diep loopt, doorsnijdt het Bolwerk tusschen de Bastions *Gelderland* en *Groningen*. Eene goede Graft met eene Contrescharp omvangt den Wal. — De Regeering bestaat uit een Baljuw of Schout, twee Burgemeesteren en zeven Schepenen, nevens eenen Sekretaris. De eerst- en laatstgenoemde worden voor hun leeven, de andere slegts voor een jaar, door den Heer aangesteld. De Bezetting staat onder eenen Gouverneur, die eenen Groot-Majoor onder zich heeft.

't Lust ons, op deeze algemeene beschrijving, te laten volgen, een zaaklijk berigt wegens de belegering, welke de *Willemstad* in het begin des naast voorgaanden Jaars 1793. van een klein gedeelte der Troepen der Fransche Republiek heeft doorgestaan. Het door den druk verspreid verhaal des gedenkwaardigen voorvals, 't welk tot opsteller heeft den Heer PIETER VAN OLDENBURGH, Secretaris en Penningmeester

der Stede en Landen van *Willemſtad*, zal ons, met de noodige uitlasting of zamentrekking tot eenen leiddraad verſtrekken.

't Was in den naderenden afloop der maand Februarij des boven genoemden Jaars 1793, dat men binnen *Willemſtad* van de naderinge des vijands geloofwaardige kundſchap ontving. Terſtond ſtelde men de *Inundatien* of het onder water zetten der omliggende landen te werk, als zijnde hier in de voornaamſte ſterkte der Stad gelegen, en wordende daar door het naderen, behalven alleen langs den Oostdijk, zo niet ondoenlijk, immers zeer bezwaarlijk gemaakt. Men beſloot, daarenboven, tot het verhakken der boomen rondom de Stad, het graaven van doorſnijdingen in den Steenweg buiten de Landpoort, en de Poorten en Boomen, over dag en nacht, geſlooten te houden. Het eerſte Batailjon van *Saxen-Gotha* en twintig Artilleristen maakten de geheele Bezetting der gedreigde Vestinge uit.

Het eerſte vijandlijk bedrijf der *Franſchen*, was de bemagtiging van de *Ruigenhilſche Sluis*, ongeveer een half uur gaans van de Stad gelegen, en het aftappen van een goed gedeelte van het ingelaatene water, door de geopende deuren. Daarenboven verzekerden zij zich van den Luitenant BELLAMY en vier gemeenen, met eenige manſchap uitgezonden tot dekking van de Werklieden, onledig aan de verhakkingen aan den Straatweg, welke nog niet in gereedheid waren.

Om den mondkost te ſpaaren, en niet bezwaard te zijn met geen nut, maar veel meer nadeel doende eeters, wierdt aan Vrouwen en Kinderen de vrijheid gegeeven om de Stad te mogen verlaaten, doch aan alle weerbaare mansperſoonen het blijven ernſtig bevolen; tegen welk gebod, nogthans, door veelen wierdt gezondigd. Daarenboven ſchepte men eenigen ademtogt, door eene verſterking van manſchap, beſtaande in de twee Grenadier-Kompagnien van BOSCH DE LA CALMETTE, en kort daar op door de aankomst van zijne Excellentie, den Baron VAN DEN BORTSELAAR, beſchreeven in de Ridderſchap van *Holland*, en Gouverneur der Stad.

Intuſſchen hielden de Franſchen zich onledig omtrent het nabijgelegen *de Kiundert*; na de vervovering van welke Sterk-

DROEVIG GEVAL IN DE WILLEMSTAD 1793.

ee zij meer onmiddelijk hunne kragten tegen *Willemſtad* begonnen te rigten. Op den zevenëntwintigſten Februarij, omtrent den middag, wierdt de Stad, voor de eerſte maal, opgeëischt, doch enkel bij monde van eenen Trompetter; dien de Gouverneur daarom met een verontwaardigend *Neen* tot antwoord te rugge zondt. Meer regelmaatig en naar krijgsgebruik ingerigt was de ſchriftlijke opeiſching, welke de Franſche Generaal BERNERON, 's anderen daags, aan den Gouverneur zondt; doch waarop deeze een kloekmoedig antwoord zondt; daar toe te meer gemoedigd door eene aanzienlijke verſterking van manſchap, 's daags te vooren ter Vestinge ingetrokken. Uit ongeveer vijfhonderd man beſtondt thans de geheele Bezetting.

Op den eerſten Maart wierdt de eerſte vijandlijke Kogel na de Stad gezonden, van eene Batterij, *de Hel* genaamd, aan de Zuidwestzijde der Stad, welke, op dien zelfden dag, van vijfhonderd, den eenen zwaarder dan den anderen, en eenigen van vierëntwintig ponden, wierdt gevolgd. Verſcheiden dagen bleidt dit aan, met geringe tusſchenpoozingen; zodat het Wagthuis binnen de Stad in de lucht ſprong, en op verſcheiden plaatzen brand ontſtondt. Onder de onheilen, hier uit ontſtaan, mogen wij het volgende niet verzwijgen. Zeker burger, zijne hoogzwangere Huisvrouw, drie Kinderen en oude Moeder in den Kelder van het Stadhuis in veiligheid willende brengen, droeg het jongſte Kind, van drie jaaren, op zijnen arm. De bedoelde wijkplaats bijkans bereikt hebbende, trof hem een Achttienponder dermaate in den rug, dat de ingewanden ten lichaame uitſtortten, en hij plotſeling dood ter aarde viel. Het teder wigtje, door den zelfden Kogel, van éénen arm beroofd, overleedt kort daar op in de armen der wanhoopig bedroefde Moeder. Kloekmoedig verweerde zich, intusſchen, de Bezetting der Stad; welke, in haaren prangenden nood, eenigzins wierdt bemoedigd door ſchrijven van den Prinſe Erfſtadhouder, gevolgd van eenen voorraad van krijgs- en mondbehoeften.

Naa eene derde opeiſching van de *Willemſtad*, doch even als voorheen afgeweezen, volgde een zo geweldig beſchieten der Stad, aan alle zijden, als men tot nog toe niet ondervon-

den hadt. Zes Batterijen, ginds en elders in den omtrek aangelegd, ſpoogen geſtadig vuur en kogels; 't welk gevoegd bij het vuur, dat van binnen wierdt gemaakt, den grond, wijd en zijd, deedt daveren en beeven. Meer dan eens tragte de vijand, onder gunst der verwarringe, door den brand van binnen ontſtaan, door te dringen; doch wierdt telkens daar in te leur geſteld. Merkelijk voordeel, ter verijdelinge der belegeraaren, genooten ook de belegerden van de zijde van gewapende Vaartuigen, die zich in 't Hollandsch Diep onthielden, en van daar meenigen Kogel na de vijandlijke Batterijen zonden. De Torен van het Stadshuis raakte, eerlang, in brand; die met zulk eene woede voortliep, dat men voor het gantſche gebouw bedugt wierdt. Zeker Jongeling, JAN VAN YZERLOO, die zich in 't blaſchen der vlammen, reeds meer dan eens, wakker en voorſpoedig had gekweeten, betoonde ook hier zijnen ijver en onverzaagdheid met een gewenschten uitſlag.

Vermits de vijand de Stad allengskens meer en meer begon te naderen, en men daarom voor een volkomen inſluiten vreesde, oordeelde de Gouverneur eenen uitval, in deezen toeſtand van zaaken, hoogſtnoodzaakelijk. De geheele Bezetting betoonde zich daar toe gewillig en genegen. Ruim vijftig man, zo bevelhebbers als gemeenen, begaven zich, in den morgen van den vijfſtienden Maart, in een ſchip. Buiten de Waterpoort gevaaren, en zidaar aan land zijnde gezet, trokken zij na den Weſtdijk, tot aan eene vijandlijke Loopgrave, binnen welke zich ongeveer veertig *Franſchen* hadden opgeſlooten. Van deeze, op den uitval geen vermoeden hebbende, ſneuvelden tuſſchen de twintig en dertig man; zonder dat aan de zijde der uitgevallen een eenig man geſneuveld of gekweest was. Met de gevangenen, en eenigen buit, keerden de onzen zegepraalende ſtedewaarts. Na deezen voorſpoed der belegerden maakten de Franſchen zich tot den aftogt gereed; na alvoorens nog verſcheiden Bomben, ter zwaarte van honderdtien en honderdtwintig ponden in de Stad te hebben geworpen; waar door geene geringe ſchade veroorzaakt wierdt. In den voormiddag van den zestienden Maart vertoonde zich voor de Landpoort een Franſche Deſerteur, met verzoek om te mogen binnen gelaaten worden.

Hij

Hij brágt berigt dat de Fransche Krijgsmagt den aftogt genomen, en het beleg hadt opgebroken: een berigt, 't welk ſpoedig wierdt bevestigd door buitenlieden, die het zelfde in de Stad boodſchapten. Eenige manſchap, na buiten gezonden, bevestigde deeze blijmaare; zettende daar aan nog meerdere ſterkte bij, door het ſtedewaarts voeren van eenige voorraad van krijgsgereedſchappen, door den vijand agtergelaaten. Op Zondag, den zeventienden, hieldt men eenen plegtigen Dankdag voor de verkreegene verlosſing. In afweezigheid van den Stads-Predikant, was de Eerw. LUX, Lutherſch Veldprediker van het Regiment *Saxen-Gotha* daar in de woordvoerder. Naa de Godsdienstoeffening, die door den Gouverneur en de geheele Bezetting wierdt bijgewoond, deedt men driemaalen het geſchut van de Wallen der Stad losſen, en den Staaten Vlag van den Toren waaien. Veele perſoonen van aanzien kwamen, zedert, de verloste Stad bezoeken. Men rekent, dat in den loop der zestien dagen en nachten, welke het beleg hadt geduurd, tusſchen de negen en tienduizend, deels gloeiende, deels andere Kogels, en omtrent vijfhonderd Bomben, Houwitzers en Granaaten in de Stad geworpen waren. Een groot geluk dienstvolgens was het, dat men, ondanks zulk een dooddreigenden regen, ſlegts vijftien dooden, en twaalf of dertien gekwetſten binnen de Stad telde. Veel grooter was de ſchade, aan Huizen en Gebouwen toegebragt. Slegts een eenig Huis ſtondt 'er in de Stad, 't welk in 't geheel niets hadt geleeden. De algemeene ſchade wierdt op tachtigduizend, en onder deeze die van de Kerk alleen op achtduizend guldens begroot. In den ſtaat van niterſte behoefte, tot welken veele Steedelingen gebragt waren, ondervonden zij de kragt en werking der Nederlandſchen weldaadigheid. Tot ſlot merken mij nog aan, dat het Lijk van den Kapitein VAN KROPFF, die de *Klundert* verdeedigd hadt, en, naa de bemagtiging dier Vestinge door de *Franſchen*, wreedaartig was gedood en mishandeld, naa de Verlosſing van de *Willemſtad*, onder eenen brug in het water gevonden zijnde, op den tweeden April met de voegzaame Krijgseere, ter aarde wierdt beſteld in de Kerk van gemelde Stad.

Zie P. VAN OLDENBORGH, *Belegering en Verdediging van de Willemſtad*, enz.

WIL-

WILLIGE LANGERAK, eene Ambagtheerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, aan de Noordzijde van de Lek, digt bij en ten Oosten van de Stad *Schoonhoven*, en alzo onmiddelijk aan het regtsgebied van *Holland*. Haare uitgebreidheid wordt op ruim zeshonderd-tweeënzeventig Morgens lands begroot. In onderscheiding van het Hollandsch *Langerak*, aan de overzijde der gemelde riviere gelegen, voert dit den naam van *Wille-Langerak*, naar het Dorp *Willige*, 't welk niet veel aanziens, en een klein Kerkje heeft, 't welk weinig meer dan een half kwartier uur gaans buiten de muuren der boven vermelde Stad *Schoonhoven* staat. Ondanks de geringheid der inkomsten van het Pastoors- en Kostersampt, 't welk, in den Jaare 1586, niet meer dan achttien guldens opbragt, pronkte, nogthans, van ouds, het plaatsje met de eer, dat zijne Kerk op de lijst der Parochiekerken stondt aangeschreeven. De Leeraar der Hervormde Gemeente van dit Dorp is lid der Klasis van *Utrecht*.

WILLINK, (DANIEL) een niet onvermaard Nederlandsch Dichter, gesprooten uit het geslagt van dien naam, waarschijnlijk een der talrijkſten in takken, bij het gebeugen der menschen bekend, gelijk het alomme bekende *Stamboek* ten duidelijkſte kan uitwijzen. In den Jaare 1676 wierdt hij te *Amſterdam* geboren; zijn Vader was JAN WILLINK, een niet onvermaard Wondheeler in die Stad; tot wiens eere wij niet kunnen nalaten, hier, in 't voorbijgaan, aan te teekenen, dat hij, in den Jaare 1690, als Deken van het Wondheelersgilde, nevens de andere Overluiden, heeft medegewerkt tot het oprigten van dien kloeken achtkanten Toren of Koepel, boven de St. Antonis-Waag, op de Nieuwe Markt, alwaar, zedert, ontleedkundige lesſen, door eenen Hoogleeraar in die Weetenschap, worden gegeeven. DANIEL WILLINK, door zijnen Vader tot den Wijnhandel beſtemd, voldeedt in zo verre aan die schikkinge, dat hoewel hij zijn hoofdbedrijf vlijtig waarnam, de snipperuuren, egter, beſteed wierden aan de beoefeninge der dichtkunde, en daar mede vermaagschapte kundigheden. Eene grondige kennis der Franſche taale maak-

te

te hij zich, onder andere, eigen. De eerſte, in haare ſoort, eenigzins volwaſſene vrugt daar van, was een Tooneelſtuk; 't welk hij, evenwel, tot rijper jaaren gekoomen zijnde, en toen zijn ſmaak zich geheel en al tot de gewijde dichtkunde bepaalde, voor het zijne niet wilde erkennen.

Het Kunstgenootſchap, bekend bij den naam *Conſtantia et Labore*, verkoos hem, eerlang, tot een zijner Leden. Den avondſtond zijns leevens ſleet WILLINK in de ſtede *Beverwijk*, en overleedt 'er ook, op den zestienden Octobet des Jaars 1721, in den ouderdom van vierënveertig jaaren. Zijne ſtoffelijke Overblijfzel rusten in het Koor der Kerke ter gemelde Stede. WILLINK was lidmaat der Hervormde Gemeente te *Amſterdam*, en heeft 'er ook den post van Diaken, meermaalen, met lof waargenomen. Daar 's Mans Werken, over 't geheel genomen, niet genoeg bekend zijn, immers niet genoeg geleezen worden, vinden wij geraaden, eene lijst daar van hier in te laſchen. In orde des tijds volgen zij aldus op elkander: *Amſterdamſche Tempe, of de Nieuwe Plantagie*, in twee Boeken, *nevens den Amſtelſtroom*, met Plaaten, 1712. *Bloemkrans van Chriſtelijke Liefde en Zededichten, nevens eenige Chriſtelijke Gezangen en Bijſchriften voor het Diaken Weeſ- en Oude Vrouwenhuis te Amſterdam*; met plaaten, 1714. *Lusthof van Chriſtelijke Dank- en Bedezangen, benevens eenige op nieuw berymde Pſalmen*, 1715. *Chriſtelijke Gebeden voor ijder dag der weeke, en op bijzondere tijden en voorvallen gepast — en met zangen verrijkt, benevens een Schriftuurlijke Keten van aaneengeſchakelde waarheid voor de kinderen*, 1717. *Amſterdamſche Buitenſingel nevens de omleggende Dorpen, opgeheldert door aanteekeningen over veele voornaame Geſchiedenisſen*, 1723. Eene *Amſterdamſche Arkadia*, onder zijne nagelaatene Schriften gevonden, is, eenige jaaren naa 's mans overlijden, door den Heer GERRIT SCHOEMAKER ter drukperze bezorgd en uitgegeeven. De Vriend en Kunstgenoot van den Heere DANIEL WILLINK, de zoetvloeiende Dichter DAVID VAN HOOGSTRATEN, ſtelde, bij 's Mans afbeelding, het volgende bijſchrift:

Ver-

„ Vernuft en deugd en goede zeden,
„ Geſchikt naar 't richtſnoer van de reden,
„ En letterwijsheijt, opgegaart
„ Uit boeken, nacht en dagh doorblaart,
„ En bloemen, op Parnas gelezen,
„ Volmaken WILLINUS rechte wezen."

Zie HALMA en HOOGSTRATEN.

WILLIS; zie WILNIS.

WILLISKOP, met *Kort Heerwijk*, eene Heerlijkheid, in het Sticht van *Utrecht*, meer bepaaldlijk in het *Land van Montfoort* gelegen. De uitgebreidheid der Heerlijkheid vinden wij op achthonderd achtëntwintig Morgens begroot. Bekend is de Dijk, naar deeze Heerlijkheid de *Willisklopper-Dijk* genaamd. Hij loopt, op een korten afſtand van, en evenwijdig met de rivier den *Tijſel*, tuſſchen de Steden *Oudewater* en *Montfoort*.

WILNIS, bij zommigen *Willis*, ook wel *Wilnes* genaamd, is eene Hooge Heerlijkheid, met *Weſtveen* vereenigd, gelegen in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, paalende, bij het Dorp *Achtſienhoven*, ten Weſten aan den *Hollandſchen* bodem, en te zamen bevattende, althans volgens de opgave, die wij daar van ontmoeten, zestienhonderd vijfëntzeventig Morgens en honderdzeventien Roeden. *Weſtveen*, als ſlegts ruim anderhalfhonderd Morgens beſlaande, maakt verre het kleinſte gedeelte uit. De gemeenſchaplijke regtbank beſtaat uit Schout en vijf Schepenen. — Het Dorp *Wilnis*, een half uur gaans ten Oosten van *Mijdrecht*, ligt niet onvermaaklijk aan een ſchoonen en breeden Dijk, in 't midden met boomen beplant; ter wederzijden van welken de Huizen, veelal fraai getimmerd, een niet ongevallig aanzien hebben. De Kerk der Hervormden, die ruim en groot is, en met een zwaaren hoog geſpitſten Toren pronkt, wordt bedient door eenen Leeraar, welke tevens den dienst te *Vin-*

ke-

heeren waarneemt, en Lid der Klasſis van *Utrecht* is. Ook hebben 'er de Roomschgezinden eene Kerk, doch geenen eigen Pastoor; die van 't nabuurig *Mijdrecht* koomt hier het gewijde dienstwerk verrigten.

WILP, een Dorp in *Gelderland*, in het Landdrostampt van *Veluwe*, aan den Yſſeldijk, niet meer dan een groot half uur gaans van de *Overijſſelſche* Stad *Deventer* gelegen. In de bouwſtoffe van den Toren der Kerke, als zijnde meest geheel van Duiffteen, vertoont deeze de kenmerken van hoogen ouderdom. Doch of reeds zo vroeg, als kort na het midden der Achtſte Eeuwe, het Christlijk geloof, door den bekenden LEBUINUS, hier gepredikt zij, durven wij voor noch tegenſpreeken. Hoe klein ook, wordt, egter, nog heden de Hervormde Gemeente door haaren eigen Leeraar bedient, die Lid der Klasſis van *Overveluwe* is. — Niet lang geleeden ſtondt nog bij het Dorp *Wilp* een Slot, of Kaſteel, 't welk den zelfden naam voerde. Het pronkte met twee ronde, éénen geweldig zwaaren vierkanten Toren, en twee ruime Voorhoven; was, voorts, geſterkt met poorten en driedubbele graften, en droeg alle merkteekens van eenen hoogen ouderdom. Omtrent het jaar 1740, of wat vroeger, alzo het zeer bouwvallig was, heeft de toenmaalige eigenaar, de Baron VAN BROEKHUIZEN, het oudadelijk geſtigt doen ſloopen.

Zie HALMA, en *Tegenwoordige Staat van Gelderland.*

WILSVEEN; zie STOMPWYK, Deel XXVIII. bl. 18.

WILSUM, aan den Yſſelſtroom, een uur gaans van *Kampen*, en even zo verre van de Stad *Zwolle*, in de Provincie van *Overijſſel* gelegen, en een gedeelte van het Drostampt van *Tſſelmuiden* uitmakende, pronkt nog, van wegen zijne aloude geſteldheid, met den naam van *Stede*, hoewel het dien van *Dorp* naauwlijks, immers niet met veel roem, kan voe-

voeren. De Kerk der Hervormden, bij ouds aan den H. LAMBERTUS gewijd, wordt nu door haaren eigen Predikant bedient, die Lid der Klasfis van *Kampen* is.

WILTABURGUM. Veel, zeer veel, heeft de Heer HALMA, aangaande dit aloud Kasteel, 't welk eertijds in het Sticht van *Utrecht*, en eene mijl boven die Stad ſtondt, aangeteekend. Doch, wij willen onze Leezers niet lastig vallen met bijzonderheden en gisſingen, voor de meesten van weinig belang, en veelal ook niet duidelijk. De weetgraagen daaromtrent wijzen wij na

HALMA's *Tooneel der Vereenigde Nederlanden.*

WIMBRITZERADEEL; zie WYMBRITZERADEEL.

WIMMENUM, eene Vrije Heerlijkheid, in of aan het gedeelte van *Weſtfriesland*, *Kennemerland* genaamd, gelegen. Volgens de jongst opgemaakte Verpondingslijst, zou zij niet meer dan tweehonderdtweeënveertig Morgens en tweehonderd zeveneënvijftig Roeden gronds beſlaan. Men vindt 'er geene Kerk, maar, in het Schoolgebouw, nog eenige overblijfzels eener aloude Kapelle, die, volgens overlevering, weleer aan KOSMUS en DAMIANUS zou toegewijd geweest zijn. Weinig boven de twintig bedraagt het getal der Huizen, die hier en daar verſpreid ſtaan. — Men ontmoet, in 's Lands Geſchiedenisſen, verſcheide Geſlagten, welke, naar deeze Heerlijkheid, den naam gevoerd hebben. AMELIUS VAN BOEKHORST, gelijk ook vóór hem, NIKOLAAS VAN BOEKHORST, beiden in het Lid der Edelen van *Holland* beſchreeven, waren Heeren VAN WIMMENUM. De eerstgenoemde heeft eenen naam gemaakt, als hebbende, met de meerderheid van vijf Gewesten, den *Munſterſchen Vrede* bekragtigd.

Zie WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie.*

WINKEL, een Regtsban en Dorp, van merkelijke uitgeſtrektheid en aanzien, in Weſtfrieslands gedeelte, de *Nieuwdorper-Kogge* genaamd, ongeveer twee uuren gaans ten Westen van de Stad *Medenblik*, aan den Zeedijk gelegen. Volgens de Quohieren der Verpondinge bevat de geheele Ban iets boven de duizend Morgens Lands. Indien men mogt afgaan op de onderſcheidene tellingen der Huizen, en naar derzelver vermindering tot den afneemenden bloei der Banne beſluiten, zou, daar in, merkelijke taaning zijn voorgevallen. Het getal van tweehonderd negenëntachtig huizen, welke men hier in den Jaare 1632 telde, was, in den Jaare 1749, tot op tweehonderdtwaalf gedund. *Winkel*, 't welk met den titel van *Stede* pronkt, is eene zeer fraaie Plaats, in eene rechte lijn van genoegzaam vierhonderd Roeden beſtimmerd. Evenwijdig daar mede loopt een andere ſtreek Huizen, ter lengte van honderdzeventig Roeden, bij den naam van *Lutke-Winkel* bekend. Behalven de groote ſtreek, heeft men nog eene ſoort van Uitbuurt te *Winkel*, ſtrekkende ongeveer zeventig Roeden langs den weg, die na *Lutke-* of kleine *Winkel* loopt. De Kerk van *Winkel*, ſtaande niet verre van den Zeedijk, is een tamelijk fraai gebouw, hebbende een vierkant Torentje met een zeskanten Spits gedekt. Meer aanziens heeft het Raadshuis, ten wiens dake een net torentje oprijst, eindigende in eenen Lantaarn. Onder de burgerwoningen ontmoet men 'er, die in zindelijkheid en fraaiheid, naar den landſmaak berekend, den bloeienden welvaart van haare eigenaars verkondigen. In de aloude Geſchiedenisſen vinden wij *Winkel* meermaalen vermeld, als zijn aandeel hebbende gehad in de verwoestingen des Oorlogs. Graaf ARNOUD ontving in deszelfs nabuurſchap de nederlaage, in den Jaare 993. Omtrent tweehonderd jaaren daar naa wierdt het, door Graaf FLORIS DEN III, in kooien geleid. De Regeering der Stede beſtaat uit Schout, zesſondertig Vroedſchappen, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen, even zo veele Rekenaaren, en eenen Sekretaris. In zo verre *Winkel* Stederegt hebbende, Hoog en Laag Regtsgebied oeffent, wordt de Schout tot de bedieninge van het eerſte, door 's Lands Staaten, en tot die van het laatſte door de Regenten zelve aan-

aangeſteld; deeze hebben daar toe het regt verkreegen, als zijnde hunne eigen Ambagtsheeren, zints het Jaar 1741, op grond van den koop, in dat jaar geſlooten.

Zie *Noordhollandſche Arkadia.*

WINSCHOTEN, een niet onvermaard, eertijds verſterkt, doch nu open Dorp, in de Provincie van *Groningen*, vier Duitſche mijlen van de Stad van dien naam, en één mijl van den Zeearm de *Dollar* gelegen. Niet verre van daar, Oostwaarts, ligt *Winſchoter-Zijl*, geduurende de Spaanſche Oorlogen, een welverſterkte Schans. Het Klooster *Heiligerlee* ligt ook in deezen oord. Bekend is het gevegt, en de daar op volgende overwinning, in den Jaare 1568, door Graaf LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinſe WILLEM DEN I, op den Spaanſchen bevelhebber Graave VAN ARENBERG, bij *Winſchoten* behaald.

Zie *Oudheden en Geſtichten van Groningen.*

WINSEM, een Dorp, in het *Rijk van Nijmegen*, twee uuren beneden de Stad van dien naam, aan den Waaldijk gelegen. Men noemt het *Half-Winſem*, om reden dat een gedeelte daar van tot het Ampt *Tuſſchen Maas en Waal* behoort. Dit laatſte voert den naam van *Ampts-Winſem.* Het Dorp is tamelijk uitgebreid. De Kerk, die door de Hervormden wordt gebruikt, is oud, en heeft een dikken Toren, meest geheel van duiffteen gebouwd; waar uit men deszelfs oudheid niet ongegrond mag afleiden. De Gemeente wordt door haaren eigen Leeraar bedient. — Het *Huis te Winſem* ſtaat niet verre van het Dorp.

WINSEM, ook wel *Windesheim*, of *Windsheim* genaamd, weleer een zeer vermaard Klooster, in de Provincie *Overijſſel*, in het Landdrostampt van *Salland*, niet verre van den

Yſſel.

Yſſel, anderhalf uur gaans van *Zwolle*, na den kant van *Deventer*, gelegen. Het behoorde tot de Orde der Reguliere Kanunniken van den H. AUGUSTINUS. In den Jaare 1386 wierdt het gewijde geſtigt gebouwd, in voldoeninge van den Uiterſten Wille van Mr. GERARD DE GROOT, door FLORIS RADEWYN, en andere leerlingen van Mr. GERARD, uit de milde giften van verſcheiden godvrugtige en vermogende lieden, zo mannen als vrouwen. Staaten van *Overijſſel* hebben menigmaalen in dit Klooster hunne Vergaderingen gehouden. Bij de verandering van den Godsdienst hier te land heeft men het Geſtigt geſloopt, en de inkomſten ten gebruike van het Gemeene Land aangewend.

Zie *Oudheden en Geſtichten van Deventer.*

WINSEM, waarſchijnlijk dus genaamd naar het bovengemelde Klooster, ligt aan den Heere- of Rijdweg, tuſſchen de Steden *Deventer* en *Zwolle*. Het Dorp heeft zijnen eigen Predikant, die tot de Klaſſis der laatstgenoemde Stad behoort.

WINSEMIUS, (MENELAUS) geboren in het laatſte gedeelte der Zestiende Eeuwe, was de broeder des beroemden Frieſchen Hiſtorieſchrijvers, van welken wij ſtraks zullen ſpreeken. Zijne geboorteplaats was *Winſum*, een Dorp in de *Frieſche* Grietenij *Baarderadeel*, van waar hij, naar de gewoonte van dien tijd, met eenen verlatijnden uitgang, zijnen naam ontleende. In zijne aankomende jongelingſchap bepaalde hij zich tot de Geneeskunde, en maakte zo aanmerkelijke voorderingen, dat, na het afſterven van AUGUSTINUS ADAMA, de Bezorgers van 's Lands Hoogeſchool te *Franeker*, in den Jaare 1616, den post van Hoogleeraar in de gemelde Weetenſchap, gelijk ook in de Ontleed- en Kruidkunde, aan hem opdroegen. Tweemaalen bekleedde hij de waardigheid van *Rector Magnificus*, te weeten in de Jaaren 1618 en 1631. Hij overleedt in den Jaare 1639, en wierdt in de Akademie-

kerk begraaven. Nog heden ziet men 'er het Graffchrift, door zijnen broeder en amptgenoot PIERIUS geſteld. Dus luidt het

Vita Circenſe Curriculum
D. S.
Æternæ Memoriæ
Cl. V. Menelai Winſemii
Med. Anat. Botan.
Per annos XXIII. Profeſſ. Celeb.
Fratris un. et deſider. Moeſt. P. C.

„ Jactet Apollineos ſubtilis Græcia Myſtas,
„ Extollat Coos Pergameosque ſenes,
„ Roma ſuum Grajis Componat Libera Celſum,
„ Et ſibi hic natum vendicet Hippocratem.
„ Hic tibi Pergameum donavit Friſia Civem,
„ Hic dedit et Cois te quoque poſſe loqui.
„ Hic tibi Romani detexit dogmata Celſi,
„ Nomen ut è Grajis duceret et Latio."

Zie SCHOTANUS, *Beſchrijving van Friesland*, en *Collectio Monumentor. Belgii Foed.*

WINSEMIUS, (PIERIUS) jonger broeder des naastvoorgaanden, wierdt in den Jaare 1586 gebooren. In zijne jeugd leide hij zich inzonderheid toe op de beoefeninge der Regtsgeleerdheid en Hiſtorielkunde; verpoozende, egter, nu en dan, zijne ernſtbaſtiger bezigheden met de bevalligheden der Dichtkunde en de optooizels der Welſpreekendheid. Niet onbeloond bleef zijne kunde en ijver. Nog in het zelfde jaar als zijn ouder broeder het Hoogleeraarsgeſtoelte had beklommen, wierdt hij tot Hiſtorieſchrijver van *Friesland* aangeſteld. Twintig jaaren daar naa wierdt hij zijns broeders Amptgenoot aan 't Hoogeſchool, en hij tot Hoogleeraar in de

de Welſpreekendheid en Staatkundige Hiſtorie aangeſteld. Drie jaaren laater, te weeten, in den Jaare 1639, bekleedde hij de waardigheid van *Rector Magnificus*. Zijn dood viel voor in den Jaare 1644, het achtënvijftigſte zijns ouderdoms. 's Mans meest bekende ſchriften zijn: *Kronijk, of Geſchiedenisſen van Vrieslandt*, en *Rerum Friſicarum Hiſtoria*, beiden in folio. Daarenboven heeft men van zijnen lieflijken dichtgeest de vrugten in eenen bondel, *Amores* geheeten, en nog een Werkje, *Syrius Caniculæ Stella*.

Winsum, een Dorp in de Provincie *Friesland*, in het Kwartier van *Westergoo*, meer bepaaldelijk in de Grietenij van *Baarderadeel*, alwaar het, onder de overige Dorpen van dat district, het negende in rang is, en zeedaertig ſtammen uitbreugt. Het Dorp ligt tuſſchen *Franeker* en *Sneek*, aan den Vaart, welke van de eene na de andere Stad loopt. Hoewel de Huizen op eene tamelijke hoogte gebouwd zijn, koomt deeze, egter, in geene vergelijking bij eenen Terp of verhevenen grond, digt daar bij gelegen, welke tot eene Vlugplaatze diende, in overoude tijden, als de Zee zich tot hier toe uitſtrekte, en, bij mangel aan genoegzaame Dijken, de opgeworpene dikmaals noodzaakte, tegen de overſtroomingen zich op zulke opgeworpene hoogten te bergen. Aangaande de Plaats zelve hebben wij niets bijzonders te berigten; zij beſtaat meest uit boerewooningen. Voorheen hebben wij reeds verhaald, hoe dit Dorp geenen kleinen luister heeft ontleend van de geboorte der twee beroemde Hoogleeraaren MENELAUS en PIERIUS WINSEMIUS. Verſcheiden Abten van het eertijds vermaarde Klooster *Lidlum* waren insgelijks hier gebooren; gelijk ook een burger van *Winſum*, in de Twaalfde Eeuw, dit Klooster hadt helpen ſtigten. Veel leedt dit Dorp in de Spaanſche tijden, voorál in den Jaare 1586, wanneer het, voor een goed gedeelte, in koolen wierdt geleid. Verſcheiden inwooners, om de woede der Spanjaarden te ontgaan, de toevlugt in de Kerk en op den Toren genomen hebbende, vonden 'er een rampzalig einde, na dat men het gebouw van onderen hadt in brand geſtoken.

WINTELRE, een Dorp in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, in het Kwartier van *Kempeland*, anderhalf uur gaans van de Stad *Eindhoven*. Men telt 'er ongeveer zeventig Huizen. Men heeft 'er wel eene Hervormde Kerk; doch zij is van geen gebruik; de ingezeetenen van die gezinte worden te gader met die van *Oerle* en *Zeelst* door éénen Leeraar bedient. Het houthakken en verhandelen geeft eenigen bloei aan de Plaatze.

WINTERSWYK, een bloeiend en welvaarend Dorp, in *Gelderland*, onder de Heerlijkheid van *Breedevoort*, ongeveer een uur gaans ten Oosten van de hoofdplaats daar van gelegen. Het Dorp is tamelijk regelmaatig gebouwd, en bestaat uit bijkans derdehalfhonderd burgerwooningen. Onder deeze munten inzonderheid in fraaiheid en netheid uit de zulken, die van eigenaars tot de gezinte der Doopsgezinden behoorende, bewoond worden. Want daar bijkans alle de overige van hout gemaakt zijn, hebben deeze althans eenen steenen voorgevel, en zijn, voor 't overige, van binnen, op de Hollandsche wijze betimmerd en gemeubileerd. De leden der gemelde Gezinte hebben 'er eene Gemeente, die thans wordt bediend door eenen Leeraar, welke aan het Kweekschool, te *Amsterdam*, behoorende aan de Gemeente *bij het Lam en den Toren*, zijn bevordering heeft ontvangen. Daarenboven is 'er eene Gereformeerde Kerk, een ruim en fraai gebouw, rustende, van binnen, op twee reien pilaaren. Twee Leeraars neemen 'er den dienst waar. Van wegen de nabijheid van het *Munsterland*, zijn 'er ook de Roomschgezinden vrij talrijk; van tijd tot tijd koomen zij van daar herwaarts afzakken, om zich te geneeren met het linnenweeven, 't welk alhier in merkelijken bloei is, en, nevens de Linnenbleekerijen en den handel in die Stoffe, veele ingezeetenen aan brood, anderen aan een ruim bestaan helpt.

WIRDUM, een niet onaanzienlijk Dorp, in de Provincie *Friesland*, onder het Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij van *Leeuwarderadeel*, een groot uur gaans in 't Zuiden van

Leeu-

Leeuwarden. Gelijk het aldaar den eerſten rang bekleedt, brengt het ook verre weg het grootſte getal van Stemmen, niet minder dan eenënnegentig, uit. Volgens zommigen zou de aloude en waare naam *Wierdsheim* moeten geſpeld worden. De Kerk is een ruim en fraai gebouw; zij pronkte, weleer, met twee Torens; de eene, ſtaande ten Westen, hadt een ſpitzen Kap, de andere, in het Zuiden, een gewoon Friesch Huisdak. Om zijnen ouderdom en bouwvalligheid, heeft men, voor meer dan honderd jaaren, den eerstgemelden afgebroken. Hoewel de tijd der ſtigtinge niet bekend is, weet men, evenwel, dat de Kerk, in de Roomſche tijden, aan den H. MARTINUS, Biſchop van *Tours*, was toegewijd, en dat in dezelve eene Vikarij was gevestigd. Tegenwoordig wordt het gewijde dienstwerk, ten behoeve der Hervormden, door eenen eigen Leeraar verrigt. Voorts pronkt de Kerk, van binnen, met eene menigte van Wapenborden en fraaie Graffteenen, allen waarborgen van de adelijke geſlagten, welke in en om *Wirdum* weleer gewoond hebben, wier ſtoffelijke overblijfzels in de Kerk rusten, doch de meeste van welke geſlagten thans geheel zijn uitgeſtorven. Eene menigte Adelijke Staten, eertijds onder dit Dorp gelegen, zijn geheel verdweenen, of in boerewooningen veranderd. Een dier Staten, *Barrahuis* genaamd, en nog heden, hoewel ſlegts in de gedaante van eene aanzienlijke Boerderij, met eene ruime Hoving, bekend, was de geboorteplaats van den doorluchtigen Raadsheer VIGLIUS ZUICHEMIUS AB AYTA. *Wijtgaard*, eene aanzienlijke buurt, tuſschen *Leeuwarden* en *Wirdum* gelegen, behoort onder de Parochie van dit Dorp.

WIRTZ, (PAULUS) man van geringe geboorte, uit het ſteedtje *Huſum*, in *Holſtein*, doch door eigen verdienſte tot de hoogſte posten in den Krijgsdienst opgeklommen, naa dat hij, in de *Zweedſche* en *Poolſche* Oorlogen zich een beroemden naam hadt verworven, ging vervolgens in den dienst der Algemeene Staaten over; welke, in den Jaare 1668, de hooge waardigheid van Veldmaarſchalk der Legers van den Staat aan hem opdroegen. In de maand Februarij des ge-

melden jaars kwam hij in *'s Graavenhage*, en leide den eed af in handen van Hun Hoogmogenden. Sedert was hij tegenwoordig bij de voornaamſte Krijgsbedrijven, gedurende eenige volgende jaaren; in welke hij zich altoos zeer hoogmoedig, en tot genoegen zijner Meesteren, kweet. Na het ſluiten van den Vrede, tot verrigtinge zijner huislijke zaaken, in den Jaare 1674, eenen keer na *Hamburg* ondernomen hebbende, zondt hij van daar, aan Hun Hoogmogenden en aan Prinſe WILLEM DEN III, eenen brief, in welken hij voor zijnen post bedankte, als voorneemens zijnde, voortaan een ſtil en amptloos leeven te leiden. Hij overleedt in de gemelde Stad, op den drieëntwintigſten Maart des Jaars 1679. Zijn Lijk wierdt na *Amſterdam* gevoerd, en op den vierëntwintigſten October, met een groot gevolg, ſtatelijk ter aarde beſteld, in de Oude Kerk, in het zo genaamde Hamburger Koor, in het Noordwestlijk gedeelte van dat gebouw. Zijn Wapen hangt boven de begraafplaats, zijnde gedekt met een grooten blaauwen Zerk, ter hoogte van een voet boven den grond verheven. Op den Zerk leest men, in koperen letteren, dit Opſchrift:

Fortunæ et
Martis ſoboles, Equitumque Magister
Wirtzius
Invictus Regibus
Hic ſitus eſt.

dat is:

Hier ligt een ſpruit van 't Geluk en van den Oorlog, de Generaal der Ruitery

WIRTZ,

die door geene Koningen kon overwonnen worden.

En

En daar onder:

Vivat post funera major!

dat is:

Naa zijnen dood leeve hij luisterrijker!

Nog lager:

Major ab occasu postquam præluxit utique.

dat is:

Naa dat hij zijne straalen alomme verspreid heeft;
is hij, bij zijnen ondergang, nog grooter.

Ook leest men het volgende

GRAF-SCHRIFT
van den Heer
PAUL WIRTZ,
Baron van Ornholm, weleer Veldmaarschalk van den Staat.

„ De Veldheer WIRTZ, weleer der Staaten oog en hand
„ De luister, roem en schrik van Christen Generaalen
„ Die door zijn Krijgsfortuin stut Vrankrijks Zegepraalen,
„ Wiens arm, in Zweedschen dienst, de Poolen overmant:
„ Legt hier, den Elv' ten trots, tot Amstels eer begraven,
„ Dus leeft dien Duitschen Mars, gezien bij Scepterstaven."

BARTHOLOMEUS ABBA.

XXIV van Wijnmaand 1679. Rechtsgeleerde.

Boven 't Graf, om hoog tegen den muur, hangt, in een groot Wapenbord, het Geslagtwapen van den Held, benevens zijnen Kling, yzeren Handschoenen, Spooren, enz.

Onder het afbeeldzel van WIRTZ, geplaatst in de prent, door R. DE HOOGE geëtst, verbeeldende zijne lijkſtaatſie, leest men het volgende fraaie Opſchrift, 't welk 's Mans verrigtingen kortelijk vermeldt.

Heroi. Magno.
Paulo. Wirtz.
Libero. Dynaſtæ. Ornholmenſi.
Belgii. Foederati. Archiſtratego. Vigilantisſimo.
Quem. labor. improbus. Fortitudo. eximia.
prudentia. inconparabilis.
gloria. geſtis. ſuis. coaeva.
ubique. fere. terrarum.
per. omnes. Militiæ gradus.
ſupra. fortunani. evexere.
cum. invitæ. huic. terrenæ. quieti.
Coeleſtem. anteponeret.
Communi. fato. obiit.
Ætatis. LXV.
De. Patria. ſuo. bene. merito.
debitas. grates.
Ære. ſuo. quas. potuit.
perſolvit.
Romanus. de. Hooge.

Zie HALMA *Toneel*, en J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam*.

WISCH,

WISCH, eene Hoogheid en Bannerij, in het Kwartier van *Zutfen*, in de Provincie van *Gelderland*, tusſchen het Graafſchap *'s Heerenberg*, het Drostampt van *Zutfen*, het Schoutampt van *Lichtenvoorde*, het Drostampt van *Breevoort*, en de Heerlijkheid *Anholt* geleven. Zij bevat het Steedtje *ter Burg*, de Dorpen *Varſeveld* en *Zilvolde*, nevens, behalven nog andere, de Adelijke Huizen *Schuilenburg*, *Slangenburg* en *Zinderen*. — Een geſlagt, welk van deeze Bannerij zijnen naam ontleende, of dezelve daar naar deedt noemen, was, al in overoude tijden, vermaard in de Gelderſche Geſchiedenisſen. Dus vindt men reeds op het Jaar 1179 genoemd BAREND VAN WISCH en ZWEER of ZWEDER VAN WISCH. Zij moeten lieden van aanzienlijk vermogen geweest zijn, dewijl men hen genoemd vindt onder de begiftigers van het Klooster *Bethlehem*, te *Deutikom*; zelf behoorde aan hun de grond, daar het Kloooster op ſtondt. ROBERT VAN WISCH ſchonk aan het zelfde geſtigt honderd guldens. Op het Jaar 1311 ontmoeten wij HENDRIK VAN WISCH, Richter van *Velsve*, en, in 't volgende jaar, STEVEN VAN WISCH; welke laatſtgemelde benoemd wordt, op het Jaar 1324, in zekeren Vrijbrief, de Lobethſche Tollen raakende. De laatſte, van het manlijk oir, welken wij vermeld vinden, was, HENDRIK VAN WISCH; hij overleedt omtrent het Jaar 1425. Een oud rijmpje kenmerkt, behalven eenige andere Gelderſche adelijke geſlagten, dat van WISCH in deezer voege:

„ BERG de rijkſte,
„ BRONKHORST de adelijkſte,
„ BAAR de oudſte,
„ WISCH de ſtoutſte."

Zie SLICHTENHORST, *Geld. Geſchiedenisſen*; DUMBAR, *Analecta*.

WISPEL; zie TER WISPEL, Deel XXVIII.

WISSEKERKE, een Dorp, op het Zeeuwſche Eiland *Noord-beveland*, aan den Weſtkant; op een anderen grond, nogthans, dan waar op het aloude Dorp plagt te leggen, als zijnde dit, door zwaare overſtroomingen, al voor lang onder den vloed begraaven. Het tegenwoordig *Wiſſekerke* is een aangenaam Dorp, beſtaande uit eenen reeks van nette en zindelijke gebouwen. Het Kerkgebouw is daar aan evenredig. De Hervormde Leeraar, die 'er den gewijden dienst verrigt, behoort onder de Klaſſis van *Walcheren*. Meer aanziens en vermogens, evenwel, dan tegenwoordig, hadt weleer deeze Plaats, als zijnde dezelve voorzien geweest van eene bekwaame Haven. Een vermaard Zeeuwsch Geſlagt, al in den aanvang der Vijftiende Eeuwe bekend, ontleende zijnen naam van het Dorp en de daar toe behoorende Heerlijkheid.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*; S. V. LEEUWEN, *Batavia Illuſtr.*

WISSEKERKE, bij zommigen ook wel *Wiſſenkerke* genaamd, een Dorp in de zelfde Provincie van *Zeeland*, doch op een ander Eiland, *Zuidbeveland* naamelijk, gelegen, is op verre na niet zo fraai en groot als het ſtraks genoemde. Het Dorp, nevens de Heerlijkheid van dien naam, ligt ten Weſten van *'s Heer Hendriks Kinderen*, ongeveer een half uur gaans van de Stad *Goes*. Het Dorp is klein en gering, doch moet van ouds van geen maatig aanzien geweest zijn. Dit mag men afleiden uit het zeer aanzienlijk Kerkgebouw, nevens den hoogen zwaaren Toren. Thans, egter, zijn de Dorpelingen niet in ſtaat om eene afzonderlijke Gemeente te kunnen uitmaaken. Met die van het nabuurig *'s Heer Hendriks Kinderen* hebben ze eenen Leeraar gemeen. En, inderdaad, het getal der Huizen kan nog geene twintig haalen. Ook beſtaat de geheele Heerlijkheid weinig meer dan driehonderdëenenveertig Gemeten gronds. In 't kerkelijke behoort dit Dorp onder de Klaſſis van *Zuidbeveland*.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*.

WIS-

WISSEL. (JAN VAN DER) Niets anders hebben wij, aangaande deezen perſoon, te berigten, dan dat hij, als gewoon huisknegt, in dienst was van den Raadpenſionaris JOAN DE WITT, ten tijde als deeze zich na de Gevangenpoort in *'s Graavenhage* begaf, met oogmerk om zijnen broeder den Ruwaard van daar af te haalen, doch met eenen uitslag, welke aan niemand onbekend is. VAN DER WISSEL volgde zijnen Heer derwaarts; doch verrook, op bevel van den Fiskaal, ongemoeid van daar, eer nog het deerlijk moorden eenen aanvang nam.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandſche Hiſtorie.*

WISSEN, eene aanzienlijke Buurt, in het gedeelte der Provincie van *Gelderland*, het *Landdrostampt van Veluwe* genaamd, meer bepaaldelijk in het Schoutampt van *Eepe*. Men telt 'er wel vijftig Huizen. Een bosch, digt daar bij gelegen, voert, naar de buurt, den naam van het *Wisſenſche Bosch.*

WISSING, (WILLEM) een vermaard Nederlandsch Portretſchilder, zag het eerſte leevenslicht in *'s Graavenhage*, in den Jaare 1656. De eerſte gronden der teekenkunst leide hij onder het opzigt van den vermaarden WILLEM DOUDYNS. Eenige jaaren genoot hij het onderwijs dien Kunſtenaars, tot dat hij niet alleen in de Teekenkunst aanmerkelijke voorderingen verkreegen, maar ook de behandeling der Verwen zich eigen hadt gemaakt. Vervolgens begaf hij zich na *Engeland*, om 'er nog eenigen tijd zijn voordeel te doen met de onderrigtingen van den beroemden Pourtretſchilder PIETER LELY. Van eere en voordeelgeevende gevolgen was voor WISSING deeze overtogt na *Engeland.* Want zo hoog ſteeg aldaar zijne vermaardheid, dat Koning JAKOBUS DE II, eerlang, hem tot zijnen eerſten Hofſchilder benoemde. Terwijl hij deezen post met roem bekleedde, zondt hem zijne Majeſteit na *'s Graavenhage*, met oogmerk om zijne Dogter MA-

MARIA, gehuwd aan Prinſe WILLEM DEN III, en dien Prins zelven, naar het leeven te ſchilderen. Tot zeer groot genoegen van zijnen Koninklijken Meester volvoerde WISSING de opgeleide taak. Meer en meer ſteeg vervolgens zijne kunstvermaardheid, tot zo verre, dat hij, al gaande weg, voor den besten Portretſchilder van zijnen tijd wierdt gehouden. 'Er is 'er, die meenen, dat de gewoone naijver der Engelſchen tegen den roem van Uitlanders, in zijn geval, het doodlijk gevolg zou gehad hebben, dat door toegediend vergif zijn leeven wierdt verkort. Wat hier van zij, zeker gaat het, dat WISSING in den bloei zijns leevens wierdt weggerukt, nog nauwlijks den ouderdom van zevenëndertig jaaren bereikt hebbende. Hij overleedt op een Landhuis des Graaven VAN ESSEX, op den tienden Februarij des Jaars 1687. 's Mans afbeelding, door J. SMIT geſchraagt, gaat in poens uit. Men leest daar onder,

IMMODICIS BREVIS EST ÆTAS.

dat is:

Ongemeene vernuften leeven niet lang.

Zie HOUBRAKEN.

WIT, (EMANUEL DE) een vermaard Nederlandsch Konſtſchilder, gebooren te *Alkmaar*, in den Jaare 1607. Zijn Vader bekleedde, in die Stad, den post van Schoolmeester. In de Rekenkunst en Meetkunde meer dan gemeen bedreeven zijnde, gaf hij daar in onderwijs aan zijnen Zoone, met een zeer gewenschten uitſlag. Nogthans ſchijnt de zucht tot de Schilderkunst in hem de overhand gehad te hebben. Althans DE WIT begaf zich, eerlang, na *Delft*, om aldaar, door den beroemden EVERT VAN AALST *Willemsz*, in die edele kunst te worden onderweezen. Beelden, Hiſtorien en Portretten, waren, meestal, de voortbrengzels van zijn penzeel, nas dat hij

hij genoegzame vorderingen hadt gemaakt, om op eigen wieken te kunnen drijven en voor zijn beſtaan te zorgen. Om dit meer en meer te bevorderen en te verbeteren, vertrok DE WIT, eerlang, met der woon na *Amſterdam*. Hier veranderde hij zijne keuze van Voorwerpen. Hij ſchilderde meest Kerken van binnen, geſtoffeerd met predikſtoel, orgel, geſtoelten, graffiteden en andere ſieraaden. Zo verre bragt hij het in deeze kunst, dat hij, zo ten aanzien van juistheid der regelen van bouwkunde, als omtrent de gelukkige verkiezinge van licht, misſchien nimmer zijnen weerga heeft gehad. Jammer is het, dat zo veele en uitſteekende talenten niet gepaard gingen met een goed gedrag. Zijne norschheid, gemelijkheid en twistzucht maakten hem bij elk gehaat. Arm wierdt hij, daarenboven, om dat hij in 't geheel geene wijze op zijne zaaken ſtelde. Aldus eenen meer dan tachtigjaarigen ouderdom bereikt hebbende, verviel hij tot wanhoop, althans tot eenen hoogen graad van mistroostigheid; met het rampzalig uitwerkzel, dat hij geweldige handen aan hem zelven ſloeg. Zeker gaat het ten minſte, dat hij, op zekeren dag, geſchil met zijnen Huiswaard gekreegen hebbende, bij den donkeren avond uit zijne woning ging, en zedert niet vernomen wierdt, tot dat men, elf weeken daar na, zijn Lijk opviſchte bij de Haarlemmerſluis, hebbende een touw om den hals gebonden. Men voerde het na het Gasthuis, en deedt het vervolgens, naar gewoonte, op het Kerkhof van het Peſthuis dier Stad ter aarde beſtellen. Dit viel voor in den Jaare 1692, hebbende EMANUEL DE WIT toen den ouderdom van vijfëntachtig jaaren bereikt.

Zie HOUBRAKEN.

WIT, (JACOB DE) een vermaard Hiſtorieſchilder, hadt tot geboorteplaats de Stad *Amſterdam*, in den Jaare 1695. Zijn ſtadgenoot ALBERT VAN SPIERS was zijn eerſte leermeester in de beginzels der Schilderkunst. Vervolgens begaf hij zich na *Antwerpen*, deels om door de onderrigtingen van den beroem-

roemden Hiſtorieſchilder JACOB VAN HAL nog verder te worden opgeleid; deels ook om zijn voordeel te doen met de wereldvermaarde Kunſtgewrogten van RUBBENS, VAN DYK en andere Meesters, in die Stad in grooten overvloed voorhanden. Met eenen ſchat van teekeningen voorzien, keerde hij weer, na verloop van eenige jaaren, te rug na zijne geboorteſtad. Spoedig kreeg hij hier de handen vol werks, eerst met het ſchilderen van Portretten, en vervolgens van Hiſtoriën. Omtrent het jaar 1730 wierdt hij, door zijn overkunſtig ſchilderen in 't groauw, inzonderheid vermaard. De vrugt daar van was, onder andere, een Kunſtgewrogt, 't welk 's Mans genoegkomst, bij de ſtad zaakkomelingſchap, zal verzeuwigen, zo lang het Amſterdamſche Raadhuis voor de verwisſelingen des tijds, of voor andere verwoestingen, ſchootvrij zal bewaard blijven. Het kunſtkundig oog aanſchouwt, met opgetogene bewondering, het volheerlijk ſtuk, 't welk, ter breedte van vijfëntwintig, en ter hoogte van negentien voeten en een halven, den geheelen Weſtelijken wand der Raadkamer in het gemelde Stadshuis beſlaat. Het verbeeldt de Intrekkomst der Zevenentig Oudſten van Israël, voor de Tente van MOZES. Door Burgemeesteren was, den jaare 1735, de volvoering van dit Tafereel aan DE WIT opgedrongen. De Jaaren 1736, 1737 en 1738 hielden hem daar mede onledig. Nog verſcheiden andere Kunſtgewrogten van de zelfde hand verſieren deeze Kamer. Onder anderen trekken de oogen tot zich, zekere vier *Bataviërs*, zijnde zo veele kleine Graauwtjes. Lang moet 'er het oog op tuuren, om zijnen eerſten misſlag te ontwaaren, welke dezelve voor in wit marmer gehouwene ſtukken aanziet. Bij WAGENAAR kan de Leezer eene uitvoerige beſchrijving der onderſcheidene Zinnebeelden, in deeze Kamer voorhanden, vinden. Wij zullen dezelve hier niet herhaalen. Boven dit alles pronken eenige Roomſche Kerken binnen *Amſterdam* met de voortbrengzels van DE WIT's Kunſtpenzeel; om thans van ſtukken van minder aangelegenheid niet te gewagen. Onze onſterfelijke Kunſtenaar overleedt, in zijne geboorteſtad, op den twaalfden November des Jaars 1754, in het negenënvijftigſte jaar zijns

zijns ouderdoms. Lieden, nog in leeven, en welke met DE WIT gemeenzaam hebben omgegaan, getuigen van hem, dat hij niet flegts door zijne ongemeene begaafdheden, maar ook door zijn zedelijk karakter, eene algemeene agting hadt verworven. De echtverbintenis, welke hij, in den Jaare 1724, hadt aangegaan, wierdt met geene kinderen gezegend.

Zie VAN GOOL, J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam.*

WIT, (JOHANNES DE) Zoon van den Ridder STEVEN DE WIT, bekleedde de waardigheid van Kanunnik der Kerke van St. MARIA, te *Utrecht*. Hij was een man van meer dan gemeene geleerdheid, en, geweetenshalven en uit zucht voor opregte vroomheid, een ijverig voorſtander van den Roomsch-Katholijke Godsdienst. Deeze ijver was oorzaak, dat hij, na de verandering van Godsdienst en Regeeringsform in de Vereenigde Gewesten, te raade wierdt, het land zijner geboorte te verlaaten, en zich met 'er woon na *Rome* te begeeven. Hier leefde hij tot op den eerſten Oktober des Jaars 1622, wanneer de dood den draad zijner dagen afknipte. DE WIT's letteroefeningen ſchijnen zich, behalven de Godgeleerdheid, voornaamlijk tot de Hiſtorien bepaald te hebben. Eene *Hiſtorie van Karel den VI, Koning van Frankrijk*, door eenen Monnik in de Abtdij van *St. Dentjs*, in de Latijnſche taale beſchreeven, en in 't licht gegeeven, nam hij, zedert, in handen, om dezelve, volgens de oude handſchriften, te verbeteren. Wijders bezorgde hij eene verbeterde uitgave, met zijne eigen aanmerkingen vermeerderd, van de Werken van PASCHASIUS RADBERTUS, Abt van *Korbey*. Het zelfde verrigtte hij omtrent eenige kleine werken van FULGENTIUS, als mede omtrent de Gedichten van NICOLAUS BRAYA, over de daaden van Koning LODEWYK DEN VIII. — In 't begin deezes artikels gewaagden wij, in 't voorbijgaan, van DE WIT's Godvrugtigheid, als mede van zijnen ijver voor het Roomſche geloof. Wij ontmoeten daar van een voorbeeld in zekeren brief, op den zesentwintigſten November

des Jaars 1614, door hem aan zijnen Deken, LAMBERTUS VAN DER BUSCH, geſchreeven. Die leezenswaardigen brief willen wij hier overneemen, om den leezer te doen opmerken, met hoedanig een oog leden der Roomſche Kerke, zomtijds, de dingen aanzien, en zij niet alles, wat het Hof van *Rome*, ook in die dagen, verrigtte, voor goede munt erkenden. Zich beklaagende over de boosheid der tijden, ſchrijft DE WIT, onder andere, in deezen zin: „Ik beſchouw „ eene eeuw, welke drogtbaar is van zonden, en in welke „ de vroomheid tot ſchade, de eerbaarheid tot verwijtinge, „ de godvrugtigheid tot veragtinge en tot beſpottinge ver„ ſtrekt. Ik ſlaa mijne oogen op het verval der tijden, daar „ de deugdzaame en lofwaardige mannen meest te lijden „ hebben, en de zodanigen buiten alle openbaare bedienin„ gen geſlooten en geſtooten worden, die, door hunne ge„ boorte, en door hunne deugd, tot de regeering, en tot „ het beſtieren van het roer, bekwaam zijn gemaakt: Ja wij „ zien, helaas! dat dezelve naauwlijks eene plaats kunnen „ bekoomen onder de roeijers of onder de pompers. Wat „ zal men 'er tegen doen? (dus gaat hij voort.) Is dit het „ geloof? Is dit die gulden vrijheid, die zij tot heerschheid, „ en tot walgens toe getrompet hebben? Vrijheid, zegge ik; „ maar van welke gedaante? Hoe zal ik dien *Proteus*, die „ zijne gedaante geduurig dus verandert, best vastbinden? „ Ondertuſſchen verwijfele ik het ſchuitje van PETRUS niet, „ buiten hetwelke ik geleerd ben dat geene zaligheid te ver„ wagten is. In dit ſchuitje ben ik geſteld door mijne lieffe „ ouders; in hetzelve ben ik bewaard door mijne trouwhar„ tige beſtierders; in hetzelve zal ik gaarne leeren, en ge„ willig ſterven."

Zie Hiſtorie van het Utrechtſche Bisdom.

WITH, (ANDRIES DE) waarſchijnlijk van een ander Geſlagt, hoewel een Stadgenoot met het beroemde broederpaar DE WITT, waar van wij ſtraks verſlag zullen geeven: alhans hunne naamen vinden wij op eene onderſcheidene wijze ge-

ſpeld,

ſpeld. In den Jaare 1619 bekleedde hij den post van Penſionaris van *Dordrecht*, en was, van wegen die Stad, afgevaardigd in *'s Graavenhage*. Wij maaken van deezen Staatsman gewag, om reden dat zeker door hem opgeſteld geſchrift ons in ſtaat ſtelt, een verſlag te kunnen doen van een veel gerugts maakende voorval, in den Jaare 1619, ter gelegenheid der vermeerderinge van het Lid der Hollandſche Ridderſchap met twee Heeren, welke, naar de meening van zommigen, daar toe niet geregtigd waren, noch, zonder krenking van de voorregten der Orde, konden worden toegelaaten; doch die, ondanks dit alles, door den veelvermogenden invloed van den Stadhouder Prinſe MAURITS, ten langen laatſte, onder de aloude leden van het aanzienlijk lichaam, zitting namen.

Den toedragt der zaake vinden wij, volgens het *Verhaal* van genoemden Heere Penſionaris ANDRIES DE WITH, aldus verhaald. Na dat het Lid der Ridderſchap, in de maand October des Jaars 1618, met vijf Hollandſche Edelen was vermeerderd, ſtelde Prins MAURITS, in het volge jaar, terwijl men op het ſtellen van Regteren over 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD, raadpleegde, zijne poogingen te werk, om nog twee Heeren in de Orde te brengen: met hoedanig eene bedoeling, laaten wij aan 's leezers oordeel over. De gedoodverſte Heeren waren DANIEL DE HARTAING, *Heer van Marquette*, en FRANÇOIS VAN AARSENS, *Heer van Sommelsdijk*, beiden buitenslands gebooren, doch, zedert, in Holland *genaturaliseerd*, of met het inboorlingſchap begiftigd. Hun verzoek, om in het Lid der Ridderſchap te mogen beſchreeven worden, wierdt ondersteund door Prins MAURITS, welke zijn verlangen daar omtrent openlijk te kennen gaf aan de Vergadering der Orde, welke thans uit veertien Leden beſtondt. De helft daar van verklaarde zich voor, de andere helft tegen den Heer VAN MARQUETTE. Doch het getal der Ridderen, die zich voor den Heere VAN SOMMELSDYK verklaarden, bedroeg niet meer dan zes. Prins MAURITS, door den mond van DE WITH, van eenige andere Heeren verzeld, daar van kennis gekreegen hebbende, toonde zich daar over misnoegd, onder andere verklaarende „ dat de gevoelens der

„ Heeren Edelen, in de Vergadering van Holland, eenen tijd „ lang, uitgeloopen waren op verandering van Godsdienst, „ en om hem ten Lande uit te drijven." De Heeren, daar bij tegenwoordig, toonden zich misnoegd over dit verwijt, bragten hunne verontſchuldigingen in, en keerden toen na de Vergadering te rug. De zaak hier andermaal in omvraag gebragt zijnde, hadt MARQUETTE even veele ſtemmen als voorheen, doch SOMMELSDYK één ſtem gewonnen. Van dit ſterken der ſtemmen gaf DE WITH kennis aan den Prinſe, die voors aan den Penſionaris te verſtaan gaf, de ſtemmen der Edelen, in de Vergadering van Holland, voortaan, vast en goed te willen ſtellen, 't zij door de vermeerdering van hun getal, of door het uitzetten van eenigen; hem voorts vragende, welk van deeze twee middelen hij zoude aanraden. Doch DE WITH beriep zich op zijne kleine bekwaamheid, om in een ſtuk van zo veel gewigts te raden; maar ſchroomde, evenwel, niet, de redenen te melden, welke zommige Edelen, tegen het inbrengen van MARQUETTE en SOMMELSDYK, aanvoerden; als mede, dat eenige Steden daar toe niet ſcheenen te neigen. Doch op 's Prinſen vraag, welke Steden hij bedoelde, verkoos de Penſionaris geene naame te noemen. Thans verzogt de Stadhouder aan DE WITH, dat hij de Heeren, die zwarigheid vonden in de toelaating, nogmaals wilde gaan ſpreeken. Doch hij trof geene anderen aan, dan den Heer VAN MATHENES, Schoonzoon van den Advokaat, en den Heer OBDAM; alle de overige Ridders, Prins FREDERIK HENDRIK dien dag onthaald hebbende, waren, zegt het *Verhaal*, beſchonken, of niet bij de hand. Beide Heeren verklaarden „ dat zij getrouwe dienaars waren van het Land en „ van zijne Doorluchtigheid, voor wien zij goed en bloed „ veil hadden, doch dat zij hun geweeten en hunnen eed „ geen geweld konden aandoen; dat hoewel zij de Heeren „ MARQUETTE en SOMMELSDYK hielden voor eerlijke, vroome „ Heeren, die veel van het Land verdiend hadden, in hun „ verzoek, nogthans, als ſtrijdig met 's Lands geregtigheid, „ niet konden bewilligen." Zelf ontkenden zij, dat op dit ſtuk eene Vergadering kon belegd worden, waar toe DE WITH, uit 's Prinſen naam, hen hadt verzogt. Hierom deede

de

de Stadhouder alle de Edelen, tegen 's anderendaags, bij zich ontbieden, en hieldt hun voor, „ hoe hij, tot rust en dienst „ van het Land, de Magiſtraaten in eenige Steden veranderd „ hebbende, de ergelijke verandering onder de Edelen ook „ wel noodig oordeelde; doch dat zij, om minder misnoe„ gen te geeven, gedagt hadt, zulks te kunnen voorkoo„ men, door het verſterken van hunne Vergadering met de „ Heeren van MARQUETTE en SOMMELSDYK: waarom hij ver„ zogt, dat zij die Heeren wilden aanneemen, onder ſchrift„ lijke verklaaring, dat hun zulks voor het toekomende niet „ tot nadeel zoude ſtrekken." Dit gezegd hebbende, ging de Prins in eene andere Kamer, om de Heeren gelegenheid tot raadpleeginge te laaten. Thans nam de Penſionaris DE WITH de ſtemmen op. Eenige weinigen ſtemden gaaf voor de toelaating, de meesten, met het voorſtemmend lid, den Heere VAN BREDERODE, „ om den Akte van *non prejuditie* „ en zonder conſequentie, tot contentement van zijne Door„ luchtigheid." De Heer VAN ZWIETEN, zich insgelijks met het advis van den Heere VAN BREDERODE conformeerende, voegde 'er nevens, *dewijl der Prinſen begeerten commandementen waren.* Bij de meerderheid, en onder de gemelde bepaalingen, wierdt aldus het Lid der Ridderſchap met de gemelde Heeren vermeerderd, en daar door 's Prinſen invloed op hetzelve zeer aanmerkelijk verſterkt.

Zie *Verhaal gehouden bij* ANDRIES DE WITH, *Raadpenſionaris van Dordrecht.* M. S. *bij* J. WAGENAAR, *Vaderlandſche Hiſtorie.*

WITHOOS, (ALIDA) op één na de oudſte der vier dogteren van den meer dan eens genoemden Vader der WITHOOSEN, tradt insgelijks in diens voetſtappen, door de beoefening en behandeling der edele Schilderkunst. Bloemen, fruitſtukken, diertjes, deeze en meer ſoortgelijke ſtukken, deels met olij, deels met waterverf geſchilderd, waren de voortbrengzels van haar teder behandeld Kunstpenſeel. Eene niet

onaanzienlijke plaats verworf zij daar mede op de lijst der Kunſtenaaresſen, welke ons Vaderland, in zo groot een getal, als eenig Gewest heeft opgeleverd.

WITHOOS, (FRANS) Zoon van MATTHIAS WITHOOS, van wien wij ſtraks nader zullen ſpreeken, geboóren te *Amersfoort*, wierdt, in zijne jeugd, onder zijns Vaders oog, en door diens onderwijs, opgeleid tot het ſchilderen van bloempjes en diertjes, en maakte daar in tamelijk goede vorderingen. Vervolgens, om welke reden, is ons niet gebleeken, deedt hij eene reize na de *Oostindiën*. Van merkelijken dienst, en de grond van zijn fortuin, was hem hier zijne Schilderkunst. Want de Gouverneur KAMPHUIZEN, door 't een of ander middel, zijn kunstvermogen vernomen hebbende, deedt hem, van het ſchip, welk hem hadt overgevoerd, aan land gaan, ontſloeg hem van de verpligting, om nevens de overige matroozen te moeten werken, verhoogde zijne wedde, en ſtelde hem daarenboven te werk, om, tegen behoorlijke betaalinge, vrugten van zijn vernuft voort te brengen. In dienst van deezen Meester, en ten behoeve ook van andere bedienden den Maatſchappije, vlijtig arbeidende, verzamelde WITHOOS, allengskens, genoegzaame middelen, om in zijn Vaderland onbezorgd te kunnen leeven. Derwaarts zijnde wederkeerd, verkoos hij *Hoorn* tot zijne woonplaats, alwaar zijn Vader thans insgelijks zijn verblijf hieldt. FRANS WITHOOS overleedt in die Stad, en wierdt 'er begraaven, in den Jaare 1705.

WITHOOS, (JOHANNES) insgelijks een Zoon van den ſtraks te noemen MATTHIAS WITHOOS, doch onder in jaaren dan de boven vermelde, genoot, gedurende eenen tijd, het Vaderlijk onderwijs in de gronden der Schilderkunst. Doch, toen hij genoeg in jaare was gevorderd, om aan zijne eigen zorge te worden overgelaaten, en hem de lust hadt bekroopen, om na hoogere volkomenheid te ſtreeven, ondernam en volvoerde hij eene reize na *Rome*, met oogmerk om 'er de volſchoone overblijfzelen der oudheid, als mede de natuure zelve, welke aldaar, meer dan elders, in volle luister praalde, het

edele

edele en ſchoone af te zien. Door aanhoudenden vlijt en werkzaamheid vervaardigde hij een ruimen voorraad van teekeningen en ſchetzen van Landſchappen, Lusthoven, fraaie Gezigten, en van 't geen zich verder verrukkelijks en bekoorlijks aan zijn kunstkundig oog vertoonde. Voorzien van zulk eenen ſchat verliet hij, eerlang, *Rome*, den weg neemende na zijn Vaderland, met oogmerk om zich aldaar neder te zetten, en zijne landgenooten op de voortbrengzelen van zijn penſeel te onthaalen. Doch zekere ontmoeting, welke, vinden wij niet vermeld, hem op de reize bejegend, deedt hem van beſluit en van reiskoers veranderen, en deezen rigten na het Hof van den Vorst van *Saxen Lauwenburg*. Het goed onthaal, welk WITHOOS aldaar genoot, deedt 'er hem zijn vast verblijf neemen, en 'er tot zijnen dood toe vertoeven. Onze Kunstſchilder overleedt verſcheiden jaaren vóór zijnen Vader, te weeten in den Jaare 1685.

WITHOOS, (MATTHIAS) de Vader der boven vermelde Schilderkunſtenaaren, wierdt gebooren te *Amersfoort*, in den Jare 1627. Al vroeg vertoonden zich in zijnen geest de kiemen van een ongemeen vernuft, inzonderheid tot de teeken- en ſchilderkunst overhellende. Tot geluk van den jongeling, hieldt zijn Vader kennis met den beroemden bouwmeester van het *Amſterdamſche* Stadshuis, JAKOB VAN CAMPEN. Deeze, Heer zijnde van het Huis *Rambroek*, bij *Amersfoort*, en van daar WITHOOS den Vader, van tijd tot tijd, koomende bezoeken, ontdekte, wel haast, de overheerſchende neiging, alleen wagtende op voegzaame bemoediging en aankweeking, om in tijd en wijze iet groots en edels te verrigten. VAN CAMPEN, om daar toe mede te werken, nam den jongeling onder zijn onmiddelijk opzigt, gedurende den tijd van zes jaaren; na verloop van welke hij, door zijnen Meester, in ſtaat verklaard wierdt, op eigen vlerken te kunnen drijven. Thans bekroop WITHOOS de lust tot het doen eener *Italiaanſche* reize. Hij voldeedt daar aan, in den Jare 1648, nevens nog vijf anderen zijner kunstbroederen. Twee jaaren vertoefde hij te *Rome*, gedurende welken tijd hij de gunst van aanzienlijke mannen en voorſtanders genoot. De Kardi-

naal DE MEDICIS, onder andere, nam hem in zijnen dienst, en holp hem aan geſtadig werk. In het Vaderland te rug gekeerd, zette WITHOOS zich neder in zijne geboorteſtad, om 'er zijne kunst te oeffenen. Dit deedt hij met ongemeenen opgang: zodat hem, voor zijne kunſtſtukken, van drie tot vier, vijf en zeshonderd guldens betaald wierden. Behalven dit, genoot onze Kunſtenaar nog een ander genoegen, dat van algemeene agtinge bij zijne ſtadgenooten, de vrugt van zijn beſcheiden, vredelievend en gezegeld gedrag; zijnde hij een geſlagen vijand van al wat na overdaad en onmaatigheid zweemde. Genoegelijk ſleet aldus WITHOOS zijne dagen, wordende zijne echtverbinteniſſe, van tijd tot tijd, met mannelijke en vrouwelijke ſpruiten gezegend, de haaſte tot vier in getal; welke, daarenboven, zijn genoegen vermeerderden, om dat zij veele daar van, zo als, in de bovenſtaande artikelen, reeds is gebleeken, met zijne hoofdneiging inſtemden, en hem de hoop op hun gelukkig beſtaan deeden opvatten. Gelijk op aarde niets volmaakt is, dus ontmoette ook WITHOOS twee hinderpaalen tegen een volkomen genoegen. De eerſte was, zijn Jigtagtig geſtel, 't welk, door deszelfs zware toevallen, hem, bij wijlen, noodzaakte, zelf tot drie maanden agter een, zijn werk te ſtaaken. Een ander onaangenaam lotgeval, was de inval der *Franſchen*, in den Jaare 1672. Onkundig tot hoe verre deeze zouden doordringen, en alzo hij vier volwaſſene Dogters hadt, voor welke hij mishandeling van den moedwil der Krijgsknegten vreesde, wierdt de getrouwe Vader, onder andere en voornaamelijk ook om die reden, te raade, de gedreigde Stad te verlaaten, en elders een veiliger verblijf te zoeken. Daar toe liet hij het oog vallen op de Stad *Hoorn*, in *Noordholland*. Uitgezonderd het onaangenaame, aan het gedwongen verlaaten zijner Geboorteſtad meestal verknogt, vondt WITHOOS, in de genoemde Stad, alle mogelijke vergoeding, begunſtiging van zijne penſeelkunst, en agting bij de medeburgers. Vlijdig ging hij dan voort in de waarneeming van zijn beroep, met tuſſchenvallende ſtoornisſen der Jigtpijnen; die hem, met het klimmen der jaaren, zo hevig aantaſten, dat zijne Vingers zich bijkans in de gedaante van Arendsklaauwen kromden, zelf,

zelf, geduurende de zes laatſte jaaren zijns leevens, de behandeling van het penſeel bijkans onmogelijk maakten. Dit hem eene gelukkige ontbinding met reikhalzend verlangen te gemoete zien. Hij verkreeg zijnen wensch, in den Jaare 1703, het zesënzeventigſte zijns ouderdoms. Gelijk zijn ſtoffelijk bekleedzel te *Hoorn* bezweek, dus hadt hij ook begeerd, dat het aldaar, zo wel na zijnen dood, als geduurende zijn leeven, rust zoude vinden. Zeer uitvoerig ſchilderde WITHOOS zijne Stukken. Men heeft 'er voortbrengzels van zijn penſeel, vertoonende diſtels, en allerlei kruiden, tuſſchen beiden gevuld met graanhalmen, Koornbloemen en Papavers, den grond geſierd met veil, paddeſtoelen, breweegbladeren, en ander ſmal kruid; hier een kikvorsch, daar een bontkleurige hagedis, ginds een ſlang, die onder de ſchaduw van het loof ſchuilt, ook wel een muis, die aan het een of ander loof zit te knaagen, zo uitvoerig, dat men de hairtjes zoude kunnen tellen; verder de kruiden doorzaaid met allerlei ſoort van rupzen, ſlakken, ſlintertjes, of ook wel een ſpin haar web; zelf ook wel mieren: zijnde dit alles even natuurlijk en met een ongelooflijk geduld uitgevoerd.

WITHOOS, (PIETER) was de tweede Zoon van den nu gemelden MATTHIAS WITHOOS, ſchilderde genoegzaam in den zelfden ſmaak als zijn Vader. Ongelukkig dat een vroegtijdig afſterven de volkoomene ontwikkeling van zijne edele begaafdheden hinderde. Te *Amſterdam*, alwaar hij zich hadt nedergezet, overleedt hij, in den bloei zijns leevens, in den Jaare 1693.

Zie van alle de bovenſtaande Kunſtoeffenaars, HOUBRAKEN en HALMA.

WITMARSUM, een welgelegen en niet onaanzienlijk Dorp in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, meer bepaaldelijk in de Grietenij *Wonzeradeel*. Onder de zevenëntwintig Dorpen bekleedt het aldaar, op één na, den laatſten rang, en brengt 'er zesënvijfſtig Stemmen uit. Het Dorp ligt, een groot half uur gaans van den Zeekant, op bijkans even groo-

een afſtand van de Steden *Franeker* en *Harlingen*, en van het Vlek *Makkum*. Van wegen den veelvuldigen doortogt van rijtuigen, is het hier zeer leevendig. De Hervormde Kerk is een ruim en groot gebouw, pronkende met een ſpitzen hoogen Toren, voor een groot gedeelte, in de plaats van den Ouden, die gedeeltlijk, door het onweder, was vernield, in den Jaare 1663 gebouwd. Eén Leeraar, die 'er eene fraaie en vermaaklijke wooning heeft, neemt hier den dienst waar. Hij is lid der Klaſſis van *Bolswaard* en *Werkum*. Aan drie zijden der Kerke, naamelijk in het Zuidwest, Zuidoost en Noordoost, alwaar het Dorp inzonderheid is betimmerd, ontmoet men een aanzienlijk getal Huizen, gezegeld gebouwd, in de gedaante van ruime Straaten. Een weinig ten Oosten van *Witmarſum* ſtaat het huis, waarin de vermaarde MENNO SIMONSZ, inboorling en Prieſter deezer Plaatze, na zijnen uitgang uit het Pausdom, 't eerst heeft gepredikt. Nog heden ten dage dient het gebouw tot woon- en predikplaatze van den Leeraar der Doopsgezinden, welke hier eene kleine Gemeente, en met hunne geloofsgenooten in de twee nabuurige Dorpen *Pingjum* en *Arum*, dien Leeraar gemeen hebben. Verſcheiden Staten of Adelijke Huizen, ingen, eertijds, bij dit Dorp *Aylva-State*, in het Zuidwesten gelegen, diende ter voornaamen ſieraade der Plaatze. Het was het Stamhuis van het ondadelijk en aanzienlijk Geſlagt van AYLVA. In den Jaare 1747 heeft men het aanzienlijk geſtigt tot zo verre afgebroken, dat 'er, geruimen tijd, niets behalven eenige puinhoopen van te zien was. Het eenig nog overgebleeven adelijk Slot, in zijne aloude gedaante, is het Huis *Kampen*, ten Westen even buiten het Dorp gelegen. In zijne tegenwoordige gedaante draagt het nog de kenmerken van het aanzien en vermogen des ſtigters en vroegere bewooners.

Zie WINSEMIUS en *Tegenwoordige Staat van Friesland.*

Wit-

WITSEN. Vermaard, en nog in weezen, is het aloud Geſlagt van deezen naam, te *Amſterdam*, alwaar het ruim tweehonderd jaaren, op de Regeeringslijsten bekend is, en, zo door het oeffenen van eenen uitgebreiden koophandel, als door het waarneemen van alle de posten van regeeringe en bewind, dien van Schout alleen uitgezonderd, zich van veele inwooners dier Stad onderſcheiden, en, door aanzienlijke echtverbintenisſen met de voornaamſte Huizen heeft verzwagerd en vermaagſchapt. Altoos bezield met den zelfden ijver, om den oorſprong onzer aloude en bij het Vaderland wel verdiende Geſlagten, zo veel de uitſtaande berigten toelichten, van den beginne naa te ſpooren, lust het ons, den volgreeks der WITSENS, van de vroegſte tijden, voor te draagen; vermeldende tevens zo veele bijzonderheden, aangaande deezen en geenen, als uit echte beſcheiden tot onze kennis zijn gekoomen.

Niet WITSEN, maar WITS, of liever WITSZ, was de oorſpronklijke Geſlagtnaam. Twee voorbeelden daar van zullen wij daar van, in 't vervolg, nog op de Amſterdamſche Regeeringslijst ontmoeten. De vroegst bekende voorzaaten woonden in *Noordholland*, ten platten lande, aan het toen genoemde *Witsmeir*, heden bij den naam van de *Schagerwaard* bekend. Wat ook de reden moge geweest zijn, 't zij overſtrooming der landen, of de nabijheid van het lang geopende tooneel der bloedige twisten tuſſchen de *Hollanders* en de *Weſtfriezen*, vast gaat het, dat men, onzeker wanneer, te rade wierdt, dien oord te verlaaten, en zich met der woon neder te zetten in of bij *Akerſloot*, een bekend en niet onvermaard Dorp in *Kennemerland*, een groot uur gaans ten Zuiden van *Alkmaar* gelegen. Een niet gering vermogen ſtelde den dus verhuizenden WITSEN of WITSZ in ſtaat, om van den Graave van *Holland* een aanzienlijk Leengoed te koopen. Hier woonde het Geſlagt op een Kaſteel of Slot, *het Huis van de Noort* geheeten, naar 't welk de vroegſte bekende leden zich, eenigen tijd, genoemd hebben; doch welken toenaam zij, veelligt, hebben agterwege gelaaten, zints, naa hun vertrek van daar, het Geſlagt, in de *Spaanſche* oorlogen, een prooi der niets ontziende verwoestingen

was

was geworden. Als eene niet onaanneemelijke reden van het verlaaten van het Voorouderlijk verblijf vinden wij aangeteekend, de toeneemende vermaardheid van *Amſterdam*, en het alomme uitgaande uitlokkende gerugt van de gelegenheid tot het overwinnen van ſchatten met eenen welaangeleiden Koophandel. JAKOB HENDRIKSZOON WITSEN of WITSZ was de naam des mans, welke dien ſtap waagde, en daar mede, gelijk ook zijne twee Zoonen, KORNELIS JAKOBSZOON en GERRIT JAKOBSZOON WITSZ, reuzenſprongen deedt; zo dat de beide laatstgenoemden den ſtoel der eere hebben beklommen, gelijk in 't vervolg nader zal blijken.

Zo veel aangaande dit Geſlagt, in 't algemeen, hebbende aangemerkt, gaan wij nu over tot eenen meer onderſcheidenen voordragt van den volgreeks der leden, in de orde des tijds, in welke zij geleefd hebben.

De eerſte, welke in eene onafgebrokene opvolging van Vader tot Zoon, bekend ſtaat, is

WITSE CLAASZ. VAN DE NOORT. Hij bewoonde het Slot van dien naam op zijn Leengoed te *Akerſloot*, alwaar hij, in of omtrent het Jaar 1498, zijne dagen eindigde. Den naam zijner Vrouwe vinden wij niet aangeteekend, maar wel die van zijne twee Zoonen. Deeze waren

1. *Claas* Jakobsz. *Witſen van de Noort*, van wien geene naakoomelingen overgebleeven, immers niet vermeld worden.

2. JAN WITSEN VAN DE NOORT, die volgt.

JAN WITSEN VAN DE NOORT, ſtraks genoemd, heeft bij zijne niet genoemde Echtgenoote twee Zoonen naagelaaten.

1. *Dirk* Jansz. *van de Noort*, getrouwd met Sillerje Claas, bij welke hij kinderen heeft verwekt, wier naakoomelingen den toenaam van *van de Noort* hebben behouden, terwijl die van zijnen broeder, ſtraks te noemen, denzelven agterwege hebben gelaaten. Gemelde naakoomelingen hebben nog veele jaaren te *Akerſloot* gewoond, in aanzien en eere. Ten blijke daar van ziet men, niet alleen in een der Kerkglazen het geſlagtwapen geſchilderd, maar ook in het Koor der Kerke een fraaien Grafzerk, op welken het zelfde wapen is uitgehouwen.

2. HEN-

2. HENDRIK Jansz. WITSZ of WITSEN, die volgt.

HENDRIK Jansz. WITSZ of WITSEN, van wiens Huisvrouwe wij den naam niet vinden aangeteekend, liet drie Zoonen na:

1. JAKOB Hendriksz. WITSZ of WITSEN, die volgt.

2. *Kornelis* Hendriksz. *Witsz* of *Witſen*, welke vijf Dogters verwekte; twee van welke kinderen hebben nagelaten.

3. *Dirk* Hendriksz. *Witsz* of *Witſen*; hij hadt kinderen en naakoomelingen te *Akerſloot*, doch wier naamen wij niet vermeld vinden.

JAKOB Hendriksz. WITSZ of WITSEN was de perſoon, die als de meer onmiddelijke Stamvader van het Amſterdamſche Geſlagt moet beſchouwd worden. Het vóórouderlijk verblijf hebbende verlaaten, zette hij zich met der woon in die Stad neder, met oogmerk om 'er den Koophandel te drijven; waar in hij ook zeer voorſpoedig ſlaagde. Hoewel wij den tijd dier verhuizinge niet vinden aangeteekend, blijkt het, egter, dat zulks omtrent, immer niet lang naa het begin der Zestiende Eeuwe moet gebouwd zijn. De naam zijner Huisvrouwe was *Alyt* of *Alida Gerbrands*, en zij bij hem moeder van de volgende zes kinderen:

1. KORNELIS Jakobsz. WITSZ of WITSEN, die volgt.

2. *Aatje* Jakobs *Witsz*, getrouwd, voor de eerſte maal met Barent Clomp, en voor de tweede reize met Jakob Laurensſe, Schepen der Stad Haarlem, doch bij beiden kinderloos.

3. GERRIT *Jakobsz.* WITSZ of WITSEN. Hij was Schepen van Amſterdam, in de Jaaren 1585, 1591, 1597, 1598, 1600, 1602, 1603 en 1605. Opmerkelijk is het, dat wij in de twee eerstgenoemde jaaren zijnen naam op de eerſte, en vervolgens altoos op de laatſte wijze geſpeld vinden. Al vroeger hadt zijn broeder CORNELIS zijne naamſpelling in die van WITSEN veranderd. In den Jaare 1609 wierdt GERRIT WITSEN Burgemeester van Amſterdam, en vervolgens in de Jaaren 1612, 1613, 1615, 1616, 1620, 1621 en 1625. Driemaalen is hij getrouwd geweest; eerst met Grietje Hillebrands van Rijnegum; vervolgens met Margareta Appelman, en eindlijk met Agneta Reijnst. Geene andere kinderen, dan

twee

twee Dogters, zijn van hem naagebleeven, onzeker, egter, bij welke moeder:

a. *Aafje* Gerritſe *Witſen*, getrouwd met Dr. Mauhijs Raaphorst, in de Jaaren 1627, 1629, 1631, 1633, 1634 en 1636 Schepen van Amſterdam, en Vader van *Margareta van Raaphorst*, getrouwd met Dr. *Joan van Helmont*, in de Jaaren 1657 en 1661 even als zijn behuwdvader, in Schepensbank gezeeten.

b. *Aartje* Gerritſe *Witſen*, gehuwd met *Cornelis Bicker*, Heere van Swieten, eerst Schepen, en naaderhand Burgemeester van Amſterdam, welken zij verſchelden kinderen baarde:

(1) *Margareta Bicker*, getrouwd met Gerrit van Helmond, Schepen en Raad van Amſterdam, zonder kinderen.

(2) *Aaltje Bicker*, echtgenoote geworden van Mr. Lambert, Raad, Schepen, Hoofdofficier en eindelijk Burgemeester der meer genoemde Stad.

(3) *Elizabeth Bicker*, in den echt verbonden met Mr. Andries de Graaf, eerst Schepen, vervolgens Rekenmeester der Graaflijkheids Domeinen van Holland en Westfriesland, naaderhand Burgemeester, en eindelijk Hoofdofficier van Amſterdam, uit welk huwelijk kinderen zijn naagebleeven.

(4) *Maria Bicker*, getrouwd met Gerbrand Ornia.

(5) Mr. *Gerrit Bicker*, Heer van Swieten, Hoogheemraad van Rhijnland, getrouwd, eerst met Aaltje of Alida van Papenbroek, en vervolgens met Cornelia Bicker. Hij hadt eene Dogter, *Aaltje Bicker* genaamd, die ongehuwd overleedt.

4. *Aagje* Jakobs *Witſen*, gehuwd aan Jan Gerrit Codde, en bij hem moeder van vijf Zoonen en twee Dogteren:

a. *Gerrit Codde*, getrouwd met Jannetje Cornelis.

b. *Pieter Codde*, ongehuwd overleeden.

c. *Jan Codde*, insgelijks nooit gehuwd geweest.

d. *Hillegond Codde*, getrouwd met Hulbert Elbertszoon Kriek, welken zij Vader maakte van de volgende kinderen:

(1) *Aaf-*

(1) *Aafje Kriek*, voor de eerſte maal gehuwd aan Willem Egbertszoon Baert, en vervolgens aan Dr. Jacobus Hillebrants, Burgemeester te Harlingen in Friesland. Beide haare huwelijken waren met kinderen gezegend.

(2) *Maria* of *Marritje Kriek*, voor 't eerst gehuwd aan Cornelis Egbertsz, en, na diens overlijden, aan Simon Simonszoon van Hoorn.

(3) *Aaltje Kriek*, hebbende tot haaren eerſten man gehad Kornelis van der Heijde, en vervolgens hertrouwd met Jan Simonszoon van der Heijde. Bij beiden is zij moeder geworden.

(4) *Elbert Kriek*, die voor 't eerst ter vrouwe nam Stijntje Schellingwouw, en voor zijne tweede echtgenoote Anna Marcelis van Limburg.

(5) *Jan Codde Kriek*, gehuwd aan Geertje Arends, en bij haar Vader van kinderen.

(6) *Jakob Witſen Kriek*, de man van Grietje of Margareta Wolfraet, doch zonder kinderen.

(7) Mr. *Marten Kriek*, getrouwd met Anna Wolfraet, insgelijks kinderloos.

(8) *Gerrit Codde Kriek*, in 't huwelijk getreeden met Marrije Jakobs Kruijs, bij welke hij kinderen heeft verwekt.

e. *Jakob Codde*, ongehuwd overleeden.

f. *Trijntje*, of *Catharina Codde*, in het huwelijk getreeden met Jakob Jakobszoon Leeuw, doch zonder kinderen geſtorven.

g. *Iſaak Codde*, die ter echtgenoote nam Marretje Elders, bij welke hij verwekt heeft:

(1) *Aagje Codde*, getrouwd met David Claaszoon, doch bij hem geene moeder geworden.

(2) *Jannetje Codde*, de echtgenoot geworden van Jan Backer, welken zij kinderen heeft gebaard.

5. *Trijntje*, of *Catharina Witſen*, in den echt verbonden met Jan . . . . . welken zij eene Dogter baarde

Belitje Jans . . . . . gehuwd aan Dr. Everhard Voskuijl, Geneesheer, die bij haar de volgende kinderen heeft verwekt:

(1) *Adriana*

(1) *Adriana Voskuijl.*

(2) *Catharina Voskuijl*, getrouwd aan Otto Steur; en bij hem moeder van kinderen.

(3) *Jurtaan Voskuijl*, die ter Huisvrouwe nam Elizabeth van Buijl, bij welke hij kinderen heeft verwekt.

(4) *Johannes Voskuijl.*

(5) *Everhard Voskuijl*, op eene reize na Muskovie overleeden.

(6) *Maria Voskuijl*, de echtgenoote van Michiel de Bruijn, en bij hem moeder van kinderen geworden.

(7) *Eva Voskuijl*, in den echt getreeden met Johannes van Rijp, welken zij ook kinderen heeft gebaard.

6. *Maria*, of *Marretje* Jakobs *Witſen*, de echtgenoote van Engel Diedlof, en bij hem moeder van

Hendrik Diedlof, getrouwd met Balig Adriaansz, doch zonder kinderen geſtorven.

CORNELIS JAKOBS WITSEN, boven vermeld, Zoon van JAKOB WITSZ of WITSEN, en broeder van GERRIT; insgelijks reeds vermeld, Raad der Stad Amſterdam, en Schepen in de Jaaren 1584, 1587, 1588, 1590, 1592, 1594 en 1595, in welk laatstgenoemde jaar hij overleeden is. Zijne echtgenoote was *Maria Claasſe Jonas*, en bij haar Vader van de volgende kinderen

1. JONAS Cornelisz. WITSEN, verkooren tot Raad der Stad Amſterdam in den Jaare 1596, hadt, vervolgens, zitting in Schepensbank in de Jaaren 1601, 1604, 1606, 1608, 1610 en 1611, en eindelijk in het Burgemeesterlijk geſtoelte, in de Jaaren 1619, 1623 en 1624. Zijne Echtgenoote was Weintje Jans Swaeroog, bij welke hij de volgende kinderen heeft verwekt:

a. *Maria* Jonas *Witſen*, getrouwd aan Gerrit Hudde, Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer Amſterdam, en bij haar Vader van

(1) Dr. *Hendrik Hudde*, in den Jaare 1653 Raadsheer in den Hoogen Raad in 's Graavenhage, gehuwd aan *Anna Rogh*, bij welke hij kinderen heeft verwekt.

(2) Mr. *Jonas Hudde*, ongehuwd overleeden.

(3) *Johannes Hudde.*

(4) *Wijntje Hudde.*

b. *Cor-*

b. *Cornelis* Jonasz. *Witsen*, Gouverneur van het Eiland Banda, in de Oostindiën, en aldaar, ongehuwd, overleeden.

c. *Jan* Jonasz. *Witsen*, ongetrouwd gestorven.

2. JAN Cornelisz. WITSEN, die volgt.

3. *Adriaan* Cornelisz. *Witsen*, in den Jaare 1592 overleeden, zonder immer getrouwd te zijn geweest.

JAN CORNELISZ. WITSEN, zo even vermeld, bekleedde den post van Excijnsmeester binnen zijne geboortestad Amsterdam. Hij nam tot Echtgenoote Mejonkvrouwe *Margareta Oetgens van Waveren*, Dogter van Nicolaas Fransz. Oetgens van Waveren, Burgemeester, Schepen en Raad van Amsterdam, en van Pietertje Laurensse, van Moeders zijde eene afstammelinge van het zeer rijk en aanzienlijk geslagt van Heere Gerrit van Alkmaar. Jan Witsen wierdt, bij gemelde zijne echtgenoote, Vader van drie kinderen:

1. *Petronella* Jansse *Witsen*, getrouwd met Jakob van der Marckt, bij welke zij moeder wierdt van

a. *Lijsbet*, of *Elizabet van der Marckt*, gehuwd aan Mr. Gerrit Bors van Waveren, Burgemeester, Schepen en Raad der Stad Amsterdam.

b. *Margaretha van der Marckt.*

c. Mr. *Johan van der Marckt.*

d. *Maria van der Marckt.*

2. *Maria* Jansse *Witsen*, gehuwd aan Dr. Pieter Opmeer, Schepen en Raad van Amsterdam, en vervolgens Raadsheer in 's Gravenhage; uit welk huwelijk de volgende kinderen zijn geboren.

a. *Catharina Opmeer*, de huisvrouw van Gasper van Keulen, en bij hem moeder van

(1) *Pieter van Ceulen.*

(2) *Catharina van Ceulen.*

(3) *Caspar van Ceulen.*

(4) *Susanna van Ceulen.*

(5) *Cornelia van Ceulen.*

b. Mr. *Nicolaas Opmeer*, Burgemeester, Schepen en Raad van Amsterdam.

c. *Pieter Opmeer.*

3. CORNELIS JANSZ. WITSEN, die volgt.

Dr. CORNELIS JANSZ. WITSEN, zo aanſtonds genoemd, was Schepen in zijne geboorteſtad, in de Jaaren 1636, 1638, 1640, 1641, 1644, 1645, 1647, 1648, 1650 en 1651. In den Jaare 1643 zitting onder de Raaden hebbende genomen, beklom hij het Burgemeesterlijk geſtoelte, in de Jaaren 1653 en vervolgens in 1658, 1662 en 1667; in welk laatstgemelde jaar hij de Burgemeesterlijke waardigheid tegen die van Hoofdſchout der Stad verwiſſelde. Hij nam ter echtgenoote *Catharina Opſie*, Dogter van Lambert Lambertsz. Opſie en Grietje Gerbrands, en verwekte bij haar de vijf volgende Zoonen:

1. *Jan* Kornelisz. *Witſen*, Sekretaris der Stad Amſterdam, ongehuwd overleeden.

2. LAMBERT Cornelisz. WITSEN, die volgt.

3. NICOLAAS Cornelisz. WITSEN. Van deezen zal, naar de Geſlagtlijst, in een afzonderlijk Artikel, geſproken worden.

4. CORNELIS Cornelisz. WITSEN, Kapitein in dienst der Algemeene Staaten, ongehuwd overleeden, in den ouderdom van zevenëndertig jaaren, aan de gevolgen van eenen val met zijn paerd, 't welk, door geweldig ſteigeren, met hem agter over viel. Zijn beleid en dapperheid, bij verſcheiden gelegenheden gebleeken, wordt hoog geroemd. Merkwaardige proeven van 't een en ander vertoonde hij, deels in de verdeedíging van 't Huis te *Kroonenburg*, bij *Loenen*, in den Jaare 1672, door de Franſchen aangevallen; deels ook in den vermaarden Veldſlag van *Senef*, in den Jaare 1674 geleverd. Veel hadt hij, daarenboven, gereisd, in de landen, aan Zuiden en ten Oosten van de Middelandſche Zee gelegen. Als eene bijzonderheid, welke hij, evenwel, met andere reizigers in die gewesten gemeen hadt, vindt men wegens onzen Krijgsheld aangeteèkend, dat hij het Wapen van Jeruzalem, met dat van Bethlehem, nevens eenen gekruisten Christus, in het vel van zijnen eenen arm droeg.

5. JONAS Cornelisz. WITSEN, die naderhand zal volgen.

LAMBERT CORNELISZ. WITSEN, boven genoemd, begaf zich, even als zijn broeder CORNELIS, in dienst der Algemeene Staaten. 's Mans dapperheid wierdt door den Koning van Frankrijk met de Ridderlijke waardigheid beloond. Bij eene Akte

Akte van den vierden Februarij des Jaars 1673 vereerde hem Prins WILLEM DE III met den post van Kolonel van een Regiment Voetknegten, in dienst der Vereenigde Gewesten. Naderhand benoemde hem de Wethouderſchap der Stad Amſterdam, in den plaats van den overleedenen Heere Jakob Bicker, tot Sergeant Majoor en Eerſten Wagtmeester der Stad, volgens eene Akte, geteekend den vierden Januarij des Jaars 1676. Hij was getrouwd met Sara Nuits, Dogter van Denijs Nuits, voornaam' Koopman te Amſterdam, en van Anna Nijs, en verwekte bij haar de volgende elf kinderen:

1. *Anna Cornelia* Lamberts *Witſen*, in de maand Julij des Jaars 1671, ongehuwd, overleeden.

2. *Catharina* Lamberts *Witſen*, in de maand Januarij des Jaars 1700, insgelijks ongetrouwd, geſtorven.

3. *Cornelis* Lambertsz. *Witſen*, in den Jaare 1695 Commisſaris en Postmeester der Stad Amſterdam, ongehuwd geſtorven, in de maand Januarij des Jaars 1704.

4. *Anna* Lamberts *Witſen*, insgelijks nooit getrouwd geweest.

5. *Denijs* Lambertsz. *Witſen*, Postmeester te Amſterdam, in de maand September des Jaars 1695 overleeden.

6. *Aafje* Lamberts *Witſen*, in de maand Junij des Jaars 1678, ongehuwd, geſtorven.

7. *Maria* Lamberts *Witſen*, getrouwd met Jakob Backer Lestevenon, in den Jaare 1729 Schepen van Amſterdam, als mede Bewindhebber der Westindiſche Maatſchappije, welken zij eene Dogter baarde,

Sara Maria, gehuwd aan Pieter de la Cour, Sekretaris van Amſterdam.

8. *Lambert* Lambertsz. *Witſen*, gebooren op den eerſten Maart des Jaars 1681, Sekretaris der Stad Amſterdam, en Commisſaris der Monſteringe, ongehuwd.

9. Mr. NICOLAAS Lambertsz. WITSEN, gebooren op den vijfentwintigſten Maij des Jaars 1682, Raad der Stad Amſterdam, en Schepen in de Jaaren 1720, 1723, 1724, 1731, 1732. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Zijne eerſte Echtgenoote wierdt, op den derden Julij des Jaars 1704, Jonkvrouwe van *Anna Catharina Tulp*, Dogter van Dirk

Tulp, Ridder Baronnet, Schepen der Stad Amſterdam, Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije, en Meesterknaap van Holland, en van Catharina Reijtjou. Uit dit huwelijk zijn de volgende kinderen geboóren:

a. *Lambert* Nicolaasz. *Witſen*, geboóren den eerſten Julij des Jaars 1705, in zijne vroege jeugd geſtorven.

b. *Catharina* Nicolaas *Witſen*, geboóren op den negenëntwintigſten April des Jaars 1706.

c. *Sara Maria* Nicolaas *Witſen*, geboóren den drieëntwintigſten November des Jaars 1707, en op den zeventienden Maart des Jaars 1727 getrouwd met Nicolaas van Strijen, Sekretaris van Amſterdam, Zoone van Mr. Quirijn van Strijen, Burgemeester en Raad der zelfde Stad, en bij hem moeder van eenen Zoon, *Nicolaas* geheeten, geboóren op den achttienden Maart des Jaars 1732.

d. *Nicolaas* Nicolaasz. *Witſen*, geboóren den elfden October 1709. Sekretaris van Amſterdam, ongehuwd overleeden.

e. *Diderik* Nicolaasz *Witſen*, geboóren op den derden Maij 1711, in zijne jeugd geſtorven.

f. *Esther Elisabeth* Nicolaas *Witſen*, geboóren den negenden September 1711.

Uit het tweede huwelijk van Heere NICOLAAS wierdt geboóren een Zoon

g. *Lambert* Nicolaasz. *Witſen* geheeten, ter waereld gekoomen op den eenëntwintigſten November 1721, jong geſtorven.

10. *Jan* Lambertsz. *Witſen*, Sekretaris der Stad Amſterdam, op den vierden Februarij des Jaars 1703, ongehuwd, overleeden.

11. *Aaffje* Lamberts *Witſen*, op den veertienden Julij des Jaars 1688 geſtorven.

Mr. JONAS WITSEN, jongſte Zoon van CORNELIS Jansz. WITSEN, boven genoemd, was, in den Jaare 1673, Commisſaris der Stad Amſterdam. Zijne zucht door kunſten en weetenſchappen voerde hem buitenslands, om, door verkeering met allerlei ſoort van Geleerden, zijne kundigheden te vermeerderen en te beſchaven. In Zweden was hij zeer gezien ten Hove,

Hove, en genoot hij de eere, van meermaalen in de tegenwoordigheid van Koning KAREL DEN XI te worden toegelaaten. Naa zijne uitlandſche reizen volbragt te hebben, tradt hij in 't huwelijk met Sara van Raij, Dogter van een aanzienlijk' en vermogend' Koopman in zijne geboorteſtad. Doch van korten duur was die echtverbintenis; negen weeken naa de voltrekking daar van overleedt hij, in den bloei zijner jaaren, zijnde niet hooger geklommen dan tot het negenënzwintigſte jaar zijns ouderdoms. Zijne jonge echtgenoote, ten tijde zijns ontijdigen afſtervens, zwanger, baarde vervolgens eenen Zoon,

JONAS Jonasz. WITSEN, eerst Sekretaris der Stad Amſterdam, vervolgens, in den Jaare 1714, aangeſteld tot Baljuw en Dijkgraaf van Amſtelland, midsgaders Dijkgraaf van den Hoogen Zeeburg en Diemerdijk, en eindelijk, in het volgende jaar, tot Schepen in zijne geboorteſtad. Niet lang, nogthans, bekleedde hij die aanzienlijke posten; hij overleedt op den eenënderligſten Mai des laatstgenoemden Jaars 1715 Hij was een kundig liefhebber van zeldzaamheden van natuur en kunst, van welke hij, met veel kunde en oordeel, eene aanzienlijke Verzameling hadt bij een gebragt; die vervolgens van zijnen kunstkundigen Zoone, hier naa te noemen, de eigendom geworden is. Tweemaalen is de Heer WITSEN getrouwd geweest. Zijne eerſte Echtgenoote was Elizabeth Baſeliers, eene vermogende erfdochter uit Suriname. Ten koste van haar leeven baarde deeze hem eenen Zoon, doch die kort naa zijne moeder ſtierf, en te gelijk met haar wierdt begraaven. Vervolgens tradt hij in 't huwelijk met Jonkvrouwe IZABELLA MARIA HOOFT, jongſte dogter van Mr. Gerrit Hooft, Burgemeester der Stad Amſterdam, en Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer Amſterdam. Zes kinderen waren de vrugt deezer echtverbintenisſe:

1. Mr. JONAS WITSEN, geboorен den zesden Augustus des Jaars 1705, wierdt, in den Jaare 1727 Commisſaris, en, in dat zelfde jaar, Sekretaris der Stad Amſterdam, Schepen in den Jaare 1733, eindelijk Burgemeester in den Jaare 1765. Deeze, de erfgenaam van zijns Vaders Kunstverzamelinge, en groote Kenner der Tekenkunde, was de voornaame her-

ſteller van het vervallen Teekenſchool te Amſterdam, 't welk hij met de eere verwaardigde, om het opperbeſtuur daar van te aanvaarden, in den Jaare 1765. In den Jaare 1731 was hij in den echt getreeden met Jonkvrouwe ALBERTA MARIA PELS, jongſte dogter van Jan Lucas Pels, vermaard' Koopman te Amſterdam, en van Johanna Schuijt. Hij verwekte bij haar eenen Zoon,

Jonas Witſen de Jonge, geboóren den eenentwintigſten Mai des Jaars 1733, Commisſaris der Stad Amſterdam.

2. *Gerrit* Jonasz. *Witſen*, jong geſtorven.

3. Mr. NICOLAAS WITSEN *Jonaszoon*, geboóren den tienden October 1707, in den Jaare 1729 Commisſaris der Stad Amſterdam, en vervolgens Schepen, in de Jaaren 1736, 1738 en 1739.

4. *Elizabeth* Jonas *Witſen*, jong geſtorven, tweeling met

5. *Catharina* Jonas *Witſen*, geboóren den dertigſten November 1708, en in den Jaare 1733 getrouwd met Mr. Gerrit Hooft, Sekretaris en vervolgens Schepen van Amſterdam.

6. *Gerrit* Jonasz. *Witſen*, jong overleeden.

Tot hier toe loopen onze berigten wegens het aanzienlijk Geſlagt. Bij mangel van voldoeninge aan onze herhaalde uitnodiginge en eerbiedig verzoek, aan de nog leevende leden onzer Vaderlandſche Geſlagten, zijn wij genoodzaakt, den draad hier te moeten afbreeken.

WITSEN, (NICOLAAS) welken wij voorheen beloofd hebben, onzer Leezeren nader te zullen doen bekend worden, was de Zoon van den Burgemeester CORNELIS JANSZ. WITSEN, en van CATHARINA OPSIR. Vlijtig en met zeer veel oordeel oefſende hij zich, al vroeg, in allerlei kunſten en weetenſchappen, vooral tot de bevordering van den bloei en welvaart van den Vereenigden Staat, van welks luister, vrijheid en onafhankelijkheid hij een ijverig voorſtander was. Dit, gepaard met het aanzien van zijn geſlagt, baande hem den weg tot het bekleeden der gewigtigſte posten van eere en vertrouwen.

In

In zijne geboorteſtad wierdt hij Raad in den Jaare 1671. was Schepen in de Jaaren 1673, 1678 en 1679, en zat in het Burgemeesterlijk geſtoelte in de Jaaren 1682, 1685, 1688, 1690, 1693, 1695, 1696, 1698, 1699, 1701, 1702, 1704 en 1705. Voorts hadt hij, van wegen zijne geboorteſtad, zitting in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden der Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*, van den twintigſten October des Jaars 1674, tot den dertigſten April des Jaars 1678; en nog eens, in den Jaare 1687. Meer dan één Gezantſchap heeft hij, van wegen de Algemeene Staaten, waargenomen, zo bij zijne Groot-Britanniſche Majeſteit, als bij andere vreemde Hoven; in alle welken hij zich tot genoegen zijner Lastgeevers heeft gekweeten. Zijne uitgebreide kunde, ook in Kerkzaaken, was oorzaak, dat de gewigtige post van Gedeputeerde te Velde hem, verſcheiden maalen, wierdt toevertrouwd. Boven en behalven dit alles verdiende de Heer WITSEN, niet ſlegts als Burgervader en als Man van Staat, maar ook als Geleerde, eene aanzienlijke plaats op de lijst der beroemde Mannen zijner geboorteſtad. In de Wiskunde en Starrekunde hadt hij, al vroeg, zo groote vorderingen gemaakt, dat hij, in jaaren nog weinig gevorderd, in het Doorluchtig School der Stad, twee Redevoeringen openlijk uitſprak: de eene *over de Zon*, de andere *over de Komeeten*. Doch de Zeevaart en de Scheepsbouwkunde trokken inzonderheid zijne opmerkende oeffening. De vrugt zijner beoefeninge dier belangrijke onderwerpen was het vermaarde Werk, welk hij, in den Jaare 1671, in één ſtuk, in folio, in 't licht gaf, onder den titel van *Aloude en Hedendaagſche Scheepsbouw en beſtuur*. Onvermoeide vlijt en ruimte van tijdlijke middelen waren twee noodige vereischten tot het zamenſtellen van een Werk van zulk eene natuure. WITSEN bezat die beide vereischten, en deedt ze, ter bereikinge van zijn doelwit, dienstbaar worden. De Dichter ANTONIDES VAN DER GOES bezong den lof des Schrijvers, en van dien Werk, in de volgende zoetvloeiende regels:

„ Nu wert een lid des Raeds van 't magtig Amſterdam,
„ Een hooftzelg van de grijze en onbeſproken ſtam

„ Der WITSENS, afgeflooft in Burgemeesterſchappen,
„ En loflijk Staetbewint, d'aeloutheit na te ſtappen
„ Met een gelijken tret. Hij groeit in haren lof —
„ En zweet gelukkig in die heerelijke ſtof.
„ Hij maekt ons, op 't paneel van zijn geleerde blaren,
„ Naer 't leven, hoe Egipte en Rome door de baren
„ Quam ſtreven met den boeg. — — —
„ Dan komt hij Nederlant haer eigen ſcheepsbouw leeren,
„ En gaert een rijken ſchat van woorden, op den leest
„ Der Bouwkonſt net geſchoeit. Zijn onverzufte geest
„ Vliegt mê ten hemel, als zij d'Amſterdamſche vloten
„ Zoo trots volwrocht, den kruin ziet aen de wolken ſlooten,
„ En vaert ten ſtarren in langs mars op mars; gebouwt
„ Op watertorens, die ſpanſeeren door het zout
„ Des wilden Oceaans, en breken vast de gronden.
„ Gij hebt gantsch Neêrland, door dit werkſtuk dier verbonden
„ Gelijk uw Vaderſtad, door uwe zorge en raet,
„ O WITSEN!" — — — —

Behalven het bovengemelde, hadt de Heer WITSEN, insgelijks ten tijde als zijne aendagt, door ſtaetsbezigheden, niet wiendt afgetrokken, vervaerdigd eene Beſchrijving van *Noord- en Oost-Tartarije*; in twee Deelen in folio ziet dit Werk insgelijks het licht.

Op dit algemeen berigt, aengaende 's Heeren WITSENS leeven en bedrijf, lust het ons te laeten volgen, een meer bijzonder verſlag van 's Mans verrigtingen in een zeer gedenkwaerdig voorval uit onze Vaderlandſche Geſchiedenisſen, waer in hij, nevens nog eenige weinigen, zeer veel aendeels heeft gehad, en zijn gehouden gedrag zijnen aert en denkwijze duidelijk doet kennen. Ik heb het oog op de verheffing van den Stadhouder WILLEM DEN III, *Prinſe van Oranje*, op den troon *Groot-Britannie*. WAGENAAR, die WITSENS eigenhandige Aenteekeningen gezien en gebruikt heeft, zal ons ten gidze dienen.

Wij

Wij onderſtellen in onze Leezeren de vereischte kundſchap, aangaande den toeſtand van zaaken, in *Engeland*, ten tijde der regeeringe van 's Prinſen Behuwdvader, Koning JAKOBUS DEN II, onder andere door diens Vorſten in 't oogloopende geneigdheid tot het Pausdom, en het daar uit ontſtaane misnoegen van veele Rijksgrooten; welke hunnen Koning hierom met ſcheele oogen aanzagen, en op eene omwenteling in het Rijk, van tijd tot tijd, meer en meer met ernst bedagt wierden. Heimelijk hadden verſcheiden Grooten, over het volwigtig werk, Prins WILLEM, onmiddelijk of van ter zijde, onderhouden, als den perſoon, van welken zij de begeerde herſtelling te gemoet zagen. De Stadhouder, wiens eerzucht het vooruitzigt op eene Koninklijke Kroon niet weinig ſtreelde, hadt, meermaalen, zijne meest vertrouwde vrienden, in *Holland*, over de zaak onderhouden. Ligt, evenwel, begreep men, dat zonder kragtdaadige medewerking van 's Lands magt, het ontwerp nimmer tot ſtand zou kunnen gebragt worden; en dat, hierom, doch met voorzigtig beleid, aanzoek behoorde te geſchieden bij zodanige Leden van Staat, welken men het gehelm veiligst mogt toevertrouwen, en die tevens, door hun aanzien en invloed, best geſchikt waren om 's Prinſen oogmerken te bevorderen.

Een der meest vertrouwde vrienden, en de man, van welken zijne Hoogheid, met de meeste vrugt, zich konde bedienen, was de Raadpenſionaris GASPAR FAGEL. De Heer WITSEN, in den Jaare 1688, zitting hebbende in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden, hoorde dien Staatsman, in het begin diens jaars, nu eens in algemeene bewoordingen, dan meer openlijk, het netelig onderwerp aanroeren, en ten laatſte ronduit te kennen geeven, hoe hij van oordeel was, dat zijne Hoogheid behoorde over te ſteeken na *Engeland*, tot herſtellinge der verwarde zaaken in dat Koninkrijk; hij voegde 'er nevens, dat, naar zijn begrip, de Staaten den Prins met de magt van 't Land behoorden te ondersteunen. WITSEN, nevens anderen, den voorſlag hebbende aangehoord, wierdt, kort daar na, afzonderlijk, over de zaak onderhouden door den Heer VAN DYKVELD, insgelijks eenen van 's Prinſen vertrouwelingen, en eindelijk door zijne Hoogheid zelve.

In een dier geſprekken met den Stadhouder, na dat de zwangerheid der Engelſche Koninginne hier te lande rugtbaar was geworden, voerde hem de Burgemeester, met Vaderlandſche rondheid, te gemoete, dat hij geen regt op de Kroon zoude hebben, indien het gebeurde dat haar Majeſteit eenen Zoon ter waereld bragt. Eene vrijmoedigheid, die hem zeer euvel genomen, en met ſcherpheid wierdt beantwoord.

In deezen ſtaat bleef de zaak tot in de maand Junij des gemelden jaars. De Heer VAN DYKVELD thans eenen keer na *Amſterdam* doende, hieldt een mondgeſprek met WITSEN en dien Amptgenoot JOANNES HUDDE, ten huize des laatstgemelden. Het gevaar, welk den Staat dreigde, ten breedſte uitgemeeten, en de beide Heeren om raad gevraagd hebbende, ontving hij tot algemeen beſcheid, „ men moest vertrouwen „ op de Voorzienigheid, die het gevaar ſpoedig konde afwenden." Met dit beſcheid niet te vreden, vraagde DYKVELD, aan de beide Heeren „ of zij niet zouden kunnen raden, dat men aanviel, eer men wierdt aangevallen?" Doch het wederantwoord, van WITSEN zo wel als van HUDDE, was, „ dat zij dit nooit zouden kunnen doen. Men moest, „ zeiden ze, het werk den tijd aanbeveelen, die, door 't „ een of ander ſterfgeval, of langs eenigen anderen weg, „ ligtelijk verandering konde te wege brengen. Men moest „ althans tot in het volgende voorjaar wagten. Nu toe te „ taſten, zou den ſchijn hebben, als of men eenen oorlog „ om den Godsdienst aanving: 't welk den Staat zou blootſtellen aan den haat der Roomschgezinde Mogendheden. „ 't Land kon ook niet van Krijgsvolk, en van het Hoofd „ over hetzelve, ontbloot worden, zonder dat men het bragt „ in gevaar eener overrompelinge van den kant van *Frankrijk*, van welke, door het gemeen, even als in den jaare „ 1672, de ſchuld aan de Regenten zou gegeeven worden; „ 't welk, hoogstwaarſchijnlijk, inwendige beroerten ten gevolge zonde hebben. Daarenboven was 's Lands Zeemag „ in ſlegten ſtaat; de hoofden van het Zeevolk waren overleeden." Uit dit alles leidden de twee Burgemeesters af, dat zij, tot de voorgeſlagene gewigtige onderneeming, niet konden raaden. Hier mede eindigde dit geſprek; doch het

wierdt

wierdt hervat door den Heer VAN DYKVELD, terwijl hij door WITSEN, in wien hij meer vertrouwen dan in den anderen ſtelde, na de Schuit op *Haarlem* wierdt geleid. Zeer ſterk prees hij bij hem aan, 's Prinſen overtogt na *Engeland*, en hieldt ernſtig bij hem aan om medewerking tot het bezorgen van den begeerden bijſtand.

Twee dagen naa dit geſprek wierdt de Heer WITSEN, door den Heer VAN DYKVELD, bij den Prins in *'s Graavenhage* verbooden. Zo zeer vondt zich de Burgemeester over dit opontbod bezwaard, dat hij begon te ſchreien, en, op zijne knieën vallende, God om wijsheid ſmeekte. Nogthans durfde hij de reize niet naalaten. In *'s Hage* hadt WITSEN eerst een mondgeſprek met de Heeren DYKVELD en BENTINK, *Heere van Rhoon*, en 's anderendaags met den Prins zelven. De zwaarigheden wierden ter wederzijden in de ſchaale gelegd, doch veel ligter geoordeeld bij zijne Hoogheid, dan bij den Heere WITSEN; die, op 's Prinſen zeggen, „ dat 'er in den „ togt na *Engeland* voor hem niets dan moeite ſtak," vrijmoediglijk tot antwoord gaf, „ dat 'er, voor den Prinſe en „ de Prinſeſſe, gemerkt beider regt tot de Kroon, veel meer „ dan moeite in ſteeken moest." Als WITSEN zich beriep op de ſobere geſteldheid van 's Lands geldmiddelen, verklaarde zijne Hoogheid van gedagten te zijn, „ dat men de penning„ gen, die tot den overtogt zouden vereischt worden, zou„ de kunnen neemen uit de vier millioenen, welke, tot de „ verbeteringe der Vestingwerken, waren opgenomen." WITSEN, gedurende het lang geſprek, op het herhaald verzoek teikens hebbende geweigerd, den Prinſe te raaden, vraagde deeze hem, eindelijk, of hij hem wel zoude willen bijſtaan, indien de onderneeming buiten hem werkſtellig gemaakt wierdt? waar op de andere verlof verzogt, eer hij hier op antwoordde, met den Heere HUDDE, gelijk ook met den Burgemeester CORNELIS GRELVINCK, *Heere van Castricum*, te mogen raadpleegen. Want de vierde Burgemeester, JEAN APPELMAN, om welke reden is ons onbekend, wierdt buiten het geheim gehouden.

WITSEN, naa dit geſprek, eenen keer na *Amſterdam* gedaan hebbende, keerde, naa verloop van weinige dagen, in

's Hage

's Hage te rug. In geſchrifte deedt hij thans verſlag aan zijne Hoogheid van zijn eigen gevoelen, en van dat zijner twee genoemde Amptgenooten. Hoofdzaaklijk kwam het hier op neder „ dat zij het groote werk, den overtogt van zijne „ Hoogheid na *Engeland*, aan- noch afraaden konden; dat „ zij, egter, zo het buiten hun toedoen werkſtellig konde „ gemaakt worden, voor hunne perſoonen wel wilde raaden, „ tot zulk eenen onderſtand, als zij met eed en pligt be- „ ſtaanbaar zouden oordeelen; doch dat zij van gedagten wa- „ ren, dat het bij de Vroedſchap hunner Stad niet zou door- „ gaan." Met den Raadpenſionaris, in deeze bijeenkomst mede tegenwoordig, hieldt WITSEN een geſprek, waar in hij hem zogt te bedulden, „ dat de zaak van *Engeland* eene „ godsdienſtige zaak zijnde, door God zelven wel beſchermd „ zou worden." Doch de Heer FAGEL beweerde daar tegen, dat men, tot beſcherminge van den Godsdienst, het zwaard mogt en behoorde te gebruiken; 'er nevens voegende: „ Zo „ hebben onze Voorouders gedaan, den Staat vestigende op „ den Godsdienst." Waar tegen WITSEN ſtaande hieldt, „ dat „ onze Voorouders zich tegen de Spaanſche dwingelandij, „ en tegen het verkragten van 's Lands Voorregten, hadden „ aangekant." De Heer WITSEN, in 't ſlot van dit geſprek, den Prinſe om verlof gevraagd hebbende, om Burgemeester APPELMAN mede in 't geheim te mogen neemen, ontving een weigerend beſcheid.

Ondanks de tegenkantingen, welke 's Prinſen overtogt, ginds en elders, ontmoette, wierdt, nogthans, hoewel zeer geheim, aan toebereidzels tot denzelven vlijtig gearbeid. Op last van zijne Hoogheid deedt de Heer VAN RHOON eenen keer na *Duitschland*, om met eenige Vorſten over het verleenen van bijſtand in manſchap te handelen. Gelukkig geſlaagd zijnde in dit aanzoek, begaf hij zich, in de maand Augustus, na *Amſterdam*. Ten huize van den Heere WITSEN deedt hij aan deezen, en aan den Heere GERLVINK, verſlag van het gehandelde in *Duitschland*, en hieldt, vervolgens, den avondmaaltijd met de beide Burgemeesters; die, door den Ridder uitgenoodigd tot het doen eener teuge, op den goeden uitſlag der onderneeminge van zijne Hoogheid, dien dronk zorgvuldig van de hand weezen.

In

Intusschen wierdt het werk ijverig voortgezet, aan de Vroedschappen in de Steden ter raadpleeginge opgedragen, en ten laatste tot het ondersteunen van zijne Hoogheid besloten. Toen WITSEN, in de Vroedschap van *Amsterdam*, zijn gevoelen uitbragt, verklaarde hij, „ dat hij de groote „ zaak aan- noch afraaden konde, om reden dat hij, aan beide zijden, merkelijke zwaarigheden vondt; doch zo men „ 'er evenwel mede voort wilde, men dan niet konde naalaten, den Prins te ondersteunen, mids men den onderstand „ bepaalde, niet met *Engeland* brak, en, in gevalle van een „ goeden uitslag, onderstand van daar bedong."

Prins WILLEM stak, eerlang, over na *Engeland*, en aanvaardde de Kroon van dat Koninkrijk. Dienvolgens besloot men, ter Algemeene Staatsvergaderinge, tot het zenden van een buitengewoon Gezantschap na *Engeland*. De Heer WITSEN wierdt daar toe mede benoemd. Zijne twee amptgenooten waren, WILLEM VAN NASSAU, *Heer van Odijk*, en EVERARD VAN WEEDE, *Heer van Dijkveld*; beiden 's Prinsen bijzondere vrienden en gunstelingen. Wat den Heere WITSEN aangaat, die zich, tot het waarneemen van dit Gezantschap, met moeite hadt laaten beweegen, hij begreep niet, om welke reden men hem daar toe hadt benoemd. Doch niet lang was hij in *Engeland* geweest, of hij begreep, dat zijne benoeming geschied was op bijzonderen last, om daar door eene vertooning van eensgezindheid te maaken tusschen zijne Majesteit en de Stad *Amsterdam*. In de maand Januarij des Jaars 1689 staken de Gezanten na *Engeland* over. In de eerste zamenkomst met Koning WILLEM, zou dezelve, ten aanhooren van WITSEN, de vermaarde betuiging zich hebben laaten ontvallen: *'t Is hier nu* Hosanna! *maar 't zal, veelligt, haast* kruist hem, kruist hem *weezen*.

Eene bijster groote somme gelds hadt de overtogt van Prinse WILLEM na *Engeland* gekost. Het te rug vorderen van het verschot daar van, was een der punten, welke de Gezanten in last hadden. Om onzen Leezeren een denkbeeld te geeven van de zwaare kosten, ten behoeve van Prinse WILLEM, tot het bemagtigen van den Engelschen troon, besteed,

ſteed, hebben wij niet ondienſtig geoordeeld, de volgende rekening hier te plaatzen.

Onkosten op de Vloot, aan den Staat, 28 Februarij 1689 in rekening gebragt -	*f* 2,228,464 : - : -
Verdere onkosten, tot 22 Maart 1689 -	189,616 : - : -
Verlies van twee ſchepen - - -	59,500 : - : -
Lijftogt, Paerdevoer, zadels, ſtalling, enz. - - - - - - -	186,000 : - : -
Huur van Transportſchepen - -	1,245,000 : - : -
Huur van Transportſchepen op de rivier -	60,000 : - : -
Lijftogt gekogt bij 't weder invallen der Vloot - - - - - -	175,000 : - : -
Lootsgelden en gehuurde Lootzen -	44,500 : - : -
Huur van dertig Vaartuigen, tot ontſcheeping van 't Voetvolk; waar van 'er zes verlooren zijn - - -	47,880 : - : -
Hoofd-traktementen, enz. - - -	161,989 : 6 : 8
Franſche Vlugtelingen onder de Officieren - - - - - - -	77,364 : - : -
Binnenlandſche ſchepen, tot vervoering van 't Krijgsvolk - - - -	66,960 : - : -
Inlegering van hetzelve - - -	89,624 : 2 : -
Wagens - - - - - -	169,911 : - : -
Inkoop van Paerden, op Zee verlooren - - - - - - -	81,264 : - : -
Uitgaven aan 's Konings Stoet, Troepen, enz. - - - - - -	250,000 : - : -
Ruiterij en Dragonders - - -	391,430 : 13 : 6
Voetvolk - - - - - -	531,205 : 19 : 8
Aanritsgeld en andere onkosten op het overneemen en vervoeren van vreemde Troepen, enz. - - -	1,100,000 : - : -
	f 7,301,322 : 1 : 8

Ondanks den ijver en aandrang van den Heere WITSEN, en der overige Gezanten, verliep 'er een geruime tijd, eer dee-

ze penningen betaald wierden: een uitſtel, welk den Staat ten alterſte bezwaarlijk viel, van wegen de drukkende uitgaven, waar mede dezelve, tot eigen veiligheid, belast was.

Gelijk bij deeze gelegenheid, dus vertoonde ook de Heer WITSEN blijk van zijne Vaderlandsgezindheid, toen, kort daar naa, te *Londen* wierdt gehandeld over den rang der Bevelhebberen van de vereenigde *Engelſche* en Staatſche Vloot. Terwijl de overige Gezanten zich geheel niet of zeer flaauwelijk met dit ſtuk bemoeiden, ſtondt WITSEN zo ſterk op zijn gevoelen, volgens 't welk de Bevelhebbers in den Krijgsraad bij beurten zouden ſtemmen, dat hij 'er des Koninge ongenoegen door op den hals haalde. WITSEN, zo als hij, in zijne bijzondere *Aanteekeningen*, zich uitdrukt, merkte zijne zucht voor de eere van den Staat aan *als een' parel aan zijne Kroon*.

Naa dat WILLEM DE III op den troon van *Groot-Britannie* was gevestigd, en hij aan *Frankrijk* den Oorlog hadt verklaard, vondt men geraaden, de drie meer gemelde Heeren WITSEN, ODYK en DYKVELD, die tot nog toe ſlegts in de hoedanigheid van Afgevaardigden hadden gehandeld, met den rang van *Buitengewoone Ambaſſadeurs* te vereeren, met toevoeging van nog twee Leden, ALEXANDER SCHIMMELPENNINK VAN DER OOYE, *Heere van Engelenburg*, en ARNOUD VAN CITTERS, Raad in den Hoogen Raad. WITSEN, als de eerſte in de Ambaſſade, zou nu, bij alle openbaare gelegenheden, het woord hebben moeten voeren. Doch alzo hij weinig of geen *Engelſch* verſtondt, het *Fransch* gebrekkig ſprak, en daarenboven beſchroomd van aart was, bragt hij te wege, dat de Heer VAN ENGELENBURG zijnen post verving.

Het groot oogmerk van dit Gezantſchap was, het aangaan van een beſchadigend en verdeedigend Verbond, tuſſchen *Engeland* en de Vereenigde Gewesten. Bij de onderhandelingen daar over, begeerden de Engelſchen tot eene voorwaarde geſteld te hebben, dat men gelijkelijk zou oorlogen, en dat de eene Mogendheid buiten de andere geenen Vrede zou kunnen maaken. WITSEN, van zijnen Amptgenoot VAN CITTERS ondersteund, verzette zich met ijver tegen deeze voorwaarde. Zij merkten aan, dat *Groot-Britannie*, op dien grond, zo lang

lang zou kunnen oorlogen, als men goed, of 'er zijn beling in vondt. Meer dan eens ſprak WITSEN 'er den Koning over, die ſtijf op zijn ſtuk ſtaan bleef, „ om dat," ſchrijft de Burgemeester, in zijne *Aanteekeningen*, „ de Koning zich zel„ ven op den troon van *Groot-Britannie* dagt te handhaa„ ven, door het geld en het volk der Staaten, en deeze zo „ lang in den oorlog te houden, als *Frankrijk* Koning JAKO„ BUS zou willen ondersteunen." Even sterk verzette zich de Heer WITSEN tegen eene andere voorwaarde, volgens welke de *Engelſchen* begeerden, dat men, gedaurende den Oorlog, alle ſchepen, die op *Frankrijk* handelden, zonder onderſcheid, zou wegneemen, en voor goeden prijs verklaren. Koning WILLEM zelve, hoe zeer ook deeze voorwaarde tot nadeel van den Koophandel van zijn eigen Vaderland, waar van hij Stadhouder was, zou verſtrekken, ſtondt zeer sterk op dezelve. Duidelijk ondervondt zulks de Heer WITSEN, in een geſprek met den Koning, waar in hij zijne Majeſteit zogt te beduiden, dat men t'onregt een Hollandsch ſchip, met Teer geladen, en na *Frankrijk* beſtemd, wilde verbeurd verklaaren, alzo Teer geene Contrebande was. Koning WILLEM, verre van daar door tot ſtaan gebragt te worden, noemde zijne aanmerking *zot*; 'er nevens voegende, *dat het klaar bleek dat de Zeelieden geene Staatkundigen waren.* Nogthans wierdt WITSEN eindelijk tot bewilliging in het Verdrag overgehaald, door den raad van den Raadpenſionaris HEINSIUS, welken hij zijne zwaarigheden ſchriftlijk had onder 't oog gebragt.

Deeze, en meer andere onaangenaamheden, welke de Heer WITSEN, in zijn Gezantſchap, ontmoette, deeden hem sterk na huis verlangen. In 't laatst van November kwam hij te rug tot de zijnen. Eer hij vertrok, hadt Koning WILLEM hem de waardigheid en den titel van *Baron* aangebooden, met oogmerk, meent men, om hem te sterker aan zijne belangen te verbinden. Zeer sterk, doch vrugtloos, hieldt de Heer BENTINK aan bij den Burgemeester, om hem, tot het aanvaarden van die eere, over te haalen. Uit vreeze, onder andere, dat zulks hem, te *Amſterdam*, afgunst mogt verwekken, weest hij 's Konings aanbieding volſtandig van de hand.

Even

Even eens handelde hij omtrent eene andere aanbieding, hem uit 's Konings naam gedaan. De Amſterdamſche Oud-Burgemeester, KORNRAAD VAN BRUNINGEN, Curator van 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*, was onlangs, door ongeſteldheid in het verſtand, tot het bekleeden van dien post onbekwaam geworden. Thans wilde men WITSEN den ongelukkige Staatsmans plaats doen vervangen, met oogmerk om hem te ſtellen tot het hoofd der *Voetiaanen*, die het, veelal, met den Stadhouder hielden, en om alzo te dienen tot een tegenwigt van den Heere HIERONIMUS VAN BEVERNINGK, insgelijks Curator van dat Hoogeſchool, en voorſtander der *Coccejaanen*, die gemeenlijk geoordeeld wierden, het Huis van *Oranje*, niet zo ijverig als de bovengemelden, te zijn toegedaan. Hoewel aan het Curatorſchap eere en voordeel was verknogt, en niettegenſtaande de Koning zelve, meer dan eens, bij hem aanzoek deedt, kon de Heer WITSEN, egter, niet beſluiten, om dien post te aanvaarden. Om ziekte, meende hij, moest niemand van zijn ampt worden verlaaten; de Heeren VAN BRUNINGEN toeſtand was niet volſtrekt hoopeloos, en konde ligt eene gelukkige wending neemen.

Na het Jaar 1705, het laatſte van den Heeren WITSENS Burgemeesterlijk bewind, ſchijnt hij zich met de openbaare zaaken niet verder bemoeid te hebben, 't zij dan door zwakheid van lichaam, of om andere redenen, welke wij niet vermeld vinden. Althans in 's Lands Geſchiedenisſen ontmoeten wij van hem, zedert, geen gewag. Zat van ouderdom en van eere, bezweek de grijze Staatsman onder den last des leevens, in hoog geklommene grijsheid, op den tienden Augustus des Jaars 1717, in zijns geboorteſtad, en wierdt, op den veertienden dier maand, te *Egmond op den Hoeve* begraven.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandſche Hiſtorie* en *Beſchrijving van Amſterdam*; en CLAAS BRUYNS *Zededichten*.

WITSIUS, (HERMANUS) een der beroemdſte Geleerden van de jongſtvoorgaande, en van het begin der tegenwoordige Eeuwe, was de Zoon van NIKOLAAS WITSZ of WITSIUS, eerſt Commisſaris van Kleine Zaaken, vervolgens Vroedſchap, daar na Schepen, en eindelijk Burgemeester der Stad *Enkhuizen*, en van JOANNA GERARDI, Dogter van HERMANUS GERARDI, Leeraar onder de Hervormden in de gemelde Stad. Op den twaalfden Februarij des Jaars 1626 wierdt het onderwerp van het tegenwoordig Artikel aldaar geboóren. In zijne Vaderſtad leide hij de gronden der kennisſe van de Latijnſche en Griekſche taalen, oeffende zich een weinig in 't Hebreeuwsch, en ook in de beginzels der Wijsbegeerte, naar den ſmaak dier tijden. Vaardigheid van geest, met aanhoudenden vlijt gepaard, deedt hem zo ſpoedig vorderen, dat hij, reeds op zijn vijftiende jaar, bekwaam wierdt geoordeeld, om het ſchoolſtof af te ſchudden, en in eene meer uitgebreide letterbaan zijne kragten te beproeven. Men zondt hem dan na *Utrecht*. Behalven de dus genaamde Bovennatuurkunde, waren de *Hebreeuwſche*, *Chaldeeuwſche*, *Syriſche*, *Arabiſche* en *Rabbijnſche* taalen de voorwerpen zijner beoeffeninge. Reuzenſtappen deedt de Jonge WITSIUS in zijne vorderingen. Eene proeve zijner meer dan gemeene kennisſe van de Oosterſche taalen gaf hij in den Jaare 1654, door het opſtellen van eene Redevoeringe in 't *Hebreeuwsch*, over den Meſſias der Jooden en der Christenen, welke hij, vervolgens, in dat zelfde jaar, in 't openbaar uitſprak. Thans gaf zich WITSIUS geheel en al aan de beoeffening der Godgeleerdheid over. De naam en vermaardheid van den Hoogleeraar MARESIUS klonk thans door het gantſche land. De zucht, welke WITSIUS bekroop, om hem te hooren, deedt hem na *Groningen* verrekken. Een geheel jaar vertoefde hij aldaar, en keerde, na verloop van hetzelve, na *Utrecht* te rug. Eene vernielende peſt, welke, op dat pas, in en om *Leiden* woedde, verijdelde zijn ontwerp, om ook het Hoogeſchool dier Stad te bezoeken. JUSTUS VAN DEN BOGAART, en andere voorname Mannen, waren thans zijne leidslieden in de naaſpooring der gewijde Weetenſchappen. Onder dit alles ſchreef hij eene Twistrede, over de Drieëenheid, tegen de Jooden, en on-

der-

derwierp dezelve aan 't openbaar onderzoek, in de maand October des Jaars 1657. Zo volkomen was hij dien onderwerps meester, dat de Hoogleeraar JOANNES LEUSDEN, onder wiens voorzitting hij zijne Verhandeling verdeedigde, hem nimmer behoefde te hulpe te koomen, in het wederleggen der zwaarigheden en tegenwerpingen, welke tegen hem wierden ingebragt.

Aldus met eene fchat van kundigheden voorzien, die den geoeffenden Godgeleerde vormen, wierdt WITSIUS, in de maand Maij des Jaars 1658, onder het getal der Propenenten aangenomen. Ginds en elders liet hij nu zijne gaven hooren, meest in zijne moedertaal, zomtijds ook in het *Fransch*. Menigvuldig was, wel haast, het aanzoek, vooral van verfcheiden Noordhollandfche Gemeenten, om hem tot Leeraar te hebben. De nabijheid van zijner maagfchap deedt zijne keuze vallen op *Westwoude*, een Dorp, tusfchen zijne Geboortestad *Enkhuizen* en *Hoorn* gelegen. Van hier wierdt hij, na weinige jaaren, na het Zaanlandsch Dorp *Wormer*, en van daar, in den Jaare 1666, na de Zeeuwfche Stad *Goes* beroepen. In de maand November des volgenden jaars beriep hem de Gemeente te *Leeuwarden*; daar hij, egter, niet vroeger dan in de maand April des Jaars 1668 zijne intrede deedt. Zeven jaaren kweet hij zich aldaar, met grooten ijver en getrouwheid, van zijnen herderlijken pligt; verzuimende tevens niet, om zijne reeds verkreegene geleerde kundigheden al verder en verder uit te breiden. De vermaardheid, welke hij daar door verworf, bewoog de Bezorgers van het Hoogefchool te *Franeker*, om den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan hem op te draagen. Op den vijftienden April des Jaars 1675 aanvaardde hij zijn ampt, met het doen eener Redevoeringe, *Over het waare afbeeldzel van eenen Godgeleerde*. De waardigheid van Doktor in de H. Godgeleerdheid wierdt hem, ten zelfden dage, opgedraagen.

Vier jaaren hadt WITSIUS in *Friesland* het Hoogleeraarsgeftoelte bekleed, wanneer hem de gelegenheid wierdt aangebooden, om, in die zelfde hoedanigheid, elders zijn licht te laaten fchijnen. Men beriep hem aan 't Hoogefchool van *Stad en Lande*, om aldaar flegts aan de ftudeerende jeugd de

Godgeleerdheid te onderwijzen, terwijl hij te *Franeker*, daarenboven, het gewoon Leeraarampt in de Hervormde Gemeente waarnam. 't Geſchiedde op aanzoek van den Stadhouder van *Friesland* en van de Bezorgers van 't Hoogeſchool, dat WITSIUS die aanbieding van de hand wees. Doch, wanneer hij hem, in het volgende jaar, van wegen Burgemeesteren van *Utrecht*, diergelijk een aanzoek bij hem wierdt te werk geſteld, vondt hij redenen, hem beweegende, om thans van leerſtoel te veranderen. Op den negenëntwintigſten April des Jaars 1680 aanvaardde hij zijn ampt, in de Biſchoplijke Stad, met het uitſpreeken eener Redevoeringe, *over de uitneemendheid van de waarheden des Euangeliums.*

Gelijk op zijne eerſte ſtandplaatze, kweet zich ook hier de Hoogleeraar WITSIUS met grooten ijver van zijnen pligt, zo in het geeven van leſſen, aan de Jongelingſchap, als in het waarneemen van de overige deelen van zijnen pligt. Den ledige tijd, welken hij daar van konde uitzonderen, beſteedde hij aan het zamenſtellen en uitgeeven van geleerde en godvrugtige Schriften, die zijnen naam al meer en meer, wijd en zijd deeden klinken. In den Jaare 1685 deedt hij eenen keer na *Engeland*, in 't gevolg van een buitengewoon Gezantſchap, van wegen de Staaten der Vereenigde Gewesten derwaarts afgevaardigd, om Koning JAKOBUS DEN II met zijne komst tot den troon van *Groot-Britannie* geluk te wenſchen. WITSIUS deedt, bij die gelegenheid, aan zijne Majeſteit, eene ſierlijke aanſpraak in de Latijnſche taale. Hij raakte in kennis, en ontving bezoeken van de aanzienlijkſte Biſchoppen en vermaardſte Godgeleerden diens Koninkrijks. 'Er is 'er, die willen, dat 's Hoogleeraars togt na *Engeland* nog een ander oogmerk zou bedoeld hebben. Volgens deeze zou Prins WILLEM DE III hem derwaarts hebben gezonden, als den ſchranderſten en bedrevenſten Godgeleerde in den gantſchen Vereenigden Staat, om de gezintheid der Engelſche Geestlijkheid omtrent den Nederlandſchen Stadhouder te ondertasten. Doch, volgens anderen, zou 'er geene genoegzaame zekerheid zijn voor deeze bijzonderheid.

In

In den Jaare 1689 kwam 'er een Hoogleeraarsſtoel ledig te *Leiden*, door den affland van den vermaarden, en, door ouderdom, tot het waarneemen van zijn ampt onbekwaam geworden FREDERIK SPANHEIM. Tot het vervullen der openſtaande plaatze verzogt zijnde, voldeedt WITSIUS aan den dringenden wensch van Curatooren; op den zestienden October des gemelden jaars deedt hij zijne Intreerede. Bij dit klimmend eer- en voordeelgenot kwam, in het volgende jaar, dat van den post van Regent van het Staate-Kollegie; waar van hij, egter, om toeneemende lichaams zwakheid, zich ontſloeg, eenigen tijd voor zijnen dood. Deeze viel voor op den tweeëntwintigſten October des Jaars 1708, het tweeëntachtigſte zijns ouderdoms. Niet meer dan eenmaal is WITSIUS gehuwd geweest; doch den naam zijner Echtgenoote vinden wij niet vermeld. Bij haar hadt hij geene andere kinderen, dan drie Dogters verwekt. Eene van deeze tradt in 't huwelijk met een lid van Regeeringe te *Utrecht*, eene andere met den Kerkleeraar HENDRIK DIBBETS te *Leiden*. De derde bleef ongetrouwd. De volgende zijn de titels van 's Mans uitgegeevene Schriften:

Disquiſitio de efficacia et utilitate Baptismi. Exercitationes Academicæ.

Ægyptiaca et Decaphylon, cum Diatribe de Legione fulminatrice Christianorum.

Animadverſiones Irenicæ.

Meletemata Leidenſia.

Oeconomia foederum Dei cum hominibus.

Exercitationes ſacræ in Symbolum Apoſtolorum et Orationem Dominicam.

Miſcellanea ſacra, I.I *Vol.*

Ad Huberum.

Judæus Christianiſans.

De ſeptem Epistolarum Apocalypticarum ſenſu.

Twist des Heeren met zijnen Wijngaardt.

Het aanſtotelijk nieuw tegen Alitugas zedige Verdediging.

Juda ontkroont of lijkpredikatie over de doot van de Princeſſe Maria Stuart.

Zie JOH. à MARK *Oratio funebris.*

WITSMEER, de aloude benaaming van den ingedijkten Polder, of het Meertje, heden ten dage bij den naam van *Schagerwaard* bekend, gelegen in de Vrije Heerlijkheid *Haring-Karspel*, onder het district van Westfriesland, *Geestmer Ambagt* geheeten.

WITT, (JAKOB DE) de Vader van het doorluchtig, maar deerlijk mishandeld Broederpaar, 't welk vervolgens door ons zal vermeld worden, hadt zijnen oorsprong uit een aanzienlijk Hollandsch Geslagt te *Dordrecht*, waar van een der vroege Voorzaaten, reeds in den Jaare 1295, bekend staat onder den naam van JAN DIE WITTE: want in de aloude papieren wordt de naam onderscheidenlijk gespeld: DE WITH, DE WIT, DIE WITTE, DE WITTE, WITTENSZ en eindelijk, DE WITT; welke laatste spelling de laatere naazaaten hebben aangenomen. JAN DIE WITTE liet na GERARD, en deeze GOORD of GOOSCHALK; die, bij N. VAN HOUWELINGEN, verwekte JAN DE WITTE, in den Jaare 1375 Burgemeester van *Dordrecht*, en, bij N. VAN RATINGEN, Vader van één Dogter en van drie Zoonen, en de Stamvader van het Geslagt, 't welk, zedert, in de gemelde Stad, met zo veel luister heeft gebloeid JAKOB DE WITT was een dier naakoomelingen. Zijn Vader was KORNELIS DE WITT *Fransz.*, zijne Moeder, JOHANNA HEYMANS, en de dag zijner geboorte de zevende Februarij des Jaars 1589. Op den negenden October des Jaars 1616 trad hij in 't huwelijk met ANNA VAN DER KORPUT. Uit 's Mans Grafschrift, 't welk wij agter dit Artikel zullen plaatzen, zal blijken, welke aanzienlijke en gewigtige ampten, posten en waardigheden hij bekleed hebbe. Van 's mans voornaamste verrigtingen en lotgevallen zullen wij hier verslag doen.

Bekend zijn de geschillen, welke in en omtrent den Jaare 1644, tusschen de Koningen van *Zweeden* en *Deenemarke* plaats hadden. De invloed, welken de Staaten der Vereenigde Gewesten, in dien tijd, op de algemeene zaaken van Europa hadden, als mede hun belang en dat der Ingezeetenen, bij een onbelemmerden Koophandel in het Noorden, bewoogen hen, na de beide Koninkrijken Gezantschappen te zenden, met oogmerk om de uitstaande geschillen, door mi-

de-

welijke tusschenspraak, uit den weg te ruimen. Nevens de Heeren ANDRIES BIKKER; Oud-Burgemeester van *Amsterdam*, en KORNELIS VAN STAVENISSE, Raadpensionaris van *Zeeland*, wierdt JAKOB DE WITT, thans Oud-Burgemeester van *Dordrecht*, daar toe benoemd. In de maand Julij des Jaars 1644 liepen de Gezanten, uit *'t Vlie*, in zee, aan boord van een der veertig Oorlogschepen, uitgerust, om, onder het opperbevel van den Vice-Admiraal WITTE KORNELISZOON DE WITTE, eene zeerijke Koopvaardijvloot na de Oostzee te geleiden. Tot aan het Rif van *Schagen* gevorderd zijnde, zette het schip, welk DE WITT en de andere Gezanten voerde, koers na *Gothenburg*, alwaar zij zouden uittreeden, om voorts over land de reize na *Stokholm* voort te zetten. Voor *Gothenburg* genaderd, vondt men die haven bezet met *Deensche* schepen; welker Bevelhebber, in 't eerst, zwaarigheid maakte om de Staatsche Gezanten door te laaten, doch, ten laatste, daar in bewilligde. Gedurende den loop der onderhandelingen, ontmoetten de Gezanten zo veele zwaarigheden, in de volvoering van hunnen last, dat zij te raaden wierden, twee van hun een keer te laaten doen na het Vaderland, om naderen last te haalen. Aan de Heeren BIKKER en STAVENISSE viel dit ten deel; wordende het aan DE WITT overgelaaten, om intusschen, zo veel doenlijk, de oogmerken van het Gezantschap voort te zetten. Ten dien einde vertrok hij, in de maand Januarij des Jaars 1645, na eene plaats tusschen *Kalmar* en *Christianopel*, grensſteden van *Zweeden* en *Deenemarke*, bestemd om nevens andere Staatsmannen, in onderhandeling te treeden om een Verdrag tusschen de twee Rijken, onder bemiddeling van *Frankrijk* en de Algemeene Staaten. De toerustingen ter Zee, welke, hier te Lande, eerlang, geschiedden, ten behoeve van *Zweeden*, deeden den Deenschen Koning, van lieverleden aan de hand koomen. In den Zomer des Jaars 1645 keerde DE WITT in het Vaderland te rug.

Na zijne wederkomst zat DE WITT niet ledig. Lid zijnde van den Oud-Raad te *Dordrecht*, was hij niet alleen tegenwoordig geweest bij het staatelijk gehoor, welk Prinse WILLEM DEN II, aan het hoofd eener plegtige bezendinge, in den

Jaare 1650, aldaar was toegeſtaan, maar hadt ook, in klemmende taal, de aanſpraak beantwoord, door den Heer VAN AARTSBERGEN, bij die gelegenheid gedaan. Van wegen de afdanking van eenige Kompagniën Ruiterij en Voetvolk, waar over, gelijk bekend is, in dat jaar, zo veel te doen viel, en welke, door *Dordrecht*, inzonderheid was doorgedreeven, hadt AARTSBERGEN de Regeering dier Stad, of liever derzelver Afgevaardigde, beſchuldigd van verbreekinge der Unie; waar over zij, naar 't zeggen van dien Edelman, ſtrafbaar waren aan lijf en goed, en daarom geëiſcht, dat zij hun bedrijf zouden intrekken. Door den mond van DE WITT, waarſchijnlijk, hadt de Regeering van *Dordrecht* daarop geantwoord „ dat zij zich zeer gebelgd hieldt, over de ſcherpe „ en dreigende woorden, met welke AARTSBERGEN haar be„ jegend hadt; dat zij zich deswegen, bij alle gelegenheden, „ gevoelig zoude toonen; en dat, voor zo verre hij ook „ tegen de opperſte magt en de vrijheid der Provincie, en „ tegen de goede meening der Steden, uit welke zij be„ ſtaat, hadt geſproken, zij daar van, ter naaſte Dagvaart, „ verſlag zou doen, en herſtelling vorderen."

De Heer DE WITT, thans zitting hebbende in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden der Staaten van Holland, was, kort na dit voorval, na *'s Graavenhage* te rug gekeerd. Hier moest hij, eerlang, met gevangeniſſe boeten, de vrijmoedige taal, te *Dordrecht* gevoerd, als mede zijne overige tegenkantingen van 's Prinſen wederregtelijke bedoelinge. Bekend is de gevangenneeming, op des Stadhouders bevel, van zes leden der Vergaderinge van *Holland*. Op Saterdag, namelijk, den derdigſten Julij, 's morgens ten acht uure, ontving de Heer DE WITT eene boodſchap van den Prinſe, hem verzoekende, eer hij na de Vergadering ging, hem te willen ſpreeken. Diergelijk een boodſchap ontvingen vijf andere Staatsleden; alle welken dezelve geenzins vreemd konden vinden, naardien de Stadhouders meermaalen die gewoonte hadden, wanneer zij eenige zaak hadden voorgedragen, waarop zij wenſchten, dat bij de Vergadering een beſluit wierdt genomen naar hun genoegen. DE WITT, gelijk de overige Heeren, 's morgens tuſſchen acht en negen uuren, verſcheen

nen

men in de Zijdkamer van zijne Hoogheid, wierdt van daar, door eenen Kamerdienaar, geleid na een Vertrek der Koninklijke Prinsesse; alwaar hem de Luitenant-Kolonel van 's Prinsen lijfwagt, kort daar naa, gevangenis kwam aanzeggen. Allen te zamen wierden, 's anderen daags in den avond, onder een sterk geleide van Ruiters en Voetknegten, na den Staatskerker *Loevestein* gevoerd, en aldaar, ieder afzonderlijk onder bewaaring gesteld.

Zeer euvel wierdt dit bedrijf van den Stadhouder, onder andere, te *Dordrecht* opgenomen. De Regeering aldaar nam een hartig besluit, om DE WITT in vrijheid te doen stellen, en in *'s Graavenhage* te verklaaren, dat de Oud-Burgemeester, in 't stuk der afdankinge, de voornaame bron van 's Prinsen ongenoegen, niets gestemd hadt, dan op uitdrukkelijken last der Stad. Tevens nam men aldaar een besluit, om hem en zijnen kinderen vergoeding te doen, wegens alle de schade, die hem, in zijn persoon of goederen, mogt worden toegebragt. In gevolge van dit besluit wierden de Gemagtigden ter Dagvaart gelast, om op de loslaating van den Heeren DE WITT, als mede op die der andere Heeren, aan te dringen. Zelf mogten zij zich tot geene raadpleegingen inlaaten, voor dat de gevangenen in vrijheid, en in hunne voorige waardigheden hersteld waren. Doch het laatste ontmoette merkelijke zwarigheid. Hierom verzogt DE WITT, van de Wethouderschap van *Dordrecht*, als eene voorwaarde zijner slaakinge; van zijne plaats in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden te mogen ontslagen worden. Met weerzin bewilligde hier in de Dordrechtsche Regeering, en niet dan op voorwaarde, dat hij den rang, welken hij in de Stad bekleedde, behouden, en in zijne eer en goeden naam ongekrenkt zoude blijven. Kort hier op keerde DE WITT uit zijnen Kerker tot de zijnen weder. Van korten duur, nogthans, was de ampteloose leevenswijze, welke DE WITT vervolgens leidde. Prins WILLEM DE II stierf in de maand November van het zelfde jaar 1650. En 't was reeds op den tweeden dag naa dit overlijden, dat DE WITT in den Oud-Raad der Stad, en in zijne verdere waardigheden wierdt hersteld. Bij eene Verklaaring, in 't volgende jaar, ter Vergade-

einge van Holland uitgebragt, wierdt hij, gelijk ook elk der vijf andere Heeren, erkend voor een getrouw Liefhebber des Vaderlands, die, in allen deele, aan de inzigten zijner lastgeevers hadt voldaan.

Ten blijke van het vertrouwen, welk men in DE WITT's bedrijven ſtelde, ondanks den hoon, hem door den Prins aangedaan, ontving hij, in den Jaare 1652, last van de Algemeene Staaten, om na *Lubek* te vertrekken, om aldaar aan een beſtendigen Vrede tuſſchen *Zweeden* en *Poolen* te arbeiden. Zijn ampgenoot, in dien gewigtigen poſt, was de Heer ANTONI OOSTENS VAN WAVEREN, Burgemeester van *Amſterdam*. Ondanks alle hunne aangewende poogingen, moesten zij onverrigter zaake te rug keeren.

Bekend zijn de bemoeijingen, terwijl Prins WILLEM DE III nog een kind was, ter zijner verheffinge aangewend. Alle de Staatsleden, welken de naam maging van mindere toegedaanheid aan den Huize van *Oranje*, vielen in den haat van 't gemeen, 't welk, door perſoonlijke mishandelingen, of door andere middelen, meermaalen blijk vertoonde van den wrok, welken het in 't hart voedde. Op 't hoofd van JAKOB DE WITT, zonder nogthans hetzelve te grieven, daalde ook die woede neder. Op den vierëntwintigſten Junij des Jaars 1653, tegen het vallen van den avond, van het Binnenna het Buitenhof in *'s Graavenhage* gaande, wierdt hij aangerand van zekere Duitſcher, die gehuwd was aan eene waschter der Koninginne van *Boheme*. Met een woesten moon en dreigende houding vraagde deeze aan den Oud-Burgemeester, *of hij het met den Koning, of met het Parlement van Engeland hielde?* Waarop de andere eenvoudig ten antwoord gaf, *dat hem daar aan niet gelegen lag*. Met eene nog meer dreigende houding den Heere DE WITT daarop hebbende te gemoete gevoerd: *Ik zal u wel leeren den Prinſe tegen te ſpreeken*, hieldt hij dit maal van hem af, doch vervoegde zich, kort daar naa, voor het Logement, alwaar de Afgevaardigden van *Dordrecht* hunnen intrek hielden. Thans hadt hij een Mes in de hand, en verklaarde openlijk, den Burgemeester, nog dien zelfden avond, het leeven te zullen beneemen. Zijn moorddaadig voorneemen,

even-

evenwel, gelukte hem niet, maar vondt hij, veeleer, naa verloop van weinige oogenblikken, een rampzalig einde. Nog dien zelfden avond met eenen Staatenbode, met eenen knegt van den Fiskaal RUISCH, en, gelijk men verhaald vindt, ook met eenen knegt van den Heere DE WITT, die op den boos-wigt paste, op den Kneuterdijk, in woorden geraakt zijnde, trok hij zijn mes; waar tegen de anderen zich verzetteden met het werpen van ſteenen; die zo geweldig en in zo groot een getal op zijn ſchend- en moordzuchtig hoofd nederdaal-den, dat hij, binnen kort, dood ter aarde nederſtorte.

Het kwaad vermoeden, onder welk de Heer DE WITT bij het graauw lag, wierdt, intuſſchen, rijkelijk opgewogen door het vertrouwen, welk de aanzienlijkſte Staatsleden in zijne eerlijkheid en bekwaamheden ſtelde: Geen ander bewijs be-hoeven wij daar van aan te voeren, dan den gewigtigen post, welke hem, eenigen tijd daar naa, wierdt opgedraagen. Wij hebben het oog op het ampt van Raad en Meester van de Rekeningen der Domeinen van *Holland* en *Weſtfriesland*. Op den vierden Maij des Jaars 1657 wierdt hem die post opgedraagen. Zints dien tijd nam hij zijne vaste woonplaats in *'s Graavenhage*. Hij bekleedde dit ampt tot in het Jaar 1672, voor hem zo rampzalig, door het treurig einde zijner beide Zoonen; kort naa het welk hij te raad wierdt, zich van zijn ampt te ontſlaan, en om met een het tooneel van zo veele gruweldaaden te ontwijken, door zich met der woon na zijne Geboorteſtad te begeeven. Wij kunnen niet nalaaten, hier aan te merken, dat, veeltijd, den grijzen DE WITT het zelfde lot met zijne beide Zoonen konde weder-vaaren hebben. Men verhaalt, naamelijk, dat zijn Zoon de Raadpenſionaris zijnde uitgegaan, om zijnen broeder KORNELIS van de Gevangenpoort af te haalen, zonder zijnen Vader daar van te verwittigen, deeze, wanneer hij zulks vernam, zich daar over t'onvreden toonde, alzo hij verklaarde, zijnen Zoon JOAN gaarne te zullen verzeld hebben. Nog geen anderhalf-jaar overleefde de Heer JAKOB DE WITT den grievenden ramp, hem en zijnen Huize bejegend. Hij overleedt op den tienden Januarij des Jaars 1674, het vijfentachtigſte zijns ouderdoms. In den Jaare 1654 was reeds zijne Huisvrouw geſtorven. In

de

de St. Katharina Kapelle, in de Groote Kerk te *Dordrecht*, den Heere DE WITT in eigendom behoorende, wierdt hij, naast wijlen zijne Echtgenoote, begraven, en aldaar het volgende Graffchrift geſteld.

Hier rust de Edele Heer
JAKOBUS DE WITT,
Heeren Kornelisz., geboren den 7 Februarius 1589, in zijn leven, driemaal Burgemeester, vijfmaal Schepen, Veertigh, Kerkmeester, Schutmeester, en Kolonel in Dordrecht, Ordinaris Gecommitteerde ter Vergaderinge van de Staten van Hollandt en Westfrieslandt, in de Staten Generaal, tweemaal in de Gecommitteerde Raden van Hollandt en in de Rekenkamer van Hollandt, is als Extraordinaris Ambasſadeur aan de Kronen van Polen, Zweden en Denemarken geweest, wordt 1657 Raadt en Meester van de Rekeningen der Domeijnen van de Staten van Hollandt, enz. en ſterft den 10 Januarij 1674. als mede de Vrou ANNA VAN DER KORPUT, Heeren Johannes dochter, geboren den 24 April 1599, die te zamen in echte vergadert waren den 9 October 1616. Zij ſterft den 23 Januarius 1654.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandſche Hiſtorie*; M. BALEN, *Beſchrijving van Dordrecht*.

WITT, (JOAN DE) Raadpenſionaris van *Holland* en *Weſtfriesland*, Zoon van JAKOB DE WITT, wiens voornaamſte levensbijzonderheden wij, in het naastvoorgaande Artikel, geſchetst hebben, wierdt geboren op den vijfëntwintigſten September des Jaars 1625. In zijne kindſche jaaren oeffende hij zich, in zijne Geboorteſtad, in de gronden der Latijnſche en Griekſche taalen, als een trap tot hooger onderwijs; om 't welk te genieten zijn Vader hem, ten bekwaamen tijde, na het Hoogeſchool zondt. Hoewel de Regtsgeleerdheid hier zijne hoofdſtudie wierdt, verzuimde hij daarom niet de beoeffening van anderen nutte Weetenſchappen. Dus trok ook de Wiskunde zijnen weetlust, en maakte hij, in het verhevener gedeelte van dezelve, zo groote vorderingen, dat hij eene Verhandeling ſchreef, getiteld *Elementa curvarum linearum*, „ Grondbeginzel der kromme lijnen." In den Jaare 1650 zag dit, bij den kundigen hooggeſchat Vertoog, het licht, te *Leiden*, met den naam des Opſtellers op den titel. Naa den loop zijner Akademiſche oeffeningen volbragt, en den trap van Meester in de Regten te hebben beklommen, deedt JOAN DE WITT eene reize buitenslands, om, door de verkeering met lieden van rang en geleerdheid, zijne waereldkennis te vermeerderen, en zijne kundigheden uit te breiden.

Straks naa zijne wederkomst in 't Vaderland deedt DE WITT zijne intrede op dat uitgebreid Staatstooneel, waarop hij, vervolgens, eenen reeks van jaaren, met zo veel luister, hoewel tot zijn eigen tijdlijk verderf, is verſcheenen. De Regeering van *Dordrecht* verkoos hem tot haaren Penſionaris, in den Jaare 1650. Nu opende zich voor hem een ruim veld, om de begrippen van Vrijheid, welke hij van zijnen Vader ingezoogen, en, door overdenking en door oeffening, verder hadt aangekweekt, in praktijk te brengen. Hoe hij zijne manier van denken, al vroeg, ter Vergaderinge van *Holland*, kenbaar maakte, mag men, onder andere, hier uit afleiden, dat ter gelegenheid dat de Provincie *Zeeland*, in den Jaare 1651, niet ongenegen ſcheen, tegen den zin van *Holland*, om den Prins VAN ORANJE, een kind van één jaar, tot Kapitein Generaal over de Krijgsmagt van den Staat te voor-

voorſchikken, de Heer DE WITT, nevens nog drie Staatsleden, wierdt benoemd tot eene bezending na het gemelde Gewest, om dien Staten van gevoelens te doen veranderen. Andermaal bekleedde hij dien zelfden last, in de genoemde Provincie, in het volgende jaar, wanneer men aldaar, ten voordeele van den Prinſe VAN ORANJE, op nog hooger toon ſprak, en hem van toen af aan, tot Stadhouder wilde voorſchikken. De Heer JOAN HUIDEKOPER, *Heer van Maarſeveen*, Burgemeester van *Amſterdam*, en nog twee Staatsleden, verzelde hem derwaarts. Het oogmerk hunner bezending rugtbaar zijnde geworden, verzamelde rondom de Abdij, de Vergaderplaats der Zeeuwſche Staaten, een groote hoop volks, meenende de Hollandſche Gemagtigden aldaar te zullen vinden, welken zij den dood dreigden. Doch deeze deeden thans eenen keer na *Vliſſingen*. Bij hunne wederkomst te *Middelburg*, en toen zij nu bij de Staaten gehoor verzogten, wierdt hun zulks ontraaden, en in bedenking gegeeven, om hunnen last in geſchrift binnen te zenden. Onder het wankelen van één of twee zijner Medeafgevaardigden verklaarde DE WITT, „ dat hij, wat 'er ook van koomen „ mogt, zich gehartigd vondt, om alleen den last, die hun „ opgelegd was, te volvoeren." Door deeze taal gemoedigd, begaven zich de anderen nevens DE WITT na de Abdij, verzeld, evenwel, van eenige Krijgsmagt, en deeden 'er ongehinderd hun voorſtel.

Door den ijver, met welke hij zich, nu en voorheen, naar den zin der toenmaalige Regeeringe, van zijnen last hadt gekweeten, verworf hij, meer en meer, de gunst der Hollandſche Staaten. Een kennelijk bewijs daar van vertoonde het begin des Jaars 1653. ADRIAAN PAUW, *Heer van Heemſtede*, Raadpenſionaris van *Holland*, overleedt op den eenëntwintigſten Februarij des gemelden jaars, en deedt daar door het aanzienlijkſt ampt van het Gewest open vallen. Nog in de zelfde maand wierdt die post, bij voorraad, aan JOAN DE WITT opgedraagen. Van zijne bekwaamheid, tot het vervullen van die plaatze, hadt hij reeds een blijk gegeeven, terwijl hij, geduurende den tijd als PAUW in Gezantſchap in *Engeland* was, dien post vervuld hadt. Niet langer dan in de maand

maand Julij des zelfden jaars leedt het, dat DE WITT, met eenparigheid van alle de leden der Hollandſche Staatsvergaderinge, in zijn ampt wierdt bevestigd. Bij het aanvaarden zijner bedieninge verkreeg hij eene *Akte van Indemniteit* van de Staaten, bij welke hem wierdt beloofd, vergoeding voor alle het nadeel, welk hem, om het waarneemen van zijn ampt, mogt worden toegebragt. In den weinig gevorderden ouderdom van nog geene achtëntwintig jaaren wierdt aldus JOAN DE WITT geſteld in den zwaarwigtigſten en werkelijkſten post, welke, in den gantſchen Staat; door eenigen anderen amptenaar, bekleed wordt.

De gewigtigſte geheimen van Staat wierden nu aan JOAN DE WITT toevertrouwd, onder andere de geheime verſtandhouding in *Engeland*. Gedurende den verderfſtijken Oorlog, welke thans tuſſchen dat Gewest en de Vereenigde Staaten woedde, vernam DE WITT, in 't laatst des Jaars 1652, door zijne heimelijke zendelingen, dat de *Engelſche* Protektor KROMWELL en andere voornaame lieden, niet ongenegen waren om in eene Vredehandeling te treeden. DE WITT's voornaamſte overbriever was zekere THOMAS DOLEMAN, Kolonel over een Regiment Voetvolk in Staatſchen dienst, die zich thans in *Engeland* onthieldt, en bij KROMWELL zeer gezien was, doch te gelijk bij DE WITT en den Goudſchen Burgemeester VAN BEVERNINGE diep in gunst ſtondt, van welke hij, hier te Lande, zijne bevordering verwagtte. Op grond dier verſtandhoudinge bragt DE WITT, in de maand Maart des Jaars 1653, dit gewigtig nieuws in de Vergadering van *Holland*, naa dat, alvoorens, de leden onder den Eed van geheimhoudinge gebragt waren; aan welke hij vervolgens in bedenking gaf, of het niet geraaden ware, eenen Brief na *Engeland* te doen afgaan, dienende om het vermoeden tegen te gaan, 't welk aldaar bij zommigen plaats hadt, alsof men hier te Land niet na den Vrede verlangde. Hoewel zommigen zwarigheid vonden in dien ſtap, wist DE WITT, nogthans, te bewerken, dat, nog dien zelfden dag, de Brief na *Engeland* afging. Deeze wierdt, eerlang, gevolgd van eedlijke Staatſche Afgevaardigden, onder andere, wegens *Holland*, de Heeren HIERONIMUS VAN BEVERNINGE en WILLEM

NIEUW-

NIEUWPOORT, Burgemeesters van *Gouda* en *Schiedam*, beiden niet zeer vermaard door hunne geleerdheid voor het Huis van *Oranje*, en met welke DE WITT, gedurende hun verblijf in *Engeland*, heimelijke briefwisseling hieldt, die van hunne Medeafgevaardigden zorgvuldig geheim wierdt gehouden: 't welk zommigen deedt vaststellen, dat de verstandhouding liep over zaaken, niet zeer gunstig voor het gemelde Huis. Reden genoeg, voorwaar, wanneer zulks onder het gemeen uitlekte, om DE WITT, nevens eenige andere gelijkdenkenden, in *'s Hage*, voor *Schelmen* en *Prinsenverraaders* te doen uitgescholden worden.

De handelingen over Vrede met *Engeland*, onder 't opperbestuur, meent men, JOAN DE WITT, vorderden zeer geluk-kig, naar den zin der leden. Alleenlijk mishaagde zommigen één voorwaarde, op welke, van de zijde des Protekters KROMWELL, zeer ernstig wierdt aangedrongen. Hij begeerde, naamelijk, dat de jonge Prins VAN ORANJE, voor altoos, van de opvolging in de Ampten en Waardigheden zijner Voorvaderen zou worden uitgesloten, zo wel in zaaken van Krijgsbewind, als van Regeeringe. Veel viel hier over te doen ter Vergaderinge van *Holland*, naardien verscheiden, en wel de meeste leden zich daar voor, doch anderen, niet minder ernstig, zich daar tegen verklaarden. DE WITT was een der zulken, die de uitsluiting, met de meeste kragt, zogten door te drijven. 't Was op den vierden Maij des Jaars 1654 dat de zaak, ter Vergaderinge van hun Edele Groot Mogende, nadruklijk wierdt bij de hand genomen. Al zijn vernuft en welsprekendheid stelde hij thans te werk, om de leden tot eenparigheid te brengen; en, toen zulks niet wilde gelukken, deedt hij den voorslag om met de meerderheid te besluiten. Eindelijk kwamen de Afgevaardigden der Steden *Haarlem* en *Leiden*, twee der voornaamste tegenstreefsters, zo verre, dat zij gedoogden, dat het besluit, zonder verdere omvraag, wierdt opgemaakt. Van dit oogenblik bediende zich de Raadpensionaris, en vraagde den Vergaderinge, „ of „ 't hun Edele Groot Mogende ook aangenaam zijn zoude, „ dat hij zich, voor een korten tijd, begaf na de Vertrek-„ kamer, om de Akte, waar in de meeste leden hadden be-„ wil-

„ willigd, op te stellen?" Daar toe verlof hebbende bekoomen, ontwierp DE WITT, in allerijl, het befaamd geschrift, 't welk, zedert, onder den naam van *Akte van Seklusie* of *Uitsluitinge*, zo veel gerugts gemaakt heeft, en eene der oorzaaken was, om welke, naderhand, een doodlijke haat op het hoofd des Opstellers nederdaalde. De Staaten van *Holland* en *Westfriesland* verklaarden, bij die Akte, hoofdzaakelijk, „ dat zij den Prins VAN ORANJE, of iemand van „ deszelfs naakoomelingen, nimmer zouden verkiezen tot „ Stadhouder of Admiraal hunner Provincie; als mede dat „ zij, zo veel de stem hunner Provincie aanging, ook nim„ mer zouden gedoogen, dat hij ooit wierdt aangesteld tot „ Kapitein Generaal over de gezamentlijke Krijgsmagt der „ Vereenigde Gewesten."

Wijdklinkende en veel onrust verwekkende was de uitwerking, welke de Akte deedt, zo ras zij door de Gewesten rugtbaar wierdt. Van hun, wien dezelve mishaagde, daalde het misnoegen, in de eerste plaats, op den Raadpensionaris neder. Men verspreidde, dat de Uitsluiting niet eerst door den Protektor KROMWELL voorgeslagen, maar hem dezelve, voornaamlijk door den Raadpensionaris DE WITT, uit haat tegen het Huis *van Oranje*, was aan de hand gegeeven, en dat KROMWELL 'er slegts op gedrongen hadt, uit inschikkelijkheid voor de zulken, hier te Lande, die hem wederom dienst konden doen. Wat hier over ter Vergaderinge van *Holland*, en die der Algemeene Staaten, voorviel, behoort niet tot ons plan: dit wel, dat de Staaten van *Holland*, om niet den schijn te vertoonen, alsof zij door de Vertoogen, tegen hen ingeleverd, tot zwijgen gebragt waren, te raade wierden, hun gedrag, in 't beleid der Akte van Uitsluitinge gehouden, te verdeedigen, en zich daar toe van de schranderheid, en ook van de pen van hunnen Raadpensionaris, te bedienen. Met de *Deductie* of *Declaratie*, zo als het Geschrift wierdt getiteld, zo ras het in 't licht kwam, leide de Heer DE WITT zeer veel eere in bij zommigen; en beschouwden zij hetzelve als een der merkwaardigste Stukken, die, in de Vereenigde Nederlanden, ooit wierden in 't licht gegeeven. Om den Leezer een denkbeeld te geeven van des

Heeren Raadpenſionaris bekwaamheid in Staatzaaken, en om eene zaak, welke hij voornaamlijk hadt bewerkt, te verdedigen, zullen wij den hoofdzaaklijken inhoud der gemelde *Déduction* hier mededeelen.

Vooraf ging een kort Verhaal van het gehandelde met KROMWELL, waar in de Staaten van *Holland* tragten te doen zien, „ dat zij, niet dan in den uiterſten nood, en gedron„ gen, aan de eene zijde door KROMWELL, die verklaard „ hadt, dat hier van vrede of oorlog afhing, en aan de an„ dere, door de drift van eenige Gewesten, die, met het „ ontijdig begeeren van opening, gerugt gemaakt hadden van „ hun geheim beſluit, gekoomen waren, tot het overleveren „ der Akte van Uitſlukinge, zonder welke, de Vrede niet „ te verkrijgen was." Hier naa wierdt de ſtaat des geſchils, tuſſchen de drie Gewesten en Holland, voorgeſteld, beweerende de Gewesten, „ *vooreerſt*, dat Holland de Akte van „ Uitſluiting niet hadt mogen verleenen, en *ten anderen*, „ dat, zo dit Holland al vrij geſtaan hadt, het nogthans be„ hoorde agter gebleeven te zijn. Tot bewijs van de eerſte „ deezer twee ſtellingen, hadden de Gewesten bijgebragt, „ dat het verleenen der Akte ſtreedt 1. met de Unie van den „ Jaare 1579, vorderende, dat de Gewesten vrij en zonder „ vooringenomenheid raadpleegden; 2. met de verklaaringen „ der Bondgenooten, in de groote Vergadering des Jaars „ 1651, en 3. met de bijzondere en naauwe betrekking, „ tuſſchen Holland en Zeeland. Bij deeze drie redenen had„ den zij nog drie anderen gevoegd, die, behalven op de „ Akte, ook op het Gemeenebest van *Engeland* zagen, en „ wel, 4. dat het tiende Lid der Unie geene bijzondere „ Verbonden met tuitheemſche Mogendheden toeliet: 5. dat „ het negende Lid der gemelde Unie ook alle Vredehandeling „ ſtelde aan de gemeene Bondgenooten, en 6. dat de Akte „ ſtreedt met het eenpaarig beſluit der Gewesten, genomen „ op de verzagting, die, in 't ſlot van 't Verdrag van Vre„ de, gevoegd was." De Staaten van Holland merkten, op de eerſte deezer redenen, aan „ dat elk Gewest, en, ge„ volgelijk, ook Holland, op zig zelf, Souverain zijnde, „ gelijk Zeeland ook hadt vooronderſteld, magt hadt, om,

„ zon-

„ zonder iemants bekroon, Stadhouder te ſtellen of niets
„ ook om, ter Generaliteit, te ſtemmen of niet, tot de aan-
„ ſtelling van eenen Kapitein-Generaal; dat de Gewesten en
„ de Staaten van Holland in 't bijzonder dit regt, zelfs in
„ gewigtiger gelegenheden, gebruikt hadden, als in 't uitſlui-
„ ten van FILIPS, in den jaare 1581, en van den Hertoge
„ VAN ANJOU in den Jaare 1583, van de Regeeringe over
„ hun Gewest, zonder dat men hun toen hadt tegengewor-
„ pen, dat zulks ſtreedt met de Unie." Op de tweede re-
den, zeiden ze „ dat zij erkenden, nevens andere Gewes-
„ ten, op de groote Vergadering des Jaars 1651, hunne zugt
„ voor het Huis en den jongen Prinſe VAN ORANJE verklaard
„ te hebben; doch dat zij, tevens, zich altoos gekant had-
„ den tegen alles, wat zweemde naar eenige verbindtenis tot
„ bevordering van den Prinſe. Ook vondt men 't vreemd,
„ dat zij, die nu beweerden, dat de Akte van Uitſluiting
„ ſtreedt met de vrijheid der raadpleegingen in de Verga-
„ dering der Algemeene Staaten, des onaangezien, ſtaande hiel-
„ den, dat men zich deeze vrijheid, door eene voorafgaan-
„ de verbintenis in de groote Vergadering, wel hadt mogen
„ beneemen." De derde reden beantwoordden ze, met te
zeggen „ dat 'er groot onderſcheid was, tuſſchen eenen
„ Stadhouder aan te ſtellen of uit te ſluiten; dat, volgens de
„ bijzondere Unien tuſſchen Holland en Zeeland, het eerſte
„ niet behoorde te geſchieden, zonder dat men 'er elkande-
„ ren op hoorde; maar dat een Bondgenoot, bij het laatſte,
„ geen bijzonder belang kon hebben. Dat Zeeland, tegen
„ 't gevoelen van Holland, den jongen Prins tot Kapitein-
„ Generaal hebbende voorgeſteld, zich zo vooringenomen
„ getoond hadt, dat Holland geene reden zien kon, om Zee-
„ land, op 't ſtuk der Uitſluitinge, te hooren; waar toe,
„ naa 't ontvangen van den brief der Ambaſſadeuren, ook
„ geen tijd zou geweest zijn. Dat Zeeland, in 't Jaar 1584,
„ wel hadt kunnen beſluiten tot de opdragt der hooge Over-
„ heid aan *Frankrijk*, met zo veel ſpoed, dat Holland daar-
„ op niet eens gehoord kon worden." Op de vierde reden
wierdt aangemerkt „ dat het tiende punt der Unie niet ge-
„ doogde, dat de bijzondere Gewesten *Confoederatien* of

„ Verbonden maakten met uitheemſche Mogendheden; doch
„ dat hier mede gezien wierdt op zulke Verbonden, als de
„ Unie zelve; geenszins, op Verdragen en Beloften, gelijk
„ de Akte van Uitſluiting was. Dat dit uit het verband tuſ-
„ ſchen het tiende en elfde punt blijkbaar was, en door me-
„ nigvuldige voorbeelden bevestigd kon worden: hebbende
„ Holland, naa 't ſluiten der Unie, in 't jaar 1579, met
„ *Deenemarke*; Friesland, nevens andere Gewesten, in de
„ Jaaren 1580 en 1581, met den Hertoge VAN ALENÇON;
„ Holland en Zeeland, in 't laatstgemelde jaar, met de Ko-
„ ningin van *Engeland*; Holland, in 't Jaar 1586, met den
„ Koning van *Frankrijk*; en andere Gewesten, met andere
„ of dezelfde Mogendheden, op verſcheiden' tijden, afzon-
„ derlijk, gehandeld en verdragen. Prins WILLEM *van Ora-*
„ *je* hadt zelf, nu en dan, afzonderlijke Verdragen gemaakt:
„ veele van welke handelingen geſchied waren, zonder dat
„ daar van, vooraf, eenige opening gedaan was ter Gene-
„ liteit: en, zomtijds, door bijzondere afgezondenen, zom-
„ tijds, door die der algemeene Staaten, aan welke laatſte
„ afgezondenen, in 't algemeen, nimmer verbooden was ge-
„ weest, te voldoen aan de begeerten van eenige bijzondere
„ Gewesten, Steden of Leden." Op de vijfde reden wierdt gezeid „ dat het negende Lid der Unie wel vorderde, dat
„ men geene Vrede of Beſtand maaken zou dan bij gemee-
„ nen raade van alle de Bondgenooten; doch dat, hier me-
„ de, niet kon gemeend zijn, dat het eenen der Bondgenoo-
„ ten niet vrij ſtaan zou, tot bevordering of behoudenis der
„ Vrede, iets over te geeven of af te ſtaan. Dat zijne Hoog-
„ heid FREDRIK HENRIK het ook dus hadt ingezien, heb-
„ bende, reeds in 't Jaar 1647, door den Heere DE KNUIT,
„ een Verdrag doen ſluiten met den Koning van *Spanje*,
„ waar door de Munſterſche Vrede bevorderd was." De zesde reden wierdt dus wederlegd: „ dat het beſluit, bij de
„ algemeene Staaten, in Februarij genomen, op de verzag-
„ ting, bij 't Verdrag gevoegd, tweeledig ware, behelzen-
„ de, 1. dat de Ambasſadeurs gemelde verzagting zouden
„ mogen inwilligen, en 2. dat zij niet verder zouden mogen
„ gaan. Dat het verleenen der Akte van Uitſluitinge, door

„ Hol-

„ Holland niet ſtreedt met het eerſte Lid, alzo, bij 't Ver-
„ drag, bleek, dat de Ambasſadeurs de verzagting hadden
„ kunnen inwilligen. Dat, wat het tweede Lid betrof, Hol-
„ land den Ambasſadeuren ook geen' last gegeven hadt, om
„ verder dan de ontworpene verzagting te gaan; maar dat de
„ Protector de Akte van Uitſluiting gevorderd hadt, en dat
„ zij ze, niet dan naa lang aangehouden te hebben, dat hij
„ zich met de verzagting wilde genoegen laaten, hadden
„ overgegeven. Dat zij, hier in, veel minder afgeſtaan had-
„ den, dan de Heer DE KNUIT, in het voorgemelde Verdrag,
„ waar bij de vrije oefening van den Roomſchen Godsdienst
„ toegelaaten was, in alle de Plaatſen, die, bij dit Verdrag,
„ aan den Prinſe VAN ORANJE waren afgeſtaan. Ook zou
„ men niet bevinden, dat Holland ooit de Souverainiteit van
„ den Lande, afzonderlijk van de andere Gewesten, uit-
„ heemſchen Mogendheden aangebooden hadt, gelijk, door
„ die van *Oostergo*, in 't jaar 1587, aan *Engeland* geſchied
„ was: hebbende zelfs ook *Zeeland*, in 't heetst van den
„ oorlog, tegen den zin der Bondgenooten, en vooral van
„ Holland, twee onderſcheiden' Verdragen, met de vijand-
„ lijke Wethouderſchap van *Brugge*, geſlooten."

Het eerſte Deel van 't geſchil dus afgehandeld, en naar 't oordeel der Staaten van Holland beweezen zijnde, dat zij regt en vrijheid hadden, om de Akte van Uitſluiting te verleenen, kwamen zij tot het tweede. De Gewesten beweerden, naamlijk, in de tweede plaatze, „ dat Holland, ſchoon
„ vrijheid hebbende om de Akte te verleenen, zulks be-
„ hoorde te hebben nagelaaten, om de volgende redenen:
„ 1. Om dat het verleenen der Akte ſtreedt met 's Lands
„ vrijheid, en de oppermagt der andere Gewesten krenkte:
„ 2. om dat het onderwerping en lafhartigheid onderſtelde,
„ en den Staat bij uitheemſche Mogendheden in kleinagting
„ zou brengen: 3. om dat 'er ſcheuringen en verdeeldheden
„ onder de Regenten, en onder 't volk, uit zouden ontſtaan.
„ 4. Om dat 'er de jonge Prins VAN ORANJE door ontzet
„ wierdt van Voorregten, hem eenigszins aangebooren, en
„ 5. om dat het de hoogſte ondankbaarheid ware tegen dit
„ Vorſtelijk Huis." Alle welke redenen, in orde, wederlegd

wierden. Op de eerſte wierdt aangemerkt „ dat Holland „ zich wel de magt, of, als men 't zo noemen wilde, de „ vrijheid benomen hadt, om den Prins VAN ORANJE tot „ Stadhouder of Kapitein-Generaal te bevorderen; doch dat „ dit geſchied was, om den oorlog, die ook de oefening der „ vrijheid, in veele opzigten, belet, te weeren, en vrede te „ bekomen. Dat de Staat veele diergelijke verbindende Ver„ dragen gemaakt hadt, en wel, in 't Jaar 1635, met *Frank„ rijk*; welk Verdrag toen voornaamlijk gedreeven wierdt, „ door dezelfde Gewesten, die nu zo klaagden, dat Holland „ zich aan een' band gelegd hadt. Dat deeze klaagers, on„ dertuſſchen, den Prins VAN ORANJE, nog een kind, zogten „ te dringen in de bekende hooge waardigheden, eertijds „ door zijnen Vader bekleed: 't welk veel meer aanliep te„ gen de vrijheid, gelijk uit zeer veele voorbeelden, in de „ Nederlandſche en uitheemſche geſchiedenisſen te vinden, „ blijken kon." Op de tweede reden wierdt gezeid „ dat „ uit al het gehandelde met KROMWEL bleek, hoe zeer men „ gezorgd hadt voor de eer van den Staat, zonder ergens in „ eenige onderwerping te toonen. Dat het afſtaan van ier, „ tot bekoming van vrede, geene laagheid genoemd kon „ worden. Dat men, voorheen, van de Spaanſche Neder„ landen 't vertrek der uitheemſche Knegten wel als eene „ voorwaarde der Vrede gevorderd hadt. Dat *Amſterdam*, „ in den Jaare 1650, ook vrij wat hadt overgegeven, om „ den inwendigen Vrede te verkrijgen. Dat uitheemſche Mo„ gendheden den Staat niet kleiner agten zouden, om ier dat „ enkelijk op het inwendig beſtier zag." Op de derde re„den merkte men aan „ dat de Staaten verblijd waren, dat „ de Gemeente in Holland, onaangezien de verkeerde poo„ gingen van kwalijkgezinden, 't beleid haarer hooge Over„ heid, langs hoe meer, begon goed te keuren, zich aan het „ zelve in ſtilte onderwerpende. Dat 'er nog wel groote on„ eenigheid was onder de Gewesten; doch dat hunne Edele „ Groot Mogendheden hoopten, dat dit Vertoog in ſtaat zou „ zijn, om dezelve te doen verminderen en ophouden. Dat, „ wijders, de meeste oneenigheden in deeze Landen veroor„ zaakt waren geworden, door of om de zogenaamde Hoof-

„ den;

„ den; gelijk, ter gelegenheid der inroepinge van den Aarts-
„ hertoge MATTHIAS, van den Hertoge VAN ANJOU, van den
„ Graave VAN LEICESTER, en in andere gevallen, gebleeken
„ was; hebbende den Staat nooit meer rust gehad, dan wan-
„ neer de aangestelde Hoofden of nog weinig aanziens had-
„ den, of zo veel werks met Krijgszaaken, dat hun geen
„ tijd overschoot, om zich, onwettelijk, te dringen in zaa-
„ ken, tot het beleid der algemeene of bijzondere Staaten
„ behoorende. Dat zelfs de tegenwoordige oneenigheid, om
„ een Hoofd, ja om een ingebeeld Hoofd, ontstaan was; en
„ dat de Staaten der bijzondere Gewesten, door verscheiden
„ banden, thans zo naauw verknogt waren, dat men, naar
„ reden, geene verdeeldheid te dugten hadt, ten ware 'er
„ eenig geweld gebruikt wierdt, dat, nogthans, zonder uit-
„ steekende Hoofden, niet te wagten was. Dat hier nog bij
„ gevoegd kon worden, dat men Holland, zonder reden,
„ verdagt maakte van slinksche handel met den Protektor,
„ alzo hunne Edele Groot Mogendheden verklaarden, vóór
„ het ontvangen van den brief van den vijftienden April,
„ door BEVERNINGK en NIEUWPOORT afgezonden, aan niemant
„ ter waereld, eenigen bijzonderen last, betrekkelijk op den
„ Prinse VAN ORANJE, te hebben gegeeven, en zelfs, tot naa
„ het teekenen van den Vrede, niet geweeten te hebben, dat,
„ door den Heere Protektor, gedrongen wierdt, op de uit-
„ sluiting van den Prinse VAN ORANJE. Dat de inboezeming
„ van het tegendeel eerder in staat was, om tweedragt onder
„ de Gemeente te verwekken, gelijk, veelligt, het onlijdig
„ dringen op de benoeming van den Prinse VAN ORANJE tot
„ Kapitein Generaal den Protektor aanleiding gegeeven hadt,
„ om de Akte van Uitsluiting te vorderen." Op de vierde
reden zeide men „ dat, in eene vrije Regeering, niemand,
„ door geboorte, regt verkrijgt, tot het bekleeden van eenige
„ waardigheden; maar dat de hooge Ampten, aldaar, alcoos,
„ aan de waardigsten behooren te worden opgedragen."
Eindelijk, wierdt, op de vijfde reden, aangemerkt „ dat,
„ in het aandringen derzelve, op deeze wijze, geredenkaveld
„ wierdt, dat men den jongen Prins behoorde te bevorde-
„ ren, uit erkentenis voor de diensten, door zijne Voorou-

„ ders gedaan. Doch dat dit zo veel was, als of men de
„ Staaten aanzetten wilde, om eenen nieuwen last te leggen
„ op de ſchouders van een kind, om dat zijne Voorouders
„ dien reeds lang gedraagen hadden, Of zo men 't opdra-
„ gen van de bekende waardigheden, met de eer en het
„ voordeel, welk 'er aan vast is, niet aanzage als een' last;
„ op wat grond kon men dan beſluiten, dat het opdraagen
„ deezer hooge waardigheden aan de Voorouders, 't welk
„ voor eene eere en gunst aangezien wierdt, verpligting
„ voortbragt, tot het bewijzen van gelijke gunst aan de na-
„ koomelingen? Dat de Heeren Stadhouders den Landen
„ merkelijke dienſten gedaan hadden, kon niet gelochend
„ worden. Doch groot was ook het gezag, de eer en het
„ voordeel geweest, welk zij, daar voor, genooten hadden,
„ konnende het geene de Prinſen MAURITS, FREDRIK HENDRIK
„ en WILLEM DE II, van de Landen getrokken hadden, op
„ twintig Millioenen guldens berekend worden; doch WILLEM
„ DE I, dit moest men erkennen, hadt zijn goed en bloed
„ aan 't Vaderland opgeofferd, zonder, naar behooren, be-
„ loond te hebben kunnen worden. Was 't ooit tijd om de
„ dienſten van den Vader aan den Zoon te erkennen, 't be-
„ hoorde, na den dood van deezen Held, geſchied te zijn.
„ En nogthans hadt *Friesland* toen al kunnen goedvinden,
„ den jongen MAURITS voorbij te gaan, en Graaf WILLEM
„ LODEWYK tot Stadhouder aan te ſtellen; en dat zelfde
„ *Friesland* durfde nu zeggen, dat het gebeente van dien
„ onvergelijken Held wraak roepen zou, over eene zoge-
„ naamde ondankbaarheid, aan zijn Kinds-kinds-kind getoond!
„ Zeker, kon men den volwaſſen MAURITS, zonder ondank-
„ baarheid, uitſluiten? waarom niet den tederen WILLEM?
„ Hadt niet *Stad en Lande*, nog onlangs, dit zelfde Kind,
„ den Zoon des jongſten Stadhouders over dit Gewest, voor-
„ bijgaande, het Stadhouderſchap aan Graave WILLEM FRE-
„ DRIK opgedragen? De Gewesten, die zo zeer op dank-
„ baarheid drongen, behoorden, vooral, niet te vergeeten,
„ welke verpligting zij aan Holland hadden; hoe Holland,
„ onder 't beleid van Prinſe WILLEM den Ouden, zeven
„ *Zeeland*, verſcheiden' jaaren, geoorloogd hadt tegen Span-

„ je;

„ *je*; hoe *Holland*, voorzigtiglijk, verhinderd hadt, dat de „ Landen niet onderworpen waren aan den Hertoge VAN „ ANJOU; hoe *Holland* de ontworpen' overheerſching van „ den Graave VAN LEICESTER belet hadt; hoe *Holland* meer „ dan de helft gedraagen hadt van de kosten des Spaanſchen „ krijgs, en den anderen Gewesten, daarenboven, nog veele „ Millioenen verſchooten; hoe *Holland*, op gelijke wijze, „ te werk gegaan was, geduurende den jongſten Engelſchen „ Oorlog; en hoe *Holland*, eindelijk, om uit dien Oorlog „ te geraaken, iet hadt afgeſtaan, welk bij de andere Ge- „ westen zo hoog gewaardeerd wierdt. Weshalve, de Staa- „ ten het als eene merkelijke ondankbaarheid jegens Gode „ aanmerkten, zo men, na 't ontvangen van zo veele gun- „ ſten, nog bleeve morren. Ten beſluiten, verklaarden zij, „ op den gelegden grond, alles te willen opzetten, om de „ Unie te handhaaven: waar in zij hoopten, door de andere „ Bondgenooten, te zullen onderſteund worden."

De Heer DE WITT, tot nog toe in den ongehuwden ſtaat geleefd hebbende, wierdt, eerlang, te raade, zich in den echt te begeeven. Daar toe liet hij het oog vallen op Jonk-vrouwe WENDELA BIKKER, dogter van den Heere JAN BIKKER, Burgemeester van *Amſterdam*, en van AGNES DE GRAAF, dogter van den Heere JOKOB DE GRAAF, Heere van *Zuid-Polsbroek*. Op den zestienden Februarij des Jaars 1655 wierdt dit aanzienlijk huwelijk, naar de gewoonte dier tijden, ſtaatelijk ingezegend. Geduurende het verblijf, welk des Heeren DE WITTS huwelijk thans te *Amſterdam* vereischte, was hij niet zo diep verzeild in de feesten en vermaaklijkheden, daar mede verknogt, dat hij niet tevens des Staatsbewinds gedagtig zou geweest zijn. Ter gelegenheid der beweegingen, onlangs in Holland, in verſcheide Steden, voorgevallen, om den Prins VAN ORANJE tot de waardigheden zijner Voorouderen te verheffen, hadt zommigen de vreeze bevangen, dat, bij de jaarlijkſche verandering der Wethouderſchap in de Steden, in de plaats van de Liefhebbers der Vrijheid, zo als men de Regenten, die over den Prins VAN ORANJE minder gunſtig dagten, noemde, eenige andersgezinden op het Kuſſen zouden gebragt worden. Ten aanzien van *Amſterdam*,

alwaar onlangs eenigen dier Vrijheidsminnende Regenten waren overleeden, voedde men inzonderheid die vreeze. En moet het, volgens zommigen, aan het verblijf van DE WITT te *Amſterdam*, om bovengemelde reden, wel voornaamlijk worden toegeſchreeven, dat, ten aanzien der Regeeringsveranderinge in die Stad, deeze vreeze een enkel vermoeden bleef. Door zijne verkeering en tuſſchenſpraak, wíl men, zou hij de verkiezing hebben doen vallen op perſoonen, die met hem ééne lijn trokken.

In het zelfde jaar, als de Heer DE WITT zich in 't huwelijk hadt begeeven, was in de Provincie *Overijſſel*, tuſſchen de Staatsleden, een hevige twiſt gereezen; om welken bij te leggen, men geene andere uitkomst zag, dan de bemiddeling van elders in te roepen. Men verkoos daar toe Prins WILLEM VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, en den Heer JOAN DE WITT. Doch de uitſpraak, door hen gedaan, vondt geenen bijval van de Overijſſelſche Regenten. In de hoope op een beteren uitſlag wendden zich deeze, vervolgens, tot de Staaten van *Holland*; die, vervolgens, nevens den Heer KORNELIS DE GRAAF, Heer van *Zuid-Polsbroek*, den Raadpenſionaris andermaal benoemden, om, in hunnen naame, de zaak af te doen; waar in zij ook gelukkig ſlaagden.

Omtrent deezen tijd overleedt de Veldmaarſchalk, Heer VAN BREDERODE, die tevens Gouverneur van *'s Hertogenbosch* was. DE WITT, nevens eenige anderen, verklaarde van oordeel te zijn, dat men het Veldmaarſchalksampt voor vernietigd moest houden, en het Bevelhebberſchap van de gemelde Vestinge opdraagen aan eenen Heer, op welken *Holland* zich volkomen mogt verlaaten. Intuſſchen hadden Prins WILLEM VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, en JOAN MAURITS, Oud-Gouverneur van *Brazil*, zo den Algemeene Staaten, als aan die der bijzondere Gewesten, tot het bekleeden van dat gewigtig Ampt, hunnen dienst aangebooden. Er hier op wierdt beſlooten, wist DE WITT te bewerken, dat aan hem, en aan eenige Gelastigden magt wierdt gegeeven, om met de andere Gewesten te beraamen, 't geene zij, zo ten opzigte van het Veldmaarſchalksampt, als tot beveſtiginge van de eendragt onder de Gewesten, overeenkomſtig met de bekende inzigten

der

der Staaten van *Holland*, dienſtig zouden oordeelen. Kort hierop ontwierp DE WITT een voorſlag aan de Gewesten, zedert bij den naam van *Harmonie* bekend, welke ſtraks door de Hollandſche Staaten wierdt goedgekeurd. Overeenkomſtig en in den zelfden geest met de Akte van Seclusie, behelsde die voorſlag, onder andere „ dat uit de Staats Re„ gisters zouden geligt worden alle de ſcherpe Geſchriften, „ tegen de Akte van Seclusie ingeleverd, en dat aan niemand „ daar over eenig ongenoegen zou betoond worden; dat Prins „ WILLEM VAN NASSAU bewoogen zou worden om afſtand te „ doen van het Luitenant-Stadhouderſchap, 't welk hem in „ *Overijſſel* was opgedragen, doch door zommigen betwist „ wierdt; dat de zelfde Prins, ingevalle hij tot Veldmaar„ ſchalk wierdt verkooren, zich zou moeten verbinden, om „ geene andere Stadhouderſchappen, of Luitenant-Stadhou„ derſchappen te zullen bekleeden: zelf dat men, eer men „ eenen Veldmaarſchalk aanſtelde, als eene algemeene wet zou „ vaſtſtellen, dat geen Veldmaarſchalk Stadhouder of Kapitein „ Generaal zou mogen weezen van een der Vereenigde Ge„ westen: mids, nogthans, dat indien men tegenwoordig „ eenen Stadhouder van één of van meer Gewesten verkoos, „ hij zijne Stadhouderſchappen zou mogen behouden; einde„ lijk, dat de Veldmaarſchalk, die verkoozen mogt worden, „ alle Verdragen, met nitheemſche Mogendheden aangegaan, „ en bijzonderlijk den jongſten Vrede met *Engeland*, plegtigtlijk zou moeten bezweeren."

Onder dit alles waren de raadpleegingen op het Veldmaarſchalkampt eenigzins geſtremd geworden, ter gelegenheid der ontdekte trouwloosheid van zekeren JOAN VAN MESSEN, eerſten Klerk van den Raadpenſionaris DE WITT. Zedert eenigen tijd hadt deeze ſnoodaart zijn werk gemaakt, om de geheimſte Stukken, Brieven en Reſolutien af te ſchrijven, en voort, ter hand te ſtellen aan eenen DIRK VAN RUIVEN, die de zaaken van Prinſe WILLEM VAN NASSAU in *'s Gravenhage* waarnam; welke dezelve, vervolgens, aan den Prinſe mededeelde. Het gehandelde met KROMWELL, in den Jaare 1654, onder andere, was hier door uitgelekt. Met die trouwloosheid paarden zij volſlagen laster en logentaal. Zij verſpreidden

dat

dat DE WITT, door middel van de Heeren VAN BEVERNINCK en NIEUWPOORT, bij den Protektor aanzoek zou gedaan hebben, om eene Vloot te zenden op de Zeeuwſche Kuſten, en daar door *Zeeland* te dwingen tot eenpaarigheid met *Holland* in 't ſtuk der Uitſluitinge; waar naa men, zelf in *Holland*, Engelſch Krijgsvolk zou gebragt hebben onder eenen Engelſchen Bevelhebber. Volgens eene andere lasterleugen, zou DE WITT het *Haarlemmer* Lijwaat in *Engeland* hebben willen doen verbieden. Wijders hadden deeze eerloozen de Brieven van den Raadpenſionaris zoeken te onderſcheppen, en eenen Koffer, waar in de geheimſte papieren bewaard wierden, uit zijn huis te ligten. Ja, zo hoog klom de ſnoodheid deezer ſterlingen, dat zij eenen toeleg op DE WITT's leeven gemaakt hadden. VAN MEESEN en VAN RUIVEN geraakten, eerlang in hegtenis, en leeden, voor hunne wanbedrijven, de verdiende ſtraffe.

De zaak van het Veldmaarſchalksampt wierdt eenigen tijd ſleepende gehouden. *Holland* maakte een einde aan den twiſt tuſſchen de Gewesten, door het rondzenden van een wijdluftig Vertoog, gevloeid, waarſchijnlijk, al wederom uit de pen van den Raadpenſionaris, waar in beweerd wierdt, dat ieder Gewest volkomen gezag heeft over het Krijgsvolk, ter zijner betaalinge ſtaande; als mede, dat men tegenwoordig geenen Veldmaarſchalk noodig hadt. Onder andere bediende men zich, in dit geſchrift, van de volgende redenen: „ Dat „ de Nederlanden, voor en naa dat zij onder de Huizen van „ *Bourgondie* en *Oosterrijk* gekomen waren, afzonderlijk „ op zich zelven beſtaande Souvereine Staaten waren ge„ weest. Dat zij zo waren gebleeven, zedert de Unie van „ den Jaare 1579; bij 't eerſte Lid van welke, elk Gewest „ de behoudenis zijner Vrijheden en Voorregten bedongen „ hadt. Dat het gezag en bewind over het Krijgsvolk, on„ der de wezenlijkſte deelen deezer Vrijheid, gerekend moest „ worden. Dat geen Gewest hier van immer afſtand gedaan „ hadt, ſchoon zij aan de Vergadering der algemeene Staaten „ en aan den Raad van Staate magt gegeeven hadden, om „ op de beſcherming van den Staat te raadpleegen; blijkende „ bij de ſtukken, dat de bijzondere Gewesten, naa 't ſluiten

„ der

„ der Unie, meermaalen, Krijgsvolk aangenomen en afgedankt
„ hadden, en het Krijgsvolk ook hadden doen zweeren aan
„ de Staaten der Gewesten, waar in het gelegd wierdt. Dat,
„ uit hoofde van dit regt, de Bevelhebbersſchappen over de
„ ſterke Plaatzen binnen een ſtemmend Gewest, door de
„ Staaten van zulk een Gewest, begeven wierden. Dat de
„ Staaten, Betaalsheeren, buiten dit, nog een bijzonder regt
„ hadden over het Krijgsvolk ter hunner betaalinge ſtaande,
„ beſtaande in de begeevinge van alle Krijgsampten onder
„ het zelve, en in de vrijheid om zig van het zelve, of
„ door hunne Kapiteins-Generaal, of op eenige andere wij-
„ ze, binnen en buiten hun Souverein gebied, te mogen be-
„ dienen, ten nutte van den Staat; behalven wanneer het be-
„ zetting hieldt, binnen een ander ſtemmend Gewest, aan de
„ Staaten van welk, het eerder en meerder gehoorzaamheid
„ ſchuldig was dan aan de Staaten-Betaalsheeren. Dat de
„ Prinſen VAN ORANJE de Krijgsampten wel begeven hadden,
„ als 't Leger te velde was, of onder vreemde Vaandels;
„ doch niet, ten minſte niet zonder tegenſpraak, onder 't
„ Krijgsvolk van een Gewest, welk een' anderen Stadhouder
„ en Kapitein-Generaal hadt. Dat hier uit volgde, dat zij
„ de Krijgsampten niet hadden kunnen begeven, als Kapiteins-
„ Generaal der Unie; maar als Kapiteins-Generaal der bij-
„ zondere Gewesten, over welken zij Stadhouders waren,
„ en in gevolge van het gezag, hun door de Staaten van
„ zulke Gewesten opgedragen. Dat de bijzondere Staaten
„ ook dikwijls Krijgsvolk buiten hun Gewest gezonden, ver-
„ legd en gebruikt hadden, gelijk, met menigvuldige voor-
„ beelden, beweezen wierdt. Dat Prins MAURITS en Graaf
„ WILLEM LODEWYK, te gelijk, en ſtaande in even hoog ge-
„ zag, het bevel gehad hadden, elk over de Krijgsmagt der
„ Gewesten, waar van hij Stadhouder was, en dat zij zich
„ beide, meermaalen, van hunne troepen bedient hadden,
„ enkel op last der bijzondere Staaten. Dat men het zelfde,
„ ten tijde van Prinſe FREDRIK HENDRIK en Graave ERNST KA-
„ SIMIR, gezien hadt. Dat, wijders, *Holland*, op de groote
„ Vergadering, duidelijk, eenpaarigheid gevorderd hadt, tot
„ de aanſtelling van een Overhoofd over 't Krijgsvolk. Dat

„ men

„ men het Ampt van Veldmaarſchalk wel bleef aanmerken,
„ als een Ampt, welk, door de algemeene Staaten, behoorde
„ begeéven te worden; doch niet met gezag over 't Krijgs-
„ volk van een Gewest, welk in de aanſtelling van deezen
„ of geenen bijzonderen Veldmaarſchalk, niet bewilligd hadt;
„ alzo zulks zou ſtrijden met het regt en gezag over 't
„ Krijgsvolk, welk ieder Gewest zich altoos had voorbe-
„ houden. Dat ook de algemeene Staaten, in dit opzigt,
„ gelijk in veele anderen, niets doen konden, dan uit krag-
„ te der eenpaarige bewilliging van alle de Bondgenooten.
„ Dat de algemeene Staaten, op geenen anderen grond, voor-
„ heen, Lastbrieven aan Veldmaarſchalken verleend hadden.
„ Of zo zulks, zomtijds, ondernomen was, bij meerderheid
„ van ſtemmen, was het niet zonder hevige tegenkantingen
„ geſchied; wanneer het regt alleen voor de magt hadt moe-
„ ten wijken. Dat *Friesland* zelf aan de algemeene Staaten
„ geen bewind over Krijgszaaken hadt willen afſtaan, dan
„ met beding, dat het Krijgsvolk van dit Gewest zou ſtaan
„ onder den Stadhouder en Gedeputeerde Staaten. Dat het
„ aanſtellen van eenen Veldmaarſchalk thans ook noodeloos
„ was, om dat de Staat geen Leger in 't veld hadt; gelijk
„ de laatſte Veldmaarſchalk, naa 't ſluiten van den Munſterſchen
„ Vrede, in deeze hoedanigheid, naauwlijks eenigen dienſt
„ hadt gedaan. Dat men, in tijd van nood, eenen Veldmaar-
„ ſchalk aanſtellende, zulks ſlegts voor éénen veldtogt be-
„ hoorde te doen; zijnde, uit de Hiſtorien, kenbaar, hoe
„ gevaarlijk een geduurig Overhoofd over 't Krijgsvolk ware
„ voor de Vrijheid. Dat andere Rijken en Staaten ook ge-
„ woon waren, zulke Overhoofden niet te kiezen, vóór 't
„ opkomen van den Oorlog. Dat de Friezen, van ouds,
„ zeer zorgvuldig geweest zijnde, om hunne Vrijheid te be-
„ waaren, nu den weg niet inſlaan moesten, om ze, t'eeni-
„ gen tijde, te verliezen. Dat ten minſte die van *Holland*
„ vaſtelijk gezind bleeven, om zich te handhaaven in het
„ regt over 't Krijgsvolk, welks gegrondheid in dit Vertoog
„ beweerd was."

Zints dit Vertoog bij de Gewesten was rond gezonden, begon men 'er, allengskens, minder te ſtaan op de vervulling

van

van het Veldmaarſchalksampt, en wierdt, eindelijk, deeze veel gerugts maakende zaak geheel ter zijde geſteld.

In het zelfde Jaar 1655, waar in de twist over het Veldmaarſchalksampt een begin hadt genomen, bewees DE WITT den Lande een aanmerkelijken dienst, hoewel verſcheiden vermogende Ingezeetenen hem daar voor kleinen dank zullen geweeten hebben. Eene Vloot, welke thans wierdt uitgerust, om na het Noorden te worden gezonden, veroorzaakte zo zware kosten, dat men, op het uitvinden van de benoodigde geldmiddelen, moest bedagt zijn. DE WITT, hier toe alle zijne kragten inſpannende, bedagt het middel, om de Intrest der verſchootene penningen, welke tegen vijf ten honderd waren opgenomen, op vier te verminderen. In de maand Augustus deezes jaars bragt hij deeze zaak tot volkomenheid, alleen tegen den zin der Steden *Leiden* en *Alkmaar*, welke 'er zich tegen verklaard hadden. Door deeze vermindering van geldrente won *Holland*, jaarlijks, veertien tonnen gouds; waar uit wij kunnen afleiden, om dit hier, in 't voorbijgaan, aan te merken, dat de Schuld van *Holland*, ten deezen tijde, zo aan Rente- als Schuldbrieven, honderdenveertig millioenen bedroeg.

Als KAREL DE II, naa lang en veel zwerven, door onderſcheidene Gewesten, eindelijk het vooruitzigt hadt, om op den troon zijns Vaders verheven te worden, begaf hij zich na *Holland*, om met behulp der Staaten van dat Gewest, dien hoogen Zetel te beklimmen. In de maand Maij des Jaars 1660 bevondt hij zich in *'s Graavenhage*, om met de *Engelſche* Vloot, die voor *Scheveningen* lag, na *Engeland* over te ſteeken. De Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland* maakten, bij die gelegenheid, hunne opwagting bij zijne Majeſteit, om dezelve eene behoudene reize te wenſchen. Denzelver woordvoerder was de Raadpenſionaris DE WITT, die, wil men, bij het affcheid, door den Koning zeer vriendelijk wierdt bejegend. Als KAREL DE II, bij het jongſte vaarwel, zijnen Neef den jongen PRINS VAN ORANJE den Staaten ernſtig aanbeval, antwoordde DE WITT, in hunnen naame „ dat men „ niet zou nalaaten, in deezen opzigte te voldoen aan de „ verwagtinge van zijne Majeſteit, zo uit eerbiedenis voor

„ zijn

„ zijnen perſoon, als uit erkentenis van de genegenheid der „ Prinſesse-Weduwe, en als een uitwerkzel van de herinne„ ring der verdienſten van 's Prinſen Voorouderen." En, inderdaad, dat DE WITT den Prinſe VAN ORANJE niet zo ongenegen was, als zommigen hem vertoonden, blijkt uit de poogingen, die hij te werk ſtelde, om de Staaten van *Holland* over te haalen tot het aanvaarden der zorge voor de Opvoeding van den jongen Prinſe; waar in hij, na verſcheiden tegenkantingen te hebben overwonnen, gelukkig ſlaagde. Merkwaardig is de reden, in 's Lands Reſolutien geboekt, en welke zekerlijk niet zonder medewerking van DE WITT daar zal geſteld zijn. De Staaten verklaarden, de zorge voor 's Prinſen opvoeding te zullen aanvaarden „ op dat hij bekwaam „ mogt worden tot de bediening der hooge ampten, bij zijne „ Voorzaaten bekleed." Uit het zelfde beginzel zogt men ook, de befaamde *Akte van Seclusie*, waar van wij boven hebben geſproken, voor dood en te niet te verklaaren. Ten zelfden tijde verzogt DE WITT eene verklaaring van 's Konings wege, hoe zijner Majeſteit was gebleeken, dat deeze Akte, gelijk zommigen hadden verſpreid, niet eerst uit *Holland* aangebooden, maar door den Protektor CROMWELL, uit eigen beweeging, was gevorderd. Doch hier op kwam geen voldoend beſcheid; de Koning antwoordde, geene genoegzaame kennis te bezitten, omtrent het geen aangaande het vorderen en het verleenen der Akte was voorgevallen, om deswegen iet ſtellings te kunnen verklaaren.

Van 's Konings agterlijkheid, ten deezen opzigte, was eene zeer voldoende reden voorhanden. De bevordering van den Prinſe VAN ORANJE was een ſtuk, welk KAREL DEN II, voor al zedert het overlijden van 's Prinſen Moeder, bovenal ter harte ging. En hier omtrent was hij van meeninge, dat DE WITT hem, meer dan iemand anders, in den weg ſtond. Aan de Staatſche Gezanten, welke zich thans te *Londen* onthielden, hadt Koning KAREL, door zijnen Kanzelier, doen verklaaren „ dat de Staaten van *Holland*, opgezet door den „ Heer VAN NOORDWYK en den Raadpenſionaris DE WITT, „ hem en den Keurvorst van *Brandenburg* zogten uit te „ ſluiten van de Voogdij over den jongen Prins; dat men „ 't werk

„ 't werk der Opvoedinge ſlegt aangevat hadt, om den „ Prins van oranje te bederven; dat de witt den Koning, „ in den *Hage* zijnde, andere verzekeringen hadt gedaan, „ op welke verzekeringen zijne Majeſteit het gebeurde wel „ hadt willen over 't hoofd zien." Over deeze klagten en aantijgingen, naa dat zij den Heere de witt ter ooren gekoomen waren, toonde hij zich zeer gevoelig, gelijk zommigen zijner Brieven genoeg bewijzen. „ Dat ik," ſchreef hij in eenen derzelven, „ in *Engeland* den naam draage, „ altijd het belang van den Heere Prinſe van oranje tegen „ geweest te zijn, koomt mij niet vreemd voor: aangezien," voegde hij 'er nevens, „ ik hetzelve altijd ondergeſchikt „ heb aan het belang van den Staat." Voorts ontkende de witt, den Koning, ten opzigte van Prinſe willem, iets meer verklaard te hebben, „ dan dat de Regenten en Ingezeetenen den Prinſe derwijze genegen waren; dat hem, meerderjaarig geworden zijnde, het bewind over 's Lands Krijgsmagt van zelf in handen zoude vallen." In 't bijzonder belgde zeer den Raadpenſionaris, 't geen de Kanſelier gezegd hadt van 's Konings genegenheid, om iets in de witts gedrag te willen over 't hoofd zien; 't geen eene behoeſte van verſchooning ſcheen aan te kondigen, „ die wij," ſchreef de witt, „ Gode lof, niet noodig hebben."

Ondanks alle deeze betuigingen, bleef Koning karel beſtendig in het begrip, dat de witt den Prinſe van oranje een kwaad hart toedroeg, en deszelfs bevordering, uit alle zijne magt, zogt te keeren; welke zijne *Groot-Britanniſche* Majeſteit thans zo ijverig ter harte nam, dat hij zelf bij den Koning van *Frankrijk* aanzoek deedt, om, door zijne voorſpraak, dezelve van nu af aan te bevorderen. Doch de witt, voor wien zulks niet verholen bleef, droeg zorge, om, door den Staatſchen Ambasſadeur van beuningen, den Franſche Staatsdienaare alle poogingen, daar toe ſtrekkende, te ontraaden. Ook wil men dat de witt de Prinſesſe-Weduwe, met welke hij heimelijk handelde, wist over te haalen in zijn gevoelen, om naamelijk op 's Prinſen bevordering niet aan te dringen, voor dat hij den ouderdom van volle achttien jaaren zou bereikt hebben.

Hoewel DE WITT een ijverig voorſtander was van Vrijheid in den Godsdienst, oordeelde hij, nogthans, dat de Hooge Overheid zich met denzelven mogt bemoeien, wanneer in de openbaare oeffening eenige misbruiken waren ingeſloopen, die op de rust der burgerlijke zamenleevinge een nadeeligen invloed konden hebben. In het openbaar bidden in de Kerken, meende hij, dusdanig een misbruik te hebben waargenomen. Men hadt, naamelijk, zints eenige jaaren, in de openbaare Kerken de gewoonte ingevoerd, om, nevens de Hooge Overheid, ook voor den Prins VAN ORANJE te bidden. Dit mishaagden den Staaten, alzo den Prinſe die eere geenzins toekwam; moetende hij, ten dien tijde, ſlegts als een bijzonder en ampteloos perſoon worden aangemerkt. Daarenboven hadt 'er nog een ander misbruik plaats. Men badt, in de eerſte plaats, voor de Algemeene Staaten, als de hooge Overheid deezer Landen; terwijl de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* begreepen, dat gelijk de bijzondere Staaten van ieder Gewest, zij ook alleen de hooge Overheid der gemelde Provincie waren. Hoewel reeds eenigen tijd geleeden, van wegen hun Edele Groot Mogende, hier omtrent eenige voorziening was gedaan, geſchiedde het, egter, op aandrang van den Heere DE WITT, dat in de maand Maart des Jaars 1663, deeze zaak met ernst wierdt bij de hand genomen. De Raadpenſionaris, naamelijk, begreep, dat het openbaar bidde voor den Prins VAN ORANJE onder het gemeen het denkbeeld voedde, alsof dezelve tot de hooge ampten en weerdigheden zijner Voorouderen was geregtigd, en, dienvolgens, daar door veelligt konden genoopt worden, om 's jongen Prinſen bevordering met geweld door te zetten. Van geene minder nadeelige ſtrekkinge was ook het bidden, in den gemelden rang, voor de Algemeene Staaten. Het ſchenden van de oppermogendheid van ieder Provincie in de haare, en van verſcheiden Voorregten der Ingezeetenen, was daar van het onmiddelijk gevolg. Zo als duidelijk was gebleeken, onder andere, in het geval van 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD. Ter verhoedinge van dit alles wist DE WITT te bewerken, dat 'er een formulier geſteld, en den Predikanten wierdt toegezonden, volgens 't welk dezelve,

zo veel *Holland* aanging, in de volgende orde moesten bidden; „ voor hunne Edele Groot Mogende, of de Ridder„ ſchap, Edelen en Steden van *Holland* en *Weſtfriesland*, „ als zijnde den ontwijfelbaaren Provincien, en, naast God, „ de eenige hooge Overheid deezer Provincie; daar na voor „ de Staaten der andere Vereenigde Gewesten, derzelver „ Bondgenooten, en voor derzelver gezamentlijke Afgevaar„ digden, ter Algemeene Staatsvergaderinge en in de Raad „ van Staate; eindelijk voor de Wethouderſchap en Regeer„ ders der Stad of Plaatze." Hoe zeer de Staaten van *Zeeland*, en vooral die van *Friesland*, over dit formulier hun ongenoegen te kennen gaven, bragt, egter, DE WITT te wege, dat het Beſluit der Hollandſche Staaten zorgvuldig wierdt gehandhaafd.

Gedurende deeze handelingen, of niet lang daar na, wierdt DE WITT, die nu het Raadpenſionarisampt tien jaaren hadt waargenomen, van nieuw, naar gewoonte, voor vijf jaaren aangeſteld. Bij deeze gelegenheid ontving hij, nevens de overige Staatsleden, de toezegging, van wegen hunne Edele Groot Mogende, „ dat indien hem, in ſvervolg van „ tijd, ter oorzaake van voorſlagen, vertoogen, of raad, „ dienende tot handhaavinge der tegenwoordige Regeeringe „ en behoudenisſe der Vrijheid, eenig nadeel aan lijf, goed, „ ampt of eere, mogt overkoomen, hij derwegen ſchadeloos „ gehouden, en hem of zijnen erfgenaamen, uit 's Lands „ Kaiſe vergoeding zou gedaan worden."

Zints het Jaar 1664, naar gelange het Gemeenebest gewigtiger zaaken om handen hadt, begonnen zich ook de doorſleepene ſtaatkundige bekwaamheden van den Heere DE WITT in een klaarder licht te vertoonen. 't Is bekend, hoe LODEWYK DE XIV, gehuwd aan eene Infante van *Spanje*, ondanks zijnen afſtand van allen eisch op de Staaten, Landen en Heerlijkheden van den Koning van *Spanje*, nogthans, wel haast, eenen toeleg maakte op de Spaanſche Nederlanden. Overtuigd dat de Vereenigde Gewesten hem meest hinderlijk konden weezen, in het uitvoeren van deezen toeleg, hadt Koning LODEWYK, naar men wil, Koning KAREL van *Engeland* heimelijk tegen hen opgehitst, op dat deeze, door eenen

Oorlog met die Mogendheid belemmerd, te minder bekwaam mogten weezen, om hem te dwarsboomen. De Staaten, daarentegen, overtuigd dat zij op de vriendſchap van *Groot-Britannie* geenen ſtaat konden maaken, hadden, al in den Jaare 1662, inzonderheid door de bewerking van DE WITT, een verdeedigend Verbond met *Frankrijk* geſlooten, om zich daar door tegen KAREL DEN II te beter te verzekeren. En toen nu de toeleg van Koning LODEWYK op de Spaanſche Nederlanden zich meer en meer openbaarde, zogten hem de Staaten in te wikkelen in eene heimelijke handeling, waar door deeze toeleg, zo niet verijdeld, immers voor eenen tijd koude verſchooven worden. Wij melden dit voorval uit 's Lands Geſchiedenisſen, om dat DE WITT het eerſte ontwerp deezer heimelijke handelinge gemaakt hadt, en vervolgens het gantſche beleid daar van hem wierdt toevertrouwd; waar in hij zo gelukkig ſlaagde, dat hij den Franſchen Gezant in *'s Graavenhage*, Graaf D'ESTRADES, hoewel deeze meende, den Raadpenſionaris geheel gewonnen te hebben, verſcheiden jaaren agter elkander behendiglijk om den tuin leidde. Het nauw verbond, waar in deeze gewigtige zaak met het leeven en de bedrijven van DE WITT ſtaat, gebiedt ons, dat wij 'er eenigzins uitvoerig verſlag van doen.

Don ESTEVAN DE GAMARRA, Spaanſche Gezant in *'s Graavenhage*, hadt, van tijd tot tijd, aan den Raadpenſionaris te verſtaan gegeeven, dat de Koning zijn Meester niet ongeneegen zijn zoude, om een Verbond van Vriendſchap en Koophandel te ſluiten met de Staaten. Koning LODEWYK, hier van niet onbewust, hadt zijnen Gezant D'ESTRADES gelast, DE WITT 'er eenige anderen, door het aanbieden van aanzienlijke geſchenken, te winnen, om aan zulk een Verbond niet het oor te leenen. Doch DE WITT wees die aanbieding van de hand, zeggende „ dat hij zich voor de dienſten, welke hij zijnen Majeſteit immer zou kunnen doen, dubbel beloond reken-„ de, door de vriendſchap en het vertrouwen, waar mede „ de Koning hem vereerde." Meermaalen moet D'ESTRADES dit middel van omkooping vrugtloos beproefd hebben, hoewel hij bij zommigen niet ongelukkig ſlaagde. Immers ſchreef hij in zekeren Brief, „ dat hij in *Holland* niet meer dan „ vier

„ vier lieden kende, die niet waren om te koopen, te wee-
„ ten de Raadpenſionaris DE WITT, zijn broeder KORNELIS,
„ nevens de Heeren HIERONIMUS VAN BEVERNINGK en KORN.
„ RAAD VAN BEUNINGEN."

Rijklijk deelende in het vertrouwen van het *Franſche* Hof, bediende zich DE WITT daar van, om deszelfs heimelijke inzigten te doorgronden. Na alvoorens den Graave D'ESTRADES, in 't algemeen, te hebben onderhouden over de genegenheid der Staaten, om, naa het overlijden des Konings van *Spanje*, zich met *Frankrijk* naauwer te verbinden, ſprak hij vervolgens van eene heimelijke overeenkomst tuſſchen *Frankrijk* en de Staaten, om de Spaanſche Nederlanden onder elkander te verdeelen: waar toe hij zelde dat de overige Gewesten ook ligtelijk zouden kunnen overgehaald worden: een voorſlag, meent men, welke door den Raadpenſionaris niet in goeden ernst, maar alleen gedaan wierdt om *Frankrijks* oogmerken te doorgronden. In eene volgende zamenkomst deedt DE WITT den voorſlag, of het niet geraade ware, dat men, van nu af aan, de Spaanſche Nederlanden zogt te beweegen, om zich te verklaaren voor een vrij Gemeenebest; in welk geval *Frankrijk* en de Staaten hun van onderſtand moesten verzekeren. Bijaldien dit, egter, niet konde geſchiedde bij het leeven des Konings van *Spanje*, zou men daar mede tot 's Konings overlijden moeten wagten, al leefde de Erfprins nog, zonder dat men evenwel in de gemelde Nederlanden de wapenen zou mogen voeren. Tevens gaf DE WITT een ontwerp van Verdeelinge aan de hand; 't welk aan 't *Franſche* Hof niet kwalijk beviel. Alleenlijk meende D'ESTRADES, dat de Stad *Mechelen*, door den Raadpenſionaris den Staaten toegelegd, bij het aandeel des Konings moest gevoegd worden. Doch DE WITT gaf allengskens te kennen, dat zijn Ontwerp alleenlijk ſteunde op de onderſtelling, dat de Koningin van *Frankrijk*, ondanks haaren afſtand, nog regt hieldt op de Spaanſche Nederlanden: waarom hij verzogt, aangaande de gronden van dit regt nader onderrigt te worden. De Franſche Gezant voldeedt aan dit verzoek, en voegde 'er, tegelijk, een ander Ontwerp van Verdeelinge nevens; 't welk, egter, den Raadpenſionaris niet behaagde, dewijl uit

eenige uitdrukkinge, daar in gebeziget, ſcheen te blijken, dat LODEWYK DE XIV toeleg maakte, om ſtraks na 's Konings dood in de Nederlanden te vallen, ten zwijl hij den ſchijn vertoonde, alsof hij den Oorlog tot na den dood van den Erfprins wilde uitſtellen. De WITT, van *Frankrijks* oogmerken nu volkomen bewuſt, deedt eerlang de Staaten een beſluit neemen overeenkomſtig met zijn Ontwerp. Doch de hinderpaalen, welke, ondanks DE WITTS behendigheid, in 't beleid deezer zaake, eerlang in den weg kwamen, deeden het Verbond daar over ſleepende houden, gelijk wij, in 't vervolg, nader zullen verhaalen.

Hoe zeer de Staaten Koning KAREL DEN II met weldaaden overladen, en tot het beklimmen van zijns Vaders troon de behulpzaame hand hadden geboden, hadt zijne Majeſteit niet lang daar op gezeeten, of hij verklaarde den Oorlog aan hunne Hoog Mogenden. De *Kabo-Verdiſche* Eilanden, waren, onder andere, het tooneel der eerſte vijandlijkheden. Hierom beſloot men, den Weſtindiſche Maatſchappije twaalf klocke chepen van Oorlog bij te zetten, ter herſtellinge van 't geen de Engelſchen haar ontnomen hadden. Ligt, egter, begreep men, dat 'er een aanmerkelijke tijd zoude verloopen, eer deeze ſchepen konde gereed zijn, en dat men, diensvolgens, op een ſpoediger middel behoorde bedagt te weezen. Het vindingrijk vernuft van den *Raadpenſionaris* was een hulpmiddel, om deeze zwaarigheid uit den weg te ruim. Op zijnen voorſlag namen de Staaten van *Holland* een heimelijk beſluit, om in allerijl, op de bedekſte wijze, aan den Vice-Admiraal DE RUITER, die zich thans in de Middellandſche Zee bevondt, last te zenden, om, met de twaalf ſchepen, welke hij bij zich hadt, zich te begeeven na *Kabo Verde*, en aldaar de Sterkten te hernaamen, welke door den Engelſche Admiraal veroverd waren. Doch alzo ter Algemeene Staatsvergaderinge thans laden zitting hadden, welke dien beſluite onderrigt, niet zouden nalaaten hetzelve den Engelſchen over te brieven, wierde 'er merkelijke behendigheid vereischt, om het beſluit ter Staatsvergaderinge te doen nemen op eene wijze, welke het gevaar van uitlekkinge verhoedde. Met eenige Gemagtigden ter Staatsvergaderinge overleide

leide DE WITT de zaak in deezervoege. Terwijl het beſluit op de uitrustinge van twaalf Oorlogſchepen in nadere overweeging wierdt genomen, hieldt men eenige Heeren, aan 't venſter en elders, aan de praat; anderen lokte men, onder 't een of ander voorwendzel, buiten de Vergadering. Ondertuſſchen wierdt de voorſlag, om den Vice-Admiraal DE RUITER DE *Kabo Verde* te zenden, als ware deszelve ſlegts een aanhangzel des voorgaanden beſluits geweest, so ras gelezen, dat zelf de Preſident der Vergaderinge, die midlerwijl met iemaand in geſprek geraakt was, den regten inhoud niet bemerkte. 't Beſluit om twaalf ſchepen uit te rusten dus met den gemelde voorſlag verbreed zijnde, wierdt twee dagen daar na door eenen anderen Preſident getekend, zonder, gelijk meermaalen gebeurde, te worden overgeleezen. Na dat dit beſluit in het geheim Register was geſchrid, ontving de Griffier, die mede in 't geheim was, last, om het den Vice-Admiraal DE RUITER langs drie onderſcheidene wegen toe te zenden, geſlooten in eenen omſlag, in welken te leezen ſtondt, dat hij den ingeſlootene, zonder dat iemand daar bij tegenwoordig was, moest openen en leezen, en den inhoud, voorerst, zelf voor de Bevelhebber der Vloot, geheim houden. Men weet, van welk een gewenscheten uitſlag dit bedrijf ware op de herovering der bemagtigde Steden. Omtrent DE WITT moeten wij nog alleen het volgende aanteekenen. Vermits men in *Engeland* van DE RUITERS togt iet hadt vernomen, gaf Koning KAREL, aan zijnen Gezant DOWAING, benhalven last, om te verneemen, wat 'er van de zaak ware. Diensvolgens verſtoutte zich deeze, op zekeren tijd, den Heere DE WITT afcevragen „ of DE RUITER, gelijk „ het gerugt liep, last hadt om na de Kust van *Afrika* te „ ſtevenen?" De Raadpenſionaris, alzoos geſloepen op het beantwoorden van ſoortgelijke vragen, gaf daar op tot beſcheid „ dat de Staaten van *Holland* aan DE RUITER geenen „ last hadde gegeeven, waar over de Koning, zijn Meester, „ ongerust behoefde te weezen. En wat de Algemeene „ Staaten aangaat," dus voer hij voort, „ daar van behoeve „ ik u niets te zeggen; gaande in deszelve niets om, 't geen „ gij niet uitvorscht: zo dat gij 't uit mij niet behoeft te

„ hooren." Men ziet hier uit, met hoe veele reden DE WITT het beste gemelde beſluit ter Algemeene Staatsvergaderinge met zo veele geheimhouding hadt doen doorgaan.

Op de voorheen gemelde vijandlijkheden buiten Europa, volgde, eerlang, eene Oorlogsverklaaring van Koning KAREL DEN II aan de Staaten der Vereenigde Gewesten. Een zeeſlag was daar van het gevolg, die voor de onzen zeer ongelukkig uitviel. Hier uit ontſtonden veele oproerige beweegingen in zommige Steden, en ook op de Vloot; het bootsvolk weigerde anker te wenden, dan in naame des Prinſen VAN ORANJE, om wiens verheffing het gemeene volk openlijk begon te roepen. Doch DE WITT vondt middel om deeze beweegingen te doen ophouden. Even gelukkig ſlaagde hij ook omtrent de Regenten van zommige Steden, die, na het ongelukkig Zeegevegt, ter Vergaderinge van *Holland* voorſloegen, dat men, op de best mogelijke wijze, vrede met *Engeland* moest maaken, en den Prins VAN ORANJE tot de waardigheden zijner Vooronderen verheffen. DE WITT was van oordeel, dat men hier mede behoorde te wagten, tot dat men nader onderrigt was, hoedanige hulp men van *Frankrijk* hadt te verwagten. Daarenboven moedigde hij de leden ſterk aan, om de Vloot wederom in ſtaat te ſtellen, om in Zee te kunnen loopen. Ingevolge daar van begaf hij zich in eigen perſoon na *Texel*, om, door zijne tegenwoordigheid, het werk der uitrustinge, dies te ſpoediger voortgang te doen neemen.

Zeer zorgelijk en kommervol, intuſſchen, was de toeſtand, in welken zich thans DE WITT bevondt. De Engelſche Vloot kruiste op den Vice-Admiraal DE RUITER, op deszelfs wederreize na het Vaderland. 'Er lag eene zeer rijke *Smirnaſche* Vloot te *Kadix*; en uit de *Oostindiën* wierden verſcheiden ſchepen te gemoet gezien. Het verlies van eene of twee deezer Vlooten, hieldt DE WITT zich verzekerd, ten onvermijdelijken gevolge te zullen hebben eenen opſtand in de Steden, en dat het gemeene volk zou beginnen te roepen om Vrede met *Engeland*, om de verheffing van den Prinſe VAN ORANJE, en om eene geheele verandering in de tegenwoordige Regeering. Men voegt 'er nevens, dat deeze

vree-

vreeze zo kragtig op de Raadpenſionaris werkte, dat hij te raade wierdt, zich in eigen perſoon op de Vloot te begeeven, in de hoop van door een gelukkig Zeegevegt zijn waggelend gezag te ſchraagen en te herſtellen.

Te weeten aan den Vice-Admiraal KORNELIS TROMP was het opperbevel van den aanſtaanden Zeetogt opgedraagen. Zeer tegen den zin van verſcheiden leden van Regeeringe, en vooral ook van den Heere DE WITT, ter oorzaake van des Admiraals bekende genegenheid voor het Huis van *Oranje*, en, dienſvolgens, ook voor *Engeland*. 't Was hierom dat men dienſtig vondt, hem, van wegen de Algemeene Staaten, eenige Gemagtigden toe te voegen. DE WITT, daar toe benoemd, aanvaardde gereedelijk dien last. Zijne amptgenooten waren RUTGERT HUIGENS, wegens *Gelderland*, en JOAN BOREEL, Burgemeester van *Middelburg*, zitting hebbende in Algemeene Staatsvergaderinge. DE RUITER, omtrent deezen tijd, gelukkig in 't Vaderland te rug gekeerd, verving de plaats van den Heere TROMP, niet zonder de bewerking, meent men, van den Raadpenſionaris. Ter deezer gelegenheid gaf de Heer DE WITT eene proeve van zijne ervarenheid in de Wis- en Zeevaartkunde, en tevens eene les aan alle Staatsmannen, om zich op die edele weetenſchappen toe te leggen, ten einde om 'er zich bij tijd en wijle van te kunnen bedienen. In de maand Augustus, naamelijk, des Jaars 1665, lag de Vloot zeilreede in *Texel*, doch haperde het alleen aan eenen goeden wind om te kunnen in Zee loopen. Ervarene Lootzen en Stuurlieden hadden, tot nog toe, in het begrip geſtaan, dat 'er niet meer dan tien ſtreeken op het Kompas waren, met welke dit kon geſchieden. De Heer DE WITT, zijne beſpiegelende kennis van de Zeevaart thans in praktijd brengende, en na de zaak naauwkeurig onderzogt te hebben, bevondt, daarentegen, dat, van de tweeëndertig welke men op het Kompas telt, achtëntwintig ſtreeken tot het gemelde einde, aanleiding gaven. Thans met eigen handen het Dieploop hebbende aangegreepen, peilde hij het dus genaamde *Spanjaardsgat*, en bragt, tot verbaazinge van eenen ieder, de Vloot in Zee. *Heer Jan de Witts diep* heeft men, zedert, ter zijner eere, een geruimen tijd, de gemelde

Zeeopening genoemd. Hoewel de Vloot, door ſtorm verſtrooid, in deezen togt, niet veel nitrigte, tot afbreuk van den vijand, wierdt, egter, den Raadpenſionaris, na zijne wederkomst van den togt in de Vergadering der Staaten van *Holland*, voor zijne gedaane dienſten en betoonde kloekmoedigheid, ſtaatelijk bedankt. Volgens 't verhaal van zommigen, zou, op deezen Zeetogt, tuſſchen DE WITT en DE RUITER, de grootſte eendragt niet geheerscht hebben. Doch de Admiraal heeft, zedert, de ongegrondheid van dit gerugt met ronde woorden ſtaande gehouden.

Daar, intuſſchen, de Oorlog tegen *Groot-Britannie*, met kleinen voorſpoed, wierdt gevoerd, en DE WITT het voornaamſte gezag in handen hadt, moest daar van het natuurlijk gevolg zijn, het misnoegen van de zodanigen onder de Natie, welke, daarenboven, hem geen goed hart toedroegen. Men verzuimde niet, deels in de gewoone geſprekken, deels zelf in openbaaren geſchrifte, hem na te geeven, dat hij de eenige bewerker van den Oorlog was, uit een beginzel van eerzucht, en om den roem te hebben van over 's Lands Vloot het opperbevel te voeren. In ſchuiten en op wagens, en op andere openbaare plaatzen, wierdt hij geſcholden voor een Landverraader. Aan hem wierdt de ſchuld gegeeven, dat de Biſchop van *Munſter* eenen inval in het Land gedaan hadt. Zo hoog ſteeg tegen hem de haat, dat een Jeſuit, van elders herwaarts gezonden, eenen aanſlag op zijn leeven deedt.

Ondanks dit alles, verſlaauwde DE WITT geenzins in zijnen ijver, om den Oorlog tegen *Engeland* voort te zetten. Daar toe dienden niet alleen de maatregels, welke hij openlijk, en voor het oog der geheele Natie, beraamde; maar hij zogt ook, langs bedekte wegen, den vijand te verzwakken, en alle mogelijke afbreuk toe te brengen. Immers vindt men aangeteekend, dat hij de hand hadt in eenen heimelijken handel om in *Engeland* eenen opſtand te verwekken; die, evenwel, geenen opgang maakte. Even ſterk en vurig bleef ook zijn ijver, om den Prins VAN ORANJE uit te ſluiten van de hooge Krijgsampten, welke thans moesten begeeven worden.

Op

Op den alomme bekenden haat, welken DE WITT den *Engelſchen* toedroeg, rustte de zonderlinge voorſlag, welke hem, in den Jaare 1666, wierdt gedaan. Bekend is de brand, welke in de maand September dien jaars, een groot gedeelte van *Londen* in de aſche leide. Een perſoon, behoorende tot de gezinte der *Labadisten*, deedt hem den voorſlag, eenigen tijd te vooren, en kort naa de bekende landing der *Engelſchen* op het Eiland *Ter Schelling*, om *Londen* in brand te ſteeken. Doch de Raadpenſionaris wees dien voorſlag van de hand, voor reden geevende „ dat hij „ de breuk, tuſſchen de twee volken, niet wijder, en ge„ heel ongeneezelijk wilde maaken." Niet lang daar naa de tijding van den brand bekoomen hebbende, verklaarde DE WITT zijn vermoeden, dat men denzelven voorbedagtelijk hadt geſtigt; en dat men, om geene andere reden, hem daar over hadt geſproken, op dat men naaderhand, gelijk zommigen deeden, met eenigen ſchijn van reden de ſchuld daar van op de Hollanders, met naame op DE WITT, zoude kunnen leggen.

Zwaar drukten, middlerwijl, de laſten van den Oorlog, zo wel den Koning van *Groot-Britannie* als de Staaten der Vereenigde Gewesten. Van hier dat men van weerskanten eenige geneigdheid tot den Vrede liet blijken. Alleen haperde het aan de Voorwaarden, op welke men zich onderling zou verdraagen. APPELBOOM, Reſident des Konings van *Zweeden* in *'s Graavenhage*, op zekeren tijd, met den Raadpenſionaris daar over in geſprek geraakt zijnde, dat de Koning van *Groot-Britannie*, hoewel hij, in zeker ſchrijven aan de Staaten, op een hoogen toon hadt geſproken, nogthans aan de *Zweedſche* Gezanten te *Londen* hadt verklaard, genegen te zijn om Vrede te maaken met de Algemeene Staaten, indien deeze, op zijn verzoek, iets doen wilden voor zijnen Neeve den Prins VAN ORANJE, en hem, Koning van *Groot-Britannie*, eenige erkentenis gaven voor de Haringviſcherij op zijne Kuſten. DE WITT gaf hier op tot antwoord, dat de Koning onredelijk dingen eiſchte, welke de Staaten nimmer zouden toeſtaan. Hij voegde 'er nevens, dat de Staaten niet zouden handelen, dan op eene onzijdige Plaats, en gezamentlijk met alle hunne Bondgenooten.

De

De melding eener onzijdige Plaatze ſloeg op den voorſlag des Konings van *Engeland*, welke *'s Graavenhage* tot de plaatze der onderhandelinge hadt opgeworpen. Doch DE WITT konde in dien voorſlag geen behaagen vinden, en ſtelde daarom zijne poogingen te werke, dat dezelve ter Algemeene Staatsvergaderinge niet wierdt aangenomen. De Raadpenſionaris, naamelijk, was bedugt, dat indien men in *'s Graavenhage* bijeenkwam, de Engelſche Afgevaardigden tot den Vredehandel te veel invloeds zoude hebben, of weeten te bekoomen op verſcheiden Leden der Hooge Regeeringe, en door middel derzelven de Staaten te beweegen, om zich van *Frankrijk* af te ſcheiden, en afzonderlijk met *Groot-Britannie* te handelen. Dit, vreesde hij, zou zijn groot ontwerp verijdelen, en ten onvermijdelijken gevolge hebben de verheffing van den Prinſe VAN ORANJE, welke hij, uit alle zijne magt, zogt te beletten, immers, zo lang doenlijk was, ſleepende te houden. De *Franſche* Gezant D'ESTRADES, met welken DE WITT hier over dikmaals handelde, bevestigde hem in deeze vreeze. Hier bij kwam nog een gerugt, den Raadpenſionaris ter ooren gekoomen, volgens 't welk een Lid der Hooge Regeeringe van deezen Staat, bekend voor een ijverig voorſtander van het Huis van *Oranje*, den Koning van *Groot-Britannie* den voorſlag hadt aan de hand gegeeven, om *'s Graavenhage* tot eene plaats van Onderhandelinge te kiezen.

Al zijn vernuft en ſchranderhand moest DE WITT, in deezen neteligen toeſtand van zaaken, te hulpe roepen, om den voorſlag van Koning KAREL DEN II te doen van de hand wijzen. Openlijk durfde hij niet laaten blijken, dat hij 'er zwarigheid in vondt, vooral niet ter Algemeene Staatsvergaderinge, alwaar hij de meerderheid der Gewesten tegen zich zou gehad hebben, naardien vier Gewesten, *Gelderland*, *Friesland*, *Overijſſel* en *Groningen*, zich reeds voor *'s Graavenhage* verklaard hadden. Thans kreeg DE WITT den inval om zich tot den *Franſchen* Gezant te wenden, en op deezen te begeeren, dat hij den Koning zijnen Meester wilde beweegen, om *'s Graavenhage*, als de plaats der Vredehandelinge, onder zeker voorwendzel, van de hand te wijzen, mids het een volſtrekt geheim bleeve, dat DE WITT deeze weigering

aan de hand gegeeven, of daar toe hadt geraaden. Gelukkig ſlaagde deeze inval; de Koning van *Frankrijk*, aan *'s Graavenhage* zijne toeſtemming weigerende, ſloeg *Douvres* voor. Om in zijn ontwerp zo veel te gewisſer te ſlaagen, deedt de Raadpenſionaris nog een anderen ſtap, die hem, zo als hij wel voorzien hadt, insgelijks gelukte. Hij bragt te wege, dat ter Vergaderinge van *Holland* het beſluit wierdt genomen, bij 't welk men weigerde, *'s Graavenhage* tot eene plaats van onderhandelinge te gebruiken. Om dit beſluit met eenige reden te bekleeden, bragt men in 't midden, dat niemand regt hadt, om de Staaten van eenig Gewest, huns ondanks, te noodzaaken, eene plaats, op hun grondgebied gelegen, tot het bovengemelde oogmerk te gebruiken. In vollen getale gaven hunne Edele Groot Mogende, van hun genomen beſluit, kennis ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten. Een brief, aan zijne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit, door den Raadpenſionaris ontworpen, en ter Algemeene Staatsvergaderinge ingeleverd, wierdt aldaar goedgekeurd, en terſtond verzonden. Zeer liſtig overleid was de inhoud van dit ſchrijven. Volgens hetzelve „ zouden de Staaten hun best doen, „ om 's Konings voorſlag, om in *'s Graavenhage* te handelen, te doen goedkeuren, door hunne Bondgenooten. „ Doch", voegden hun Hoog Mogenden 'er nevens, „ zo „ dit niet mogt willen gelukken, vertrouwden zij, dat zijne „ Majeſteit geene zwaarigheid zou maaken, om zijne Gezanten te zenden te *Maaſtricht*, in *'s Hertogenbosch*, of te „ *Breda*, bekwaamer Plaatzen dan *'s Graavenhage*; 't welk „ aan alle kanten open zijnde, niet zo veilig was voor uit„ heemſche Gezanten van Mogendheden, met welke de Staat „ in Oorlog was." Door zijn vindingrijk vernuft wist, aldus, de Raadpenſionaris de keuze na eene andere plaats, behalven *'s Graavenhage*, af te wenden. 't Is bekend, dat, zedert, de Stad *Breda* tot eene handelplaats wierdt beſtemd.

Gedurende den handel over den Vrede, in de gemelde Stad, maakte Koning LODEWYK DE XIV eenen toeleg op de Spaanſche Nederlanden, en gaf 'er den Algemeene Staaten kennis van; 't welk ſtraks daar naa van een daadlijken inval wierdt gevolgd. Hier te Lande bekroop veelen, hier uit de vree-

vreeze, dat 's Konings onderneeming ligtelijk den Staat in een nieuwen Oorlog zou kunnen inwikkelen. De WITT beklaagde zich hierom, bij den *Franſchen* Gezant, over den ſpoed deezer onderneeminge, ongezien zijne Majeſteit van *Frankrijk* zo dikmaals hadt verklaard, niet dan met kennis en overleg der Staaten daar toe te zullen koomen. Doch D'ESTRADES zogt hem 's Konings bekendmaaking te doen aanzien, als een blijk van vriendſchap en vertrouwen. Men was, onder anderе, hier te Lande, over Koning LODEWYKS onderneeming ongerust, om dat men daar uit afleidde, dat *Frankrijk* heimelijk eens was met *Groot-Britannie*. Doch Koning LODEWYK DE XIV deedt, zedert, door zijnen Gezant, op zijn Koninklijk woord verzekeren, dat hij geene overeenkomst gemaakt hadt met zijne *Groot-Britannſche* Majeſteit.

Na de opening van den Veldtogt in de *Spaanſche* Nederlanden, maakte Koning LODEWYK, binnen korten tijd, verſcheiden veroveringen. Van wegen de Koningin van *Spanje* wierdt, ſtraks daar na, opening gedaan aan de Algemeene Staaten, wegens de gezindheid van haare Majeſteit tot een Verdrag met *Frankrijk* Koning LODEWYK, hier van onderrigt, beval zijnen Gezant, aan DE WITT eenen voorſlag te doen, betreffende de Lande en Steden, met welke hij, in vergoedinge van het regt zijner Gemaalinne, zich zou laaten vergenoegen. Doch de Raadpenſionaris, den Koninklijken eisch voor buitenſpoorig aanziende, deedt, als uit zich zelven, een anderen voorſlag; met bijvoeging, dat indien dezelve ten Spaanſchen Hove niet wierdt aangenomen, de Staaten, ten behoeve des Konings, de wapens zouden opvatten, om de Koningin van *Spanje* daar toe te noodzaaken; als mede, dat in gevalle de Koning van *Spanje* zonder wettige erfgenaamen kwam te overlijden, de Spaanſche Nederlanden zouden genoodzaakt worden, zich tot een afzonderlijk Gemeenebest te verklaaren. Zedert tradt DE WITT, meermaalen, met den *Franſchen* Gezant in onderhandeling, in welke hij alle zijne ſchranderheid te werk ſtelde, om Koning LODEWYK van het voortzetten zijner overwinningen in de Spaanſche Nederlanden te rug te houden; alleen met oogmerk, meent men, om, door de Vrede voor den voorſpoed der Franſche wapenen,

Groot-

Groot-Britannie en andere Mogendheden te doen ontwaken, en dezelve te eerder te doen bewilligen in een Verbond tegen *Frankrijk*, 't welk de Raadpenſionaris thans in den zin hadt.

Onder dit alles, en terwijl het Oorlogvuur in de nabuurſchap was ontſtoken, vonden de Algemeene Staaten noodig, tot beveiliginge van hunne grenzen, een Leger in 't veld te brengen. Onmiddelijk daar mede verknogt was de raadpleeging, over een Opperhoofd, 't welk het bevel over het Leger van den Staat zoude voeren. Natuurlijk was het te verwagten, dat de Prins VAN ORANJE thans wederom in aanmerking moest koomen. Duidelijk beſpeurde men, bij de meeste Gewesten, den wensch, dat de Prins tot Kapitein Generaal mogt verkoozen worden. Doch *Holland*, door *Utrecht* ondersteund, beweerde dat men hier van niet moest reppen, voor dat de Prins den ouderdom van achtien jaaren zou bereikt hebben. Voor zo veel men nu in *Holland* voorzag, dat men, na dien tijd, 's Prinſen bevordering tot het aanzienlijk Krijgsbewind, niet zou kunnen tegenhouden, en men, evenwel, bedugt was, dat ingevalle hem, nevens het Krijgsbewind, zo veel gezags in zaaken van Regeeringe wierde opgedraagen, als zijns Voorzaaten hadden geoeffend, hij ligtelijk iets ten nadeele der Vrijheid, zo als men die begreep, zou kunnen ondernomen, oordeelde men hierom noodig, ter verhoedinge van die zwaarigheid, een kragtdaadig middel, te moeten beraamen. Het vindingrijk vernuft van den Raadpenſionaris moest nu wederom te hulpe geroepe worden. Om den Prins VAN ORANJE niet geheel voorbij te gaan, en tevens te verhoeden, dat zij op 's Lands Vrijheid geenen aanſlag konde doen, maakte hij een Ontwerp, volgens 't welk het Kapitein-Generaalſchap van het Stadhouderſchap voor altoos moest afgeſcheiden blijven: in zulkervoege, dat de twee waardigheden, voortaan, nimmer door eenen en den zelfden perſoon zouden kunnen bekleed worden. In de maand Julij des Jaars 1667 wierdt dit Ontwerp, in de Vergadering van *Holland*, met algemeene ſtemmen goedgekeurd.

't Was

't Was dit Ontwerp, 't welk, zedert, onder den naam van *Eeuwig Edikt*, in de Geſchiedenisſen van deezen tijd, zo vermaard is geworden, en voor DE WITT en veele andere Staatsleden tot een bronwel van den algemeenen haat verſtrekte. Voor zo veel de Raadpenſionaris DE WITT voor den hoofdbewerker van dit Ontwerp moet worden aangezien, en het opſtel daar van, waarſchijnlijk, uit zijne pen gevloeid is, oordeelen wij niet ongevoeglijk, den inhoud daar van hier mede te deelen. Het behelsde „ dat de Staaten, na rijp „ beraad en overleg, in de Orde der Ridderſchap en Edelen „ en in de Vroedſchappen der Steden, bij eenpaarige over„ gifte en medeſtemming van alle de Leden, voor een duur„ zaam Gebod en eeuwige Wet, tot voorſtand der Vrijheid „ en behoudenis der eenigheid en gemeene ruste, hadden „ vastgeſteld: 1. dat het vermogen tot de beſchrijving in de „ Orde van de Ridderſchap en Edelen, en de benoeming en „ verkiezing van Burgemeesteren, Vroedſchappen, Schepenen „ en alle andere Regeeringsperſoonen in de Steden, voort„ taan, zou blijven aan de Orde van de Ridderſchap en Ste„ den in 't bijzonder, volgens het oud gebruik of de Privi„ legien en Octrojen, verkreegen of nog te verkrijgen, zon„ der ooit, geheel of ten deele, aan iemand te mogen wor„ den afgeſtaan. 2. Dat alle ampten en bedieningen, ſtaande „ tegenwoordig ter begeevinge van de Staaten van *Holland* „ en *Westfriesland*, aan dezelven verblijven zouden, zonder „ hier onder egter de Krijgsampten te begrijpen, omtrent „ welken hunne Edele Groot Mogendheden zulke ſchikkingen „ zouden maaken, als dezelven, ten meesten dienſte van den „ Lande, zouden bevinden te behooren. 3. Dat hunne Edele „ Groot Mogendheden nooit toeſtaan zouden, en de zaaken „ ter Generaliteit derwijze helpen beleiden, dat ook bij de „ andere Gewesten beſlooten wierdt, nimmer te zullen be„ willigen, dat de geene, die ooit, na deezen, zou mogen „ verkooren worden tot Kapitein- of Admiraal-Generaal, of „ tot beide deeze waardigheden tevens, of, onder eenigen „ anderen titel, het opperbevel hebben over 's Lands Krijgs„ magt te water of te lande, te gelijk zij of blijve Stad-

„ hou-

„ houder van eenige Provincie of Provincien. Dat ook, „ wat de Provincie van *Holland* en *Westfriesland* betrof, „ niet alleen niet hij, die 't opperbevel hebben zou over „ 's Lands Krijgsmagt te water of te lande, maar ook nie„ mand anders, tot Stadhouder der zelve Provincie, zou „ mogen worden aangesteld, en dat gemelde waardigheid „ zou zijn en blijven vernietigd; zullende den Gekommitteer„ de Raaden aanbevolen blijven, om zaaken, die spoed „ vorderen, in afwezendheid hunner Edele Groot Mogend„ heden, af te doen. 4. Dat de Edelen en de Vroedschap„ pen der Steden, de Leden der Vergaderinge van hunne „ Edele Groot Mogendheden en de Raadpensionaris, bij „ eede, zouden moeten belooven, de voorgemelde punten, „ heiliglijk en opregtelijk, te zullen helpen handhaaven. „ 5. Dat het gemelde derde punt, in de Instructien voor den „ Kapitein- en Admiraal Generaal, zou worden gevoegd, en „ deeze bij eede verbonden worden, om daartegen nimmer „ eenigerlei verzoek te zullen doen, en het Stadhouderschap, „ zo 't hem, buiten vermoeden, t'eenigen tijde, mogt op„ gedragen worden, van de hand te zullen wijzen."

Door deeze schikking zag zich de Prins VAN ORANJE, voor altoos, verstoken van het Stadhouderschap van *Holland*, het aanzienlijkste der Zeven Gewesten, en kon zelfs, met bewilliging der Staaten van *Holland*, geen Stadhouder van *Zeeland*, of van eenig ander Gewest, worden; 't en ware hij voor altoos afzag van de waardigheid van Kapitein- en Admiraal Generaal. Tevens wierdt den Prinse hier door de magt benomen, om zich veele vrienden te maaken, door het uitdeelen van gunsten en waardigheden. Geen wonder, derhalven, dat op het hoofd van DE WITT, dien men als de voornaame oorzaak van het *Eeuwig Edict* aanzag, het misnoegen van veelen nederdaalde; waar van, wel haast, de treurigste blijken openbaar wierden.

In den Jaare 1667 vielen nog andere zaaken voor, in welke de Raadpensionaris DE WITT, meer dan eenig ander Staatslid, de hand hadt. KAREL DE II, Koning van *Groot-Brittannie*, zeer gezind om met de Algemeene Staaten een Verbond te sluiten, zondt zijnen Resident te *Brussel*, den

Ridder WILLIAM TEMPLE, na *'s Graavenhage*, in ſchijn oor floor *Holland* de wederreize na *Engeland* aan te neemen, doch inderdaad om aldaar met DE WITT een mondgeſprek te houden. Van zo veel gewigts waren de zaaken, in eene en andere zamenkomst verhandeld, dat, na zijne aankomst in *Londen*, en de opening, door hem gedaan, niet meer dan twaalf uuren verliepen, dat men hem hoorde, zich op 't geen hij hadt medegebragt beraadde, een beſluit daar op nam, zijnen last in geſchrift ſtelde, en hem wederom na *'s Graavenhage* deedt te rug keeren. 't Gevolg daar van was, het ſluiten van een Verbond met *Groot-Britannie*, waar in *Zweeden* eerlang ingelijks tradt, en 't welk zedert, bij den naam van *Triple Alliantie*, of *Drievoudig Verbond* is vermaard geworden. Uit den inhoud daar van bleek, dat de Raadpenſionaris DE WITT, die het inzonderheid hadt helpen bewerken, gantsch niet in de belangen der *Franſchen* ſtondt, gelijk veelen hem, ten deezen tijde, na gaven. Het zelfde bleek ook uit een beſluit der Staaten van *Holland*, weinige dagen vóór het ſluiten van het Drievoudig Verbond, en inzonderheid door zijne bewerking genomen, volgens 't welk men *Frankrijk*, des noods, met de wapenen zoude noodzaaken, om in de voorgeſlagene Vredepunten te bewilligen. Van Franschgezindheid wierdt ook DE WITT door den Ridder TEMPLE vrijgeſproken, ſchrijvende, omtrent deezen tijd „ dat „ DE WITT een regtſchapen Hollander was, en noch het ge„ moed, noch de neiging van eenen Franschman hadt."

Vijftien jaaren waren 'er, in den Zomer des Jaars 1668, verloopen, zints de Heer DE WITT het Raadpenſionariſchap aanvaard hadt. 's Lands Staaten, overtuigd dat een Man van zijne kunde, ſchranderheid, beleid en manier van denken, in de tegenwoordige geſteldheid van zaaken, voor hun volſtrekt onontbeerlijk was, verzuimden hierom niet, ernſtig bij hem aan te houden, zich voor den tijd der vijf eerstvolgende jaaren, tot het waarneemen der zelfde bedieninge, te willen verbinden. Hij voldeedt aan dit verzoek, op den zevenëntwintigſten Julij des boven gemelden jaars; ontvangende tevens een nieuw Berigtſchrift, 't welk, op dien zelfden dag, wierdt vaſtgeſteld. Daar *het loon*, volgens de uitdrukking

van

van den Ridder JAKOB KATS; op het waarneemen van het gewigtig Ampt geſteld, *niet al te breed was*, betuigden hem 's Lands Staaten, niet lang daar naa, hunne erkentenis, voor het vlijtig en getrouw waarneemen van zijnen moeilijken post, en voor buitengewoone dienſten, den Lande bewezen, met het aanbieden van een geſchenk van vijftienveertigduizend guldens. De Orde der Ridderſchap en Edelen, welke de Heer DE WITT insgelijks als Penſionaris bediende, voegde daar nevens eene gifte van vijftienduizend guldens. Om deeze laatstgemelde erkentenis te mogen aanneemen, moest de Heer DE WITT van een bijzonder punt van zijn Berigtſchrift ontlast worden, bij het welk den Raadpenſionaris het aanneemen van eenige giften of geſchenken wordt verbooden.

Het drievoudig Verbond, waar van wij boven ſpraken, viel, intuſſchen, zo dra de openbaare punten daar van rugtbaar waren geworden, geenzins in den ſmaak der *Franſche* en *Spaanſche* Gezanten. Zij klaagden, dat men hunnen Meesteren de wet wilde ſtellen. Doch DE WITT wist den Gezant D'ESTRADES met goede woorden te bevredigen. Aan den Gezant DE GERMARRA, hoewel deeze, onlangs, ter algemeene Staatsvergaderinge, openlijk over hem geklaagd hadt, om reden dat DE WITT, zo als hij zeide, alle Leden naar zijnen zin beſtierde, liet hij zich weinig gelegen leggen, om alzo, bij *Frankrijk*, den ſchijn van Spaanschgezindheid van zich te weeren. Evenwel wierdt het ten Franſchen Hove, zo ras men aldaar van eenige geheime punten van het drievoudig Verbond de lucht hadt gekreegen, den Raadpenſionaris zeer kwalijk genomen, dat hij dezelve voor den Gezant D'ESTRADES bedekt hadt gehouden. Doch DE WITT vertoonde hem dezelve in zulk een licht, dat hij alle bekommernis deswegen, aan het Hof van *Verſailles*, zogt weg te neemen. Te vooren hadt hij gezegd, dat men met een weinig beleefdheid en toegeevendheid in *'t uiterlijke*, het werk, ten aanzien van *Frankrijk*, wel tot een goed einde zou brengen.

Met hoe veel beleids de Raadpenſionaris dit gewigtig ſtuk ook zogt te beleggen, het kon, nogthans, geen genoegen vinden aan het *Franſche* Hof. Koning LODEWYK zogt dan,

al vroeg, het drievoudig Verbond te verbreeken. Zijn eerſte werk was, de Staaten der Vereenigde Gewesten daar van af te trekken. De Graaf D'ESTRADES, die zich thans in *Frankrijk* bevondt, hadt zijner Majeſteit eenige zaaken in de gedagten gebragt, welke het ſluiten van een nieuw en naauw Verbond met de Staaten als eene ligt doenlijke zaak deeden voorkoomen. Koning LODEWYK zondt dan, in de maand Maart des Jaars 1669, den Heer SIMON ARNAUD DE POMPONE na *'s Graavenhage*, om de mogelijkheid deezer zaake te ondertaſten. Met den Raadpenſionaris DE WITT, kort naa zijne aankomst, in onderhandeling getreeden zijnde, ſloeg hij denzelven een afzonderlijk Verbond met *Frankrijk* voor, 't welk, zeide hij, het onderling goed vertrouwen, tuſſchen zijne Majeſteit en de Algemeene Staaten, zou kunnen herſtellen; mids de laatſten niet tevens met andere Mogendheden Verbonden aangingen; welk laatſte hij als ſtrijdig voor de eer zijns Meesters, en voor een jongen, dapperen en magtigen Koning als onverdraaglijk beſchouwde. Doch uit het antwoord welk DE WITT den Heere DE POMPONE te gemoet voerde, kon deeze met kleine moeite afleiden, dat de Staaten zich van het drievoudig Verbond niet ligt zouden laaten aftrekken.

Uit het gedrag van den Heere DE WITT, bij deeze gelegenheid gehouden, hebben zommigen afgeleid, dat hij geenzins voor zo Franschgezind moest worden aangezien, als zommigen hem wilden beſchouwd hebben. Zij voeren, ten zelfden einde, aan, eenen Brief van den Raadpenſionaris, waar in hij zijn oordeel over de nuttigheid van het drievoudig Verbond, tot nadeel van *Frankrijk*, aan den dag leide. „ Het „ voornaam uitwerkzel van het drievoudig Verbond (dus „ ſchreef hij) zal, mijns oordeels, weezen, dat, bij zo ver„ re, 't geen God verhoede! *Frankrijk* wederom eenige „ nieuwe daadelijkheid, met verbreeking van den Vrede, „ aan *Spanje* zou willen aandoen, de drie Staaten (*Groot„ Britannie*, *Zweeden* en de Staaten der Vereenigde Neder„ landen) gezamentlijk, zich terſtond daar tegen, met alle „ hunne magt en vermogen, zullen kanten, en alzo niet al„ leen de Kroon van *Spanje* bij haar regt en bezitting, maar

„ ook

„ ook zich zelven voor eenen te ontzaglijken nabuur zullen „ bewaaren."

Koning LODEWYK, dus geenen kans ziende, om de Staaten van het drievoudig Verbond af te trekken, wendde, eerlang, het oog na *Groot-Britannie*, om te beproeven, hoedanig hij aldaar zoude kunnen ſlaagen. De tegenſtand, welken hem de Algemeene Staaten booden, ſtak zijner Majeſteit zo diep in den krop, dat hij al eenigen tijd op het trekken van het wraakzwaard was bedagt geweest. Het bekend karakter van KAREL DEN II, welke, wanneer hem geld wierdt aangeboden, tot alles gereed was, deedt hem op een gelukkigen uitſlag hoopen. En, inderdaad, Koning LODEWYK wierdt in zijne hoop geenzins verijdeld. Zijne *Groot-Britanniſche* Majeſteit, vergeetende de veelvuldige weldaaden, welcer van de Staaten der Vereenigde Gewesten genooten, liet zich niet alleen van het drievoudig Verbond aftrekken, maar, daarenboven, zich beweegen, om, gelijkerheid met Koning LODEWYK, de Vereenigde Gewesten te beoorloogen. Het Verbond, tuſſchen de twee Koningen geſlooten, behelsde, onder andere, „ dat ingevalle de Vereenigde Gewesten t'ondergebragt wierden, *Zeeland* den Koning van *Groot-Britannie*, „ en alle het overige den Koning van *Frankrijk* zou toebedeeld worden; *Holland* alleen uitgezonderd, welk men den „ Prinſe VAN ORANJE zoude afſtaan, indien hij zich in dit „ Verbond begeeven wilde."

Al ſtraks met den aanvang des Jaars 1671 vernam men duidelijk, welk een onweder den Vereenigde Gewesten boven het hoofd hing. Vergeefs hadt men den ſtorm zoeken af te wenden. De toebereidzels, in *Frankrijk* en *Engeland*, verkondigden eenen kort aanſtaanden allerverderflijkſten Oorlog. Hier te Lande zat men insgelijks niet ſtil. Onmiddelijk daar aan verknogt, was het verkiezen van een Legerhoofd. Natuurlijk was het te verwagten, dat de Prins VAN ORANJE thans van nieuws zou worden voorgeſlagen. Verſcheiden Gewesten beweerden, dat hem het opperbevel, zo ter Zee als te Lande, moest worden toevertrouwd. Onder de Leden der Hollandſche Staatsvergaderinge vondt men 'er ook, die hier van niet afkeerig waren. Vergeefs wierdt door anderen

daartegen ingebragt, dat volgens een beſluit, in den voorgaanden jaare genomen, van 's Prinſen bevorderinge niet zou worden geſproken, voor dat hij den ouderdom van tweeëntwintig jaaren zou bereikt hebben; 't welk eerst in de maand November des volgenden Jaars 1672 zou gebeuren.

De Raadpenſionaris DE WITT, uit dit alles, en, gelijk zommigen meenen, te laat vernomen hebbende, dat bij 's Prinſen bevordering niet langer zou kunne tegenhouden, wierdt nu te raade, alleenlijk zorge te draagen, dat de magt van den Kapitein- en Admiraal-Generaal, door Inſtructien, bepaald wierdt, en dat, volgens voorgaande beſluiten, vooral naar inhoud van het Eeuwig Edikt, het Stadhouderſchap, voor altoos, geſcheiden bleef van het Kapitein- en Admiraalſchap-Generaal. Naderhand bragt hij te wege, ter gelegenheid van nadere raadpleegingen op dit onderwerp, dat de Prins alleen voor den volgenden Veldtogt, door de Staaten van *Holland*, tot Kapitein-Generaal wierdt aangeſteld. Hoe zeer de Algemeene Staaten hier over hun ongenoegen betoonden, wist, eyter, DE WITT te bewerken, dat het gevoelen van *Holland* boven dreef, en ook van hun Hoog Mogenden wierdt aangenomen.

Van elders onderſtellen wij, onzen Leezeren bekend, den ſnellen voortgang, welken de wapenen des Konings van *Frankrijk* maakten. De tijding daar van veroorzaakte groote bekommering hier te Lande, vooral ook in *'s Graavenhage*. DE WITT deelde in de algemeene bezorgdheid. Van hier dat hij, op den achtſten Junij des Jaars 1672, ter Vergaderinge van *Holland*, den merkwaardigen voorſlag deedt „ dat de „ *Franſchen*, meester zijnde van *Nijmegen*, ligtelijk, door „ de *Betuwe*, in *Holland*, of over den Rhijn, bij *Reenen*, „ in het Sticht van *Utrecht* konden rukken; dat *Delft*, „ *'s Graavenhage* en andere Steden dan zouden gedreigd worden; dat men hierom 's Lands Krijgsgereedſchap en Schatkist, bij tijds, in zekerheid moest zoeken te brengen; dat „ *Amſterdam* daar toe de meest geſchikte plaats was, als „ zijnde ſterk van gelegenheid, en, daarenboven, de Zee „ voor zich hebbende; dat men, wijders, het Krijgsvolk, „ welk ter betaalinge van *Holland* ſtondt, van den Yſſelſtrant „ her-

„ herwaarts moest doen koomen, om dit Gewest te dekken;
„ en dat men de Vergadering der Algemeene Staaten, niet,
„ gelijk voorgeſlagen was, na *Utrecht*, maar na *Amſterdam*
„ behoorde te verleggen." Ten aanzien van 's Lands penningen wierdt, overeenkomſtig den voorſlag, een beſluit genomen bij de Staaten.

De voorſpoed der *Franſche* wapenen, hier te Landen, hadt, intuſſchen, ook dit ongelukkig gevolg, dat veele Leden der Regeeringe, voorheen reeds verdagt bij het Volk, meer en meer met deszelfs misnoegen beladen wierden. Nu weet men hun de misdaad, dat zij het heimelijk met *Frankrijk* eens waren; dan wederom leide men hun te laste, dat zij, in 's Lands verdeediging, zich ſlap en agteloos aanſtelden. Voor zo veel nu de Raadpenſionaris DE WITT, zedert verſcheiden jaaren, het voornaame bewind van zaaken in handen hadden gehad, en, meer dan eenig ander Lid van Staat, den Prins VAN ORANJE buiten de hooge Ampten zijner Voorouderen gehouden, daalde ook, meer dan op iemand, op hem de haat der Gemeente neder. Zo hoog liep dit, dat zijne Vrienden voor zijn leeven begonnen bedugt te worden. Dat deeze vreeze niet ongegrond was, bleek wel haast uit de dood dreigende ontmoeting, welke hem in de maand Junij des Jaars 1672 bejegende. Op den eenëntwintigſten dier maand tot omtrent middernacht, in de Vergadering van *Holland* gewerkt hebbende, wierdt hij, in het wederkeeren na zijne wooning, alleen verzeld van zijnen Knegt, die een brandende toorts droeg, geweldig aangevallen. Gekoomen zijnde tot aan de Plaats, het *Groene Zoodje* genaamd, overvielen hem vier gewapende mansperſoonen. Hun eerſte werk was, den fakkel uit te dooven. Thans gaf een der onverlaaten den Raadpenſionaris eenen houw in den hals. Voorts op den grond zijnde geworpen, ontving hij nog eene wonde tuſſchen de ſchouders, en eene andere tuſſchen de ribben. Door het geweldig ſmijten tegen den grond, hadt men hem, daarenboven, het hoofd merkelijk gekneusd. De moordenaars, meenende den Raadpenſionaris te hebben afgemaakt, namen ſtraks de vlugt, hem laatende wentelen in zijn bloed.

De handdaadigen aan dit gruwelſtuk waren de twee jonge Heeren JACOB en PIETER VAN DER GRAAF, Zoonen van den Raadsheer VAN DER GRAAF, benevens BORREBAGH en KORNELIS DE BRUIN. De eerstgenoemde wierdt alleen gevat. Hij beleedt voor het Hof, dat zij met hun vieren gegeeten hebbende, en voorts nog eene wandeling willende doen, gezien hadden, dat 'er nog licht in de Vergadering van *Holland* brandde; dat zij hier uit beſlooten hadden, dat de Raadpenſionaris zich aldaar nog zou bevinden; dat zij den Heer DE WITT, onderling, voor een Schelm en Landverraader ſcheldende, en door den drank verhit, door wederzijdſche aanzetting te raade waren geworden, zich van deeze gelegenheid te bedienen om hem van 't leeven te berooven; dat hij gevangene hem met een mes tuſſchen de ſchouders hadt geſtoken; dat hij voorts geene reden wist te geeven, waarom hij dit ſtuk hadt helpen uitvoeren, dan *dat hij van God verlaaten was.* Reeds op den achtſten dag naa het gepleegde feit onderging hij het Vonnis des doods door onthalzing, met verbeurdverklaaring zijner goederen. Naa de verandering der tijden keerden de drie overige moerdenaars te rug in *'s Graavenhage*, daar zij ongehinderd woonden. BORREBAGH, die Postmeester was, behieldt, zedert, zijn ampt, 't welk hij reeds vóór den aanſlag hadt bekleed.

Gelukkig waren de wonden, den Raadpenſionaris toegebragt, niet doodlijk, en vondt hij zich in ſtaat, om zich zelven op te beuren, en alleen te kunnen naa huis gaan. Van zijne ontmoeting gaf hij 's anderen daags, door eenen Brief, kennis aan hun-Edele Groot Mogende; hun tevens berigtende, dat zijne wonden, hoewel niet doodlijk, hem, nogthans, zouden noodzaaken, zich voor eenigen tijd van de waarneeming van zijn Ampt te onthouden. Terwijl de jonge DE GRAAF in hegtenis zat, wierdt DE WITT, van meer dan éénen kant, aangezogt, om voor hem vergiffenis te verzoeken. Men bragt hem onder 't oog, hoe hij, door dit bewijs van zagtmoedigheid en vergeeflijkheid, de harten des Volks, thans van hem vervreemd, zou herwinnen. DE WITT gaf tot antwoord „ dat men het Regt zijnen vrijen loop moest laaten; „ dat de hoop op ſtraffeloosheid alleen kon ſtrekken, om de

„ boos-

„ boosdoeners in aantal en ſtoutheid te doen toeneemen. Het „ volk (dus ſprak DE WITT) haat mij zonder reden, en ik „ zoek de genegenheid van hetzelve niet op nieuw te win„ nen door eenen ſtap, welke alle Amptenaars in leevensge„ vaar zou kunnen brengen, en door mijne vijanden veeleer „ als een blijk van zwakheid, dan van grootmoedigheid zou „ beſchouwd worden."

Terwijl de Raadpenſionaris, aan zijne wonden, het huis hieldt, wierdt ter Vergaderinge van *Holland* beſlooten, eerst tot de vernietiginge van het zogenaamd *Eeuwig Edikt*, en vervolgens tot de verheffing van den Prinſe VAN ORANJE tot de waardigheden van Stadhouder, Kapitein- en Admiraal-Generaal. Dit alles was omgegaan buiten DE WITT, die, jaaren agter een, gewoon geweest was, de Vergadering alleen te beſtieren, en, veelligt, ware hij tegenwoordig geweest, den loop der zaake eene andere wending zou hebben doen neemen, immers merkelijk vertraagen. Naa 's Prinſen verheffing regende het, bijkans dagelijks, ſchimpſchriften, zo wel op den Raadpenſionaris, als op zijnen broeder den Ruwaard KORNELIS DE WITT. De eerstgemelde beſchouwde het ſtilzwijgen als de beste verdeedigingе, en was van oordeel, dat in eenen tijd, dat de Wetten met voeten getreeden, en de misnoegden tot opſtand aangeſtookt wierden, ſtrenge naaſpooringen alleen zouden dienen, om den haat op te wekken en nog meer te ſcherpen. Dit ſtilzwijgen, evenwel, hadt zijne paalen. Terwijl de Raadpenſionaris nog het huis hieldt, wierdt onder 't gemeen een Lasterſchrift verſpreid, 't welk tot titel voerde: *Waarſchouwing aan alle edelmoedige en getrouwe Inwooners van Nederland.* De zwadder, in dit Schendſchrift op hem uitgeſpogen, ſtonk zo lelijk, dat hij zijn ſtilzwijgen, in dit geval, beſchouwde, bij de onkunde en kwaadwilligheid voor een blijk van onvermogen om zich te kunnen verdeedigen, te zullen worden opgenoomen. In 't boven gemelde Geſchrift wierdt hem te laste geleid, ontrouw gehandeld te hebben met zekere penningen, hem, zo als men voorgaf, jaarlijks tot geheime dienſten en verſtandhoudinge toegelegd. DE WITT zondt daarom het Paskwil aan de Staaten, verzeld van eenen Brief, waar in hij zijne on-

ſchuld voor de Vergadering bloot leide. Hij merkte aan, onder veele andere zaaken, ter zijner verdeedigingе dienende, „ dat de Gekommitteerde Raaden hem, in den aanvang zij„ner bedieninge, eenige penningen, tot verval der onkosten „ van geheime verſtandhoudinge, hebbende willen ter hand „ ſtellen, hij naderhand zijne gedagten hadt laaten gaan op „ den wantrouwenden aart der Natie, en uit dien hoofde „ zich niet hadt willen laaten belasten met eenig geld, tot „ welke onkosten het ook mogt weezen; neemende tot ge„tuigen van deeze waarheid allen, die, zints dien tijd, in „ het Kollegie van Gekommitteerde Raaden zitting gehad „ hadden." Voorts, „ dat 'er op den Staat van Oorlog, „ ten laste van *Holland*, een post was geſteld geweest van „ tweednizend guldens ieder maand, voor de onkosten van „ geheime verſtandhoudingen; doch dat, niet hij in 't bijzon„der, maar of de Algemeene Staaten, of derzelver Gemag„tigden tot de geheime Onderhandelingen, zomtijds ook, „ doch zelden, de Staaten van *Holland*, en ook, voor een „ gedeelte, de Gekommitteerde Raaden, het beſchik over „ deeze ſomme gehad hadden; dat, naar zijn beste geheu„gen, 't geen, met zijne kennisſe, door de Gekommitteerde „ Raaden van de genoemde penningen uitgegeeven was, „ geene zesduizend guldens in 't jaar beloopen hadt, en dat „ geen heller of penning daar van door zijne handen gegaan „ was." De Gekommitteerde Raaden, de gemagen, op welke DE WITT zich hadt beroepen, bevestigden zijn ſchrijven, door te verklaaren „ dat zij niet wisten, dat DE WITT, zo „ lang zij zitting in het Kollegie gehad hadden, eenige pen„ningen tot geheime dienſten en verſtandhoudingen, hadt „ ontvangen."

Eene andere misdaad, den Raadpenſionaris ten laste geleid, was, dat hij het Leger kwalijk bezorgd hadt. Hij vondt geraaden, over deeze aantijging, zich ſchriftlijk tot den Prins VAN ORANJE te wenden, met klagten over die ſchennis van zijne goeden naam, en met verzoek om geregtvaardigd te worden. Hij voegde daar nevens het Schendſchrift, boven vermeld. Het antwoord welk DE WITT, op zijnen brief, ontving, was duister en ingewikkeld. Naa zijne veragting betuigd

zuigd te hebben van het Paskwil, bij den brief gevoegd, en hoe hij altoos zodanig hadt gehandeld, ten opzigte van de uitſtrooizels en blaauwboekjes, tot krenkinge van zijnen eigen naam, met toomlooze ongebondenheid, in den Lande verſpreid, ſchreef de Prins „ dat hij niet twijfele mogt, „ of DE WITT hadt zo veel zorge voor het Leger gedraagen, „ als naar tijds gelegenheid hadt kunnen geſchieden; doch „ dat de menigte der dagelijkſche bezigheden hem hadt ver„ hinderd, naauwkeurig naa te gaan, wat aan het Leger zou „ mogen ontbroken hebben, en aan wien het hadt gehaperd, „ dat dit gebrek niet naar behooren vervuld was geworden. „ Wat de penningen betrof, ter geheime verſtandhoudinge „ geſchikt, beriep hij zich op de Gekommitteerde Raaden, „ en verklaarde, dat de regtvaardiging, door DE WITT van „ hem begeerd, beter zou kunnen gevonden worden uit de „ blijken van voorzorge, bij hem aangewend."

Nog iets was'er, waar van DE WITTS vijanden, als een bewijs van laage baatzucht, ten deezen tijde veel opheſs maakten. Zints eenige jaaren hadt de Raadpenſionaris merkelijke ſommen opgenomen, tegen eene rente van twee en een half ten honderd, met oogmerk, zo als hem wierdt naagegeeven, om de penningen te beleggen aan Schuldbrieven op het Land, waar van hij vier ten-honderd trok, en dat hij, om den intreſt zo veel te minder te kunnen bedingen, de Schuldbrieven in pand gaf voor de opgenomene ſommen. Op deeze aantijging verdeedigde zich de Raadpenſionaris, in eenen brief aan zekeren zijnen Neeve, waarſchijnlijk den *Dordrechtſchen* Penſionaris NIKOLAAS VIVIEN. „ Hij hadt," dus luidde zijne verdeediging, „ bij drie gelegenheden, Schuldbrieven op het „ Gemeene Land in pand gegeeven: eerst, toen hij, als „ Stadhouder van de Leenen, genoodzaakt zijnde, eenig „ Leengoed te koopen, de Heerlijkheden *Hekendorp*, *Snel„ rewaard*, *Zuid-* en *Noord-Linſchooten* en *Tjelveere* ge„ kogt hadt, waar toe hij een deel der Kooppenningen hadt „ opgenomen, onder verpanding van eenige Schuldbrieven „ (*Obligatien*); — ten anderen, wanneer hem, in den Jaare „ 1668, aangedient wierdt, dat zekere Vrouw van aanzien, „ aan het Hof van *Brunswijk-Lunenburg*, in *Holland* twee-

„ hon-

„ honderddnizend guldens wilde uitzetten, tot drie, of mo-
„ gelijk minder ten honderd in 't jaar, op onderpand van
„ Schuldbrieven, ten laste van *Holland*; dat hij ten dien
„ tijde hadt te wege gebragt, dat deeze ſomme den Lande,
„ tegen twee en een half ten honderd, wierdt aangeboden;
„ doch wanneer men deeze aanbieding hadt afgeſlagen, om
„ dat men den gemeenen peil van Intrest niet wilde vermin-
„ deren, dat hij zelve, daar naa, een gedeelte der gemelde
„ ſomme opgenomen, en daar voor Schuldbrieven hadt ver-
„ pand; — en ten derde, wanneer hij 't Land geraaden heb-
„ bende, liever Lijfrenten te verkoopen, dan geld op los-
„ rente of intrest op te neemen, om dat het van de Lijfren-
„ ten ten eenigen tijde zekerlijk ontlast wierdt, hij zelve,
„ bij die gelegenheid, omtrent vijfduizend guldens jaarlijks
„ aan Lijfrenten hadt gekogt, waar toe hij insgelijks eene
„ ſomme van zeventigduizend guldens hadt moeten opneê-
„ men." Daarenboven berigtte hij, in dien zelfden brief, aan zijnen Neeve „ dat hij nog wel vijftigduizend guldens
„ aan Lijfrenten hadt gekogt, om," zo als hij ſchreef,
„ zijnen gantſchen welvaat aan dien des Vaderlands te ver-
„ binden, en, ten opzigte zijner tijdlijke middelen, met *Hol-*
„ *land* te ſtaan of te vallen; hebbende hij nooit iets bezee-
„ ten buiten den Staat der Vereenigde Nederlanden, en,
„ nog in deezen zelfden jaare, waar in het Gemeene Land,
„ bij veelen, zijn Credit reeds hadt verlooren, eene goede
„ ſomme aan hetzelve opgeſchooten. Dit alles was openlijk,
„ en door Makelaars, geſchied, op de zelfde wijze als deeze
„ handel door anderen dagelijks wierdt gedreeven: waarom
„ hij van verſtand was, dat iet diergelijks hem, even min
„ als anderen, kwalijk kon genomen worden." Ondanks deeze aangevoerde redenen vondt zijne verdeediging, bij veelen, weinig ingangs, en beſpeurde de Raadpenſionaris, dat de haat tegen hem dagelijks toenam.

Intusſchen was de Heer DE WITT van zijne moorddaadig toegebragte wonden geneezen. Van nieuws in het openbaar verſchijnende, ging hij, op den eerſten Augustus, Prins WILLEM DEN III begroeten, om zijne Hoogheid met de verheffing tot de hooge waardigheden zijner Voorouderen geluk te

wen-

wenſchen. Hij wierdt koel ontvangen. Hier aan, en nog meer aan den haat des gemeens, welke dagelijks, tegen hem en zijn Huis, toenam, beſpeurde de Raadpenſionaris ten duidelijkſte, zo als hem insgelijks reeds door eenen zijner Vrienden was onder 't oog gebragt, dat hij den Vaderlande van geen verderen dienst zoude kunnen weezen. Doch zich na een ander Gewest te begeeven, en aldaar, tegen 's Volks woede, eene ſchuilplaats te zoeken, gelijk de zelfde Vriend hem hadt geraaden, konde hij op zich zelven niet verkrijgen. Alleenlijk wierdt hij te raade, zijn Raadpenſionarisampt, welk hij nu ruim negentien jaaren hadt bekleed, neder te leggen, en, volgens toegeſtaane vergunning, zitting in den Hoogen Raad te neemen.

Op den vierden Augustus in de Vergadering der Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland* zijnde verſcheenen, voerde hij aldaar het woord, in een breedvoerig Vertoog, hoofdzaaklijk behelzende „ dat hij, ruim negentien jaaren geleeden, voor de eerſte maal als Raadpenſionaris beëedigd „ was geworden, gedurende welk lang tijdverloop de Staat „ in zwaare Oorlogen en andere onheilen ingewikkeld wierdt, „ die allen gelukkig waren te boven gekoomen; dat hij, „ met allen ijver, zedert veele jaaren, de misverſtanden, „ uit welke de tegenwoordige Oorlog gereezen was, hadt „ zoeken weg te neemen; dat het Gode, nogthans, behaagd „ hadt, de waarſchijnlijkheid eens aanſtaande Oorlogs, van „ tijd tot tijd, te doen vermeerderen; hoe hij, den tijd daar „ zijnde, om zich in ſtaat van tegenweer te ſtellen, ter Vergaderinge van *Holland*, en ter Algemeene Staatsvergadering, hadt geraaden, de grenzen te verſterken; hoe, ongaangezien hunne Edele Groot Mogendheden zo veele en „ zo ſpoedige voorzorgen gebruikt hadden, als in een lichaam, uit zo veele leden zamengeſteld, mogelijk waren, „ de Voorzienigheid, egter, hadt beſlooten, den Staat te „ dompelen in de tegenwoordige zwaarigheden, zo ſchielijk „ en met zo weinig tegenſtands, dat de naakomelingſchap het „ bezwaarlijk zou kunnen gelooven. Deeze ſchielijk opgekoomene rampen," vervolgde hij, „ hadden de Gemeente niet ſlegts vervuld met ſchrik en ontſteltenis, maar ook

„ met

„ met argwaan op de Regenten, en in 't bijzonder op hem, „ ſchoon geen Regent, maar alleen een Dienaar zijnde, naar „ gelange van het beleid der zaaken, welk aan zijne bedie„ ning vast was, of liever, bij veelen, door onkunde, ge„ waand wierdt, vast te zijn. Hij kon," dus ging hij voort, „ overzulks, in goeden gemoede niet anders oordeelen, dan „ dat het blijven in deeze zijne bediening der gemeene zaake „ nadeelig zoude weezen; zullende de Beſluiten der Staaten „ opgeſteld door zijne pen, voortaan, de vereischte aange„ naamheid bij het Gemeen en ſpoed in het uitvoeren niet „ kunnen hebben. Deswegen verzogt hij eerbiedigelijk, dat „ het den Staaten gelieven mogte, hem te ontſlaan van zijn „ Ampt: terwijl hij hun Edele Groot Mogendheden op 't „ nederigſte dankte voor de gunſten, hem bij verſcheiden „ gelegenheden beweezen, en vooral ook, om dat zij hem, „ in de Jaaren 1653 en 1658, toegeſtaan hadden, in gevalle „ hij, ten eenigen tijde, zijn Ampt nederleide, zitting te „ mogen neemen in den Hoogen Raad." Tot beſluit begeerde nog de Heer DE WITT, „ dat zijn Last, om in dee„ zen Raad te zitten, van het Jaar 1658 mogt worden op„ gemaakt, alzo het hem toeſcheen, eenige hardigheid in te „ hebben, ſchoon het hem, en andere vóór hem, gegund „ was, dat hij in zulk eenen rang zitten zoude, alsof hij in „ 't Jaar 1653, toen hij Raadpenſionaris wierdt, tot Raads„ heer in den Hoogen Raad aangeſteld geweest was."

Zijne rede geëindigd hebbende, verliet de Raadpenſionaris de Vergadering; welke voorts over zijnen voorſlag raadpleegde. De Ridderſchap en Edelen van *Holland*, nevens de Steden *Dordrecht*, *Delft*, *Rotterdam* en *Briele* waren de eenigen, die verklaarden, wel gewenscht te hebben, dat de Raadpenſionaris hadt kunnen beſluiten, in zijnen getrouwen dienst te volharden. De andere Leden der Vergaderinge ſpraken minder hartlijke taal. Het beſluit viel dan, dat men den Heer DE WITT op de eerlijkſte wijze ontſlaan zoude, en de begeerde zitting in den Hoogen Raad toeſtaan. Over de wijze van het ontſlag raadpleegde men, vervolgens, met den Prinſe, die twee of drie dagen tijds begeerde, om 'er zich op te bedenken. Het antwoord, welk hij den Staaten gaf,

be-

behelsde merkelijke verandering in het Ontwerp, door hun Edele Groot Mogenden beraamd, en den Prinse ter hand gesteld. Men voegde zich geheelijk naar des Stadhouders inzigten, stondt den Raadpensionaris zijn verzoek toe, bedankte hem eenvoudiglijk, en vergunde hem zitting in den Hooge Raad; eene plaats, welke hij, egter, hoolt bekleed heeft, en die de Staaten van *Zeeland* zwarigheid maakte hem toe te staan.

'Er is 'er, die verhaald hebben, dat DE WITT, kort voor dat hij zijn Ampt nederleide, van 's Prinsen wegen aanzoek zou gehad hebben, om tot zijne zijde over te koomen; op welke voorwaarde hem de belofte zou gedaan zijn, om zijn gezag te behouden, mids hij zich geheelijk naar des Stadhouders inzigten voegde; doch dat DE WITT, onwrikbaar aan zijne beginzelen verkleefd, niet van zich zelven hadt kunnen verkrijgen, tegen zijn eigen inzien te handelen; en alzo het eenig middel, welk hem zou hebben kunnen staande houden, van de hand wees. Anderen, egter, zijn van meeninge, dat aan dit verhaal de noodige echtheid mangelt.

Intusschen was de Heer KORNELIS DE WITT, broeder van den Raadpensionaris, gelijk wij, in 't volgende Artikel, breeder zullen verhaalen, in hegtenis genomen, en, bij Vonnis van den Hove, met ballingschap gestraft. Maar de boosheid hadt over hem eene zwaarder straffe beslooten, en te gelijk om den geweezenen Raadpensionaris, daar in te doen deelen. Volgens geslagen Vonnis moest de Ruwaard, op den twintigsten Augustus, de Voorpoort in *'s Graavenhage*, en vervolgens het Land verlaaten. Maar het snoodst ontwerp, waar van de Geschiedenissen gewaagen, hieldt in, dat de gehaate Ruwaard, op dien eigen dag, aan den wraakzugt moest worden opgeofferd. Het behelsde met een, dat zijn even gehaate broeder in het zelfde lot moest deelen. De zwarigheid was, om Heer JOAN DE WITT na de Gevangenpoort te lokken. Gelijk het der vast beraadene boosheid zelden aan hulpmiddelen ontbreekt, en men meestal eerloozen aantreft, die haar ten dienste willen staan, dus verzon mien ook, in dit geval, eenen list, om den niets kwaads vermoedenden DE WITT in den strik te lokken.

De

De onverlaaten, naamelijk, den Cipier op hunne zijde gekreegen hebbende, bewoogen hem, zijne dienstmaagd te zenden, om den Heere JOAN DE WITT, uit name van zijnen broeder den Ruwaard, te laaten weeten, dat hij vrijgesproken was, en hem, zo ras doenlijk, verlangde te spreeken. Heer JOAN bevondt zich thans ten huize van zijnen Zwager, den Heere VAN ZWYNDRECHT. Naa het ontvangen der boodschap wilde hij niet toeven tot dat zijne Koets gereed was, maar belaste, die te zenden aan de Gevangenpoort, om zijnen broeder met te meer welvoeglijkheids af te haalen; wien, daarenboven, om de zwaare pijniging, hem onlangs aangedaan, het gaan zeer bezwaarlijk zoude vallen. 'Er is 'er, die willen, dat hij straks ten Huize uitging, verzeld van twee Klerken en éénen Knegt. Doch anderen verhaalen, dat men zeer veele moeite aanwendde om hem te wederhouden, dat hij, op eenen zo hachlijken dag, zich aan de woede des Volks niet wilde blootgeeven. Men voegt 'er nevens, dat zijne Dogter, welke hij teder beminde, zich voor zijne voeten nederwierp, en vrugtloos smeekte om hem het uitgaan te beletten. Daarenboven vindt men aangeteekend, dat een zijner Vrienden, die thans zitting hadt in de Generaliteits Rekenkamer, en op dit pas insgelijks ten Huize van den Heere VAN ZWYNDRECHT zich bevondt, hem aldus zou hebben aangesproken: „ Ik kan niet begrijpen, dat de Ruwaard u door „ eene Dienstmaagd zou laaten ontbieden. Wilde hij u spreeken, dan zou hij u dat wel door iemand anders hebben „ laaten weeten. Dat staat mij niet aan. Wilt gij wel doen, „ onderzoek eerst, of het waar zij; daar is nog tijds genoeg „ om 'er heen te gaan." Ondanks deeze smeekingen en vermaaningen, ging Heer JOAN ten huize uit, en liep alzo het deerlijkst lot in den mond, welk immer eenigen menschen bejegende. Op het Artikel van JAKOB DE WITT hebben wij reeds verhaald, dat de Grijzaart, indien hij van zijns Zoons voorneemen verwittigd geweest ware, hem na de Gevangenpoort zou verzeld hebben, uit reikhalzend verlangen om zijnen deerlijk gehavenden Zoon KORNELIS met zijne onderstelde vrijlating geluk te wenschen.

Heer

Heer JOAN DE WITT aan de Gevangenpoort gekoomen zijnde, vraagde aan twee Burgers, die hij aldaar ontmoette, *of ze niets gehoord hadden*; waarop hij niets dan een norsch uitgeſproken *Neen* tot antwoord ontving; haatende hem voorts ter Voorpoorte binnen gaan. Naauwlijks was hij in het Vertrek gereeden, alwaar zijn Broeder zich bevondt, of deeze, hem ziende, riep met verwondering uit: *Ach! mijn Broeder, wat koomt gij hier doen?* Waar op de Oud-Penſionaris hervraagde, *of hij hem dan niet onthooden hadt?* Als deeze zulks ontkende, vielen zij ſtraks op het vermoeden, dat 'er eenig kwaad tegen hen gebrouwen wierdt.

En, inderdaad, dat hunne giſſing geenzins ongegrond was, bleek, binnen weinige oogenblikken, uit de toebereidzels tot den afſchuwelijken moord, die, kort daar naa, aan hun zou gepleegd worden. Doch voor zo verre zo wel de Heer KORNELIS als de Heer JOAN DE WITT op dit treurtooneel verſcheen, zullen wij het berigt daar van uitſtellen tot het ſlot des volgenden Artikels, 't welk de voornaamſte leevensbijzonderheden des eerstgenoemden zal behelzen. Wegens 's beroemden Staatsmans afſtammelingen en karakter zullen wij nog, ten beſluite, het volgende aanteekenen. Heer JOAN DE WITT, wiens Echtgenoote zijn treurig einde niet ſchijnt beleefd te hebben, hadt bij haar vijf kinderen verwekt: ANNA DE WITT, gebooren den zevenëntwintigſten December des Jaars 1655; AGNES DE WITT, gebooren den achttienden Junij des Jaars 1658; MARIA DE WITT, gebooren den tweeëntwintigſten September des Jaars 1660; JOAN DE WITT, gebooren den zevenentwintigſten Maart des Jaars 1662; en, eindelijk, JAKOB DE WITT, gebooren den tienden November des Jaars 1667. Van eenen deezer Zoonen zijn, te *Amſterdam*, nog afſtammelingen in weezen.

Wat 's Mans karakter betreft, om dit te maalen, zullen wij de woorden, gevloeid uit eene beroemde penne, overneemen, en de onze maaken. „ Een vlug en vroeg ontwikkeld verſtand" (dus luidt die Karakterſchets) „ een juist oordeel, „ gepaard met ongemeene ſchranderheid in 't uitvorſchen van „ geheimen, en groote ervaarenis in Staats- en Regeerings„ zaaken deeden hem langen tijd aanzien als 't Orakel der „ Hoo-

„ Hooge Staatsvergaderingen. Het verworven vertrouwen
„ gaf hem het beleid der gewigtigſte buiten- en binnenland-
„ ſche handelingen in handen. Alle papieren van aanbelang
„ wierden door hem ontworpen. Gelijk hij Briefwisſeling
„ hieldt met de Gezanten van den Staat aan alle Hoven, zo
„ verkeerde hij dagelijks met de uitheemſche Gezanten, her-
„ waards afgevaardigd. — Naauwlettend was hij op den ſtaat
„ van 's Lands Geldmiddelen; zijne ſchranderheid hadt ze in
„ zulk eene orde gebragt, dat de Staaten, na dat hij zijn
„ Ampt hadt nedergelegd, op hem begeerden, dat hij hun
„ daar van eene ſchets zou leveren. Bekend was zijn dier-
„ baar Zakboekje, voorzien met Tafels, waar uit hij aan-
„ wees, op wat grond en wijze men den Staat aan geld kon
„ helpen, in geval van noodzaaklijkheid. Zommigen hebben
„ geoordeeld, dat hij de Rekenkunde te veel op de Staat-
„ kunde toepaſte, te dikwijls uit der Vorſten belangen re-
„ denkaveide, en te ligt veronderſtelde, dat zij daar volgens
„ te werk gingen. Dit is zeker zijn zwak geweest; doch
„ zij, die ſchrijven, dat hij geen kennis hadt van den ſtaat
„ en de belangen der vreemde Mogendheden, moeten zijne
„ Brieven niet geleezen hebben. TEMPLE, die hem wel ken-
„ de, getuigt, dat hij daar in boven allen uitſtak. 't Is ge-
„ heel iets anders, van eene zaak onkundig te zijn; en ge-
„ heel iets anders, door een grondbeginzel, dat in zich zel-
„ ven goed is, verkeerd toetepaſſen, een misſlag te begaan.
„ Dit was, ongetwijfeld, zijn geval. Veelen wraakten in
„ deezen Staatsman, dat hij ook den rol van Held wilde
„ ſpeelen, wanneer hij zich in den Oorlog met *Groot-*
„ *Britannie*, op 's Lands Vloot begaf. Zij ſchrijven het aan
„ loutere verwaandheid toe; maar misſchien is het alleen
„ veroorzaakt door het vooruitzigt, om zijn toen waggelend
„ gezag door een gelukkigen Zeeſlag, onder zijn beleid, te
„ herſtellen. Dat hij niet ongeſchikt was, om den Lande zo
„ wel ter Zee als in den Raad dienst te doen, wijst het in
„ Zee brengen der Vloote, tegen het gevoelen der Lootzen,
„ uit. Ondanks zijnen afkeer van uiterlijke praal en zijne ne-
„ derige leevenswijze, kleeft hem het verwijt van trotsheid en
„ heerschzugt aan: deeze, zegt men, bewoogen hem, om

„ de

„ de gewigtigſte zaaken geheim te houden, en genoegzaam „ alleen afſtedoen. Dan, dewijl zijne gemeenzaamheid, an„ derzins betoond, en zijn overig gedrag geene bewijzen van „ die zielsgebreken opleveren, zal men veiliger aan andere „ oorzaaken, uit de tijdsgeſteltenis natuurlijk voortvloeijende, „ die handelwijze toeſchrijven.

„ Duidt men het euvel, dat hij, door den invloed, wel„ ken hij maakte te hebben in de Regeeringen der Steden, „ ze allengskens met Lieden van zijnen aanhang vervulde, „ men zou het zeker dwaasheid noemen, indien hij, kundig „ van de twee partijen in het Vaderland, geene zorg gedra„ gen hadt, om de zijne de meerderheid te doen krijgen, „ ten beste van den Lande. Aan deeze zugt moet, voor een „ gedeelte, ook worden toegeſchreeven, dat hij zo dikwijls, „ tot misnoegen van perſoonen, die anders agting voor hem „ hadden, de aanzienlijkſte en voordeeligſte Ampten zijnen „ Bloedverwanten en Vrienden toeſchikte. Dit was, ten „ hoogſten genomen, een verſchoonlijk zwak; althans veel „ verſchoonlijker, dan dat hij zich zelven met 's Lands geld „ verrijkte, 't geen hem wel nagegeeven, doch waar van „ het tegendeel beweezen is. Hij bleef altoos den Vaderlands „ getrouw, wat ook de laſtermonden en pennen verdicht „ hebben, om zijnen goeden naam te bezwalken: en nooit „ heeft men ontdekt, dat hij zich door vroemde Mogend„ heden liet omkoopen, ten nadeele van den Staat. — Sterk „ was de proef, welke zijn Karakter ten deezen aanzien „ doorſtondt; zo liſtig als onverwagt uit den huize gelokt, „ en niets minder dan zulk een kort aanſtaanden dood voor„ ziende, was 'er de ſchoonſte gelegenheid, om in zijne pa„ pieren iets te ontdekken. Deezen wierden, terſtond na „ zijnen dood, tot zijne bijzondere Brieven toe, door de Staa„ ten in beſlag genomen, ten ſcherpſten door en door onder„ zogt, zonder iets in dezelven te ontdekken, 't welk zijner „ gedagteniſſe tot oneer ſtrekte. Eén der Gemagtigden tot „ dit onderzoek, gevraagd: Wat hij in de papieren van DE „ WITT gevonden hadt? antwoordde: *Wat zouden wij gevon„ den hebben? Niets, dan Eerlijkheid!* Zo zegepraalt de „ Deugd, als zij beproefd wordt.

„ Gebroken hadt hij, en zijn hoofdgebrek was Onverzet-
„ telijkheid. Men moge deeze onder den ſchoonen naam van
„ Grootheid van Ziel bewimpelen; niemand kan lochenen,
„ dat deeze hem aanzette, om al zijn gezag te gebruiken,
„ om den Prins VAN ORANJE, zo veel hem mogelijk ware,
„ buiten 't bewind te houden, en dit doortedrijven tegen het
„ gevoelen van alle de Gewesten, en van verſcheide voor-
„ naame Leden van *Holland*, die niet duiden konden, dat
„ iemand, hun in rang en geboorte gelijk, zich den kleen
„ der regeeringe aanmaatigde. Dit vasthouden aan een eens
„ gevormd plan, en, met het verloop van 't getij, de ban-
„ ken niet te verzetten, veroorzaakte gewis veelen der ram-
„ pen, die, in den laatſten tijd zijns Staatsbeſtuurs, het Land
„ troffen. Dit bragt hem in den haat der zulken, die, door
„ 's Prinſen verheffing, 't belang van den Staat, of hunne
„ eigene grootheid zogten. Dit, eindelijk, maakte hem ver-
„ dagt van ontrouw en Landverraaderij bij 't onverſtandig
„ Gemeen, 't welk, door Lieden van aanzien opgehitst, en
„ aan blinde woede geen paal ſtellende, hem een lot deedt
„ overkomen, 't geen van allen als wreed en onmenschlijk
„ moet gewraakt worden. Juist, ja zeer juist, was het oor-
„ deel van DE RUITER, toen hij den Broedermoord, met de
„ uiterſte ontſteltenis en droefheid, aan boord vernam; de
„ billijkheid ſprak uit zijnen mond: *Dat die Heeren zo om-*
„ *hals gebragt zijn, is droevig om te hooren. Zijn ze*
„ *ſchuldig, gelijk men roept, aan verraad, of aan 't om-*
„ *koopen van een Barbier, om zijne Hoogheid te doen ver-*
„ *moorden, dan moest men ze door wettige Regters hebben*
„ *ter dood verweezen; dat zou tot luister en eere van den*
„ *Staat en 't Regt hebben geſtrekt; maar nu zijn ze door*
„ *'t raazende Volk vermoord.* GOD *bewaare ons lieve Va-*
„ *derland voor zodanig en meerder oproer en oploop!*"

WITT, (KORNELIS DE) ouder broeder van den Raadpenſionaris, in het voorgaande Artikel vermeld, en Zoon van JAKOB DE WITT, insgelijks reeds geſchetst, en van ANNA VAN DE KORPUT, wierdt gebooren op den vijfëntwintigſten Junij

den

des Jaars 1623. Op het Hoogeſchool, waar heen, na voorafgaande onderrigtingen te hebben ontvangen, hem zijn Vader zondt, was de Regtsgeleerdheid zijne hoofdſtudie, om alzo bekwaam gemaakt te worden tot het loflijk bekleeden der aanzienlijke posten en waardigheden, tot welke zijne omſtandigheden hem den weg baanden. Dapper en onverzaagd van aart zijnde, voegde zij de beoefening der Krijgskunde daar nevens. Proeven zijner vorderinge in deeze weetenſchap vertoonde hij in het vervolg van zijnen leeftijd.

Na den loop zijner oeffeningen, aan 't Hoogeſchool, te hebben voleindigd, deedt DE WITT eene reize door verſcheiden Gewesten van Europa. Van zijne uitlandigheid wedergekeerd, trad hij, niet lang daar na, in 't huwelijk met Jonkvrouwe MARIA VAN BERKEL, dogter van den Heere JAN VAN BERKEL, Ontvanger Generaal van *Holland*, en van Vrouwe ELIZABETH PRINCE. De huwelijksplegtigheid wierdt gevierd, op den eenentwintigſten September des Jaars 1650. Vijf kinderen wierden uit deezen echt gebooren: JAKOB, JOAN, ANNA, MARIA en WILHELM DE WITT. De eerstgenoemde, na zijns Vaders rampzalig einde, zich buitenslands hebbende begeeven, overleedt, in den Jaare 1675, te *Weenen*, aan de kinderziekte.

Door eigen perſoonlijke bekwaamheden daar toe geregtigd, en door den luister en het aanzien van zijn Geſlagt geholpen, zag zich KORNELIS DE WITT, wel haast, geplaatst aan het roer van Stads- en Staatsbewind. Na alvoorens, in zijne Vaderſtad, mindere Regeeringsposten bekleed te hebben, beklom hij aldaar het Burgemeesterlijk geſtoelte, hadt zitting, van wegen de zelfde Stad, in de Vergadering der Edele Groot Mogende Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, wierdt Ruwaard van den Lande van *Putten*, en Baljuw van *Beierland*, en eindelijk Kurator van 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*.

Het Jaar 1667, toen de Vereenigde Gewesten in eenen Oorlog met *Engeland* waren ingewikkeld, vertoonde een blijk van het vertrouwen, welk de Staaten in de kunde en vaderlandsliefde van DE WITT, ſtelden. Hun Hoog Mogenden, naamelijk, eene talrijke Vloot hebbende uitgerust, over welke de Admiraal DE RUITER het opperbevel zoude voeren, hadden

geraaden gevonden, twee of drie Heeren uit het midden hunner Vergaderinge te magtigen, op de Vloot, om, zonder rugſpraak te houden, naa het inneemen van den Raad des Generaals, op alle zaaken te beſluiten, en naar bevinding van omſtandigheden te handelen. *Holland* benoemde daar toe KORNELIS DE WITT. Doch vermids de andere Gewesten geene Gemagtigden benoemden, moest DE WITT alleen, in die gewigtige hoedanigheid, den Zeetogt bijwoonen. 'Er is 'er, die meenen, dat de Admiraal DE RUITER den Burgemeester DE WITT ongaarne op de Vloot zag, vermits hij hem, tot het bekleeden van den toebetrouwden post, niet bekwaam genoeg oordeelde. Doch andere twijfelen aan de gegrondheid deezer meeninge.

Bij het uitzeilen der Vloote, op den zesden Junij des bovengenoemden jaars, bevondt zich DE WITT op het Schip van den Admiraal DE RUITER. Men wendde den ſteven na *Engeland*, en liet, op den zeventienden der maand, in het *Koningsdiep*, het anker vallen. Van hier wierden zeventien Schepen vooruit gezonden na de *Theems*, met last om eenige *Engelſche* Oorlog- en andere Schepen, die aldaar lagen, aan te tasten. De Luitenant-Admiraal WILLEM JOZEF VAN GEND hadt het beleid over die onderneeming. Op zijn Schip, van dat van DE RUITER, ging thans de Heer DE WITT over. Het Fort *Sheernes*, op het Eiland *Chappy* gelegen, wierdt vermeesterd, de beste Krijgs- en Scheepsvoorraad, daar gevonden, medegenomen, het overige verbrand, en het Fort zelve, als niet houdbaar, geſlegt. DE RUITER zeilde met het gros der Vloote tot voor *Quinenburg*, en begaf zich, met eenig klein Vaartuig, na *Chattam*. VAN GEND liep de Rivier op tot digt onder *Chattam*, waar de meeste Koningsſchepen lagen. Twee groote Schepen en vier Branders hadt men hier laaten zinken, om de vaart te verſparren: en was de ſtroom daarenboven geſloten met een zwaaren ijzeren Keten, loopende over Katrollen, die op Vlotten dreeven. Agter die Keten lagen vier Schepen beneden het Kasteel, en twee Fregatten daar boven. Aan wederzijden van de Keten, op het Land, waren twee Batterijen, ieder van acht ſtukken, waar in een groot getal Muskettiers lag, uit het grof en klein

klein geſchut een onophoudelijk vuur maakende. De doortogt ſcheen onmogelijk, en men begon te wanhoopen aan 't volvoeren van het hoofdvoorwerp deezer onderneeming. In deeze verlegenheid boodt Kapitein JAN VAN BRAKEL, dien eigen morgen in hegtenis gezet over het doen aan land gaan eeniger Matroozen, zich aan, om met zijn Schip den weg ter overwinninge te baanen, indien men hem ontſloeg: door eene dappere daad zogt hij de ſchande zijns misdrijfs uittewisſchen Men aanvaardde dit. De onverſchrokkene VAN BRAKEL zeilde met zijn Fregat, één der ſlegtſte uit de Vloot, de andere Schepen voorbij, en naderde het vuur der vijandlijke Batterijen en Schepen, zonder een ſchoot te doen. Wanneer hij tot de Keten genaderd was, brandde hij los op een groot Fregat, klampte het aan boord, en veroverde het in een oogenblik. JAN DANIELSZOON VAN DE RYN, een Brandſchip aanvoerende, zeilde, zo eenigen willen, de Keten aan ſtukken, en ſtak een Engelsch Oorlogſchip in brand. Anderen willen, dat de Keten losgemaakt wierdt door eenige Matroozen, op last van den Schout bij Nagt DAVID VLUG, aan land gegaan, en dat één der ijzeren Bouten, aan welke zij vast was, nog te *Enkhuizen*, ter gedagtenis van dit ſtout beſtaan, bewaard blijft. Drie anderen ondergingen op dien eigenſte plaats het zelfde lot: de *Royal Charles*, het grootſte en beste Schip der geheele Vloote, wierdt verlaaten, en van weinig Booten genomen; in 't zelve tekende DE WITT, dien eigen avond, nog eenige Brieven aan hunne Hoogmogenden, verſlag behelzende van de overwinning.

De volgende dag was weer en wind gunſtig, om den zo gelukkig begonnen aanſlag verder doortezetten, en vier groote Koningsſchepen, die hooger op lagen, te vernielen; doch men moest het Kasteel *Upnor*, waar uit onophoudelijk met zwaar geſchut geſchooten wierdt, voorbij, en de Rivier was te dier plaatze naauw. DE RUITER maakte ſchikking op alles, en men volbragt zijne bevelen, hoe gevaarlijk ook. Dan hij liet de zijnen in geen gevaar, 't welk hij zelve ſchuwde; toen eenige Branders, onder het ſchieten uit de Oorlogſchepen op het Kasteel, voorbij zeilden, ſprong hij in eene ſloep. De Ruwaard, dat ziende, vroeg, waar hij heen wil.

de? *Ik zal*, was zijn antwoord, *gaan zien, hoe 't ons Volk daar zal maaken*; en de Ruwaard daar op: *Ik zal u dan vergezelſchappen.* Zij voeren zamen derwaards. Waar op DE RUITER één der Branders aanvoerde, en order gaf, hoe hij 't zou aanleggen. Dit ſlaagde zo gelukkig, dat drie der grootſte en weerbaarſte Schepen van geheel *Engeland*, elk nachtig ſtukken geſchuts voerende, tot het water afbrandden: het vierde ontſnapte ter naauwernood het gevaar. De Hertog VAN YORK en de Hertog VAN ALBEMARLE, die, gelijk men uit eenige Gevangenen vernam, daags te vooren nog op deeze drie Schepen geweest waren, en zich toen te *Rochester*, of daar omſtreeks, onthielden, zagen de glorie der Engelſche Scheepsmagt, onlangs nog zo ontzaglijk, voor hunne oogen in vlam en rook vergaan, en het verbranden der Koopvaarderen in *'t Vlie*, met den brand der Koninglijke Oorlogſchepen, betaald gezet. Men zou het Eiland *Chappy*, even als de Engelſchen het Westëinde van *ter Schilling*, hebben kunnen in brand ſteeken; maar men wilde met meer edelmoedigheids oorlogen, en geene onſchuldigen de ſchuld van anderen laaten boeten: het plaagen en rooven, 't geen eenigen der Schepelingen beſtonden, wierdt ſtreng geſtraft.

Hoewel deeze togt vereenwigd in de Verzamelingen van Nederlandſche kunst, door het penſeel en het graveerſtift der Heeren LANGENDYK en SALLIETH, dus gelukkig uitgevallen, van zommigen van roekeloosheid wordt beſigt, oordeelden, evenwel, 's Lands Staaten zich verpligt, hun genoegen daar over openlijk te betoonen. Behalven de geſchenken aan de mindere bevelhebbers, wierdt de Heer DE WITT, gelijk ook de Admiraal DE RUITER en VAN GEND, begiftigd met een Gouden Kop, op welken de altoos gedenkwaardige togt zeer keurlijk en kunſtig was afgebeeld. Wat laater ontving, nog daarenboven, de Ruwaard van de Staaten van *Holland*, eenen Rentbrief van dertigduizend guldens, in erkentenisſe der gewigtige dienſten, op den vermaarden togt na *Chattam*, door hem den Lande beweezen.

In den vreezelijken Zeeſlag, in de maand Junij des Jaars 1672, andermaal onder opperbevel van den Heere DE RUITER, aan de Vereenigde *Franſche* en *Engelſche* Vloot geleverd,

was de Ruwaard DE WITT, als Gemagtigde, tegenwoordig. Eenige andere Staatsleden verzelden hem nu in die hoedanigheid. Vóór zijn vertrek hadt hij de toezegging ontvangen, dat zijn Zoon, waarſchijnlijk de oudſte, hem in het Ruwaardſchap zou opvolgen, indien hij, onverhoopt, in 's Lands dienst mogt ſneuvelen. Van wegen den Staat wierdt hem eene lijfwagt van etlijke Hellebardieren toegevoegd. DE WITT begaf zich aan boord van den Heere DE RUITER. Op den zevenden Maij des gemelden jaars kwamen de Vlooten aan elkander. Vooraf hadt de Ruwaard, aan de bevelhebbers, eene deftige en kloekhartige aanſpraak gedaan, en elk tot zijnen pligt vermaand. Geduurende het gevegt onthieldt zich DE WITT op de Bovenhut, daar hij zich, als zijnde met eenig ongemak aan zijn been gekwetst, een fluweelen armſtoel hadt laaten brengen. Hier ſnorden hem de kogels als hagel over en langs het hoofd. Eén derzelven, digt voorbij zijn hoofd gonzende, doodde drie zijner Hellebardieren, en bragt twee of drie anderen zwaare wonden toe. Gaarne zouden DE WITT en DE RUITER, 's anderendaags, het gevegt hervat hebben; maar de vijanden ontweeken hun, en kwam daarom 's Lands Vloot, in het gezigt van het Eiland *Walcheren*, ten anker; daar zij eenigen tijd bleef liggen.

Intuſſchen was des Ruwaards ongeſtelдheid dermaate toegenomen, dat hij aan 's Lands Staaten om verlof verzogt, zich na Land te mogen begeeven. Bij zijne komst te *Dordrecht* vondt hij de Stad vol beweeging, en het gemeene volk bijzerzinnig tegen hem vooringenomen. Terwijl hij nog op de Vloot was, hadt men het grauw oproerig langs de ſtraaten hooren ſchreeuwen: *Lang leeve de Prins* VAN ORANJE: *de Duivel haale de* DE WITTEN! Twee Vaandels, van eenen der Stads Torens waaiende, het een *Oranje*, het ander *wit*, waren indiervoege geplaatst, dat het eerſte *boven*, het ander *onder* ſtondt, voerende het Opſchrift:

ORANJE *boven*, DE WITTEN *onder*;
Wie anders meent, dien ſlaa de Donder!

Daarenboven hadt men eene Schilderij, vertoonende den roemrijken togt na *Chattam*, en in dezelve de afbeelding

van den Ruwaard, ter zijner eere op het Stadshuis te *Dordrecht* geplaatst, van daar gehaald, verſcheurd, de ſtukken rondom de hoofdwagt der burgerije, en het uitgeſneeden hoofd des Ruwaards aan den galg geſpijkerd.

In zulk eene geſteldheid der Stad was het natuurlijk te verwagten, dat den Heere DE WITT eenige onaangenaame bejegening ontmoette. Kort naa zijne wederkomst van de Vloot, kwamen 'er, op eenen nacht ten elf uure, vier onbekende perſoonen aan zijne deur kloppen, begeerende hem te ſpreeken. Met het zeggen, dat de Ruwaard onpaſſelijk, en niet te ſpreeken was, lieten zij zich niet afzetten, maar zogten met geweld ten huize in te dringen. Het vermoeden dat de onbekenden met een moorddaadig oogmerk aldaar waren gekoomen, deedt de huisgenooten na hulp uitzien. Een derzelven, door eene agterdeur, na het Stadhuis in allerijl zijnde geloopen, verzogt bijſtand van de burgerwagt. Deeze zijnde toegeſchooten, deedt de geweldenaars de vlugt neemen.

Aan deeze geweldenarij ontkoomen, moest hij, kort daar naa, voor den aandrang eener andere wijken. Prins WILLEM DE III, door het oproerig dringen van het gemeen te *Dordrecht*, tot Stadhouder zijnde aangeſteld, onderteekende de Wethouderſchap eene Akte, bij welke het Eeuwig Edikt vernietigd, en de gemelde hooge waardigheid den Prinſe wierdt opgedraagen. Aan den Heere KORNELIS DE WITT, terwijl hij nog ziek te bedde lag, wierdt deeze Akte insgelijks ter onderteekeninge voorgelegd. Doch hij weigerde dit, betuigende, liever te willen ſterven, dan een Eed ſchenden, van welken geen mensch op aarde hem kon ontſlaan. Men ſtelde hem voor oogen, dat het woedend en muitend volk zijn huis omringde, en gereed was, zo hij langer aarſelde, tot daadlijkheid te koomen. De onverſchrokken Burger, gewoon, in de heetſte gevegten en Burger-onéénigheden, de grootſte gevaaren met een ſtandvastig gemoed te tarten, liet zich geene vreeze aanjaagen, maar ſprak: *In den laatſten Zeeſlag zijn mij zo veele kogels over 't hoofd gewaaid; ik vreeze 'er geen meer, en wil liever een kogel afwagten, dan dat Schrift teekenen.* Alle aanmaaning ſcheen vrugtloos, en men begon den moed, om hem te winnen, reeds optegeeven, toen zijne

zijne Echtgenoote, haare jongſte Kinderen bij de hand houdende, binnen tradt, en, in traanen zwemmende, ſmeekte, dat hij toch, om hunnent wil, zorg voor zijn leeven zou draagen. Doch, ziende, dat hij onverzettelijk bij zijn beſluit bleef, dreigde zij de deur te openen, zich met de Kinderen onder het oproerig Gemeen te werpen, op deeze wijze zijne Naakomelingen tragten te redden, en hem aan zijn lot overgelaaten. Dit zeggen, op een bijkans wanhoopigen toon geuit, trof hem het hart: hij teekende en dagt zijne eer te redden, en eene verſchooning voor zijne zwakheid te zullen vinden, wanneer het oproer zou bedaard zijn, door agter zijne handteekening te voegen *V. C.*, *vi coactus*, (*door geweld gedwongen*); doch één der opſtookende Predikanten, het Gemeen van de bedruidenis deezer letteren onderrigt hebbende, dwong het hem, dezelven doorteſchrabben, en even als de anderen te teekenen.

Aan deezen ſtorm dus ontkoomen, liep de Ruwaard, kort daar naa, in de maand Julij, een nieuw gevaar, toen de boeren van het Eiland *Voorne*, zes dagen agter elkander hem zoekende, op zijn leeven liepen. Ook anderen, die tot hem in eenige betrekking ſtonden, wierden in den dollen en bloeddorſtigen haat betrokken, welken men hem toedroeg. Een kommis, enkel om dat hij, voorheen, bij den Ruwaard hadt gediend, en door hem met dat ampt was begiftigd, dreigden zij te vermoorden.

Dit alles, intuſſchen, was louter voorſpel van den deerlijken ramp, welke hem, eerlang, zoude wedervaaren. 't Luſt ons, van het beloop deezer zaake, een omſtandig verſlag mede te deelen; 't welk, tevens, den treurigen uitgang van den Raadpenſionaris JOAN DE WITT zal bevatten, gelijk wij, aan het ſlot des naastvoorgaanden Artikels, beloofd hebben.

De Ruwaard KORNELIS DE WITT door zekeren WILLEM TICHELAAR, Woudheeler te *Piershill*, bij den Hove van *Holland*, van zeker gruweliſtuk zijnde aangeklaagd, was de Advokaat-Fiskaal RUISCH na *Dordrecht* gezonden, om den beſchuldigden opteligten. Op den vierëntwintigſten Julij vervoegde hij zich ten huize des Ruwaards: 't was Zondag, en de meeſten der Wethouderen te Kerk. Zonder zich bij één hun-

hunner te vervoegen, of tijd te geeven, om bijeentekomen, voerde hij zijnen proel na den *Hage*. In de Kasteleinij van den Hove van *Holland* gebragt, ondervraagden hem de Gemagtigden van denzelven Hove. TICHELAAR kwam ter zelfde plaatze, doch hadt de vrijheid van gaan en keeren: ook kreeg hij verlof na huis te trekken, zo hij voorgaf, om nader bewijs te haalen. Het leedt tot den zesden Augustus, eer hij weder kwam. DE WITT wierdt in de Voorpoorte van den Hove in naauwer bewaaring gebragt, en het ſterk aanhouden der Regeeringe van *Dordrecht* deedt ook TICHELAAR daar plaatzen. Die Stad beklaagde zich over de ſchennis haarer Voorregten in het weghaalen eens Burgers, om hem elders te regt te ſtellen: bovenäl, dat dit geſchiedde op het aanbrengen van eenen eerloozen Knaap, omtrent een Burger, die de Burgemeesterlijke Waardigheid, en, ten dienſte des Lands, de gewigtigſte posten bekleed hadt.

Zeer groeide de algemeene verbaasdheid over dit opligten des Ruwaards, wanneer de beſchuldiging, tegen hem ingebragt, bekend wierdt. TICHELAAR verklaarde, den zevenden Julij diens jaars ten huize van den Ruwaard gekomen te zijn, om hem over zeker geding met den Heer en Schout van *Piershill* te ſpreeken, doch uitgeſteld wierdt tot den volgenden dag: dat hij toen den Ruwaard, te bedde liggende, gezien en geſproken hadt, die hem beloofde, in het geding behulpzaam te zullen zijn, mits hij zich verbondt, om den Ruwaard ook zekeren dienst te doen; dat TICHELAAR, zich hier toe bereid getoond hebbende, de Ruwaard hem, met veel omſlags van reden, hadt voorgehouden „ dat de Prins nu „ Stadhouder geworden was, en dat men niet rusten zou, „ eer men hem *Souverein* gemaakt hadt; dat zulks verderſlijk „ voor het Land was, kunnende de Prins ligtlijk met de „ Dogter van de eene of andere Mogendheid trouwen, en „ het Land aan eenen vreemden Heer brengen; dat het, eindelijk, 'er onder of over, buigen of barsten moest, en „ het in 't Land niet wel zou gaan, of de Prins moest van „ kant. Dat 'er wel dertig voornaame Lieden waren, die 't „ hier op hadden toegelegd, doch dat TICHELAAR het moest „ volvoeren door vergif, ſtaal of ſchietgeweer. Dat TICHE-

„ LAAR

„ LAAR 'er zich ook bij eede toe verbonden hadt, bewoogen
„ door eene belofte van dertigduizend Guldens, en 't Bal-
„ juwſchap van *Beijerland*. Dat de Ruwaard hem zes zil-
„ veren Ducatons op de hand hadt gegeeven. Dat hij,
„ hier op ten huize uitgegaan, en, naa verloop van acht
„ dagen, uit wroeging, zo hij zeide, over de ſnoodheid
„ van het ſtuk, waar toe hij zich verbonden hadt, na het
„ Leger bij *Bodegraave* vertrokken was, en alles aan den
„ Heere VAN ALBRANDSWAARD, Hofmeester van den Prins,
„ en vervolgens aan den Heere VAN ZUILENSTEIN ontdekt
„ hadt: en, met den eerstgemelden Heer na den *Hage* ge-
„ reisd, hadt hij 'er den Prins berigt van gedaan, en deeze
„ het Hof des kennis gegeeven."

Van 's Ruwaards zijde wierdt erkend, dat TICHELAAR, ten gemelden dage, omtrent een vierendeel uurs met hem geſproken hadt; doch het berigt des geſpreks luidde geheel anders. „ Vooreerst hadt TICHELAAR gewaagd van de zwarigheden
„ des tegenwoordigen tijds, en daarop den Ruwaard aange-
„ boden iets te willen openbaaren, mits het onder hem blee-
„ ve. De Ruwaard hadt hier op geantwoord, dat hij 't zeg-
„ gen mogt, zo 't iet goeds ware; in welk geval hij hem
„ ook wel behulpzaam wilde zijn; doch was het iet kwaads,
„ dan mogt hij wel zwijgen, indien hij 't niet openbaar ge-
„ maakt wilde hebben. TICHELAAR, nog eene poos op be-
„ lofte van geheimhouding aangedrongen, en ſteeds het zelf-
„ de antwoord bekomen hebbende, was heen gegaan met
„ deeze of dergelijke woorden: *Dewijl Mijn Heer het dan*
„ *niet gelieft te weeten, zo zal ik het zwijgen. Ik wensch*
„ *Mijn Heer goeden dag.*" 's Ruwaards Zoon en Knegt hadden aan de geopende Kamerdeur, naauwlijks één roede van het bedde ſtaande, dit afgeluisterd, en het terſtond, eer zij den Ruwaard, of iemand anders, geſproken hadden, in deezer voege over verteld. — De Ruwaard zelve, dugtende, dat dergelijk een geſprek in een zo netelig tijdsgewricht zijnen vijanden ſtoffe tot lastertaal mogt geeven, hadt den Secretaris AREND MUIS VAN HOLY des verſlag gedaan, met verzoek, om het den Burgemeester van 't Geregt bekend te maaken, en teffens, dat 'er op dien TICHELAAR gelet mogt

wor-

worden. Deeze Geheimſchrijver verklaarde ook, uit 's Ruwaards mond verſtaan te hebben, „ dat zekere Vent, bij „ hem gekomen zijnde, gezegd hadt, dat zijne Hoogheid „ mogelijk zou trouwen met de Dogter van zekere Mogend„ heid; en dat men dit moest zoeken te beletten. Waar op „ hij hem belast hadt te zwijgen, alzo hij daar van niet hoo„ ren wilde: ook dat de Ruwaard hem niet kende; doch „ daar naa van zijne Huisgenooten verſtaan hadt, dat hij de „ Barbier van *Piershil* was."

Alle deeze omſtandigheden zamengenomen, en wel overwoogen zijnde, oordeelden de Vrienden des Ruwaards, dat de beſchuldiging, tegen hem ingebragt, niet alleen allen grond, maar ook allen ſchijn van waarheid derfde. Hoe kon men gelooven, dat de Ruwaard aan eenen onbekenden eene zaak van zo veel gewigts zou toevertrouwd, in een vierendeel uurs dien boozen toeleg ontdekt, en hem tot het medepleegen daar van overgehaald hebben? Wie kon denken, dat hij onvoorzigtig genoeg zou zijn, om van een geheim geſprek met iemand, dien hij onderſteld wordt tot zijnen wil bewoogen te hebben, kennis te geeven aan Burgemeesteren van *Dordrecht*; en zelfs melden, dat dit onderhoud den Prins VAN ORANJE betrof? Eene onvoorzigtigheid, die bij wederſlag op zijn eigen hoofd moest thuis koomen, indien de aanſlag op 's Prinſen leeven eens beſtaan was, gelijk men onderſtellen moet, dat hij verwagtte. Daarenboven ſtondt de beſchuldiger ter kwaader fame; een en ander Vonnis, over misdaaden van aanbelang, was door het Geregt van *Piershil* en den Vierſchaar van *Putten* over hem geſtreeken.

Noch de redenen van den Ruwaard ter zijner verdeedigинge, noch de ongenoegzaamheid van het éénig getuigenis eens eerloozen, kon het Hof beweegen, om den Gevangenen te ontſlaan. Zijne vijanden, ziende dat men den val deezes Mans zogt, wilden dien verhaasten, door nadeelige gerugten, wegens zijn gedrag op 's Lands Vloot, te verſpreiden. Men verteldе, 't was geene onpaſſelijkheid, die hem van de Vloot hadt doen thuis koomen, maar hij was met DE RUITER in geſchil geweest, die hem eene wonde in den arm hadt toegebragt. Hij hadt tegen 's Lands Vijanden, en bovenal tegen

gen de *Franſchen*, niet willen ſtrijden, en 't hervatten van den ſtrijd, na den ſlag voor *Soutshaat*, belet. Gemaklijk kon deeze zaak nagevorscht worden. De Raadpenſionaris ſchreef aan DE RUITER. Deeze vaardigde terſtond eenen Brief af aan de Staaten van *Holland*, zijne hoogſte verwondering betuigende over 't geen hem uit het Vaderland was te vooren gekomen: als mede, dat alle die gerugten volſtrekt verzierd waren: met aanroeping van GODS naam verklaarende, met den Ruwaard van *Putten*, als Afgevaardigden en Gevolmagtigden op 's Lands Vloot, in alle broederlijke éénigheid en openhartige vriendſchap geleefd te hebben; dat 'er nooit tuſſchen hen een verſchil gereezen was, veel min een zo hoogloopend, dat zij van woorden tot daadlijkheden gekomen waren. Hij gaf desgelijks getuigenis van 's Ruwaards ijver, om de Vijanden, *Franſchen* en *Engelſchen*, zonder onderſcheid, te bevegten, gelijk hij zulks met de daad betoond hadt: ook was het hervatten van den ſtrijd niet belet door 's Ruwaards toedoen, die daar toe beſloten hadt, maar door den wind. Het getuigenis van een Man, als DE RUITER, hadt meer dan voldoende moeten zijn, om den Ruwaard van deeze laatſte beſtigtingen te ontheffen; maar DE RUITER ſtondt bekend voor een Vriend van DE WITTEN.

Men hoorde den Ruwaard ééns tegen zijnen Beſchuldiger. Deeze ſnoode, te vergeefsch getragt hebbende te *Piershil* een getuigenis te krijgen van zijn eerlijk gedrag, vreesde, dat zijn bloot zeggen in Regten voor geen genoegzaam bewijs zou doorgaan: hier om boodt hij aan, tegen den Ruwaard, zich te laaten pijnigen. Zulks, te zeer ſmaakende naar de oude wijze van Regtspleeging, door tweegevegten, vuur- en waterproeve, wierdt verworpen. Buiten twijfel was die voorſlag den Beſchuldiger ingeboezemd door 's Ruwaards Vijanden, die door pijniging eene bekentenis uit den mond des Beſchuldigden wilden haalen, welke hem in 't oog des Volks en der Naakomelingſchap ſchandvlekte.

De Huisvrouw, de Bloedverwanten en de Vrienden des Ruwaards leverden een allerdringendst Vertoog in, om zijn ontſlag te bewerken. Zij wraakten de aanklagte eens eerlooſen, zonder bewijs en zonder getuigenis, tegen een Burger van

van aanzien, die den Lande groote diensten gedaan hadt. Zij beweerden, dat 'er, gelijk naar Regten behoorde, geen blijk altoos was van een *Corpus delicti*, gelijk de Regtsgeleerden ſpreeken, dat is, in het tegenwoordig geval, dat men nog geen bewijs hadt van eenige zamenzweering tegen het leeven van den Prins; veel min, dat de Ruwaard daar aan ſchuldig ſtondt. Zij beriepen zich op 't getuigenis des Knegts, die 't geſprek gehoord, en hier op, dat de Gevangene den Beſchuldiger terſtond bij de Regeering bekend gemaakt hadt; met bijvoeging, dat TICHELAAR bijzondere redenen van wrok hadde tegen den Ruwaard, die, eenige jaaren geleden, hem in eene geldboete verwees. Maar alle deeze en meer redenen van verdeediging waren vrugtloos, en het ontdekte zich hoe langs hoe klaarder, dat het Hof geheime redenen meende te hebben, om met den Ruwaard ten ſtrengſten te handelen. Deeze agtenswaardige, doch ongelukkige, Burger, in één verhoor zijnen Aanklaager van twee valſchheden overtuigd hebbende, verzogt, herhaalde keeren, maar vrugtloos, weder tegen hem gehoord te mogen worden. 't Bleek voor der onpartijdigen oog, dat de Schelm, door de Vijanden des Ruwaards opgezet, gekomen was, om hem den moord des Prinſen voorteſtellen, met oogmerk om hem te verraaden; en dat hij, dit ontwerp mislukkende, ſchielijk heenen ging, om langs eenen anderen weg den val des beſtagden te bewerken.

Zijne vijanden, vreezende, dat hij zich aan het ſchriklijk lot, voor hem bereid, zou onttrekken, namen de toevlugt tot de laagſte kunstgreepen, om zijne ontkoming te beletten. Een Heer van aanzien, wiens naam nog verdonkerd blijft, gaf den Klapperman last, in den *Hage* het gerugt te verſpreiden, dat de Ruwaard wilde uitbreeken. Op deeze maare liep het Volk, 't welk de onſchuld eens gehaaten Burgers niet kon gelooven, te hoop, en na de Gevangenpoort: het dreigde, de huizen der geenen, die 'er omſtreeks woonden, tot den grond te zullen omkeeren, als zij de ontkoming des Gevangenen begunſtigden: en de oploop was niet te ſtillen, dan met de verſchijning des Ruwaards voor het venſter. Vervolgens bezette de Burgerwagt de gevangenis. Het verblinde Volk na den Prins gezonden hebbende, om eene Wagt te ver-

verzoeken, op dat KORNELIS DE WITT het niet zou ontſnappen, ſloeg hij het af, met te zeggen, *dat* DE WITT *in handen van 't Geregt was, 't welk wel zorg zou draagen, dat hij niet ontvlugtte.* Het voldoen aan zulk een verzoek zou hem blootgeſteld hebben aan 't verwijt, dat hij 's Volks woede onderſteund hadt; en dit moest als uit zich zelven werken.

Doch, eer de Gevangene daar aan wierdt opgeofferd, moest hij, op last van de onbillijkſte Regters, tot de partij der onderdrukkinge overgehaald, de ſmart der folterendſte pijnigingen ondergaan. Zeker Heer, den Aanbrenger ter zijde geroepen hebbende, beet hem in 't oor: *Onnoozele bloedt waarom hebt gij geen moeds genoeg gehad, om alle de bijzonderheden uwer beſchuldiginge ſtaande te houden? Men zou den Ruwaard den kop voor de voeten gelegd hebben; en nu zal hij 'er met een bannisſement afkomen: of de pijniging moet hem ſchuldbekentenis afperſen.* Om dit doemwaardig oogmerk te bereiken, hadden de Regers de laagheid en barbaarschheid, om tot de pijniging te beſluiten. Dit middel, veel geſchikter, om de hardvogtigheid des Lijders te beproeven, dan om van ſchuld of onſchuld overtuigd te worden, wierdt hier te werk geſteld tegen gebruik, 't welk hetzelve alleen gedoogt in gevallen, dat 'er blijkbaare bewijzen zijn van een gepleegd misdrijf.

Op den achttienden Augustus berigtte de Cipier, 's avonds, den Gevangene, dat hij last hadt, hem geen eeten te geeven. De Ruwaard, na de reden vraagende, kreeg geen antwoord; en vroeg daar op, bedaard: *Hoe nu; zullen zij mij morgen pijnigen?* 's Anderen daags bragt men hem na de Pijnkamer. Schoon 'er nog niemand der Heeren tegenwoordig was, ging de Scherpregter aan het hem bevolen werk. Vergiffenis verzogt hebbende voor 't geen hij hem zou aandoen, ontblootte hij den Gevangene zo verre, dat hij alleen een onderbroekje aanhieldt, en zette hem voorts de ſcheenſchroeven. Op het zeggen van DE WITT, *gij doet mij nu pijn aan, eer de Heeren hier zijn*, antwoordde hij, „dat „het hem belast was," en zette de pijniging voort met zo veel nadruks, dat de Ruwaard, onverduldig wordende, uit-

riep: *Gij ſchelm! is mij dat pijn aandoen; ik zou u wel een klink om de ooren geeven.* „ Klagt gij reeds," hernam de Beul, „ 't zal 'er nog wel beter op aankomen: ik zou „ u raaden maar te bekennen, want gij zult de pijn niet „ kunnen wederſtaan." *Hoe,* antwoordde DE WITT, *kan men bekennen 't geen men niet gedaan heeft?* Toen wierdt hem aan ieder teen vijftig pond gewigts met een dun touw, vol knoopen, vastgemaakt, en hij, bij de armen, agterover, omhoog gehaald, tot dat de katrollen aan elkander ſtieten; waar op men hem heen en weder ſlingerde. Te midden in deeze geweldige en eislijke pijniging, traden de Raadsheeren binnen, en voerden den elendigen te gemoete: „ Beken uwe „ misdaad!" Doch hij, geens misdaads, die zij hem wilden afperſſen, bewust, zeide: *Rukt en ſcheurt mij aan ſtukken, gij zult 'er nooit uithaalen, 't geen 'er niet in is.* Zij drongen aan, dat hij zou bekennen. Een verontwaardigend oog ſloeg de Lijder op de Heeren; de Deugd gaf hem kragt, en hij daagde zijne Regters voor GODS Vierſchaar, met betuiging, *dat zij zelven wel wisten, dat hij onſchuldig was.* Men kon hen in 't booze opzet ſtuiten. De pijniging wierdt ſterker aangezet, bij op de pijnbank uitgerekt, zijn lichaam, op drie plaatzen, met dunne touwen, vol knoopen, gebonden, en zijn hoofd tuſſchen vier pennen gelegd; maar hij bleef zo ſtandvastig als onſchuldig, en behield alle wakkerheid en tegenwoordigheid van geest, ja ſcheen zelfs het geweld zijner Pijnigeren te trotſeeren met het ophaalen van 't begin eens Lierzangs van HORATIUS, vol uitdrukkingen, op zijnen toeſtand paſſende:

„ Justum & tenacem propoſiti virum
„ Non civium ardor prava jubentium,
„ Non vultus inſtantis Tyranni
„ Mente quatit ſolida."

't Welk deezen zin heeft:

Geen Dwinglands wenk, geen muitziek Volk,
Geen Beul, geen foltering, noch dolk,

Die

Die op de blanke Deugd hun hart en moordpunt wetten,
Zijn magtig, om 't gemoed eens Braven te omtezetten.

Ruim drie uuren duurde dit pijnigen; en, ſchoon de Beul, die, in 't eerst, bekende, den Ruwaard zwaar gepijnigd te hebben, naderhand, op last van zeker Heer, zich liet verluiden, dat de pijniging niets om 't lijf gehad hadt, en hij dezelve wel om een glas wijns wilde uitſtaan, heeft hij, weinig maanden laater, op zijn doodbedde, een Brief aan 's Ruwaards Weduwe geſchreeven, waar in hij vergiffenis verzogt wegens het geen hij haaren Man hadt aangedaan: teffens verklaarende, geene pijniging aan hem geſpaard te hebben.

De Heeren van het Hof, geene bekentenis uit den mond des Gevangenen kunnende haalen, wilden, nogthans, hun voorneemen, om hem te veroordeelen, volvoeren; maar vonden zich zeer verlegen, welk eene misdaad men in zijne Sententie zou ſtellen. Over dit onderwerp raadpleegende, bragt de Griffier ADRIAAN POTS in 't midden, dat 'er voorbeelden van veroordeeling waren, zonder bekentenis der beſchuldigden, of het uitdrukken van de misdaad in de Sententie. Buiten twijfel oogde hij op de Sententien van UITENBOGAARD en TRESEL, in 't Jaar 1619 uitgeſproken. Schoon deezen niet van het Hof, maar door gedelegeerde Regters geweezen waren, behaagde dit voorbeeld, en men maakte, den volgenden dag, eene Sententie op, van woord tot woord luidende:

„ *'t Hof van Holland*, geſien ende geëxamineerd hebben„ de de ſtukken ende munimenten, bij den Procureur-Gene„ raal van den ſelven Hove, tot laste van Mr. KORNELIS DE„ WITT, Oud-Burgermeester der Stad *Dordrecht*, en Ruard„ van den Lande van *Putten*, jegenswoordigh Gevangen op„ de Voorpoorte van denzelven Hove, mitsgaders ſyne exa„ minatie ende confrontatien, als mede 't gene van wegen„ den voorſchreven Gevangen is overgelevert: en voorts„ overwoogen hebbende 't geen ter materie dienende is, en„ de eenigſins heeft mogen moveren: verklaart denſelven Ge„ vangen vervallen van alle ſyne Digniteyten en Ampten, bij„ hem tot noch toe bediend: bandt hem voorts uit den

„ Lande van *Holland* ende *Westfriesland*, zonder dair oyt „ wederom in te komen, op pœne van ſwaerder ſtraffe, te „ ruymen deſelve Landen met den eerſten: ende condemneert „ hem in de koſten en miſen van Juſtitie, tot tauxatie en „ moderatie van den Hove. Actum by de Heeren ADRIAAN „ PAUW, Heere van *Bennebroeck*, Præſident; ALBRECHT „ NIERROP, WILLEM GOES, Heere van *Boeckhorſtenburg*, FRE„ DERICK VAN LIER, Heere van *Soetermeer*, CORNELIS BARN „ en MATTHEUS GOOL, Raadsluyden van *Holland* en *West„ friesland:* ende gepronuncieert op de Voorpoorte van den„ ſelven Hove op den twintigſten Auguſti zeſtien honderd „ twee en zeventig.

„ In kennisſe van mij

„ ADR. POTS."

Dit Vonnis was al te zagt voor eenen ſchuldigen aan de misdaad, met welke men hem betigtte, en alleroaregtvaardigst voor eenen onſchuldigen: ook waren alle de voorgaande mishandelingen ſchandvlekken voor altoos op de Regters, die den bijſtand der Wetten verleenden aan het volvoeren der oogmerken van bitterheid en wraakzugt. In de daad, de omwenteling was al te wel gevestigd, om te vreezen, dat 'er eenig nadeel aan zou toegebragt worden door Burgers, die, hoe aanzienlijk voorheen, thans alle gezag en invloed verlooren hadden. Misſchien wilde men, door een ſchrikbaarend voorbeeld, allen, die het in 't vervolg zouden beſtaan, om een Huis, het geen men toen op onwankelbaare gronden zogt te vestigen, te wederſtreeven, afſchrikken. De wijze, op welke men de twee Broeders in 't zelfde onheil wist intewikkelen, ſchijnt aanteduiden, dat zij, die dit deerlijk treurtooneel aanrigtten, een ſterker aandrift en een bepaalder plan hadden, dan de eerſte vervoering van verblindenden haat.

Zo onvoeglijk als het Vonnis zelve was, even ongeregeld ging men voort met het uitſpreeken. Bij herhaaling verzogt DE WITT, dat het ter gewoonlijke plaatze, de Rolle van het Hof, zou geſchieden. Men bragt bij, van het gewoon

woon gebruik afteweijken, om hem te bewaaren voor de mishandeling des Volks: en, ondanks zijne verklaaring, dat hij deeze niet vreesde, en ter Rolle begeerde gebragt te worden, voer men voort met hem de Sententie in de Gevangenis voorteleezen. Men heeft dezelve naderhand vergeleeken bij die van PILATUS: *Ik vind geen ſchuld in deezen Menſche. Ik zal hem dan kastijden, en loslaaten.* Men zou 'er hebben kunnen bijvoegen, dat het voorbeeld deezes Landvoogds ook daar in gevolgd wierdt, dat men een ſtraffchuldigen BARABAS in vrijheid ſtelde.

TICHELAAR ontſloeg men, zonder eenig merk van ſchande op hem te doen kleeven, als een Aanklaager, die te kort ſchoot in zijne beſchuldiging te kunnen goedmaaken. Eén der Regteren, Mr. ADELBRECHT NIEROP, droeg zorg, om hem te verwittigen, „ dat, daar men 't niet verder hadt kunnen „ brengen, dan dat de Ruwaard gebannen zou worden, hij „ nu buiten gaan moest, en het Volk ophitzen, om zulk een „ Schelm, die den Prins hadt willen vermoorden, van kant „ te helpen." Met bijvoeging, „ dat men hem immers niet „ losgelaaten zou hebben, zo hij den Ruwaard valſchlijk „ aangeklaagd hadt; doch dat 'er meer aan 't ſchelmſtuk vast „ waren, die men hadt willen verſchoonen."

Wel ras liep het gerugt van 't Vonnis door den *Haag*. Het Volk beſchuldigde de Regters van te veel zagtheids omtrent den Gevangene: en men verſpreidde, dat het één der regelen was van den *Loeveſteinſchen Aanhang*, om de misdaaden niet dan met Ballingſchap te ſtraffen. Oproerkraaijende Briefjes wierden 'er geſtrooid en aangeplakt: zij noodigden het Volk na de Gevangenpoort, om den Verraader van 't Land, 's Prinſen Vijand, loon naar werk te doen ontvangen: één, aan de Kerkdeur geplakt, luidde:

LUCIFER *roept uit de Hel,*
Wanneer DE WITT *daar komen zal?*
De Burgers riepen uit den Haag,
Wagt hem t'avond in uw maag.

Nog een ander briefje, zijnde een tijdſchrift, was van deezen inhoud;

„ CorneLis De wit, RVaert Van PVtten
„ VerraDer Van 't Lant en 'sPrinCen Vlant
„ Gaat naar 't geVangenhVis, niet Verre Van 't
„ Groene ſootje, aLwaer hI haast Loon naer
„ SIIne werCken ſal ontfangen. In 't Iaer,
„ ALs Ian Barton en PIeter GrotIVS het SIIn ontſnapt."

Door welk eenen list men den Raadpenſionaris DE WITT na de Gevangenpoort lokte, nu dat zijnen broeder den Ruwaard zijn Vonnis was voorgeleezen, hebben wij reeds op het Artikel dienS Staatsmans verhaald. Thans vervolgen wij ons treurberigt, voor zo veel het de beide broederen te gader aangaat.

Zo dra was Heer JOAN DE WITT niet bij zijnen broeder den Ruwaard, op de Gevangenpoort, gekoomen, of TICHELAAR ging na buiten, en wierdt door iemand, men weet niet wie, aangezet, om overal in den *Haag* bekend te maaken, dat de broeders beiden in de gevangenis waren. Hij kweet zich opvermoeid van den opgelegden last, de vinnigſte beſchuldigingen tegen de DE WITTEN uitbraakende; hier in ondersteund door een welbekenden Ligtmis, in de wandeling *Jonker van der Meuzel* genoemd. Daar op begaf TICHELAAR zich na de Kasteleinije, met luidde ſtemme, uit een open raam, den ſteeds aangroeijenden hoop Volks toeroepende, „ dat de Ruwaard ſlegts om de leus gepijnigd was; dat men „ hem het hoofd voor de voeten hadt behooren te leggen, „ doch dat men hem alleen van zijne Ampten beroofd en „ gebannen hadt, om dat de Regters zo wel ſchuldig waren „ als hij." Voorts, het hoofd ten venſter uitſteekende, om te beter gehoord te kunnen worden, ſchreeuwde hij het Graauw toe, „ dat die hond welhaast met zijn' broeder zou „ afkomen; doch dat het nu de tijd nog was, om het te „ beletten; dat men zich eerst aan deeze twee ſchelmen wree„ ken, en daar na de anderen, meer dan dertig in getal,

„ ſtraf-

„ ſtraffen moest." Deeze oproerige taal, zo zeer ſtrookende met de gaande gewordene driften des Volks, wierdt beantwoord door de Burgers met het geroep, *Wapen! Wapen!* en door de heffe des Volks, *Moord! Moord! Verraad! Verraad!* Onder dit verward geſchreeuw ſtreefde de menigte na de Gevangenpoort als om ſtrijd, wie de eerſte zou weezen, om de handen aan de twee broeders te ſlaan.

De Klerk van den geweezenen Raadpenſionaris, gezonden om een Affchrift der Sententie van den Griffier te haalen, kwam niet te rug, en de menigte Volks voor de Poort nam hand over hand toe: dit maakte hem ongerust, en deedt hem beſluiten, om, ware 't mogelijk, alleen uittekomen. Hij kwam bij de Poort; doch één der Burgeren beet hem toe: *Hier mag niemand uit!* — Op zijne vraag, *waarom niet, Mannen? gij weet immers wie ik ben*, riepen anderen, *wij hebben 'er geen last toe! — Wat last*, hernam DE WITT, *moest gij hebben?* — *Van eenen Officier*, was het zeggen. Hier op ontſtondt een geſchreeuw: *Schiet! Schiet!* — Met behulp van één zijner Klerken kwam hij weder binnen, en men kreeg de deur toe. Eene andere deur, om agter uit te koomen, was 'er niet. Hij vervoegde zich weder bij zijn broeder, vol ongerustheid, bij herhaaling zeggende: *Ik wenschte, dat ik hier van daan was! Hoe kom ik hier nog van daan!*

De Staaten van *Holland*, toen vergaderd, om een opvolger van den Raadpenſionaris te kiezen, ontdekten deeze beweegeniſſen niet zonder des te grooter verlegenheid. Zij vreesden, wat hier van voor zich zelven mogt worden. Op hunne beſchikking kwam de Haagſche Schutterij in de wapenen, en drie Kompagnien Ruiters zaten op. 'Er was een gerugt uitgeſtrooid, dat de hoofden des oproers de Boeren en Viſchers der omgelegene Dorpen in den *Hage* ontbooden hadden; om hen te beſtieren, wierden de Valbruggen opgehaald, en de Schuiten aan den binnenkant der gragt gebragt. Ten zelfden tijde wierdt een Brief afgevaardigd aan zijne Hoogheid, met verzoek, om aan ſpoedigſten met eenig Paarden- en Voetvolk in den *Haag* te koomen. Hij kwam noch zondt iemand; maar de Graaf VAN TILLE ratte met zijne

Kompagnie post digt bij het Gevangenhuis en de daar gezſchaarde Burgers, veelal meer genegen om de woede des gepeupels opteſtooken dan te bedwingen. Eenige Vaandels ſtonden niet alleen onder het bevel van verdagte Officieren, maar van de zodanigen, die bekend waren voor geſlagene vijanden der broederen, onder anderen ZACHARIAS DE ZWART en de Zilverſmit HENDRIK VERHOEF; welke laatſte, dien morgen, twee kogels op zijn ſnaphaan hadt laaten loopen, GOD biddende, dat hij tot het van kant helpen der Broederen mogt medewerken, of zelve omkomen. JOAN VAN BARKHEM, toen Schepen, en naderhand Baljuw van *'s Hage*, hadt eenige Kapiteins bij eede doen belooven, DE WITTEN niet in leeven te zullen laaten. Eén deezer Burgervaandels eene Kompagnie Ruiters ontmoetende, toetste VERHOEF de bende met te roepen: *de Prins boven!* DE WITTEN *onder! wie anders meent, die ſlaa de Donder!* Waar op zij antwoordde, *het ook zo te meenen.*

Dan, ſchoon deeze Kompagnie het dus met de oproerigen ſcheen te houden, hadt de Graaf VAN TILLY, die 'er het bevel over voerde, zich niet door de algemeen heerſchende dolDriftigheid laaten bevangen. Hij beval den zijnen, die ſteeds over de plaats met de Burgers in geſchil waren, de musketten altoos gereed te houden, zonder egter vuur te geeven, of de Burgers moesten eerst losbranden; die ook in eene dreigende geſtalte ſtonden, en elkander aanhitsten, om den Graaf onder den voet te ſchieten. Maar, deeze zijne bedaarde rustigheid houdende te midden van het gevaar, vroeg den Burger-Officieren: *Of zij den* Haag *tot een bloedbad wilden maaken? dat zij dan maar eerst hadden te ſchieten.* Zulk eene koenheid joeg hen vervaardheid aan. Zij vreesden voor de wraakneeming eens getergden Krijgsmans. De Burgemeester en Kolonel JOAN MAAS, en verſcheide Heeren der Wethouderſchap, onderhielden den vooruitloopenden VERHOEF in 't bijzonder, op eene ernstige wijze hem vermaanende, om zijn opzet te laaten vaaren: doch hij beantwoordde zulks met bruskheid, hen voor Verraaders ſcheldende, en met het zelfde lot als dat van DE WITTEN dreigende: hij ging, eer verſterkt in zijn boosaartig voorneemen, dan 'er van afgebragt, na de Gevangenpoort te rug.

Om-

Omtrent den middag liep 'er een gerugt, dat de beide Broeders ontkomen waren. Om het zelve te ſtuiten, liet men tien of twaalf Burgers boven en in 't Vertrek koomen, waar zij de broeders vonden. Dit voldeedt het Graauw niet; twintig of dertig uit het zelve moest men toeſtaan, dat het met eigen oogen zich overtuigde van de waarheid, door de Burgers vermeld. De naaste Huizen bleeven niet onbezogt, om te verneemen of 'er door dezelven ook kans ter ontvlugtinge ware. En, op dat zij, ergens uitkomende, geene lijfberging zouden vinden, plaatste zich een Metzelaar met zijn roer op het dak der Poorte, met oogmerk, om, als zij het 'er buiten waagden, te ſchieten.

Terwijl de broeders aan tafel zaten, vertelde de Dienstmaagd des Cipiers, dat de Burgers zeer oploopend wierden. Op de vraag des Ruwaards, *wat willen zij hebben?* hernam zij, *zij willen u doodſlaan!* Met alle rustigheid van geest ſprak hij hier op: *Is't om mij te doen, laaten ze koomen, hier ben ik!* De Fiscaal RUISCH tradt, met eenige Officiers der Burgerlije en vijf of zes Burgers, binnen, te kennen geevende, dat zij dienden, om den Ruwaard te beſchermen en te bewaaren. De geweezene Raadpenſionaris, dit voor eene leuze neemende, dat hij mogt vertrekken, meende heen te gaan; doch de Burgers wederhielden hem, zeggende: *Holla, Mijn Heer, gij moet ook hier blijven!* De Fiscaal verzogt hem, nog wat te willen toegeeven, om 's Volks wille. Eenigen der Officieren aaten, op 't verzoek der broederen, mede, en wierden, zo zommigen ſchrijven, in een minzaam geſprek genoegzaam van 's Ruwaards onſchuld overtuigd.

Doch dit baatte niets: het oproer voor de deur nam hand over hand toe. De Burgers, misnoegd, dat zij door de Ruiterij in hun bloeddorstig voorneemen belet wierden, vielen aan 't dreigen en dringen, alles aanwendende, om dezelve te doen afrekken. Maar TILLY hieldt ſtand, de gevolgen van zijn vertrek maar al te duidelijk voorziende: en men moest zich van laage ſtreeken bedienen, om hem van die plaats te verwijderen. Twee Sergeanten, DUURKANT en VAN SPANJE, (de namen van allen, die deel genomen hebben in dit ſchendig ſtuk, verdienen met afſchrik aan de Naakoome-

lingschap te worden overgeleverd,) vervoegden zich bij de Heeren VAN ASPEREN en ADRIAAN BOSVELD, de twee éénigen der Gekommitteerde Raaden toen in den *Hage*; de anderen waren, twijfelagtig uit welke oorzaak, op een tijd, wanneer hunne tegenwoordigheid zo noodig was, afweezig; met verzoek, dat deeze Heeren last zouden geeven tot het doen afrekken der Ruiterije. Hier in niet ſtaagende, ſtelden twee Burgerkapiteinen, VAN LEEUWEN en VAN REENEN, dien eisch andermaal voor. Op de vraag, *of zij dan de Heeren op de Poort tegen alle overlast zouden beſchermen*? gaven zij *ja* ten antwoord; doch ſtaakten, te rug gekeerd, hunne Vaandels nog ſterker op. — Ten zelfden tijde vernieuwde en verzwaarde men 't gerugt van den aantocht der Boeren: 'er bijvoegende, dat zij kwamen om den *Haag* te plunderen. De Heeren Gecommitteerden, door deeze gerugten aan 't wankelen gebragt, konden de langs hoe meer dringende aanzoeken niet wederſtaan. De Burgemeester JOAN MAAS, ſchoon den broederen genegen, en JACOB VAN DER HOEVE, Penſionaris van den *Haag*, gingen die Heeren ſpreeken, om hun de noodzaakelijkheid te toonen, dat de toegangen door de Ruiterij bezet wierden, om den roofzugtigen hoop te ſtuiten. Deeze redenen hadden te min grond, om dat, indien de Boeren met de daad in aantocht geweest waren tot het volvoeren van een zo ſlinks oogmerk, Burgerkompagnien, toen in de wapenen, en door vrees voor eigen gevaar gedreeven, ze over in ſtaat geweest zouden zijn tot het verſtrooijen van een handvol opgeraapt en ongeregeld Volk. De twee Heeren Gekommitteerde Raaden lieten zich overhaalen, 't zij ze voor het Gemeene wantden, of, het heimlijk oogmerk deezer zamenzweering doorgrondende, voor 's Volks wraak duchten, als zij zich tegen het oproer aankanten. — Zij lieten, derhalven, den Graave VAN TILLY mondeling aanzeggen, dat hij de naderende Boeren met de Ruiterij zou tegenrekken; doch hij weigerde zijn post te verlaaten zonder ſchriftelijk bevel; dit kon hem eigen wijs ongevoel dekken, en teffens dienen, om den Heeren meer ijds tot beraad te geeven. Het wierdt hem ter hand geſteld, geteekend door VAN ASPEREN en BOSVELD. Deezen laſtbrief bewaarde TILLY, en toonde ze vervol-

volgens meermaalen, met deeze uitdrukking: *Ziet daar 't geſchrift, het welk beide* DE WITTEN *gedood heeft.* Op het ontvangen berigte hij: *Ik zal gehoorzaamen; doch nu zijn* DE WITTEN *doode luiden!*

Naauwlijks was hij met twee Kompagnien afgetrokken, terwijl de derde op het Buitenhof de gewoone wagt hielde, of de Burgers drongen, na ruimte gekreegen hebbende, na de Gevangenpoort. Bier, Wijn en Brandewijn, en de ophitzende taal des Schepens VAN BANKHEM, alles diende om hun een ſpoorſlag tot euvelmoed te geeven. Onder de Burgers bevonden zich gematigden, die van geen doodſlaan wilden hooren: om hen te beweegen, dat zij aan 't werk de hand leenden, of altheus niet tegenſpraken, ſprak men van die twee broeders op het Stadhuis in beter bewaaringe te brengen, en daar naauwkeurig te bewaaken, tot dat zijne Hoogheid koomen zou, om hun lot te beſliſſen. Het Blaauwe Vaandel, dat boven allen in woede uitſtak, rukte voor de Poort, en, onverduldig, om 'er in te geraaken, ſchoot 'er ſterk op. De meergemelde VERHOEF, de Wapenſnijder D'ASSIGNY, de Pokmeester ADRIAAN VAN VAALEN, de Beeldſnijder KASPER DE HARS, en de Wijnkooper VAN DORSTEN, met eenige anderen, ſtaken hier in uit. Dan de Poort, hoe doorſchooten, ging niet open. VERHOEF haalde uit een Smitswinkel Mokers, Hamers en Breekijzers. Zij vielen aan 't breeken, onder een eiſchlijk getier en geſchreeuw, van alles, wat men 'er binnen vondt, te zullen vermoorden, zo men niet open deedt. De Cipier geliet zich zeer ontſteld te zijn, als of hij geheel onkundig was van de zamenzweering, en opende eindelijk de deur.

VERHOEF, vergezeld van de oproerigſten, ſtoof terſtond het Vertrek in, waar de broeders hun deerlijk lot wagten. De Ruwaard was, meest uitgekleed, wat gaan liggen, en de geweezene Raadpenſionaris ſtond gekleed met zijn ſluweelen Mantel om, leezende in den Bijbel. VERHOEF vliegt na 't Ledikant, en ſchuift de gordijnen open, met eene donderende ſtem roepende: *Verraader, gij moet ſterven! Bid GOD, en bereid u!* —— De Ruwaard, zeer ontſteld en beeven de, vroeg daar op: Vrienden, wat heb ik misdaan?" VERHOEF,

HORF wederom: *Gij zijt een Prinſenmoorder! een Verraader! een Schelm! haast u!* De Ruwaard, geen hoop van uitkomst meer ziende, rechtte zich op, en bleef eene wijl zitten, met zamengevouwen handen, en in eene biddende geſtalte. Eén der Burgeren nam dit oogenblik waar, om hem met de kolf van den Snaphaan te vellen; dan de ſlag, zo geweldig, dat de ſtijlen van het Ledikant tot elkander vielen, trof den Ruwaard niet. Hij wilde zich aankleeden; dan men gunde hem geen tijd. Op het aantrekken zijner Kamermuilen, waar in één der opkomende Burgeren zijn water gemaakt hadt, zeggende, „ wat hebben ze gedaan," dreef VERHORF hem toe: *Trek aan maar, 't is voor u ſlegts voor een korten tijd te doen.* — Dus lang was JOAN DE WITT ongemoeid gelaaten; dan, vraagende, „ of men hem ook „ omhals meende te helpen?" was het antwoord: *Ja, Schelm, Verraader, Dief, gij zult den eigen gang van uw Broeder gaan!* Hij zogt iets ter zijner verdeediging te zeggen, doch wierdt belet door een ſlag met de kolf van een Snaphaan op 't hoofd, zo heftig, dat het bloed uit de wonde gudste. Zijn Neusdoek lag hij, bedaard, op het gat, en zei, met een onverbleekt gelaad: „ Mannen, is 't om mijn leeven te doen, „ ſchiet mij dan maar onder den voet!" Misſchien zou dat gebeurd zijn, indien VERHORF het niet belet hadt met te beweeren, dat zulke Schelmen in 't openbaar ſterven moesten op het Schavot, waar zij den goeden BUAT en den onſchuldigen VAN DER GRAAF hadden doen omkomen. De bedaardſten onder de Burgers, uitgekoozen om de Broeders te bewaaken, en die, in hunne geſprekken met deeze Mannen, meer en meer van derzelver onſchuld overtuigd waren, wilden iets tot hunne verſchooning inbrengen; doch hun wierdt de mond geſtopt met het zeggen: *Gij Schelmen, gij hebt u ook al met laaten omkoopen!* ——— Dit woord was als 't ware de leus, om doof te zijn voor alle medelijden. De Ruwaard wierdt met een bedplank naa 't hoofd, en, onder een woest getier, de trappen afgeſmeeten, en even buiten de Gevangenpoort geſleept. Zijn Broeder volgde hem, zonder hoed, met een bloedend hoofd. VERHORF leidde hem, bij de hand, de trappen af, hem ſteeds betigtende van Land-

ver-

verraaderlije. Hij zogt zich kort en bondig te verdeedigen, en zag VERHOEF aan met oogen, die deezen onverlaat naderhand bekende, dat hem te rug zouden gehouden hebben van iets geweldigs tegen hem te beſtaan, zo DE WITT gewapend geweest ware. Dit onderhoud, hoe kort, wekte agterdogt bij de andere Burgers: zij vreesden, dat hij 't mogt ontkomen, en ſchreeuwden, dat VERHOEF zich met den geweezenen Raadpenſionaris verſtondt, wiens Goudbeurs en Zakhorologie hij reeds weg hadt. VERHOEF ſliet daar op, vol toorn, DE WITT van zich af, onder dit gruwzaam zeggen: *Neemt den Schelm dan, en bruit hem voor den Duivel!*

Het oogmerk der hoofduitvoerderen van dit gruweſtuk was, de beide Broeders na de gewoone ſtrafplaats, het *Groene Zoodje*, te ſleepen, en hen daar aftemaaken; doch het valt zeer bezwaarlijk, een woedenden en gewapenden hoop geduld te doen neemen. Naauwlijks waren de Broeders de Gevangenpoort uit, of de Ruwaard geraakte onder den voet. De Wijnkooper VAN RYP en zekere Vleeschhouwer LOUW bragten hem met de kolf der Snaphaanen de eerſte ſlagen toe. Niet veelen waren 'er noodig, om hem te vermoorden; dan, of deezen niet toereikten, gaf een Bootsgezel hem een houw in 't hoofd, en een in de hand, en D'ASSIGNY verſcheide ſteeken met den Degen in 't reeds ontzielde lichaam. —— JOAN DE WITT onderging geen beter lot. Hij zette den voet pas buiten de Gevangenpoort; of de Notaris VAN SOENEN kwetste hem met eene Piek in 't aangezigt. JAN VAN VAALEN trof hem met een Pistool in den nek, zo, dat hij op zijne knieën nederzeeg, uitroepende: *Daar ligt het Eeuwig Edict.* DE WITT hadt nog kragts genoeg, om zich eenigzins opteheuren, en, biddende, hoofd en handen hemelwaards te heffen. — Geen oogenblik biddens wierdt hem vergund, en in dit ernstig tijdſtip moest hij de onbeſchofte taal hooren: *Gij bidden!* —— *Gij om* GOD *denken!* —— *Gij gelooft niet dat 'er een* GOD *is, en hebt hem al lang verzaakt met uwe ſchelmerijen en verraaderijen.* Een Waard, PIETER VERHAGEN, bragt hem een ſlag toe, dat hij nederſtortte; waar op de Vleeschhouwer CHRISTOFFEL DE HAAN met anderen hem voorts afmaakten.

De

De Lijken der dus elendig omgebragte Broeders ſleepte men bij elkander, ſloot 'er een halven kring om, en ſchoot 'er een algemeen *ſalvo* op: 't welk, nogthans, dewijl de kogels, door het nederhouden der Snaphaanen, meest uit de loopen rolden, de Lijken niet zeer beſchadigde. Ze wierden na 't *Groene Zoodje* geſleurd; waar een Matroos ze, bij de beenen, aan eene Wip hing: hier toe leenden de Burgers, bij gebrek aan touw, hunne Lonten. De Kleederen, afgeſcheurd, droeg men in zegepraal om. Een Knegt, met den fluweelen Mantel van JOAN DE WITT wegloopende, ontmoette den geweezenen Luitenant-Admiraal CORNELIS TROMP, en riep hem toe: *Hier heb ik den fulpen lap van den Verraader lange Jan!* waar op hij antwoordde, *dat is goed, Mannen.* Deeze Zeeheld, door wraak aangezet tegen hem, aan welken hij de ongunst, waar in hij vervallen was, toeſchreef, ſtelde zich tegen over de ſtrafplaats, om te beter zijne wreede nieuwsgierigheid te kunnen voldoen.

De pen beeft onder het beſchrijven deezer eisſlijkheden! Men kan zich naauwlijks verbeelden, dat Burgers van eene ſtille Plaats, aan geene gruwzaamheden gewoon, die, weinig maanden geleeden, voor deeze Broeders eene agting betoonden, beantwoordende aan hunne verdiensten en waardigheden, en geene andere reden van haat hebbende, dan het ongelukkig beloop der zaaken, zich tot zulke onmenschlijkheden lieten vervoeren. De dood kon hunne woede niet ſtillen. Geen gruwelen ſpaarde men aan de Lijken der omgebragten, en ze wierden op het deerlijkst geſchonden. Bovenal moest dat van den geweezenen Raadpenſionaris het ontgelden. De twee voorſte Vingers van zijne rechtehand, met welken hij *het Eeuwig Edict*, riep men, *bezworen hadt*, wierden afgeſneeden. Leden, die de eerbaarheid verbiedt te noemen, eerst op eene vuile wijze bedekt, ontgingen de mishandeling der oproerigen niet. Eén uit den hoop ſlokte een Oog des Ruwaards in, vraagende aan de omſtaanders, *of hij 't wel weder zou kunnen leſen?* Een ander ſneedt een ſtuk vleesch uit de Heup, zeggende, *dat hij 't 's avonds, met zijn Vriend* TICHELAAR, *gebraaden zou eeten, al zou hij 'er aan barſten!* TROMP bleef alle deeze woestheden aanſchouwen: en,

op

op de vraag van één der toehijsers, *wat zegt 'er Mijn Heer* TROMP *van?* zou hij, volgens eenigen, geantwoord hebben, *dat moet 'er zo mede door.* Doch anderen melden, dat hij ſtilzweeg, en den hoed in de oogen trok, als zich ſchaamende, door zijne tegenwoordigheid die wreedheden te wettigen. Onder veelvuldig ſmeeten op de Gevangenen, riep een Matroos: *Dit zijn de Schelmen, die geene Vloot tegen* CROMWEL *in zee wilden brengen, maar den ouden Admiraal* TROMP *zo deerlijk lieten vermoorden. Die Hond*, wijzende op het Lijk van JOAN, *meende het den Zoon, ons* HEERE, *ook te klaaren; doch het miste hem. Evenwel zette hij hem nog af. Maar, toen de Broer van deezen Schelm tegen een wettigen Koning zou vegten, wierde 'er wel voor de Vloot gezorgd. En nog durfde die Hond niet tegen de Franſchen aan.* En, bij TROMP nog meer goedkeuringe zoekende te behaalen, ſchreeuwde hij, eenige lappen der verſcheurde Kleederen over 't hoofd zwaaijende: TROMP *boven!* DE WITTEN *onder! die 't zo niet wil, dien ſlaa de Donder!* 't Was TROMP niet alleen, die zich als een aanmoedigend oog-getuige bij dit wreed ſchouwſpel liet vinden, en het hart daar aan ophaalde; maar de Predikant SIMON SIMONIDES, door den Raadpenſionaris meermaalen over zijne oproerige taal beſtraft, verzadigde ook zijn oog met den droevigen uitgang der Broederen. Één der Beulen riep hem toe: *Hangen ze hoog genoeg?* Waar op één der omſtanderen zeide: *Hangt dien grootſten Schelm nog een ſpan hooger.* Eenigen leggen dit verfoeilijk zeggen den Predikant in den mond. Zeker gaat het, dat hij zich na de Herberg, naast de Gevangenpoort, begaf, waar de Regeering van den *Haag* dit gruwelſtuk aanſchouwde: en, 't anderen daags, in de Nieuwe Kerk predikende, noemde hij den moord der Broederen eene *wraake* GODS: verzekerde, dat de handelingen niet geſtraft, maar veeleer beloond zouden worden. De onvoegzame nieuwsgierigheid, om dit werk te zien, was zo groot, zelfs onder Lieden van rang, dat 'er ten dien dage eene menigte Koetzen op den *Vijverberg* ſtonden.

Des-

Deeze afſchuwelijke mishandeling der Lijken duurde vaar vijf uuren tot aan den ſchemeravond: alle leden bijkans waren afgeknot, en, zo wel als de afgeſcheurde kleederen, aan de meestbiedenden verkogt. Één Teen was 'er overgebleeven, toen twee Ruiters kwamen, om de Lijken te bewaaren: één deezer klom op 't Schavot, ſneedt dien af, en veilde denzelven te koop. — De Burgervaandels trokken met den avond weg; en, voorbij eene Herberg gaande, waar TROMP en KIEVIT in de venſters lagen, riepen zij: *Lang leeve de Prins*, *Lang leeve* TROMP! Schoon men verhaalt, dat zij 't hoofd omkeerden, ſtrekt het voorgaande gedrag dier Heeren ten genoegzaamen blijke, dat zij geen afkeer hadden van 't gepleegde. De Burgers, wel te vreden over hun bedrijf, ſchreeuwden voor 't huis des Raadsheers VAN DER GRAAF Mevrouwe toe: *Wij hebben uws Zoons doód gewroken! Zij hangen al, die 'er de oorzaaken van zijn.*

VERHOEF, die eene hoofdrol in dit droevig treurſpel geſpeeld hadt, volvoerde ook een der laatſte bedrijven van euvelmoed. 's Avonds, omtrent half tien, begaf hij zich ter ſtrafplaatze, en ſneedt, in de ſtilte van den nagt, op zulk een afſchuwlijk woeligen dag gevolgd, de Harten uit het lijf der Vermoorden. Hij wilde het naderhand duiden, dat hij deezen eenen Jongen ontweldigd hadt; doch, terſtond, dien eigen avond, in eene Herberg komende, toonde hij de nog bloedende Harten aan eenige Liefhebbers van zijne Hoogheid, en wist te zeggen, dat het grootſte dat van den Raadpenſionaris was. Hij gaf voor, ze aan den Prins, of aan den Koning van *Engeland* te willen zenden; doch heeft ze bewaard in Terabintijn Oly, en dikwijls vertoond, zo zommigen zeggen, om geld. Tot dit wederkeeren na de ſtrafplaatze, zeide hij, opgewekt te zijn door een Brief, in den zak van JOAN DE WITT gevonden, en aan BEVERNINGK geſchreeven, waar uit het verraad klaar bleek. Men' weet van deezen Brief niets meer dan de volgende bijzonderheid, dat VERHOEF, voorgeevende, des nagts, bij den Prinſe in 't Leger geweest te zijn, zich, des anderen daags, met zulk een Brief vervoegd heeft aan 't huis van den Procureur STERREVELD, in den

den *Hage*, op hem begeerende, dat hij 'er twee Affchriften van maaken zou, die, 's vonds, door een Paadje van zijne Hoogheid zouden afgehaald worden, gelijk geſchiedde.

Met reden dugte men, dat de woede deezer opgeruide menigte zich zou uitſtrekken tot alles, wat den naam van DE WITT droeg: hierom wierden de Kinderen van den geweezenen Raadpenſionaris geborgen in het huis der Doopsgezinde Zusters KOSTER, waar zij tot 's anderen daags bleeven, en in ſtilte na *Amſterdam* gebragt wierden. De oproerigen hadden geſprooken om het huis van JOAN DE WITT en verſcheide anderen te plunderen; maar VERHOEF en eenigen wederhielden dit opzet. Zommigen wilden den grijzen Vader der rampzalig gemartelde Zoonen, den Rekenmeester DE WITT, mede ten leve; doch dit bleef, bij mangel van genoegzaamen aanhang te kunnen maaken, agter. Hij ontſloeg zich, wat later, van zijn Ampt, en overleefde ruim één jaar het ongeval, zijnen Huize overgekomen. VAN DER HOEVE teekent op, dat de Echtgenoote des Ruwaards op dien tijd na den *Haag* kwam rijden, en onder den weg 't Volks woede tegen haaren Man vernam. Verſchrikt, doet zij de Koets keeren, na 't digtstbijgelegene Dorp rijden, en ſtilhouden bij 't huis van den Predikant, die zijne bevordering den Ruwaard te danken hadt. Gevallig opende hij zelve de deur, en kende de Echtgenoote zijns Weldoenders, doch las uit haar oogen en gelaad, wat haar derwaards dreef. De ondankbaare ſammelde niet, maar voer haar te gemoete: *Mevrouw, gij kunt hier niet blijven! Ik wil in deeze zaak niet gemengd zijn.* Dit zeggende, haalde hij de deur digt. Verſcheide Aanhangers van DE WITT liepen groot gevaar. De Schutters kreegen WILLEM VAN DER AA, Burgemeester van *Rotterdam*, in 't oog; en, was hij niet ſchielijk uit hun gezigt geraakt, zij zouden hem, gelijk VERHOEF naderhand verhaalde, even als DE WITTEN behandeld hebben. Dit lot dreigde ook PIETER DE LA COURT, of VAN DEN HOVE, bekend door veele Tegenſtadhouderlijke Werkjes, en dus een voorwerp van den toen woedenden haat der andere partije. Het opgeruide Gemeen nagelde een dooden Hond aan zijne deur, met bijgevoegde bedreiging, dat men, eerlang, met

hem op dezelfde wijze handelen zou. Waar op hij, veiligheids halve, zich na *Braband* begaf. — In een tijd, dat de geest des oproers de gemoederen beheerscht, zijn de braafſten, en daar voor bekendſten, zomtijds niet ſchootvrij. Wie hadt het anders meer moeten zijn dan DE RUITER, de lieſde des volks, de redder zijns Vaderlands? doch hij behoorde onder de Vrienden van DE WITTEN, en de valſche beſchuldiging, den Ruwaard aangewreeven, hadt hij door zijnen brief gelogenſtraft. Dit verdeedigen der onſchuld gaf misſchien gelegenheid, dat hij, nog in zee zijnde, en zijn leeven voor 's Lands welzijn waagde, gevaar liep, om van al het zijne, zo eerlijk gewonnen, ontbloot en beroofd te worden door het opgeruidde Graauw, 't welk zijn huis te *Amſterdam* dreigde te plunderen, hem ſcheldende voor een *Schelm, die 's Lands Vloot aan de Franſchen hadt verkogt, en in handen zoekt te leveren:* en uitſtrooiende, *dat men reeds gezien hadt, hoe hij, aan handen en voeten gebonden, in den Haag gebragt was.* Een brief van zijne hand, op dien dag uit de Vloot geſchreeven, toonde de valſchheid van dit gerugt, zo geſchikt om de plunderzugt de roofgierigs klaauwen te doen uitſteeken. En zou deeze egter, naar allen ſchijn, het boosaartig voorneemen volvoerd hebben, indien de trouwhartigheid, moed en beleid van den Heer SMIT, als ook de goedwilligheid zijner Schutteren en anderen Burgeren, niet in tijds in de weer waren geweest, om het kwaad afteweeren, en het huis en huisgenooten te beſchermen. De RUITER verzogt vrije hoede van zijne Hoogheid; doch deeze was hem en den zijnen op 't verzoek van andere Vrienden verleend, ſchoon ze, ergens opgehouden, eerst etlijke weeken daar naa in handen van Mevrouw DE RUITER kwam. Ondanks deeze vrije hoede, liep hij, nog dit jaar te *Amſterdam* gekomen, gevaar zijns leevens, door eenen onverlaat, die zich ten zijnen huize vervoegde, en met een Mes hem zou geſtoken hebben; doch hij weerde het gevaar af. De ſnoode ontkwam het, en wierdt vergeefsch gezogt, zo dat men nooit heeft kunnen naſpeuren, wat dien heillooſen Mensch tot deeze daad hadt aangedreeven. Niet min bedenkens viel 'er over dit ſtuk, dan over het gedreigde oproer.

„ Men

„ Men beleefde," zegt zijn Leevensbeſchrijver te regt, „ toen „ booze tijden, vrugtbaar van ſnoode ſtukken, in welken de „ onſchuldigſten dikwijls de ongelukkigſten wierden, en de „ besten het booste loon ontvingen."

Dan laat ons van deezen kleinen buitenſlap na den *Haag* te rug keeren. 't Liep tot middernagt aan, eer de Staaten van *Holland* last gaven, om de Lijken afteneemen. De burst des Ruwaards vondt men met een dwarshout, gelijk men met de beesten doet, opgeſpalkt, maar die van JOAN alleen opengeſneeden. Vijf Dienaars uit de Familie volvoerden deezen droeven pligt: en niemand vergezelde hen, dan de Advokaat THEOPHILUS NÆRANUS, door liefde tot het Broederpaar hier toe opgewekt, en een Schoenlapper, wiens naam voor de vergeetelnisſe, gelijk dezelve verdiende, niet bewaard gebleeven is. Onder 't geleide van eenige Ruiters, wierden de Lijken na het huis van den geweezenen Raadpenſionaris gebragt, en, 's nagts, tuſſchen den een- en tweeëntwintigſten Augustus, zonder eenig gevolg van Vrienden, doch weder van Ruiters vergezeld, in de Nieuwe Kerk ter aarde beſteld. Alle voorzorg gebruikte men, om 's Volks gemoederen niet op nieuw in beweeging te brengen. De Wapens der Broederen bragt men bedekt in 's Kosters huis, om ze, als de tijden wat bekoeld waren, naar 's Lands gebruik, in de Kerk te hangen. Het Graauw kreeg 'er lugt van, ſtoof ten Kosters huize in, en brak de Wapens aan ſtukken, die men, overal ten ſpot omdroeg.

Terwijl het Volk dus den vollen teugel aan zijne woede gevierd hadt, en zijne Hoogheid niet gekomen was, om dezelve te ſtuiten, ſchreeven de Staaten van *Holland* hem een tweeden Brief, waar in zij berigt gaven van het ombrengen der Broederen, *hetzelve eene zaak noemende, die voor hen en voor al de wereld verfoeilijk was*: met verzoek, dat zijne Hoogheid terſtond zich na den *Haag* zou vervoegen, en de verdere onheilen door zijne tegenwoordigheid weeren. Hij verbleekte op het hooren der tijding: en men wil, dat hij, ter dier gelegenheid, blijken gaf van zijne hoogagting voor den Raadpenſionaris. De Prins verſcheen, daags na den moord, in den *Haag*. De Heer VAN MAASDAM, door de

Staaten afgevaardigd, om uit hem te vernemen, welke middelen men zou aanwenden om de rust te herſtellen, en de handdaadigen te ſtraffen, kreeg ten antwoord, dat het ſtuk door de voornaamſte Burgers was uitgevoerd, en men, over zulke, niet zonder gevaar, zich van ſtrenge middelen zou kunnen bedienen. Deeze raad was 't ware eene Wet. Geen onderzoek in 't geheel wierdt 'er gedaan na de handdaadigen; ja eenigen kreegen zelfs belooningen.

Hoewel niet onmiddellijk tot ons onderwerp behoorende, der opteekening waardig, nogthans, oordeelen wij, het rampzalig einde van zommige ſnoodaarts, die in dit treurtooneel eenen hoofdrol geſpeeld hebben. Daar uit blijkt, hoe de godlijke wraak bij wijlen, reeds op aarde de boosheid vervolgd, en dus ten voorbode diene van dat nog zwaarder oordeel, welk hem in den tijd des alleſlisſende regtvaardigheid zal vervolgen.

De Schepen JOAN VAN BANKHEM, in den herfst des moordjaars van de DE WITTEN, door zijne Hoogheid tot Baljuw van *'s Gravenhage* bevorderd, kweet zich zo ſlegt in dien post, dat zijne beſchermers zich zijns ſchaamden. Op last van 't Hof wierdt hij in hegtenis gezet, ſtrengelijk gepijnigd, en, in den Jaare 1680, wegens menigvuldig begaane misdrijven en vuile handelingen, veroordeeld om onthalsd te worden. Hij beriep zich van dit Vonnis op den Hoogen Raad, en ſtierf, na verſchelde jaaren op de Voorpoorte gezeten te hebben, in die gevangenis, terwijl zijn geding onafgedaan bleef. — De Zilverſmit VERHORF liet zijn Zilverſmits-Winkelvaaren, wierdt Waard te *Voorburg*, en maakte zich, eerlang, aan ſtraatſchenderijen en andere ſchelmſtukken ſchuldig, zodat Baljuw en Mannen van *Rhijnland* hem ter openbaare geesſelinge veroordeelde: deeze wierdt, in 't Jaar 1677, te *Leiden* aan hem volbragt, en ging vergezeld van een zeer zonderlinge omſtandigheid, genoeg aanduidende, welk een hart men ceezen ſnoodaart toedroeg. Groot was de menigte der aanſchouweren, die zich openlijk in zijne ſchande verheugden: en hadden eenige Studenten Vioolſpeelers gehuurd, die, tegen over het Schavot geplaatst, onder het geesſelen wakker op ſpeelden. Voor vijftig jaaren wierdt hij in het

Tugt-

Tugthuis gebannen: doch het ſchijnt, dat hij naa eenigen tijd geſlaakt, en na *Utrecht* getrokken is. Of hij daar, of elders, en hoe hij aan zijn einde geraakt zij, heeft men geen berigt van. Een einde, als dat van TICHELAAR, hadt hij verdiend. Deeze beſchuldiger des Ruwaards, en opſtooker der menigte vervoegde zich, niet lang naa het ombrengen der Broederen, ten huize van den Heer VAN HEEMSTEDE, toen oudſten Rekenmeester van *Holland*, verzoekende om het Ampt, hem door den Heer VAN ZUILENSTEIN toegezegd voor den dienst, dien hij den Lande gedaan hadt. Deeze weesde hem na den Heer VAN ZUILENSTEIN. Eerlang kreeg hij 't Ampt van Stedehoûder van den Heer VAN SCHAGEN. Heer van *Heenvliet*, in ſtede van CORNELIS DE WITT Ruwaard van *Putten* geworden. Doch JOAN BORREL, negen jaaren later, met het Ruwaardſchap van *Putten* bekleed, gaf den Prins te verſtaan, dat hij met TICHELAAR geen handelen wist, en hem gaarne, met goedvinden van zijne Hoogheid zou afdanken: teffens vraagende, of deeze zich aan dien Man iets liet gelegen liggen? De Prins, den Verraader veragtende, zeide *neen*; met bijvoeging, *geef den Hondsvot een voet in 't gat, en laat hem loopen.* Kort daar naa wierdt hij, om zeker misdrijf, van zijne bediening afgezet; ſchoon hij een jaargeld van den Prins, ook naa dat deeze Koning van *Groot-Britannie* geworden was, bleef trekken. Althans ruim een jaar naa 's Konings dood, vervoegde zich TICHELAAR bij GODARD WILLEM VAN TUIL VAN SERooskerke, Heer van *Welland*, toen, wegens *Utrecht*, ter Algemeene Staatsvergadering voorzittende, met deeze verklaaring: „ dat hij, van wegen „ zijne Koninglijke Majeſteit, 's jaarlijks achthonderd Guldens „ ontvangen hadt, in vergelding van den dienst, door hem, „ in 't Jaar 1672, aan den Lande gedaan; dat de Acte, wel„ ke hij hier van hadt, egter maar ſprak van vierhonderd „ Guldens, willende zijne Majeſteit niet weeten, dat hij hem „ 's jaarlijks zo veel gaf." Voorts verzoekende, „ dat hunne „ Hoog Mogendheden, als Executeurs van 's Koning Testa„ ment, hem, die nu oud en behoeftig was, uit 's Konings „ Domeinen, de jaarlijkſche achthonderd Guldens lieten trek„ ken, als te vooren." De tijden waren veranderd: en men

kan ligt bevroeden, dat TICHELAAR met dit onbeſchoft en haatlijk verzoek niets opdeedt. Armoede en gebrek was het welverdiende loon deezes Schandbroks: in den hoogen ouderdom liep hij op krukken in den *Haag* bedelen, zonder dat bijkans iemand, die hem kende, eenig medelijden met hem toonde. Een elendig leeven, tot het Jaar 1714 gerekt, en door de knaagingen van een beſchuldigend geweeten nog rampzaliger, bezuurde hij. Meer dan éénsbekende hij, onder vier oogen, dat hij den Ruwaard valſchlijk beſchuldigd, en den dood der twee Broederen veroorzaakt hadt. — JAN VAN VAALEN klaagde dikwijls, dat GOD hem ſtrafte, dat zijne neering verliep, en elk zijn huis ſchuwde. Om dit leed te verzetten, gaf hij zich aan den dronk over, en toonde, dronken zijnde, een Piſtool aan hen, die bij hem kwamen, zeggende: *Zie daar het Piſtool, waar mede ik den Raadpenſionaris in zijn nek trof.* Gevraagd, of hij nooit berouw gehad hadt over dit bedrijf, antwoordde de ongelukkige: *Hadt ik zo veel Dukaaten, als ik keeren des berouw gehad heb, ik zou een rijk Man zijn; het meest van allen kwelt mij, dat ik mij altoos verbeelde den Raadpenſionaris aan mijne zijde te hebben; ik kan mij niet ontdoen van die kwelling; deeze zal mij verſcheuren.*

Wij eindigen dit Artikel met de volgende Karakterſchets. KORNELIS DE WITT, ſchoon een Man van verdienſten, kon in verſtand, bekwaamheid en Staatkunde bij zijnen jonger Broeder niet haalen, en bewoog zich, als Burgemeester zijner Vaderlijke Stad, Afgevaardigde ter Staatsvergaderinge van *Holland*, Ruwaard van *Putten*, Baljuw van *Beijerland*, en Curator der Hoogeſchool te *Leiden*, in eenen enger kring van Staatszaaken. Zijn moedige en dappere aart, als ook zijne Krijgskunde, deedt de Staaten, toen zij het noodig oordeelden, hartige Mannen, van kennis en beleid, uit de Hooge Regeering afteevaardigen, om op Zee het bewind als Gemagtigden te voeren, het oog op den Ruwaard werpen, die alleen, terwijl de benoemden uit andere Gewesten zich ontrokken, deezen wel aanzienlijken, maar hoogstgewigtigen, post op zich nam, en meermaalen met zo veel loſs bekleedde, als wij in het beloop der Geſchiedenisſe gezien hebben.

Hij

Hij beantwoordde ten vollen aan de van hem opgevatte verwagting. Zijn beleid, zijne aanſpraaken, en zijn ſtrijdhaftig voorbeeld wierden door DE RUITER, een bevoegd Regter in dit ſtuk, en aan wiens boord hij zich meest onthieldt, hoogst gepreezen. Die Vaderlandlievende Helden leefden in de vertrouwdſte vriendſchap, vergezelden elkander in de hachlijkſte ondernéémingen, en ontvingen ſoortgelijke eerbeloóningen voor hunne betoonde dapperheid. Het reeds aangehaalde getuigenis des Vlootvoogds ſtelt zijne nagedagtenis ſchootvrij tegen de pijlen, door den laster op hem, als een laf hartigen Verraader des Vaderlands, geſchooten. Eene ſtofwolk, door opgeruidde drift verwekt, mogt, voor eene korte wijl, zijnen wettig behaalden roem verdonkeren; doch deeze is opgeklaard, en de Nakoomelingſchap eert nog zijne verdiensten.

Zie *Leeven* C. *en* J. DE WITT, en onze *Vaderlandſche Hiſtorieſchrijvers* van dien tijd.

* *
*

HS
a-08

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building